

Bijlagen

Compensatie
Systematiek
Veenweiden

FEANGREIDE
FRYSLÂN

Inhoudsopgave

Bijlage 1	De gereedschapskist van het flankerend beleid
Bijlage 2	Projectorganisatie en colofon
Bijlage 3	Concept Notitie Peilbeleid
Bijlage 4	Voederwaardesystematiek ten behoeve van vermogensschade
Bijlage 5	Voorbeeld van een compensatievoorstel
Bijlage 6	Invoervariabelen CSV
Bijlage 7	Model schadeberekening
Bijlage 8a	Adviesdocument Onafhankelijke adviescommissie CSV met reactienota werkgroep CSV
Bijlage 8b	Second opinion rekensystematiek CSV met reactie werkgroep CSV
Bijlage 9	Toepassing landinrichting bij gebiedsgerichte aanpak veenweiden
Bijlage 10	Nadeelcompensatie eigenaren en pachters bij peilverhoging Veenweideprogramma
Bijlage 11	Participatieve aanpak: grondcompensatie en grondruil

Het hoofddocument van de Compensatie Systematiek Veenweiden is qua terminologie aangepast naar de op 1 januari 2024 in werking getreden Omgevingswet.

Dit bijlagenrapport bestaat grotendeels uit een verzameling van rapporten van derden. Deze dateren deels van vóór de Omgevingswet en zijn ongewijzigd gebleven.

4 juni 2024

Bijlage 1

**De gereedschapskist van het
flankerend beleid**

‘Flankerende’ uitvoeringsinstrumenten

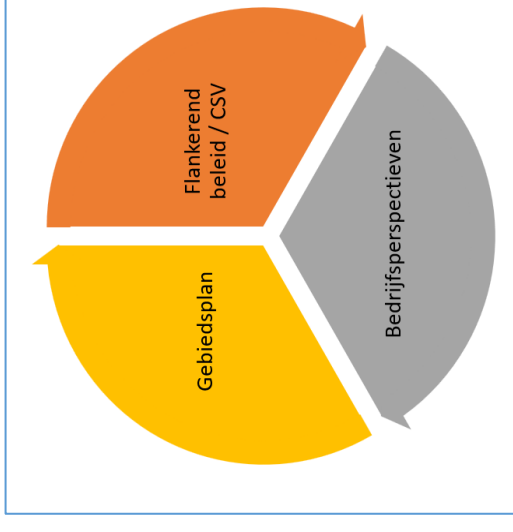
Ter uitvoering van het Veenweideprogramma 2021 -2030 wordt het zogenaamde ‘flankerend beleid’ ontwikkeld. Flankerend beleid is in het Veenweideprogramma omschreven als “een set aan regels en instrumenten waarmee deze effecten kunnen worden gemitigeerd en/of gecompenseerd”.

Mitigatie is gericht op het treffen van (technische) maatregelen die deze negatieve effecten verzachten of wegnemen. Compenseren - in grond en/of geld - richt zich daarentegen op het vergoeden van (onevenredige) schade die kan zijn ontstaan. Daarmee wordt het voor ondernemers mogelijk te anticiperen op de veranderende omstandigheden en kan voor individuele boeren een goed toekomstperspectief worden geboden. Het flankerend beleid richt zich er op dat de boer ‘buorkjen bliuwe kin’.

De daadwerkelijke uitvoering van het Veenweideprogramma in de veengebieden vindt plaats via afzonderlijke gebiedsprocessen. Daarbij wordt onder leiding van een gebiedscommissie een gebiedsplan ontwikkeld waarin de onder het Veenweideprogramma gewenste peilverhoging met allerlei andere gebiedsontwikkelingen wordt gecombineerd tot een integraal plan. Dat integrale gebiedsplan heeft als doel te komen tot een duurzaam sociaal-maatschappelijk toekomstperspectief voor het gehele gebied, waarbij de landbouw nog steeds een belangrijke economische drager is, maar er daarnaast onder andere ook invulling wordt gegeven aan de opgaven voor o.a. natuur, biodiversiteit, landschap en cultuurhistorie. Zo’n gebiedsplan wordt in samenwerking met alle betrokkenen, ‘van onderop’ ontwikkeld.

Kenmerken van zo’n gebiedsproces is het iteratieve karakter daarvan: de verschillende deelplannen beïnvloeden elkaar en worden in een lopend proces gaandeweg steeds concreter ontwikkeld. Dit wordt het beste weergegeven door het ‘Wiel van het Veenweideprogramma’ (fig. 1) waarin duidelijk wordt dat alle onderdelen van zo’n gebiedsproces invloed op elkaar hebben en alleen via een integrale benadering tot een optimaal resultaat kan worden gekomen.

Het flankerend beleid (de ‘set van regels en instrumenten’ zoals bedoeld in het Veenweideprogramma) wordt gebruikt bij de invulling en uitvoering van die gebiedsprocessen en is daar faciliterend aan. Het (financiële) hart van het flankerend beleid, zoals dat in 2022/2023 ontwikkeld is, wordt gevormd door de ‘Compensatiesystematiek veenweide (CSV)’: de methodische berekeningssystematiek die op objectieve wijze de te vergoeden nadeelcompensatie relateert aan de peilverhoging. Dit is feitelijk slechts één van de instrumenten die nodig zijn voor een goede uitvoering van de gebiedsprocessen. Er zijn nog een groot aantal andere instrumenten nodig die zich vaak richten op specifieke deelgebieden of doelen en vaak ook door verschillende organisaties en/of overheden worden beheerd. Die instrumenten kunnen maatschappelijk, financieel-economische, juridisch, planologisch of ruimtelijk technisch van aard zijn: we willen immers een integrale gebiedsontwikkeling.

Figuur 1 Wiel van het Veenweideprogramma

Het kunnen beschikken over- en toepassen van die verschillende instrumenten zal zeer waarschijnlijk cruciaal zijn om de het 'wiel van het Veenweideprogramma' te kunnen laten draaien en de gewenste gebiedsontwikkelingen daadwerkelijk te kunnen implementeren.

In onderstaande tabel wordt getracht een overzicht van deze benodigde instrumenten te geven. Daarbij wordt direct opgemerkt dat het overzicht nooit geheel volledig kan zijn (al was het alleen maar omdat verschillende instrumenten nog in ontwikkeling zijn en er ook steeds nieuwe bijkomen cq oude zullen afvallen) en dat per gebiedsproces zal verschillen welke instrumenten zullen kunnen, mogen of moeten worden ingezet. De begrippen 'regels' en 'instrumenten' uit de definitie van het flankerend beleid zijn bovendien brede containerbegrippen: ze verwijzen zowel naar sociale afspraken als naar juridische regelgeving, naar zowel financiële subsidies/stimuleringsmaatregelen als naar technische ingrepen.

Omdat de instrumenten zo verschillend zijn qua aard, doel én 'eigenaar/beheerder', zal elke vorm van indeling daarvan in zekere zin willekeurig zijn. Zo kan het begrip/instrument 'grond' zowel financieel-economisch (want geld nodig voor aankoop/beschikbaarheid grond), maatschappelijk (want grond nodig voor inrichting en groene en blauwe diensten) als technisch (grond voor waterlopen en –berging) van aard zijn.

De indeling doet er ook niet zoveel toe: het gaat met name om de opsomming en om inzicht te krijgen hoe, onder welke voorwaarden, en door wie de instrumenten kunnen worden ingezet.

Om praktische redenen wordt in deze notitie zoveel mogelijk aangesloten bij indeling zoals deze in het Koersdocument voor het gebied Aldeboarn-De Deelen is geschreven: dat Koersdocument is een opmaat voor een daadwerkelijk gebiedsplan voor dit gebied en kan daarom als voorbeeld dienen van een proces waarin de flankerende beleidsmaatregelen nodig zijn. In onderstaande tabel wordt het eerder genoemde onderscheid tussen maatschappelijke, financiële/economische, juridische en ruimtelijke en technische instrumenten gehanteerd. De doelstellingen en doelgroepen, de werkingsfeer en de eigenaren cq uitvoerders van al deze regelingen en instrumenten zijn zeer divers. Per geval zal moeten worden bekeken welke instrumenten opdoorn zijn of gebruikt kunnen worden. Sommige van de instrumenten zijn thans ook nog niet beschikbaar of vergen nog instellings- of beleids(wijzigings-)besluiten. Zoals gezegd pretendeert het overzicht ook niet volledig te zijn. Het is vooral bedoeld om aan te geven dat het uitvoeren van het Veenweideprogramma een veelheid van instrumenten en van actoren/uitvoerders vereist en alleen kan slagen als alle mogelijke middelen optimaal worden gebruikt en ingezet.

Tabel flankerende instrumenten

Instrument /regeling	Doel	Gericht op/bedoeld voor	Werking/rol	Eigenaar/ Uitvoerder/ financier	financiering
MAATSCHAPPELIJKE INSTRUMENTEN <i>(actoren)</i>					
Overheden (Rijk, provincie, Wetterskip, gemeenten)	De verschillende overheden hebben elk hun eigen rol en verantwoordelijkheden t.o.v. het gebiedsproces. Formeel is GS opdrachtgever voor een gebiedscommissie	Diverse taken en opgaven die hun beslag moeten krijgen in een gebiedsproces	divers		
BOF	Bestuurlijk adviesorgaan voor openbaar bestuur i.z. uitvoering Veenweideprogramma	GS en DB	Afstemming op bestuurlijk niveau tussen de verschillende organisaties en advisering van de verschillende overheden		
Gebiedscommissie	Maken in opdracht van GS een integraal gebiedsplan	Projectgebied	t.b.v. Veenweideprogramma is één gebiedscommissie actief, een tweede in oprichting	Provincie: GS	
Regionale coöperaties/ collectieven	Divers: - Agrarisch landschaps- en natuurbeheer - Duurzame energieopwekking en/of -inkoop - Bedrijfseconomische samenwerking	Divers -	De 'traditionele' agrarische coöperaties hebben een belangrijke adviserende en uitvoerende rol bij de ontwikkeling van gebiedsplannen richting zowel de gebiedscommissie als hun leden Daarnaast kunnen nieuwe coöperatieve verbanden een rol spelen bij de ontwikkeling van nieuwe, collectieve verdien- of uitvoeringsinstrumenten zoals	Boeren én burgers in het gebied	Financiering m.n. op projectniveau

	- Bevordering leefbaarheid - etc			bvd zonneparken, collectieve agrarische of recreatieve voorzieningen etc,		
Stichtingen / belangenorganisaties etc.	In het landelijk gebied is een groot aantal belangenorganisaties tbv uiteenlopende doelen actief die allen in meer of mindere mate van invloed kunnen zijn	Divers		De belangenorganisaties hebben een belangrijke adviserende en mogelijk deels ook uitvoerende rol	(bestuurs-) leden van de organisaties	
FINANCIEEL-ECONOMISCHE INSTRUMENTEN						
Marktconforme, (semi-wettelijke) en commerciële instrumenten						
Compensatie-systeem Veenweide (CSV) (v/h FB)	(nadeel-) compensatie voor: - Vermogensschade en inkomensschade bij peilverhoging, waterberging en uitvoeringsmaatregelen KRW	Nadeelcompensatie voor: - Grondeigenaar - Grondgebruiker (boer)		- éénmalig - Beperking waarde en gebruiksmogelijkheden grond - berekening schade dmv vastgestelde en genotificeerde schadesystematiek - vergoed zowel vermogensschade als inkomensschade - vergoeding in geld of (compensatie-)grond, keuze aan boer, bij laatste ook ruilproces(WILG)	Prov/WS/ (tbd)	Aanvraag financiering vanuit Transitiefonds in FPLG
Wettelijke nadeelcompensatie	Compenseren van opgetreden schade als gevolg van geoorloofd overheidsingrijpen	Grondeigenaar-grondgebruiker		- Vergoeding geleden schade minus normaal maatschappelijk risico - Vergoeding achteraf nav schadeclaim Beoordeling door onafhankelijke instantie	(bij peilverhoging:) Wetterskip	bij uitvoering veenweideprogramma Transitiefonds

Valuta voor Veen	CO2 reductie	- grondeigenaar - afnemer CO2 credits (vrijwillige CO2 markt)	- tijdelijk voor max 10 jaar - afhankelijk van medewerking WF en technische mogelijkheden - alleen op basis van vrijwilligheid bij extra verhoging peil - gebruiksbeperkingen grond	- Stichting Nationale Koolstof-bank (cert.) - Platform CO2 Neutraal (verkoop)	- financiering certificaten vanuit de markt
(Sale en-) lease-back	Liquiditeitspositie van individuele (agrarische) ondernemers verbeteren	Agrarische onderneming	Door de grond op te kopen en in een (al of niet extra gunstige) pachtconstructie weer ter beschikking te stellen krijgt de boer meer liquiditeit om zijn bedrijfsvoering aan de veranderende omstandigheden aan te passen. Ook kunnen evt extra eisen tav bv grondgebruik, biodiversiteit etc worden gesteld. Het structureel verpachten strookt nog niet met het huidige beleid van de provincie, waarin (kort gezegd) wordt uitgegaan van het zo snel mogelijk weer vervreemden van grond. Mogelijk zouden ook ideële beleggers dergelijke constructies kunnen toepassen	Provincie (mogelijk ná beleids-wijziging) Evt. Ideële beleggers	Sale en leaseback kan in principe kostenneutraal. Evt extra gunstige pachtvoorwaarden zullen, indien zij door de overheid worden afgegeven, worden gezien als staatssteun.
Subsidies en stimuleringsmaatregelen					
SAB- subsidie agrarische bedrijfsverplaatsing	Bedrijfsverplaatsing	Agrarische onderneming	- Vergoeden extra kosten bouw/geschikt maken van nieuwe bedrijfsgebouwen - Alleen obv aantoonbare investeringen: géén verplaatsingskosten - max 6 ton - te financieren vanuit projectkosten! => geen projectbudget, geen financiering!	Provincie: GS	Vanuit project (geen eigen financieringspot!)

LBV Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties	Beëindiging landbouwbedrijf (niet zijnde piekbelaster) tbv reducering stikstofemissie	Agrarische onderneming	Vergoeden van het vervallen van productierechten (fosfaatrechten): 100% - Vergoeden waardeverlies van de productiecapaciteit	Rijk (LNV)	Vanuit Transitiefonds?
LBV+ Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties	Beëindiging landbouwbedrijf (piekbelaster) tbv reducering stikstofemissie	Agrarische onderneming	- Vergoeden van het vervallen van productierechten (fosfaatrechten): 120% - Vergoeden waardeverlies van de productiecapaciteit	Rijk (LNV)	Vanuit Transitiefonds?
MGAB Maatregel Gerichte Aankoop en beëindiging veehouderijen	Beëindiging landbouwbedrijf (niet zijnde piekbelaster) tbv reducering stikstofemissie	Agrarische onderneming	<i>in ontwikkeling</i>	Rijk (LNV)	Vanuit Transitiefonds?
Samenwerking veenweide en overgangsgebieden N2000	(tijdelijke) Reductie ammoniakemissie door melkveehouderijen, Grondwaterstand- verhoging	Samenwerkende melkvee- houderijen	- Vergoeding tijdelijke peilverhoging t.m. 2028 - drooglegging april-okt minder dan 40 - 20 cm	Rijk (LNV)	Wordt opengesteld van 1-5- t.m. 31-5 2024
ANLB	Stimuleren agrarisch natuurbeheer ('gericht op instandhouding van internationale doelsoorten' – BIJ12)	Agrarische collectieven, via hen: grondgebruikers	- Vergoedt de onkosten van de beperkingen aan landbouwkundig gebruik op basis van standaard maatregelenpakketten - Beschikkingen per 6 jaar - Wordt jaarlijks(?) toegekend en verdeeld via de collectieven - Werkt op basis van door provincie opgesteld Natuurbeheersplan	Provincie RVO BIJ12	EU (GLB)
Subsidieregeling weidevogel-grasland	Natuur/behoud weidevogels	Grondeigenaar - gebruiker	- Beperking waarde en gebruiksmogelijkheden grond - Eénmalige subsidie afwaardering - Opleggen beperkingen gebruik via KV	Provincie	Tijdelijk en beperkt gefinancierd uit LIFE IP Aanvraag financiering vanuit Transitiefonds in FPLG

				- Thans nog zeer beperkt gefinancierde maatregel			
(Aanvalsplan Grutto)		Instandhouding en verbetering gruttostand	Overheden/ belanghebbenden	- Beleidsinstrument, heeft geen zelfstandige eigen financiering - Ontwerpen x specifieke grutto-vriendelijke gebieden van minimaal 1000 ha	Initiatief-nemers/ overheden	Nvt	
Gebiedsaanbod Aanvalsplan grutto		Instandhouding en verbetering gruttostand	Rijksoverheid	- Realiseren weidevogel-vriendelijk gebied van minimaal 1000 hectare - In Maatregelenpakket FPLG	provincie	Aanvraag financiering vanuit Transitiefonds in FPLG	
Catalogus Groenblauwe Diensten (CGBD)		Staatssteunkader voor het maken van subsidiereregelingen voor groenblauwe diensten	Provincie	- Door BIJ12 (ondersteuningsorganisatie voor provincies) is catalogus opgesteld van allerlei mogelijke stimuleringsmaatregelen (subsidies) voor het verlenen van groen-blauwe diensten - Deze catalogus is door de Europese Commissie getoetst aan- en geaccordeerd op grond van- de Algemene Vrijstellingsverordening en de Vrijstellingsverordening Landbouw Provincies die een dergelijke dienst willen stimuleren kunnen binnen de kaders van de CGBD een subsidieregeling opstellen die ze enkel moeten melden bij BIJ12 - De CGBD heeft een looptijd tot 2027 maar wordt momenteel herzien, waarbij onder andere gekeken wordt naar mogelijke (tijdelijke of permanente) financiering van schade door beperkingen op (agrarisch) grondgebruik	BIJ12	Dekking van evt. onder de CGBD op te stellen provinciale subsidieregelingen dient in principe vanuit die provincie zelf te gebeuren	
(KPI's		Divers, veelal bedoeld om het verlenen van	Veelal agrarische ondernemingen	- KPI's zijn tijdelijke regelingen	provincie	Evt toepassing van KPI's zal	

<i>(kritische prestatie-indicatoren)</i>	groen-blauwe diensten door boeren te stimuleren en financieren		- Het werken KPI's gebeurt (zeker in Fryslân) nog niet of nauwelijks, maar in het kader van het FPLG wordt wel nagedacht om dit op grotere schaal toe te passen - De boer kan dan inschrijven op het verlenen van specifieke groenblauwe diensten (natuuronderhoud, biodiversiteit etc). waarbij de hoogte van de vergoeding vaak groeit bij het leveren van meer diensten		waarschijnlijk gefinancierd moeten worden vanuit het Transitiefonds
Overige subsidie- en stimuleringsmaatregelen	Divers	divers	Er zijn veel stimuleringsregelingen, vaak zijn ze tijdelijk van aard of qua werking afhankelijk van een (beperkt) budget. Een volledige opsomming is daarom niet te geven. Subsidieregelingen zijn er onder andere voor: - Inwinnen extern deskundig advies - Behoud en herstel oud greppelland -		
JURIDISCHE INSTRUMENTEN					
Peilbesluit	Vastleggen gewenste slootwaterstand	grond	Het Wetterskip neemt een peilbesluit na zorgvuldige afweging van alle belangen	Wetterskip (AB)	
Opleggen kwalitatieve verplichting (KV) of erfdienstbaarheid	Divers: borging van beperkingen ten gunste van bv: Biodiversiteit Natuurwaarden Landschappelijke waarden Waterberging	grondeigenaar	- Privaatrechtelijk (vastlegging via notaris met kettingbeding) -	Veelal provincie of Wetterskip	Afhankelijk van doelstelling KV

Bestemmingsplan (onder Omgevingswet: omgevingsplan)	Planologische vastlegging van toegestane functies	Grond (perceel)	- Publiekrechtelijk - Legt vast welke functies (en onder Omgevingswet: activiteiten) zijn toegestaan	Gemeente	
Inpassingsplan	Planologische vastlegging van toegestane functies	Grond	Publiekrechtelijk In gemeente niet bereid is het bestemmingsplan aan te passen tbv een gewenste gebiedsontwikkeling kan de provincie de gemeente overrulen en dmv een Provinciaal Inpassingsplan een nieuwe bestemming opleggen	Provincie: PS	
Opleggen voorkeursrecht	Overheden de kans te geven benodigde gronden tbv ruimtelijke ontwikkelingen te verwerven	grondeigenaar	Grondeigenaar is verplicht grond bij verkoop eerst aan overheid aan te bieden. NB: PS hebben meerdere malen moties aangenomen om voorkeursrecht niet toe te passen	Gemeente: gemeente- raad Provincie: PS	
Onteigening	Grond benodigd voor bepaalde (maatschappelijk noodzakelijke) ontwikkelingen in eigendom overheid te krijgen	grondeigenaar	- Provincie kan overgaan tot onteigening als eigenaar niet bereid is tot vrijwillige verkoop - NB: PS hebben als uitgangspunt dat gebiedsprocessen op basis van vrijwilligheid plaatsvinden en onteigening niet wordt toegepast	Provincie: PS	
WILG Wet Inrichting Landelijk Gebied (per 1-1-2024 opgenomen in de Omgevingswet)	Herinrichting en kavelruil	Grondeigenaar en grondgebruiker	- Geeft wettelijk kader voor herinrichting en ruilverkaveling end financiële afwikkeling daarvan - Heeft vrijwillig en verplichtend spoor - Wordt uitgeoefend door gebiedscommissie in opdracht van GS	Provincie: GS	
RUIMTELIJKE- EN TECHNISCHE INSTRUMENTEN (inrichtings- maatregelen)					

Grondbank of grondpot	Het kunnen aanbieden van compensatie- of ruilgrond bij ruimtelijke ingrepen cq gebiedsprocessen	Grondeigenaar en grondgebruiker	- Door grond op voorraad aan te houden kan deze worden ingezet als ruil-of compensatiegrond	Provincie (SGV) (maar ook andere eigenaren denkbaar)	Het aanhouden van een grondpot zou in principe (vrijwel) kostenneutraal moeten kunnen: evt aan-, verkoop- en beheerskosten en financieringskosten dienen uit (pacht-)opbrengsten grond gegenereerd te worden. Evt. afwaardering van grond a.g.v. overheidsingrijpen dient gefinancierd vanuit het Transitiefonds
Inrichting water huishouding/ stuwen etc	Goed werkend watersysteem (peilbeheer/ be- en ontwatering)	Grond, ruimtelijke omgeving	- Maatregelen primair in hoofdwatersysteem WS - Maatregelen bij secundair water (boeren sloten en greppels)-> dan beperking gebruiksmogelijkheden grond	Primair: wetterskip Secundair: grond-eigenaar/gebruiker	
Ruilverkaveling/ herinrichting	Verbetering landbouwkundige structuur maar vooral het organiseren van toekomstbestendige agrarische bedrijven na peilopzet	Grondeigenaren en grondgebruikers	- De wettelijke verankering van het ruilproces wordt gevonden in de WILG - M.b.v. het programma Transfer van het Kadaster kunnen na peilverhoging toegekende compensatiegronden in een ruilverkavelingsproces worden ingebracht om tot een definitieve kavelinrichting te komen	De gebiedscommissie voert de ruilverkaveling uit in opdracht van de provincie.	De kosten van de ruilverkaveling dienen te worden gedekt vanuit het Transitiefonds.

					GS blijft eindverantwoordelijk	
Rood voor Rood	Aantrekkelijk buitengebied	Eigenaar agrarische gebouwen	- Slopen leegstaande agrarische gebouwen in ruil voor mogelijkheid bouw woning in buitengebied - Nieuwbouw kan thans slechts beperkt, uitbreiding zou geb. proces helpen -	Gemeente (obv prov verordening ?)		
Pilots en praktijk-onderzoek	<i>divers</i>	<i>divers</i>				

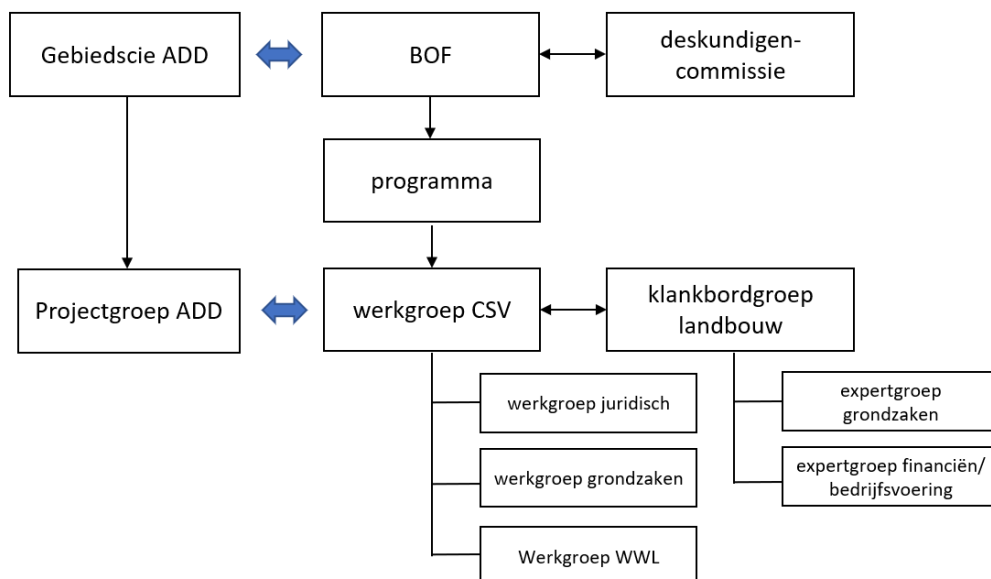
Bijlage 2

Projectorganisatie en colofon

Projectorganisatie en colofon

Om te kunnen komen tot flankerend beleid cq. de CSV is gebruik gemaakt van de volgende projectorganisatie.

De samenstelling van de verschillende groepen was als volgt:

Wergroep flankerend beleid

1. Veenweideprogramma
 - a. Angelique Kok-Kuijper (programma-organisatie veenweiden)
 - b. Bouwe Bakker (namens de 7 landbouwpartijen)
 - c. Jaap Gielen (programma-organisatie veenweiden - Countus)
2. Provincie Fryslân
 - a. Nicky Bouma (secretariaat – Provincie Fryslân)
 - b. Harm Jan Bouwers (provincie Fryslân)
 - c. Johannes Haarsma (Haarsma rentmeesters)
 - d. Arjan Jalving (Aequalitas)
3. Wetterskip Fryslân
 - a. Theunis Osinga (wetterskip Fryslân)
4. Kadaster
 - a. Gerjan Meijer (Kadaster)
5. Weusthuis Associatie
 - a. Coen Weusthuis (projectleider – Weusthuis Associatie)

Klankbordgroep landbouw

Landbouw/boeren

1. Gerrit Brak (ADD)
2. Oene Boonstra (ADD)
3. Almar Stegenga (Idzegea)
4. Haye Ketelaar (Idzegea)
5. Berend Mulder (ADD)
6. Sicco Hylkema (Idzegea)
7. Klaas Oevering (Idzegea)
8. Anne de Boer (Idzegea)
9. Foppe Hemminga (boer en lid projectteam ADD)
10. Jan de Boer (boer en lid projectteam ADD)

aanvullend

11. Durk Durksz (ad hoc – vz. klankbordgroep Idzegea)
12. Jan de Kam (ad hoc - plaatselijk belang – Aldeboarn)
13. Piet Dijkstra (ad hoc – vz. gebiedscie ADD)
14. Alle de Vries (gebiedscoöperatie It Lege Midden)

Expertgroep landbouw grondzaken

1. Gerrit Brak (ADD)
2. Oene Boonstra (ADD)
3. Almar Stegenga (Idzegea)
4. Haye Ketelaar (Idzegea)
5. 3 onafhankelijke taxateurs

Expertgroep financiën/bedrijfsvoering

1. Almar Stegenga (Idzegea)
2. Haye Ketelaar (Idzegea)
3. Gerrit Brak (ADD)
4. Oane Boonstra (ADD)
5. Jaap Gielen (progr.org. veenweiden - Countus)

Werkgroep juridische zaken

1. Iris van der Horst (provincie Fryslân)
2. Robert Jager (provincie Fryslân)
3. Rosanne Doting (wetterskip Fryslân)
4. Eddy Oostra (Van Eysinga & Oostra c.s.)
5. Johan Heinen (Kadaster)
6. Michiel de Koe (De Koe rentmeester)
7. Cees Dekker (Simmons en Simmons)

Aanvullend grondwaardeonderzoek

1. Eddy Oostra (Van Eysinga & Oostra c.s.)
2. Anton Bergsma (Hooghiemster taxatie en advies)

Dubbele taxaties

1. Piet Mulder (Mulder makelaardij)
2. Paul van 't Veer (Schelhaas makelaardij)
3. Marten Groothof (makelaardij Marten Groothof)

Werkgroep WaterWijzer Landbouw (WWL)

1. Wiebe Terwisscha van Scheltinga (Wetterskip Fryslân)
2. Gerjan Meijer (Kadaster)
3. Jaap Gielen (programma-organisatie veenweiden - Countus)
4. Coen Weusthuis (Weusthuis Associatie)
5. WUR (Wageningen University & Research)
 - a. Idse Hoving
 - b. Martin Mulder
 - c. Gertjan Holshof

Deskundigencommissie

1. Jorrit Postma (Lely) - voorzitter
2. Lubbert van Dellen (Flynth – accountancy)
3. Reitze Sybesma (Agri-vastgoed)
4. Siebe Anema (Biologische melkveehouder)
5. Jan Spijkerboer (Kadaster)
6. René Timmer (ASR)
7. Klaas Haanstra (ABN AMRO bank)
8. Johan Oerlemans (Agrarische Jongeren Fryslân)

Bijlage 3

Concept Notitie Peilbeleid

Notitie Peilbeleid Veenweidegebied

CONCEPTVERSIE BOF 19 april 2024

Inhoudsopgave

1.	Inleiding.....	2
2.	Context en ontwikkelingen	3
3.	Uitgangspunten.....	6
3.1	Begrenzing gebied	6
3.2	Zorgvuldige belangenafweging, kosten en baten	6
3.3	Begrippen peilwijzigingen	7
3.4	Typen peilbeheer in veenweidegebied	7
3.5	Peilfixatie en peilindexatie	8
3.6	Overgangperiode	9
3.7	Ontwerpcriteria	9
3.8	Normering Regionale Wateroverlast (NRW)	10
3.9	Hoogwatervoorzieningen	11
3.10	Flexibel peilbeheer	11
3.11	Monitoring	12
3.12	Milieueffectrapportage (m.e.r.).....	12
	Bijlage 1. Teksten over peilbeleid en peilbeheer uit het Veenweideprogramma	14
	Bijlage 2: Kaart Veenweideprogramma	18

1. Inleiding

Aanleiding

Het peilbeleid van Wetterskip Fryslân staat in de Nota Peilbeleid (vastgesteld door het Algemeen Bestuur op 20-02-2023). Dit gaat met name om algemene uitgangspunten voor het opstellen van peilbesluiten en uitvoeren van het dagelijks beheer in het gehele beheergebied van het waterschap. Vanwege de specifieke kenmerken van het veenweidegebied vraagt dit gebied om specifieke maatregelen die we nemen in het peilbeheer dat we uitvoeren. Dit wijkt op sommige punten af van het algemene peilbeleid van Wetterskip Fryslân. De voorliggende notitie beschrijft het peilbeleid zoals dat specifiek van toepassing is voor het veenweidegebied. Deze notitie wordt, na vaststelling door het algemeen bestuur, verwerkt in het algemene peilbeleid van Wetterskip Fryslân.

Maatwerk in balans met concrete handvatten

In het veenweideprogramma zijn enkele teksten opgenomen die betrekking hebben op peilbeleid en -beheer. In bijlage 1 staan de meeste teksten uit het veenweideprogramma die betrekking hebben op het peilbeleid. De insteek van het Veenweideprogramma is dat via maatwerk en van onderop wordt gekomen tot gedragen gebiedsplannen. De teksten uit het veenweideprogramma zijn vrij algemeen. Met de voorliggende notitie willen we deze teksten waar mogelijk concreter maken, zonder daarbij afbreuk te doen aan de keuze voor maatwerk zoals die in het veenweideprogramma is gemaakt. Zaken zoals een minimale en maximale drooglegging passen niet bij het karakter van het Veenweideprogramma. In het voorliggende concept peilbeleid is daarom gezocht naar een werkbare balans tussen maatwerk en concreetheid.

Totstandkoming van deze notitie

Dit peilbeleid is opgesteld in nauw overleg met de bij het veenweideprogramma betrokken partijen. Vanwege de relatie van het peilbeleid met de Compensatiesystematiek Veenweide is dit in samenhang met elkaar ontwikkeld. Een klankbordgroep van boeren van de gebiedsprocessen Aldeboarn de Deelen en Idzegea heeft actieve inbreng geleverd. Ook is het in verschillende conceptversies besproken in het Bestjoerlik Oerlis Feangreide (BOF).

Dit peilbeleid is in de zomer van 2023 "getest" in het lopende gebiedsproces: Aldeboarn-De Deelen. Dit is parallel gedaan aan de praktijksimulatie voor de Compensatiesystematiek Veenweide (CSV). De uitkomsten van deze praktijksimulatie hebben niet tot wezenlijke nieuwe inzichten voor het peilbeleid geleid.

Leeswijzer

In deze notitie geven we in hoofdstuk 2 een schets van de context waarin dit beleid gezien moet worden. In hoofdstuk 3 beschrijven we voor verschillende onderwerpen de uitgangspunten voor de peilbesluiten en het peilbeheer die we in het veenweidegebied gaan hanteren. **De kern van de uitgangspunten hebben we dikgedrukt in de tekst opgenomen.**

2. Context en ontwikkelingen

Peilbeheer en veenoxidatie

De afgelopen decennia tot zelfs eeuwen is waterbeheer in veenweidegebieden voornamelijk afgestemd op de landbouw. Het waterschap heeft waterpeilen vastgesteld zodat de percelen goed berijdbaar zijn, de vertrappingsschade wordt beperkt en een hoge grasopbrengst kan worden gerealiseerd. Door deze lage waterpeilen ligt een deel van het veen in de bodem boven de grondwaterspiegel. Bij veen dat niet onder water staat kan zuurstof toetreden tot het organisch materiaal waardoor dit verteert, dit noemen we oxidatie. Daarnaast speelt in veenbodems ook klink (afname opwaartse druk door peilverlaging met als gevolg dat de druk van de bovengrond toeneemt en de ondergrond wordt samengedrukt) en krimp (door uitdroging worden vaste bodemdelen naar elkaar gedrukt). Door deze processen daalt het maaiveld en komt er CO₂ vrij. Als gevolg van het dalende maaiveld werden de peilen vaak weer naar beneden aangepast zodat de drooglegging¹ gelijk bleef. Zo pompen we onszelf al een paar eeuwen omlaag, zodat we kunnen wonen en werken in het veengebied.

Om de bebouwing (funderingen) en infrastructuur te beschermen tegen de gevolgen van maaiveldddaling zijn rond deze functies soms hoogwatervoorzieningen aangelegd (zie paragraaf 3.7).

Veenweideprogramma 2021-2030

Voor het veenweidegebied in Fryslân is het Veenweideprogramma 2021 – 2030 opgesteld. De belangrijkste doelen van het veenweideprogramma zijn:

- De negatieve effecten van bodemdaling verminderen;
- De uitstoot van broeikasgassen neemt af met 0,4 megaton CO₂ equivalenten;
- De landbouw heeft een duurzaam toekomstperspectief;
- Het watersysteem is waterrobuust en klimaatbestendig ingericht.

Deze notitie geeft invulling aan programmalijn 1 van het Veenweideprogramma: Waterbeheer en Klimaatadaptatie. Het peilbeheer in het veenweidegebied is een maatregel om, gezamenlijk met andere maatregelen, de hierboven beschreven doelen uit het veenweideprogramma te behalen. **We streven in het peilbeheer naar een gemiddelde grondwaterstand van 40 cm onder maaiveld om daarmee het veen natter te houden².** Hierdoor beperken we de veenoxidatie en daarmee de bodemdaling en CO₂-uitstoot³. Wat precies mogelijk en wenselijk is, is afhankelijk van plaatselijke omstandigheden. Maatwerk houdt daarom om te beginnen in dat we in gebiedsprocessen de mogelijkheden met betrokken partijen in kaart zullen brengen. **Met deze notitie Peilbeleid Veenweidegebied geven we aan hoe we als waterschap invulling willen geven aan deze werknorm.**

Continuering van het hierboven beschreven peilbeheer (maaiveldddaling -> natte voeten -> peilverlaging -> veenoxidatie -> maaiveldddaling, enz.) past niet bij de doelstellingen van het Veenweideprogramma. Peilverlagingen in het veenweidegebied zijn in de toekomst niet meer mogelijk⁴. In deze notitie gaan we daarom ook vooral in op de uitgangspunten voor en gevolgen van zowel actieve als passieve peilverhogingen.

¹ Drooglegging is het verschil tussen maaiveldhoogte en het oppervlaktewaterpeil.

² In paragraaf 3.6 is toegelicht hoe deze gemiddelde grondwaterstand vertaalt kan worden naar een grondwatertrap, waarmee meer duiding wordt gegeven wat dit inhoudt.

³ Naast verhoging van het grondwaterpeil worden in het kader van het veenweideprogramma ook andere maatregelen onderzocht (bodemmaatregelen) om de CO₂ uitstoot te beperken.

⁴ Uitzonderingen hierop zijn mogelijk wanneer in het proces van het opstellen van een gebiedsplan goed gemotiveerd kan worden dat een incidentele en (geringe) peilverlaging onvermijdelijk is in het licht van het totale plan.

Rol en taak van het waterschap

Voordat we ingaan op de invulling van het peilbeheer is het van belang om stil te staan bij de wettelijke verantwoordelijkheid van een waterschap. Algemeen kan gezegd worden dat het waterschap een belangrijke bijdrage levert aan de zorgplicht uit artikel 21 van de Grondwet: de overheidszorg voor de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu. De waterschappen dragen zorg voor een specifieke overheidstaak, vastgelegd in het eerste artikel van de Waterschapswet: waterschappen hebben de waterstaatkundige verzorging van hun beheergebied ten doel. Daarmee is een waterschap een functionele overheid met een faciliterende rol.

Op basis van de Waterwet (per 1 januari 2024 de Omgevingswet) is de taak van het waterschap gericht op:

- a. voorkoming en waar nodig beperking van overstromingen, wateroverlast en waterschaarste, in samenhang met
- b. bescherming en verbetering van de chemische en ecologische kwaliteit van watersystemen en
- c. vervulling van maatschappelijke functies door watersystemen.

Zorgvuldige belangenafweging

Bij peilbesluiten spelen meerdere belangen een rol. Enkele voorbeelden van die belangen zijn: waterrecreatie, scheepvaart, natuur, waterkwaliteit, de RO-functies, landbouw, archeologie, bewoning, etc. Een waterschap hoeft bij de vaststelling van een peilbesluit niet uit te gaan van een optimale bediening van elke functie, dat is onmogelijk. Bovendien worden fysieke omgevingsaspecten ook meegenomen in de belangenafweging, gezien het derde doel van de Waterwet/ Omgevingswet (vervulling van de maatschappelijke functies door watersystemen). Er is een zorgvuldige belangenafweging nodig. Bij deze belangenafweging is het ook belangrijk om stil te staan bij de doelmatigheidsvraag. Er moet rekening gehouden worden met de verhouding tussen de kosten en de baten van het waterbeheer, maar ook met de maatschappelijke kosten en baten in bredere zin. Zie hiervoor ook paragraaf 3.2.

Herijking Veenweideprogramma

De herijking van het Veenweideprogramma zal plaatsvinden bij de eerste herijking van het Fries Programma Landelijk Gebied (FPLG) in 2025. Het FPLG omvat de regionale doorvertaling van de doelen uit het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) (hoofddoel is het toekomstbestendig ontwikkelen van het landelijk gebied, het NPLG kent gebiedsgerichte opgaven en maatregelen voor natuur, stikstof, landbouw, water, bodem en klimaat). **Mocht de herijking van het Veenweideprogramma nog leiden tot veranderingen die impact hebben op deze notitie Peilbeleid Veenweide, dan zal deze notitie worden herzien.**

Decennialang gold het adagium “peil volgt functie”. Het waterschap zorgde voor het peil dat nodig was om een bepaalde functie te faciliteren. Of de betreffende locatie ook geschikt was voor de beoogde functie, was van ondergeschikt belang. Langzaam aan ontstaat het besef dat iets wat technisch mogelijk is niet altijd de meest duurzame oplossing is. **Met de voorziene klimaatveranderingen worden de uitdagingen in het waterbeheer nog groter. In de startnotitie NPLG heeft het Rijk het beleidsprogramma Bodem en Water sturend benoemd.** Dit houdt in dat bij het bepalen of wijzigen van functies (zoals wonen landbouw en natuur) aan gronden, de water- en bodemcondities steeds belangrijker en sturender worden. Vanuit water en bodem geredeneerd is bijvoorbeeld woningbouw niet op alle plekken verstandig. En dat geldt ook voor de functies landbouw en natuur. Is een functie eenmaal toegekend dan wordt hierop het water- en peilbeheer afgestemd. Als een functie wordt gewijzigd is hier een bestemmingswijziging voor nodig. Dit biedt rechtszekerheid aan belanghebbenden.

We bevinden ons nu in een transitieperiode. Het is duidelijk dat de kaders en randvoorwaarden de komende jaren gaan veranderen. Wanneer deze kaders en randvoorwaarden duidelijker zijn kan dit vervolgens worden vertaald in concrete handvatten voor het peilbeleid in veenweidegebied.

3. Uitgangspunten

3.1 Begrenzing gebied

In grote delen van Fryslân zit veen in de ondergrond. Op de kaart in bijlage 2 staat welk deel van Fryslân onderdeel uitmaakt van het veenweidegebied. De doelstelling voor het reduceren van de CO₂-emissie richt zich op het gebied met een veenpakket dikker dan 80 cm. Bij de herijking (zie hoofdstuk 2) wordt de afweging gemaakt of ook andere bodemtypen, zoals dun veen en moerige grond, een bijdrage gaan leveren in het reduceren van de CO₂ uitstoot en het beperken van de bodemdaling.

Het peilbeleid voor het veenweidegebied is vooralsnog van toepassing op het gebied met een veenpakket van minimaal 80 cm en zonder kleidek of met een kleidek met een dikte van maximaal 40 cm. Wanneer in een herijking van het veenweideprogramma ook andere bodemtypen een doelstelling krijgen in het reduceren van CO₂-emissie, dan ligt het voor de hand dat dit peilbeleid ook op het nieuwe gebied van toepassing is. Bij de herijking wordt hier dan een besluit over genomen.

De opgave voor de peilverhoging hanteren we voor peilvakken wanneer meer dan 33% van de oppervlakte van het peilvak of meer dan 50 ha van het peilvak, bestaat uit een veenpakket dikker dan 80 cm (met of zonder kleidek van max. 40cm).

In paragraaf 3.3 gaan we in op peilfixatie. **Peilfixatie geldt voor het gehele gebied waarop het veenweideprogramma betrekking heeft.**

3.2 Zorgvuldige belangenafweging, kosten en baten

Zoals bij alle peilbesluiten maakt ook bij peilbesluiten voor het veenweidegebied een zorgvuldige belangenafweging onderdeel uit van de voorbereiding. Bij de belangenafweging wordt ook stil gestaan bij de doelmatigheid: het peilbesluit en de daarmee gepaard gaande kosten en baten moeten wel tegen elkaar opwegen. Het gaat dan niet alleen om de kosten en baten in de vorm van euro's maar ook om invulling van maatschappelijke opgaven. Bij de voorbereiding van een gebiedsplan wordt het gebied nauw betrokken. In de meeste gevallen wordt een gebiedscommissie belast met deze voorbereiding. Het gebiedsplan omvat ook een plan voor de wijziging van de waterpeilen en hierin wordt ook de wijze van compensatie geregeld. Dit vormt de basis voor het peilbesluit. **Het peilbesluit is het sluitstuk van een proces met de streek.**

Naast de mogelijke negatieve effecten voor de individuele agrariër kan een peilverhoging ook leiden tot hogere kosten voor het waterbeheer. Dit is afhankelijk van de aanpassingen in het watersysteem die nodig zijn om de peilverhoging te kunnen realiseren. Vernattingsmaatregelen leiden vaak tot extra maatregelen voor waterberging en/of water aan- en afvoer en doen een groter beroep op de zoetwatervoorraad (inlaat en aanvoer van water). Een algemeen uitgangspunt van Wetterskip Fryslân is dat we geen stijging willen van de beheerlasten, wat over het algemeen wordt vertaald in geen toename willen van het aantal peilregulerende kunstwerken en/of peilvakken. Ook hier kan het collectieve belang (terugdringen maaiveld daling en CO₂-emissies) opwegen tegen de extra kosten die gemaakt moeten worden voor het waterbeheer. We maken voor het veenweidegebied daarmee een uitzondering op het uitgangspunt (vanuit de gedachte van een robuust en duurzaam watersysteem) dat er geen sprake mag zijn van een stijging van de beheerlasten. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om de afweging van extra kosten voor maatwerk tegen kosten voor afwaardering. Daarbij is het aan de gebiedscommissie om hier een voorstel voor te doen waarbij ook de kosten en baten op de langere termijn een belangrijke rol moeten spelen. Kosten en baten worden bepaald met het op dat moment beste beschikbare en toepasbare werkwijzen/instrumenten.

Bij de kostenzijde van een peilverhoging of peilfixatie valt te denken aan:

- De kosten van inrichtingsmaatregelen/ het gebiedsplan;

- Opbrengstderving (KVEM/ ha), hogere oogst- en beweidingsverliezen (kwantiteit en kwaliteit);
- Waardedaling;
- Toename beheerkosten watersysteem (zoals compensatie waterberging, aanvoer extra water, aanpassingen in het watersysteem).

Aan de batenzijde van een peilverhoging of peilfixatie staan onder andere:

- Beperken maaiveldddaling;
- Reductie CO₂-emissie (en andere broeikasgassen);
- Beperken wegzijging uit naastgelegen natuurgebieden;
- Het mogelijk verminderen of voorkomen van schade aan bebouwing/funderingen en infrastructuur in een gebied;
- Beperken droogteschade;
- Versterken biodiversiteit;
- Bescherming van archeologische waarden.

Eventueel ontstane “onevenredige schade” kan worden weggenomen door het treffen van mitigerende maatregelen en/of het vergoeden van de schade (zie ook de Compensatiesystematiek Veenweide).

3.3 Begrippen peilwijzigingen

Het maaiveld in veenweidegebied daalt als gevolg van veenoxidatie. Door die maaiveldddaling neemt (bij gelijk houden van het waterpeil) de drooglegging af. Bij peilwijzigingen in veenweidegebied maken we gebruik van de volgende begrippen:

- *Peilaanpassing en peilindexatie*: is een verlaging van het waterpeil die gelijke tred houdt met de opgetreden maaiveldddaling. Daarbij wordt de drooglegging weer gelijk aan die in het eerder vastgestelde peilbesluit.
- *Peilfixatie*: de peilen worden niet aangepast aan de opgetreden maaiveldddaling. Dat wil zeggen dat de drooglegging afneemt als gevolg van optredende maaiveldddaling, zonder actief handelen.
- *Peilverlaging*: hierbij gaat de verlaging van het waterpeil verder dan de opgetreden maaiveldddaling en wordt de drooglegging groter dan voorheen.

Bij het vaststellen van een nieuw peilbesluit, zowel bij peilaanpassing, peilverlaging en peilverhoging zal een onderbouwde belangenafweging plaatsvinden.

3.4 Typen peilbeheer in veenweidegebied

Voor het peilbeheer onderscheiden we een aantal typen peilbeheer:

- *Vast peil*: we streven er naar het waterpeil het hele jaar constant te houden met zo min mogelijk fluctuatie. Het peilgebied wordt op peil gehouden met een vast kunstwerk. Het is daardoor niet mogelijk te anticiperen op weersomstandigheden. We leggen daarom in het peilbesluit geen beheermarge vast. In het peilgebied treden altijd fluctuaties op als gevolg van de weersomstandigheden
- *Vast peil met beheermarge*: we streven er naar het waterpeil het hele jaar constant te houden met zo min mogelijk fluctuatie. Omdat het peil wordt gereguleerd met een beweegbaar kunstwerk, kunnen we anticiperen op weersomstandigheden. Hiervoor is een beheermarge vastgelegd. . De beheermarge geeft de beheerder de mogelijkheid om in te spelen op de (weers-)omstandigheden.
- *Zomer- en winterpeil*: in deze peilgebieden wordt in de zomer een ander oppervlaktewaterpeil nagestreefd dan in de winter. Het waterpeil is seizoensgebonden. De oppervlaktewaterpeilen worden gedurende het seizoen gehanteerd als een vast peil met beheermarge.

- *Flexibel peil*: een flexibel peil betekent dat een peil binnen vastgestelde grenzen mag fluctueren. We stellen een boven- en ondergrens vast (bandbreedte). De reden van fluctuaties binnen deze grenzen kan per geval verschillen en is ook afhankelijk van de beschikbare infrastructuur. Binnen het veenweidegebied wordt hier ervaring mee opgedaan in de pilots met HAKLAM (Hoger als het kan, lager als het moet).

De peilen en het type peilbeheer wordt vastgelegd in het peilbesluit. Deze peilen zijn streefpeilen en het is de verantwoordelijkheid om het peilbeheer af te stemmen op deze streefpeilen. Het kunnen realiseren van de streefpeilen is afhankelijk van de weersomstandigheden. In natte perioden zal het streefpeil vaak worden overschreden, daarmee wordt dan de berging in het systeem benut. In extreme droge zomers kan het waterschap gebruik maken van de beheermaatregel (dreigend) watertekort. Op basis van deze beheermaatregel kan het waterschap afwijken van het in peilbesluiten vastgestelde peil en hogere peilen hanteren om nadeel door droogte te voorkomen.

3.5 Peilfixatie en peilindexatie

Voor het vaststellen van het veenweideprogramma bestond de mogelijkheid om de vastgestelde waterpeilen periodiek aan te passen aan de opgetreden bodemdaling (peilindexatie).

Zoals gesteld in paragraaf 3.1 is het peilbeleid voor veenweide van toepassing op die gebieden waar het veenweideprogramma doelstellingen heeft voor reductie van CO₂-emissies. In het veenweideprogramma staat dat we ook in gebieden die niet voldoen aan de randvoorwaarden met betrekking tot veendikte en maximale dikte kleidek kansen benutten om de doelen hier deels te behalen. **We gaan daarom voor het gehele veenweidegebied uit van het principe van peilfixatie gedurende de programmaperiode van 2021-2030, tot het moment dat er een nieuw peilbesluit is vastgesteld gericht op het realiseren van de doelen voor verminderen van bodemdaling en CO₂ uitstoot.**

Nadat in een gebied een nieuw peilbesluit is opgesteld dat voldoet aan de opgaven van het veenweideprogramma, indexeren we de waterpeilen wanneer het maaiveld met meer dan 5 cm is gedaald, zodat de drooglegging weer overeenkomt met de drooglegging die de resultante is geweest van het gebiedsproces. Uitgaande van een bodemdaling van 0,5 cm/jaar resulteert dat in een herziening van het peilbesluit met een frequentie van eens in de 10 jaar. Dat is werkbaar en redelijk naar de betrokken eigenaren, ook sluit het aan bij de stelregel van het waterschap om waterpeilen in de polder af te ronden op 5 cm. De mate van bodemdaling wordt bepaald aan de hand van rekenregels voor bodemdaling voor verschillende bodemtypen of op een wijze die op dat moment als het meest nauwkeurig en betrouwbaar wordt beoordeeld.

Reden om uit te gaan van peilfixatie is dat het tegenstrijdig zou zijn om in gebieden waar nog niet wordt voldaan aan het streven naar een hogere grondwaterstand over te gaan tot peilaanpassing, omdat hiermee de bodemdaling en uitstoot van broeikasgassen juist worden vergroot. Er is geen sprake van actief handelen, de toenemende grondwaterstand zien we als een normaal maatschappelijk risico, behorend bij het agrarisch gebruik van gronden in een veengebied.

Peilfixatie zal in de meeste gebieden in de periode t/m 2030 geen direct probleem opleveren. Waar peilfixatie tot onevenredig nadeel leidt voor het grondgebruik wordt gezocht naar maatwerkoplossingen. Hierbij valt te denken aan peilbeheer in de vorm van "Hoog als het kan, lager als het moet", groenblauwe diensten of onderwaterdrainage. Er is sprake van een direct probleem als in de periode t/m 2030 de bodem zo veel is gedaald dat de gemiddelde grondwaterstand over een perceel zich minder dan 40 cm onder maaiveld bevindt. Wanneer voor een gebied de hogere peilen worden vastgesteld in een peilbesluit, na een proces met de streek, wordt voor de compensatie uitgegaan van het referentiejaar 2021.

We staan in principe geen peilverlagingen (die verder gaan dan de opgetreden maaiveldddaling) meer toe in veenweidegebied. Een peilverlaging leidt tot een toename van de veenoxidatie en daarmee maaiveldddaling en CO₂-uitstoot. Dit is ongewenst.

Bij een wijziging van het waterpeil is altijd sprake van een belangenafweging (zie ook paragraaf 3.2). Dit is ook het geval bij peilindexatie. De uitkomsten van de belangenafweging kunnen er toe leiden dat in bepaalde gevallen het peil deels of niet geïndexeerd kan worden, omdat de negatieve effecten op andere belangen (bijvoorbeeld aangrenzende woningen of natuurgebied) te groot zijn bij (volledige) indexatie. Peilindexatie is geen plicht van het waterschap. Onder de Omgevingswet (straks per 1-1-2024) kan -voor zover hier van belang- nadeelcompensatie worden gevraagd voor schade die wordt veroorzaakt door een nieuw peilbesluit. Overige schadevergoeding, bijvoorbeeld doordat het waterschap juist geen peilbesluit neemt, kan bij de civiele rechter worden gevraagd.

3.6 Overgangsperiode

Er zijn waterschappen in Nederland waar wordt gewerkt met een overgangsperiode naar het nieuwe peilbeleid. Er is dan bijvoorbeeld nog indexatie mogelijk, terwijl dat met het nieuwe beleid niet meer is toegestaan. **In Fryslân werken we niet met een dergelijke overgangsperiode** om de volgende redenen:

- Waterschappen die werken met een overgangsperiode zijn over het algemeen waterschappen waar de bestaande waterpeilen in veenweidegebied al een stuk hoger liggen dan in Fryslân (minder drooglegging)⁵. In Fryslân is in veel gebieden met de ruilverkaveling diepontwatering gerealiseerd waardoor er in grote gebieden sprake is van forse droogleggingen.
- Het streven om de waterpeilen in het veenweidegebied te verhogen is iets wat al langere tijd bekend is. Hier is tot nu toe echter maar in beperkte mate invulling aan gegeven. Er is daardoor feitelijk al langere tijd sprake van een overgangsperiode.
- Een overgangsperiode zou in de hand werken dat er nu veel aanvragen voor peilindexatie worden ingediend.

3.7 Ontwerpcriteria

We streven in het peilbeheer in het veenweidegebied naar een grondwaterstand van 40 cm onder maaiveld. Deze na te streven grondwaterstand is geen doel, maar een middel om het doel te bereiken. Om een hogere grondwaterstand te bereiken is een hoger oppervlaktewaterpeil nodig, maar er zijn ook aanvullende maatregelen nodig (bijvoorbeeld extra greppels/ sloten, onderwaterdrainage, enz.). Normaal gesproken gaat het bij ontwerpcriteria over bijvoorbeeld een gemiddelde drooglegging of doelrealisatie om de gewenste (grond-) waterstand te behalen. In het Veenweideprogramma is er voor gekozen om met maatwerk en van onderop te komen tot een gemiddelde grondwaterstand van 40 cm onder maaiveld. Het stellen van kaders en randvoorwaarden kan het maatwerk tegenwerken. We beperken ons daarom in deze paragraaf tot enkele algemene uitgangspunten waarvan we verwachten dat deze het maatwerk ondersteunen.

- **De na te streven grondwaterstand betreft een gemiddelde per gebied.** Om landbouwkundig gebruik mogelijk te houden kan het bijvoorbeeld efficiënter zijn om de waterpeilen verder te verhogen nabij een natuurgebied en minder ver in een voor landbouw geschikt perceel.

⁵ "De drooglegging is in Friesland het grootst [...] en in Noord-Holland het kleinst [...]. De drooglegging in het Groene Hart in Zuid-Holland en Utrecht zit daartussen in" (Dalende bodems, stijgende kosten. Mogelijke maatregelen tegen veenbodemdaling in het landelijk en stedelijk gebied; Planbureau voor de Leefomgeving; 2016)

- Een grondwaterstand varieert gedurende het jaar. In natte perioden is de grondwaterstand iets hoger dan nagestreefd wordt en in droge perioden zal deze iets uitzakken. Het is daarom beter werkbaar om met een na te streven grondwatertrap te werken. We vertalen de gewenste grondwaterstand van 40 cm onder maaiveld naar een grondwatertrap (GWT) van IIa. We gaan daarbij uit van een gemiddelde over een peilvak. Bij GWT IIa bevindt de gemiddelde hoogste grondwaterstand (GHG) minder dan 25 cm onder maaiveld en de gemiddelde laagste grondwaterstand (GLG) 50-80 cm onder maaiveld.
- Bij de afweging of er peilvakken kunnen worden opgeknipt wordt er ook nadrukkelijk gekeken of de meerkosten die dit oplevert ook kunnen worden gecompenseerd door elders in het zelfde watersysteem peilvakken samen te voegen.
- Waar de kansen zich voordoen onderzoeken we samen met betrokkenen of we peilvakken kunnen samenvoegen. Een uitgangspunt daarbij is dat twee aan elkaar grenzende peilvakken in een watersysteem in principe kunnen worden samengevoegd als er sprake is van een gering verschil in drooglegging tussen de beide peilvakken.
- Bij maatwerk wordt de variatie in aan- en uitslagpeilen van gemalen in beschouwing genomen en het verhang in het peilvak. Dit varieert per gebied en zal als onderdeel van het gebiedsproces worden bekeken.

3.8 Normering Regionale Wateroverlast (NRW)

Door peilverhogingen en peilfixatie in het veenweidegebied is er minder verschil tussen het waterpeil in de sloot en de hoogte van het land, de drooglegging van percelen neemt af. Dit heeft niet alleen invloed op de bewerkbaarheid en begaanbaarheid van de percelen, maar ook op de hoeveelheid waterberging die beschikbaar is in een watersysteem. Door de hogere waterpeilen neemt de kans toe dat bij een bui van een bepaalde omvang een deel van het land tijdelijk onder water staat (inundeert), er is kortom een grotere kans op wateroverlast. Er zit namelijk al meer water in de sloot voordat de bui valt, dus in de sloot is minder ruimte voor het regenwater.

De normering voor wateroverlast gaat over de mate van regionale wateroverlast die wordt geaccepteerd bij een bepaald grondgebruik, de Normering Regionale Wateroverlast (NRW). In de provinciale waterverordening zijn de basisnormen voor wateroverlast vastgelegd. Het waterschap legt op basis van deze basisnormen specifieke gebiedsgerichte normen vast. Hierbij kan gemotiveerd worden afgeweken van de door de provincie vastgestelde basisnorm. De norm is uitgedrukt in de kans dat het peil van het oppervlaktewater hoger komt dan het niveau van het maaiveld. Het maaiveldcriterium geeft aan welk percentage van het gebied een hogere kans op wateroverlast mag hebben. Dit deel van het gebied hoeft niet aan de norm te voldoen. Voor veenweidegebied geldt dat het overgrote deel in gebruik is als grasland. Voor grasland geldt als basisnorm dat inundatie niet vaker dan een keer per 10 jaar mag voorkomen, voor 5% van het agrarisch in gebruik zijnde grasland binnen het peilvak geldt deze norm niet. Dat wil zeggen dat de laagste 5% van een peilvak vaker dan eens in de tien jaar onder water mag lopen. In de gebiedsprocessen wordt een toetsing uitgevoerd op de Normering Regionale Wateroverlast waarbij de effecten van de peilverhoging en ook de klimaatverandering in beeld worden gebracht. De uitkomsten van deze toetsing wordt betrokken in het proces van het opstellen van het integrale gebiedsplan.

Peilfixatie en peilverhogingen in het veenweidegebied hebben invloed op de mate waarin voldaan wordt aan de hierboven beschreven normering voor wateroverlast. Bij elk peilbesluit waar sprake is van een peilverhoging onderzoeken we het effect op de NRW.

Wetterskip Fryslân hanteert het uitgangspunt dat er bij actief handelen (een peilverhoging is een vorm van actief handelen) gecompenseerd moet worden voor de afname aan waterberging. Dus als bijvoorbeeld ergens een sloot gedempt wordt, dan dient daarvoor ter compensatie water gegraven te worden.

Bij verhoging van het waterpeil betekent dit dat de verloren gegane berging moet worden gecompenseerd. Er doen zich echter situaties voor waar in de huidige situatie nog ruimte is binnen de norm, met andere woorden er is in de huidige situatie een 'overcapaciteit' aan berging. **We hanteren voor het veenweidegebied het uitgangspunt dat er in de nieuwe situatie, dus na de peilverhoging, geen 'overcapaciteit' meer hoeft te zijn.** We wijken hier af van het algemene uitgangspunt omdat de peilverhogingen nodig zijn om maatschappelijke doelen (reductie CO₂-emissie en maaiveld daling) te realiseren en omdat het een besparing van kosten betekent om de overcapaciteit aan berging niet te handhaven.

Wanneer een peilvak door een peilverhoging niet meer aan de norm voldoet dan compenseren we dat in principe. Wanneer dit kosteneffectief mogelijk is nemen we maatregelen om te zorgen dat het watersysteem ook in de nieuwe situatie aan de norm voldoet. We kijken hierbij nadrukkelijk naar integrale effectiviteit: het combineren van de bergingsopgave met bijvoorbeeld de KRW-opgave of klimaatadaptatie, extensivering of smallere percelen. De eigenaren moeten daarbij wel mee willen werken aan compensatie (graven oppervlaktewater of maaiveldberging). We zoeken de combinatie met andere opgaven omdat het realiseren van waterberging als losstaande maatregel in veel gevallen niet kosteneffectief is. De vermeden schade is veelal (fors) lager dan de kosten die gemaakt moeten worden om waterberging te realiseren. In overleg met betrokkenen is het in specifieke gevallen ook mogelijk een lagere norm vast te stellen. Water en bodem zijn sturend in de inrichting. Maatregelen kunnen wel kosteneffectief worden wanneer er meerdere opgaven mee gerealiseerd kunnen worden. Dit noemen we integrale effectiviteit.

3.9 Hoogwatervoorzieningen

In het veenweidegebied liggen hoogwatervoorzieningen, ook wel hoogwatercircuits genoemd. Deze zijn in het verleden vaak aangelegd of ontstaan met als doel het waterpeil bij bebouwing en/of infrastructuur hoog te houden terwijl de waterpeilen in het omliggende landbouwgebied werden verlaagd. De hogere waterpeilen in hoogwatervoorzieningen hebben tot doel de grondwaterstand hoog te houden om zo (funderings-)schade aan bebouwing en infrastructuur te voorkomen dan wel beperken.

In het Veenweideprogramma is aangegeven dat het waterschap het waterpeil in hoogwatercircuits zo hoog mogelijk blijft houden, om schade aan funderingen, archeologie en infrastructuur zo veel mogelijk te voorkomen. In 2022 is door Provinciale Staten en door het Algemeen Bestuur een besluit genomen over aanvullende vormen van ondersteuning van woningen met funderingsschade. Ook is door het Algemeen Bestuur een besluit genomen over de 'Aanpak hoogwatercircuits'.

Omdat dit besluit nog geen concrete uitgangspunten omvat voor de peilen in hoogwatercircuits zijn in dit peilbeleid geen specifieke uitgangspunten opnemen voor hoogwatervoorzieningen. Wanneer er uit de "Aanpak hoogwatercircuits" concrete uitgangspunten volgen verwerken we deze in het peilbeleid.

3.10 Flexibel peilbeheer

In het veenweidegebied willen we werken met maatwerk. Dat maatwerk is ook terug te vinden in de manier waarop we het waterpeil in gebieden willen beheren. We streven naar een jaarrond zo hoog mogelijk peil. **Wanneer de negatieve effecten van een jaarrond hoog peil te groot worden dan is het mogelijk om het peilbeheer gedurende het jaar flexibel in te vullen. We hanteren daarvoor het principe "Hoog als het kan, lager als het moet" (HAKLAM).** In droge perioden kunnen we de waterpeilen zo hoog mogelijk voeren. In natte perioden stellen we de peilen naar beneden bij. Op deze manier kan de grondwaterstand zo hoog mogelijk worden gehouden met zo min mogelijk negatieve effecten op het landbouwkundig gebruik. Bij het peilbeheer is het verhang in het watersysteem een belangrijk aandachtspunt, met name in de grotere peilvakken. Bij de inrichting van de watersystemen geldt als ontwerputgangspunt dat het verhang niet meer dan 5 cm/km bedraagt.

In de gebiedsprocessen worden afspraken gemaakt hoe de belanghebbenden betrokken worden bij het operationele peilbeheer.

In het gebiedsproces worden afspraken gemaakt over de bandbreedte waarbinnen het peil gevoerd wordt. Het hoogste peil dat wordt overeengekomen noemen we het bovenpeil, het laagste peil dat wordt overeengekomen noemen we het onderpeil. **In het peilbesluit leggen we vast dat er in het peilgebied een flexibel peil gevoerd wordt en wat het boven- en onderpeil is.** Dit noemen we de bandbreedte. **Bij het verlagen van het peil doen we dit zoveel mogelijk gefaseerd zodat de stabiliteit van de oevers zo min mogelijk wordt beïnvloed.**

3.11 Monitoring

Monitoring heeft tot doel om de invloed van het peilbeheer op de grondwaterstand te kunnen bepalen en eventueel het peilbeheer op basis van de meetresultaten aan te passen. Door te monitoren kunnen we beoordelen of doorgevoerde peilwijzigingen het beoogde effect hebben.

Monitoring doen we in gebieden waar peilbeheer volgens het HAKLAM-principe wordt toegepast. Zo kunnen we beoordelen of het peilbeheer zoals we dat uitvoeren in de dagelijkse praktijk (voldoende) bijdraagt aan de doelen zoals die gesteld zijn in het Veenweideprogramma.

Er is inzicht nodig in het gedrag van de (grond-)waterstanden onder normale-, droge- en natte omstandigheden. Wanneer er in de eerste vijf jaar na vaststelling van het peilbesluit voldoende kennis en ervaring is opgedaan kan de monitoring afgebouwd worden. Er moet daarvoor in die periode voldoende variatie hebben plaatsgevonden in type omstandigheden zodat bekend is onder welke omstandigheden welk waterpeil gewenst is. Indien noodzakelijk (omdat er in de eerste vijf jaar onvoldoende variatie in omstandigheden heeft plaatsgevonden) kan de monitoring langer worden voortgezet.

Monitoring doen we door het meten van de grondwaterstanden, oppervlaktewaterpeilen en reguliere data die we verzamelen zoals de waterstanden bij het gemaal. Daarnaast is het ten behoeve van peilindexatie van belang om na vaststelling van een peilbesluit de maaiveldhoogte te monitoren. Het Actueel Hoogtebestand Nederland kan hiervoor dienen en daarnaast doen we op dit moment ervaring op met verschillende manieren van hoogtebepaling, zoals raaimetingen en satellietmetingen. Hoe dit in een specifiek gebied wordt gedaan is maatwerk, in het gebiedsproces kunnen hierover afspraken worden gemaakt. De maaiveldhoogte kan gedurende het jaar fluctueren als gevolg van de weersomstandigheden. Het is belangrijk om hier bij de monitoring van de maaiveldhoogte rekening mee te houden door metingen die worden gedaan in dezelfde periode van het jaar met elkaar te vergelijken.

In een peilbesluit leggen we een oppervlaktewaterpeil vast, dat is het aspect waarop het waterschap kan sturen. Het oppervlaktewaterpeil is van invloed op de grondwaterstand en daarmee op reductie van CO₂ emissie. Maar er zijn diverse andere factoren die daar ook op van invloed zijn. De reductie van CO₂ emissie wordt gemonitord met het landelijk ontwikkelde uniforme registratiesysteem SOMERS. In de onderbouwing van het peilbesluit gebruiken we de berekende CO₂ reductie als motivatie om het peilbesluit vast te stellen. We monitoren in het kader van het peilbesluit geen CO₂ emissie.

3.12 Milieueffectrapportage (m.e.r.)

De milieueffectrapportage (m.e.r.) is een hulpmiddel bij het nemen van besluiten. Het heeft tot doel om het milieubelang een volwaardige plaats te geven in besluiten. Voor een peilbesluit moet een m.e.r. worden doorlopen wanneer er sprake is van een structurele verlaging van het (streef-)peil van

een oppervlaktewater. Omdat het in het veenweidegebied niet gaat om peilverlagingen maar peilverhogingen zijn er voor de peilbesluiten geen MER-procedures nodig. Wanneer er sprake is van peilindexatie gaat het niet om een peilverlaging, maar om een peilaanpassing. Daar is ook geen MER-procedure voor nodig.

De maatregelen in het Veenweideprogramma die tot een directe m.e.r.-plicht kunnen leiden hebben betrekking op:

- Werken ter beperking van overstromingen: het aanwijzen van waterbergingsgebieden (D3.2);
- Een landinrichtingsproject: een functieverandering van meer dan 125 ha(D9);

Bovenstaande maatregelen kunnen uit een gebiedsplan voortvloeien. In dat geval is voor het gebiedsplan een MER-procedure nodig.

Tijdens de belangenafweging zoals benoemd onder paragraaf 3.2 komen ook milieuaspecten aan de orde.

Bijlage 1. Teksten over peilbeleid en peilbeheer uit het Veenweideprogramma

In het veenweideprogramma 2021-2030 zijn diverse passages opgenomen die betrekking hebben op peilbeleid en peilbeheer. Deze teksten vormen de basis voor de nadere uitwerking in deze notitie. Onderstaande teksten komen 1 op 1 uit het veenweideprogramma.

Hoofdstuk 5. Strategie en aanpak

Via maatwerk naar hogere grondwaterstanden

De gewenste afname van bodemdaling en vermindering van de CO₂-uitstoot zijn onmogelijk zonder het verhogen van de gemiddelde grondwaterpeilen in het gebied. Hogere grondwaterstanden willen we bereiken door aanpassingen in het peilbeheer: meer flexibel en gebaseerd op de (gemeten) grondwaterstanden, bodemvocht en weersomstandigheden. Doordat situaties verschillen van plek tot plek en gedurende het jaar willen we dit slim en via maatwerk doen. Via een gebiedsgerichte aanpak, waarbij we de mogelijkheden gezamenlijk in kaart brengen, worden hiervoor concrete plannen gemaakt.

Bij deze gebiedsgerichte uitwerking is er onder meer aandacht voor aanpassingen in het waterbeheer en de landbouw. Dit kan leiden tot een nieuwe indeling van peilvakken en het aanleggen van nieuwe stuwen en inlaten om het waterbeheer goed te regelen. Hierbij zal altijd een balans gezocht worden tussen kosten, baten en draagvlak. Per gebied zal gezocht worden naar een optimale, haalbare mix van maatregelen.

Uit onderzoek blijkt de effectiviteit van maatregelen sterk afhangt van het bodemtype waarin deze worden ingezet. We zetten in dit programma in eerste instantie in op veengebieden met een veenpakket van meer dan 80 cm dik en een kleidek dunner dan 40cm, omdat daar de meeste reductie van CO₂ en bodemdaling te realiseren is. In deze gebieden verwachten we door de aanpassingen in het peilbeheer en het grondgebruik in 2030 een CO₂ reductie van 0,25 tot 0,50 megaton t.o.v. 2020 te realiseren en beperking van de jaarlijkse bodemdaling met gemiddeld 0,2 tot 0,4 cm. (zie fig. 7.1. voor kaart met deze bodemtypen). Dit betekent niet dat we geen maatregelen nemen in gebieden met een dunner veenpakket. Als daar kansen zijn om bodemdaling te beperken en CO₂ reductie te realiseren willen we die benutten. In 2022 nemen we een besluit of de veengebieden met een veenpakket dunner dan 80 centimeter (inclusief de moerige gronden) en de gebieden met een dik kleidek (dikker dan 40 cm) ook een bijdrage moeten leveren aan de taakstelling. Met andere woorden: is het nodig deze gebieden toe te voegen aan het veenweideprogramma om de afgesproken klimaatdoelstellingen te bereiken.

Hoofdstuk 7. Programmalijnen

Waar gaan we naartoe?

Het toekomstige waterbeheer moet er voor zorgen dat maaiveld daling en de nadelige effecten hiervan zo veel mogelijk worden tegengegaan. Daarbij streven we naar een watersysteem dat alle functies in het veenweidegebied zo goed mogelijk blijft bedienen én dat klimaatbestendig is. We gaan meer waterberging creëren zodat het verlies van berging door hogere peilen gecompenseerd wordt en extra wateropslag gerealiseerd wordt voor perioden van langdurige droogte.

Wat gaan we doen?

Thema 1: Via maatwerk in peilbeheer tot gemiddeld hogere peilen

Hoofddlijn van het peilbeheer in het veenweidegebied is, zoals we al bij onze strategie aangaven, dat we de komende jaren via maatwerk zoveel mogelijk willen proberen te komen tot een

grondwaterstand van gemiddeld 40 cm onder maaiveld in de gebieden met een veenpakket dikker dan 80 cm en een kleidek dunner dan 40 cm. Deze grondwaterstand is een streefpeil. In een droge zomer zal de grondwaterstand verder uitzakken en met het peilbeheer willen we voorkomen dat deze grondwaterstand dan te ver uitzakt. In natte perioden zal de grondwaterstand juist stijgen. Dan is het peilbeheer er op gericht om deze stijging zo te beperken dat dit zo weinig mogelijk overlast betekent.

Wat precies mogelijk en wenselijk is, is afhankelijk van plaatselijke omstandigheden. Maatwerk houdt daarom om te beginnen in, zoals ook al gezegd, dat we in gebiedsprocessen de mogelijkheden met betrokken partijen in kaart zullen brengen. Ook kijken we daarbij samen met de grondeigenaren/gebruikers naar passende compensatie en/of andere oplossingen. De instrumenten in hoofdstuk 6 zullen daarbij worden ingezet. Grondgebruikers die geconfronteerd gaan worden met veranderingen zullen voldoende tijd moeten hebben om zich hierop voor te bereiden door bijvoorbeeld hun bedrijfsvoering aan te passen. Ons uitgangspunt is dat maatregelen pas worden uitgevoerd als de dekking ervan rond is en we in staat zijn eventuele onevenredige negatieve gevolgen daarvan voor individuele boeren te compenseren.

Maatwerk houdt ook in dat we gedurende het jaar de peilen flexibel aanpassen. In droge tijden willen we voorkomen dat de grondwaterstand te ver wegzakt en in natte perioden willen we voorkomen dat de grondwaterstand te hoog wordt. We hanteren daarbij het principe 'Hoger als het kan, lager als het moet' (HAKLAM). We hebben de afgelopen jaren ervaren dat er bij droogte veel winst (landbouwkundig en in CO₂ reductie) te halen valt met hogere peilen. In een natte zomer zullen, om wateroverlast te voorkomen, de peilen juist wat lager gehouden worden. Het peilbeheer wordt gebaseerd op onder andere weersvoorspellingen en gemeten grondwaterstanden. De concrete aanpassingen gedurende het jaar komen in overleg met de direct belanghebbenden tot stand.

De bij de HAKLAM aanpak horende bandbreedte in het peilbeheer wordt vastgelegd in een peilbesluit. Er worden geen peilaanpassingen meer gedaan totdat het nieuwe peilbesluit is genomen dat gericht is op dit via maatwerk streven naar een grondwaterstand van gemiddeld 40 cm. Geen peilaanpassingen zal in de meeste gebieden de komende 10 jaar geen direct probleem opleveren. In gevallen waar dat wel het geval is proberen we dit op te lossen, bijvoorbeeld door hier het HAKLAM principe te hanteren. Het vigerende peilbesluit blijft gelden tot er een nieuw peilbesluit is genomen. Nieuwe peilbesluiten zijn het sluitstuk van een proces met de streek.

Deze slimme maatwerkaanpak van het peilbeheer zal enig oefenen vergen. Ook de focus op de grondwaterstand betekent enig experimenteren, want met peilbeheer kunnen we de grondwaterstand niet volledig sturen, alleen zo goed mogelijk beïnvloeden. Daarom zullen we de komende jaren eerst in een aantal pilots deze aanpak testen.

In 2022 nemen we een besluit of de veengebieden met een veenpakket dunner dan 80 centimeter (inclusief de moerige gronden) en de veengebieden met een dik kleidek (dikker dan 40 cm) ook een bijdrage moeten leveren aan de taakstelling die is afgesproken in het klimaatakkoord. Hierbij betrekken we de afspraken die op landelijk niveau zijn gemaakt over de verdeling van de reductiedoelstelling en over de monitoringssystematiek. Voor de rest van de veengebieden, de kleigronden met veen in de ondergrond, en de gebieden met een veenpakket dunner dan 80 cm (incl. de moerige gronden), wordt in 2026 een besluit genomen over de in deze gebieden te nemen maatregelen. Hierbij betrekken we de beschikbare middelen en nieuwste inzichten en onderzoeksresultaten met betrekking tot CO₂-reductie, bodemdaling, grondwaterstromen en grondwaterbeheer.

Als er in deze gebieden eerder dan in 2022 kansrijke initiatieven van onderop of vanuit andere programma's komen, gericht op het beperken van de bodemdaling en de CO₂-uitstoot, dan zullen

wij deze - indien mogelijk en afhankelijk van beschikbare middelen - vanuit dit programma ondersteunen.

Deze aanpak van het peilbeheer zal de bodemdaling beperken: het effect kan per deelgebied verschillen, maar gemiddeld gaat het om 0,2 cm minder bodemdaling per jaar. De jaarlijkse CO₂ reductie die met dit peilbeheer bereikt kan worden is op grond van de huidige kennis berekend op minimaal 0,25 Mton ton CO₂ (t.o.v. 2020; zie Achtergronddocument). Daarnaast verwachten we een verdere vermindering door vernatting van natuurgebieden. Er zijn nog onzekerheden over de CO₂-uitstoot. Op basis van aanvullende kennis en voortschrijdend inzicht besluiten we in 2026 welke aanvullende maatregelen nodig zijn om de vermindering van 0,4 Mton CO₂ in 2030 te realiseren. De randvoorwaarde voor het bereiken van dat doel is dat de ervoor benodigde maatregelen haalbaar, betaalbaar en realiseerbaar zijn. Dit betekent dat we de inzet van maatregelen en de effecten die daarmee bereikt kunnen worden, afstemmen op de middelen en mogelijkheden die beschikbaar komen voor flankerend beleid.

Acties:

- In gebiedsprocessen brengen we de mogelijkheden voor ander peilbeheer gezamenlijk in kaart. De uitkomsten hiervan worden vastgelegd in een peilbesluit. We richten ons hierbij eerst op de 2 ontwikkelgebieden die genoemd zijn in programmalijn 4. Zo gauw er voldoende middelen zijn doen we hetzelfde voor de nu 'kansrijke' gebieden. Een volgende stap is toepassing op de rest van het gebied dat op kaart 7.1 is aangegeven als gebied met een veenpakket dikker dan 80 cm.
- We voeren pilots uit waarmee we ervaring opdoen met flexibel peilbeheer, gericht op een grondwaterstand van gemiddeld 40 cm beneden maaiveld. We hanteren hierbij de principes van 'Hoger als het kan, lager als het moet' (HAKLAM).
- Om de grondwaterstand te gebruiken als indicator voor het peilbeheer, gaan boeren en het waterschap meer meten aan grondwater. In 2020 is hiervoor het project 'Boeren meten water' opgestart. In dat verband werkt men ook aan het meten van het bodemvocht als tweede parameter naast de grondwaterstand.
- In het verlengde daarvan gaat het waterschap onderzoeken in hoeverre de uitvoering van het peilbeheer door boeren zelf kan plaatsvinden, vanzelfsprekend samen met de boeren.

Thema 2: Compensatie waterberging en klimaatadaptatie

Zowel door maaiveld daling als door peilverhoging neemt de capaciteit voor waterberging af. Het watersysteem is daardoor minder goed in staat om zware buien te verwerken. Door klimaatverandering zien we daarnaast een toenemende watervraag in droge periodes, maar ook een toename van extreem natte periodes. We schatten in dat om deze veranderingen op te kunnen vangen in het veenweidegebied met een dik veenpakket in totaal 2% extra waterberging (1360 ha) nodig is. Deze extra waterberging kan worden gerealiseerd door verbreding van sloten, het graven van nieuwe sloten of met aanleg van waterbergingsgebieden. Een combinatie ligt voor de hand met de aanleg van meer sloten die nodig zijn om een grondwaterstand van 40 cm te realiseren.

We streven hierbij naar het dienen van meerdere doelen: naast waterberging bijvoorbeeld ook verbetering van de waterkwaliteit (KRW-doelen; meer natuurvriendelijk beheer van watergangen en oevers) en versterking van de biodiversiteit (nieuwe plas-drassituaties voor weidevogels).

Acties:

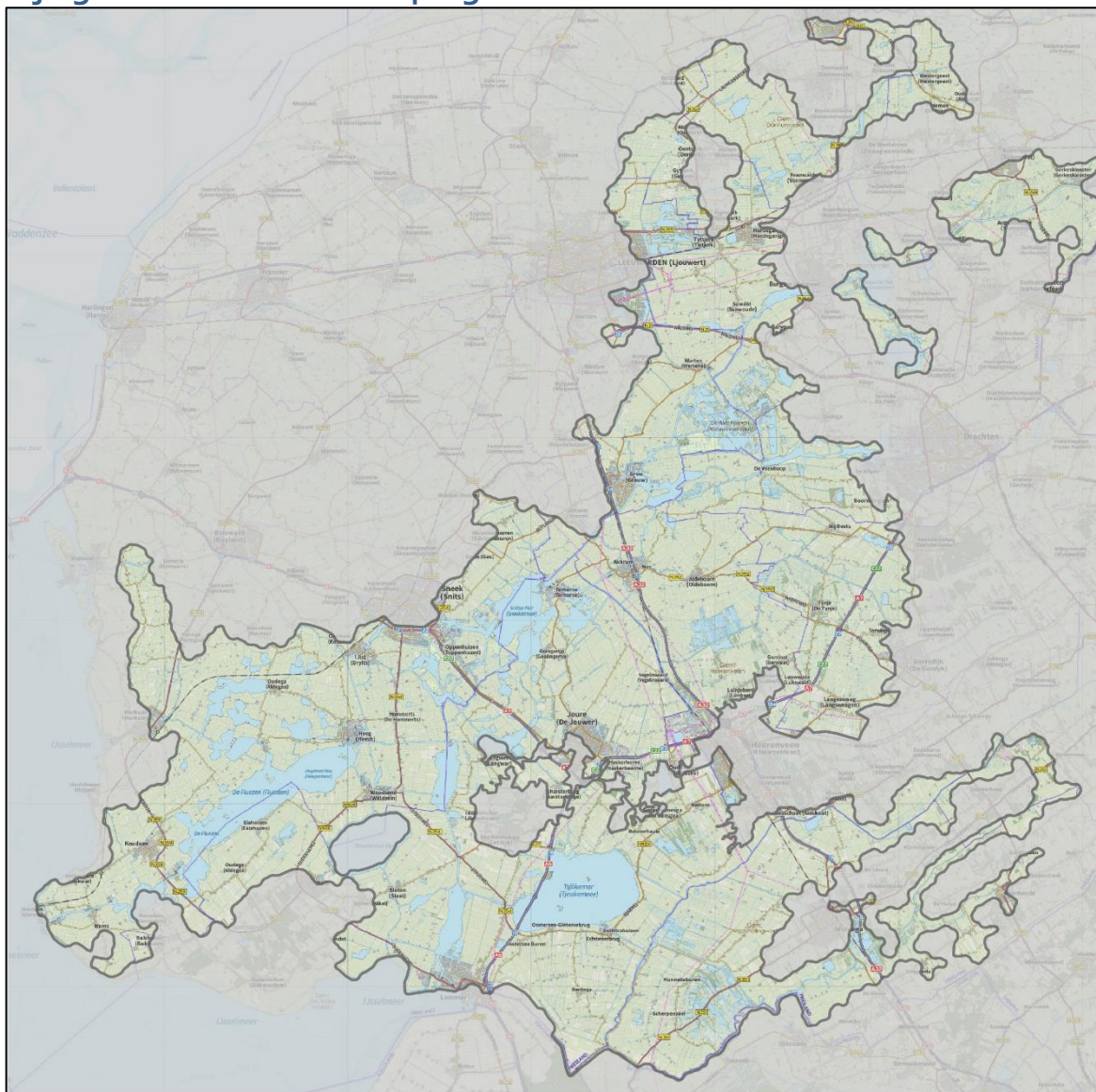
- Bij de voorbereiding van gebiedsplannen wordt in beeld gebracht wat de gevolgen van de peilverhoging en klimaatverandering zijn voor de waterhuishouding. In het gebiedsplan wordt aangegeven wat er nodig is om deze gevolgen op te vangen.

Programmalijn 4: Leefomgeving, natuur en biodiversiteit

Acties:

- We gaan verdroging in natuur zo veel mogelijk tegen door in gebiedsprocessen samen met de landbouw en terreinbeherende organisaties de mogelijkheden te bekijken om in en rondom verdrogingsgevoelige natuurgebieden overgangszones in te stellen. In deze zones worden de verschillen in grondwaterstanden tussen het natuurgebied en het agrarisch gebied stapsgewijs overbrugd waardoor het grondwater in natuurgebieden beter op peil blijft (zie ook programmalijn 2).
- De oppervlaktewaterpeilen in het NNN worden zo hoog mogelijk om veenoxidatie en maaiveldddaling hierbinnen te vertragen. Het versneld en extra vernatten van het veen in deze natuurgebieden draagt zo aanzienlijk bij aan vermindering van de CO₂-uitstoot. In de periode tot 2023 gaan we met de terreinbeherende natuurorganisaties (TBO's) verkennen hoe we dit kunnen realiseren. Het inrichten van overgangszones kan ook via initiatieven van onderop plaatsvinden.

Bijlage 2: Kaart Veenweideprogramma

Contouren van het veenweidegebied (bron: veenweideprogramma 2021-2030)

Bijlage 4

**Voederwaardesystematiek ten
behoefte van vermogensschade**

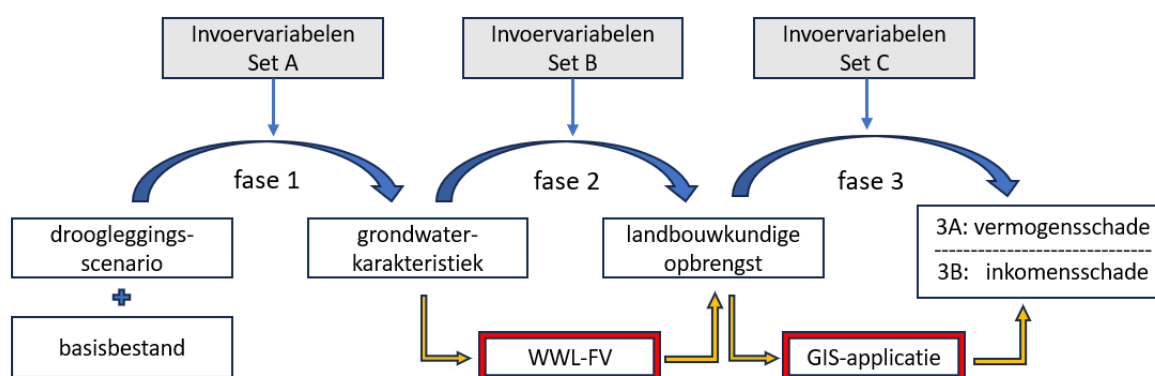

Voederwaardesystematiek ten behoeve van vermogensschade

Om in fase 3A de vermogensschade te kunnen uitrekenen wordt een systeem van ruiklassen opgezet. Een dergelijk systeem is ook een wettelijk vereiste voor de eventuele inzet van de Wilg. De boeren cq. grondeigenaren in de plangebieden zijn bekend met een dergelijk systeem van ruiklassen gelet op hun ervaring met klassieke ruilverkavelingsprojecten.

In een ruiklassensysteem wordt elk kadastraal perceel ingedeeld in een ruiklasse vóór en een ruiklasse na de peilverhoging. Omdat elke ruiklasse is gekoppeld aan een agrarische verkeerswaarde is het verschil in agrarische verkeerswaarde tussen de ruiklassen de vermogensschade.

De ruiklassen worden als één van de invoervariabelen uit set C in de GIS applicatie van het Kadaster gebracht.

Figuur 1: CSV-methodiek van schadeberekening

Om te komen tot een systeem van ruiklassen op basis waarvan per kadastraal perceel de vermogensschade kan worden berekend worden de volgende 3 stappen doorlopen:

1. Berekenen van de voederwaarde per kadastraal perceel (huidige en toekomstige situatie)
2. Opzetten van een ruiklassensysteem op basis van voederwaarde
3. Correctiefactoren voor de indeling van percelen in ruiklassen

Elk van deze 3 stappen worden hierna gedetailleerd toegelicht.

Ad 1 Berekenen van de voederwaarde per kadastraal perceel

De agrarische verkeerswaarde van grond komt met name (mede) tot uitdrukking in de potentiële gewas-opbrengst van diezelfde grond. In z'n algemeenheid is het daarbij zo dat de (potentiële) gewas-opbrengst daalt naarmate de drooglegging afneemt (kleiner wordt).

In fase 2 worden met behulp van de WWL-FV de gewasopbrengsten van een kadastraal perceel vóór en na de peilverhoging berekend. Gewasopbrengst wordt daarbij uitgedrukt in hoeveelheid droge stof (DS), VEM (voeder eenheid melk - energie-inhoud) en DVE (darm verteerbaar eiwit).

VEM en DVE zijn de waarde componenten van het gewas. Om mutaties in gewasopbrengst op financiële waarde (euro's) te kunnen zetten wordt gebruik gemaakt van de financiële gegevens uit het handboek KWIN: zie voor de berekeningswijze tabel 1 en de toelichting.

Immers: per maand berekent Wageningen Livestock Research de actuele voederwaardeprijzen voor melkvee op basis van een reeks mengvoeders die in de praktijk worden gebruikt. Op basis van de prijsstelling voor deze mengvoeders geeft KWIN een marktprijs voor de voederwaarde componenten VEM en DVE. Met deze marktprijzen kan de voederwaarde van de gewasopbrengst – vóór en na de peilverhoging – in euro's tot uitdrukking worden gebracht.

Tabel 1: Berekening voederwaardeprijs voor een kadastraal perceel

oppervlakte kavel:		25.058 m ²		
peil- verhoging	kVEM	kDVE	voederwaarde	
	€ 0,20	€ 0,85	totaal	p/ha
vóór	27.117	2.774	€ 7.781	€ 3.105
na	24.781	2.561	€ 7.133	€ 2.847

Toelichting berekeningen:

Peilverhoging vóór

$$(27.117 * € 0,20) + (2.774 * € 0,85) = € 7.781 / 2,5058 = € 3.105$$

Peilverhoging na

$$(24.781 * € 0,20) + (2.561 * € 0,85) = € 7.133 / 2,5058 = € 2.847$$

Ad 2 Opzetten van een ruiklassensysteem op basis van voederwaarde

Vermogensschade die ontstaat door peilverhoging (cq. het watersysteemplan) is gebaseerd op de wijziging van de (agrarische verkeers-)waarde van de in de planvorming betrokken kadastrale percelen met een agrarische bestemming.

De agrarische verkeerswaarde van gronden met een agrarische bestemming is gebaseerd op het landbouwkundig opbrengend vermogen en is gebiedsafhankelijk: in de Randstad is agrarische grond duurder dan in Friesland. Het landbouwkundig opbrengend vermogen van een kadastraal perceel hangt direct samen met de voederwaarde per hectare. Deze voederwaarde per hectare wordt berekend met de WWL-FV.

Om de agrarische verkeerswaarde van kadastrale percelen vóór en na de peilverhoging te kunnen bepalen worden ze ingedeeld in ruiklassen. Het instrument van ruiklassen is ontleend aan de praktijk van wettelijke herverkavelingsprojecten in het kader van de Wet Inrichting Landelijk Gebied (Wilg). Met behulp van ruiklassen wordt de huidige kwaliteit van de grond vergeleken met de toekomstige kwaliteit (na peilverhoging).¹

Met behulp van de WWL is in stap 1 voor elk kadastraal perceel de voederwaarde per hectare berekend. De hoogste voederwaarde in een plangebied correspondeert met een maximum aantal van 100 punten. Voor elk perceel wordt nu procentueel de voederwaarde per hectare bepaald ten opzichte van de referentiewaarde (hoogste voederwaarde per hectare). Dit percentage per kadastraal perceel staat gelijk aan het aantal punten: 100% voederwaarde betekent 100 punten en bijvoorbeeld 74% voederwaarde betekent 74 punten.

In het systeem van ruiklassen worden daarnaast 2 type gronden onderscheiden:

1. gronden op basis van “normaal agrarisch gebruik” en
2. gronden op basis van “aangepast agrarisch gebruik”

Uitgangspunt voor “normaal agrarisch gebruik” is een minimale drooglegging van 30 cm minus maaiveld. Beneden deze drooglegging is “normaal agrarisch gebruik” niet langer aan de orde en

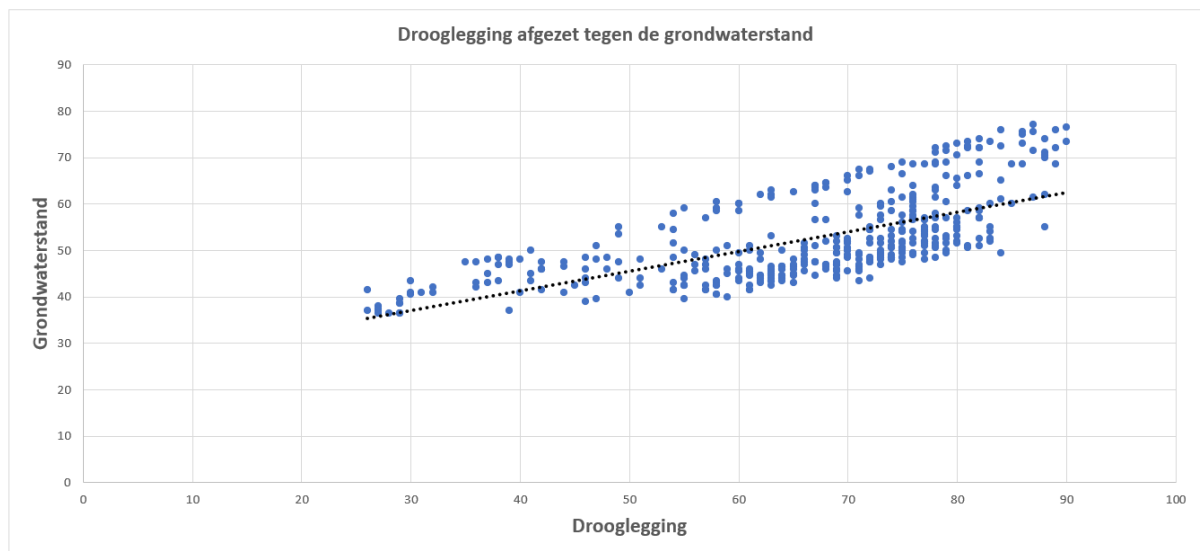
¹ De waarde stappen tussen de ruiklassen moeten gelijk zijn – wettelijke vereiste van de Wilg)

ontstaat er een grijs gebied met functiecombinaties van natuur en landbouw (ecologische en economische doelen). Vanuit agrarisch oogpunt is er dan sprake van “aangepast agrarisch gebruik”.

De grens van 30 cm minus maaiveld is niet willekeurig gekozen. Deze kan objectief/wetenschappelijk worden onderbouwd. Voor deze onderbouwing is gebruik gemaakt van de uitkomsten van de WWL-FV berekeningen voor het pilotgebied ADD-Zuid.

De grafiek in figuur 2 illustreert de relatie tussen drooglegging en gemiddelde grondwaterstand van alle percelen in ADD-Zuid in de referentiesituatie.

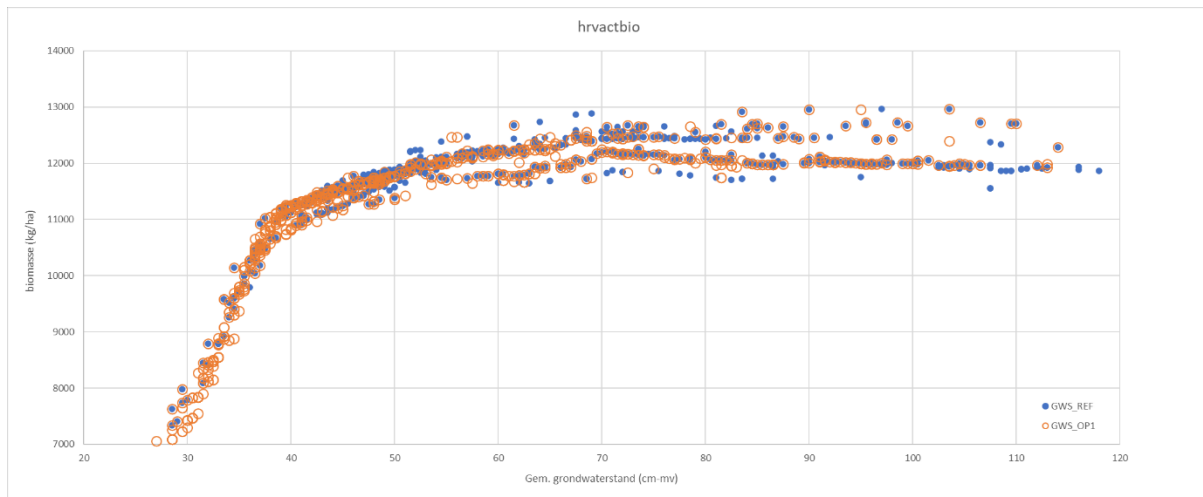
- De zwart gestippelde trendlijn laat zien dat een kleine drooglegging zich vertaalt in een - relatief gezien - wat hogere gemiddelde grondwaterstand (gem. GWS). Zo leidt een gemiddelde drooglegging van 30 cm minus maaiveld tot een gem. GWS van circa 37/38 cm.
- Een ruimere drooglegging vertaalt zich daarentegen in een - relatief gezien - wat lagere gem. GWS. Zo leidt een drooglegging van 60 cm minus maaiveld tot een gem. GWS van circa 50 cm en een drooglegging van 90 cm minus maaiveld tot een gem. GWS van circa 63 cm.

Figuur 2: Relatie drooglegging en grondwaterstand

Vervolgens maakt onderstaande figuur 3 de relatie tussen de gemiddelde GWS en de gewasopbrengst (biomassa in kg DS per hectare) zichtbaar.

Figuur 4 laat zien dat de gewasopbrengst geleidelijk daalt naarmate de gemiddelde GWS daalt. Tot het punt van een kleine 40 cm minus maaiveld, waarna de gewasopbrengst ineens vrij sterk afneemt. Juist dit punt van een gem. GWS van circa 37/38 cm, dat correspondeert met een drooglegging van circa 30 cm – maaiveld, markeert dan ook de overgang van normaal naar aangepast agrarisch gebruik.

Figuur 3: Relatie gemiddelde grondwaterstand en gewasopbrengst

Toelichting figuur 4:

- Gemiddelde grondwaterstand = (GHG+GLG)/2
 - GHG en GLG worden in fase 1: stap 1c bepaald vanuit gemiddelde drooglegging
- Biomassa in opbrengst in droge stof afkomstig uit de WWL-FV
- Blauwe punten: alle percelen ADD-Zuid referentiesituatie
- Oranje punten: alle percelen ADD-zuid in toekomstige situatie

Het ruilklassensysteem kent dan ook 2 typen ruilklassen:

1. ruilklassen voor gronden op basis van normaal agrarisch gebruik en
2. ruilklassen voor gronden op basis van aangepast agrarisch gebruik.

Ad 1 ruilklassen voor gronden op basis van normaal agrarisch gebruik

De ruilklassen voor gronden op basis van normaal agrarisch gebruik bevinden zich in een bandbreedte tussen de ruiklasse met de hoogste en de laagste agrarische verkeerswaarde.

A: De ruiklasse met de laagste agrarische verkeerswaarde (bodemwaarde)

De agrarische verkeerswaarde voor de laagste ruiklasse wordt gelijk gesteld met de marktwaarde die in het plangebied wordt betaald voor de goedkoopste agrarische gronden. Dit zijn de gronden met een minimale drooglegging van circa 30 cm minus maaiveld. Met behulp van een grondmarktanalyse, eventueel aangevuld met expert judgement, kan deze marktwaarde worden bepaald.

In ADD-Zuid is de laagste agrarische verkeerswaarde bepaald op € 28.000 p/ha (prijspeil eind 2021 – waarbij er nog géén zicht was op afschaffing van de derogatie). Zowel met behulp van een grondmarktanalyse als door middel van expert judgement.

B: De ruiklasse met de hoogste agrarische verkeerswaarde (bovenwaarde)

De agrarische verkeerswaarde voor de hoogste ruiklasse wordt bepaald door de marktwaarde die wordt betaald voor de duurste “normale” agrarische gronden in een plangebied. Dit zijn de gronden met een maximale voederwaarde. Ook deze marktwaarde kan worden bepaald met behulp van een grondmarktanalyse, eventueel aangevuld met expert judgement.

In ADD is de hoogste agrarische verkeerswaarde aldus bepaald op € 53.000 p/ha (prijspeil eind 2021 - – waarbij er nog géén zicht was op afschaffing van de derogatie)).

Wanneer voor gronden op basis van normaal agrarisch gebruik de agrarische verkeerswaarde van de hoogste en de laagste ruiklasse is bepaald, kan binnen deze bandbreedte een systeem van ruilklassen worden opgezet, waarbij de “waarde stappen” tussen de ruilklassen (wettelijk verplicht) gelijk moeten zijn.

Bij wijze van voorbeeld zijn hieronder de ruilklassen en de daarbij horende agrarische verkeerswaarden per ruiklasse in ADD-Zuid weergegeven.

In pilotgebied ADD-Zuid:

- is de hoogste waargenomen voederwaarde circa € 3.484 p/ha
- is de laagste gemiddelde voederwaarde $\approx$ € 2.793 p/ha ($\approx$ 80 % bij circa 30 cm drooglegging)

De laagste gemiddelde voederwaarde wordt berekend als de gemiddelde voederwaarde van alle percelen met een drooglegging $25 < x < 35$ cm minus maaiveld. Oftewel bij een gemiddelde drooglegging van circa 30 cm minus maaiveld.

- is de marktwaarde voor de duurste agrarische gronden circa € 53.000 p/ha
- is de marktwaarde voor de goedkoopste agrarische gronden circa € 28.000 p/ha

Zoals hiervoor beschreven correspondeert de hoogste voederwaarde (100 punten) dan met een agrarische verkeerswaarde van € 53.000 en de laagste voederwaarde ($\pm$ 78 punten) met een agrarische verkeerswaarde van € 28.000.

De overige ruilklassen kunnen nu in gelijke waarde stappen worden bepaald en voor elke ruiklasse kan nu de agrarische verkeerswaarde worden berekend met behulp van het puntenaantal.

NB: We spreken hier dan over agrarische percelen op basis van “normaal agrarisch gebruik”.

In tabel 2 hierna zijn de ruilklassen zichtbaar gemaakt.

- De witte ruilklassen R1 tot en met R18 hebben betrekking op percelen op basis van normaal agrarisch gebruik, uitgaande van een drooglegging van meer dan 30 cm minus maaiveld.
- De groen gearceerde ruilklassen R19 tot en met R33 hebben betrekking op percelen op basis van aangepast agrarisch gebruik, uitgaande van een drooglegging van minder dan 30 cm minus maaiveld (zie hierna ad 2)
- R33 is de “slotklasse” waarbij de agrarische verkeerswaarde methodisch is bepaald op € 5.000,-. Zie hiervoor de beschrijving onder ad 2 hierna.

Drg	Ruiklasse	Waarde	min	max
90 cm	R1	€ 53.000	95	100
	R2	€ 51.500	94	95
	R3	€ 50.000	93	94
	R4	€ 48.500	92	93
	R5	€ 47.000	91	92
80 cm	R6	€ 45.500	90	91
	R7	€ 44.000	89	90
	R8	€ 42.500	88	89
70 cm	R9	€ 41.000	87	88
	R10	€ 39.500	86	87
60 cm	R11	€ 38.000	85	86
	R12	€ 36.500	84	85
50 cm	R13	€ 35.000	83	84
	R14	€ 33.500	82	83
40 cm	R15	€ 32.000	81	82
	R16	€ 30.500	80	81
	R17	€ 29.000	79	80
30 cm	R18	€ 27.500	78	79
	R19	€ 26.000	77	78
	R20	€ 24.500	75,8	77
	R21	€ 23.000	74,2	75,8
20 cm	R22	€ 21.500	72	74,2
	R23	€ 20.000	69,2	72
	R24	€ 18.500	65,8	69,2
	R25	€ 17.000	61,8	65,8
	R26	€ 15.500	57,2	61,8
	R27	€ 14.000	52	57,2
10 cm	R28	€ 12.500	46,2	52
	R29	€ 11.000	39,8	46,2
	R30	€ 9.500	32,8	39,8
	R31	€ 8.000	25,2	32,8
	R32	€ 6.500	17	25,2
0 cm	R33	€ 5.000	0	17

Toelichting op tabel 1 – R1 t/m R18:

In ADD-Zuid is R1 de ruiklasse met de hoogste agrarische verkeerswaarde voor percelen op basis van “normaal agrarisch gebruik”, die correspondeert met de hoogst waargenomen voederwaarden. In dit geval is de agrarische verkeerswaarde tegelijkertijd de marktwaarde die in het plangebied wordt betaald voor de duurste agrarische percelen: € 53.000,- p/ha.

In ADD-Zuid is R18 de ruiklasse met de laagste agrarische verkeerswaarde voor percelen op basis van “normaal agrarisch gebruik”, die correspondeert met een drooglegging van circa 30 cm minus maaiveld. In dit geval is de agrarische verkeerswaarde tegelijkertijd de marktwaarde die in het plangebied wordt betaald voor de goedkoopste agrarische percelen: circa € 28.000,- p/ha.

De ruiklassen R2 tot en met R18 zijn telkens in gelijke waarde stappen van € 1.500 bepaald. Er is een lineair verband tussen daling agrarische verkeerswaarde en daling punten (voederwaarde). (NB: Elke punt achteruitgang betekent € 1.500 minder agrarische verkeerswaarde.)

In ruiklasse R18 is de voederwaarde gedaald tot min. 78% van de maximale voederwaarde (100 punten).

Tabel 2: Ruiklassen met agrarische verkeerswaarden

NB: Ter indicatie zijn links van tabel 2 ook de gemiddelde droogleggingsniveaus per ruiklasse aangegeven.

Ad 2 Ruiklassen voor gronden op basis van “aangepast agrarisch gebruik”

Beneden een drooglegging van 30 cm minus maaiveld is er sprake van aangepast agrarisch gebruik, hetgeen vooral neerkomt op lagere bemesting en uitgestelde oogstmomenten. Zowel de gewas-opbrengst als de agrarische verkeerswaarde dalen hierdoor vrij sterk en de waardering van de betreffende ruiklassen (R19 t/m R33) kan daardoor niet worden afgeleid van de waardering van gronden op basis van normaal agrarisch gebruik (R1 t/m R18).

Een aanvullende grondmarktanalyse heeft laten zien dat er zowel binnen als buiten Friesland géén/nauwelijks markttransacties zijn voor agrarische gronden met een drooglegging minder dan 30

cm minus maaiveld. Daarom is gekozen voor een methodische aanpak van de waardering van de ruiklassen in dit bereik, waarbij de uitkomsten kunnen worden gevalideerd met behulp van expert judgment.

In deze methodische aanpak wordt de agrarische verkeerswaarde berekend op basis van een drietal waarde parameters voor aangepast agrarisch gebruik. Deze drie parameters zijn:

1. Gewasopbrengst
2. Mestplaatsingsruimte
3. GLB-opbrengsten

NB: De waarde van de parameters is door markt-/beleidsontwikkelingen, veranderingen in wet- en regelgeving of het Europese landbouwbeleid voortdurend aan verandering onderhevig. In de onderstaande methodische uitwerking van 2022 was bijvoorbeeld nog géén zicht op de afschaf van de derogatie. Ook het GLB-beleid met haar eco-regelingen is in 2024 al niet meer exact gelijk aan de invulling van 2022. Daarom is het noodzakelijk de methodische aanpak teleksn te actualiseren bij aanvang van het proces van de inzet van de CSV.

1) Waarde component gewasopbrengst.

De gewasopbrengst uitgedrukt in hoeveelheden droge stof, kVEM en DVE is beschikbaar vanuit de berekeningen met de WWL-FV.

2) Waarde component mestplaatsingsruimte.

Het mestbeleid kent 2 definities voor de bepaling van de organische mestplaatsingsruimte, namelijk landbouwgrond en natuurgrond. Op landbouwgrond mag op basis van derogatie en indien een bedrijf voldoet aan de voorwaarden 250 kg N uit dierlijke mest worden aangewend. Op natuurgrond geldt de norm van 170 kg N en 70 kg fosfaat of normeringen vastgelegd in pachtcontracten.

Uitgaande van 4 kg stikstof per ton mest kan berekend worden hoeveel tonnen mest per ha kunnen worden aangewend. Aanwenden is goedkoper dan afvoeren, waardoor een waarde component ontstaat (€ 6,50 per ton). A&W (Altenburg & Wymenga) verlaagd bewust het bemestingsniveau voor de introductie van kruiden in de grasmat.

3) Waarde component GLB-subsidie.

Op landbouwgrond op basis van aangepast agrarisch gebruik zijn in het huidige GLB-beleid betalingsrechten te verzilveren. In de veronderstelling dat dit zo blijft in het GLB-beleid kan een basispremie aangevuld met een toeslag uit de ecoregelingen worden verkregen. Voor dit moment is hier het bedrag van € 320 per hectare aangehouden.

Uitkomsten van de methodische benadering

Voor de bepaling van de agrarische verkeerswaarden bij een drooglegging van respectievelijk 20, 10 en 0 cm zijn de uitkomsten van de droogleggingen < 30 cm als richtinggevend gebruikt en onderstaand toegelicht.

De uitkomsten zijn weergegeven in de tabel 3 voor de droogleggingen 90, 50, 40, 30 en 10 cm. De waarde componenten worden bij elkaar opgeteld en omgerekend naar een agrarische verkeers-

waarde van 1 ha. Dit is de maximale prijs die kan worden betaald uitgaande van 3% rente en 4% aflossing. (break even maximale financieringslast).

In tabel 3 zijn 2 benaderingen naast elkaar gezet. Een benadering gebaseerd op de uitkomsten van de WWL-FV en een benadering gebaseerd op een onderzoek van ecologisch adviesbureau Altenburg & Wymenga (A&W) dat specifiek ingaat op de ontwikkeling van kruidenrijk grasland bij hogere grondwaterstanden. Het rapport van A&W wordt toegelicht in bijlage A bij deze bijlage.

NB: Omdat de hoogste en de laagste agrarische verkeerswaarde (R1 en R18) zijn gebaseerd op prijspeil 2023, uitgaande van derogatie, zijn ook de berekeningen uitgevoerd op basis van derogatie.

Drooglegging 0 cm - € 5.000 / ha (natuurgrond)

Per definitie geen landbouwgrond. Bemesten is milieukundig onverantwoord en technisch nauwelijks uitvoerbaar, waardoor de botanische samenstelling van de grasmatten zich volledig ontwikkelt naar kruiden en water minnende grassen. Engels raaigras en Ruw beemdgras verdwijnen volledig. Het ligt hier niet voor de hand om de WWL-FV te gebruiken bij het bepalen van de agrarische verkeerswaarde dus daarom is aansluiting gezocht bij de uitkomsten van de A&W tabel. Deze agrarische verkeerswaarde R33 komt dan – langs methodische weg - uit op € 5.000.

Drooglegging 10 cm - € 13.000 / ha

Uitgangspunt bij de waardebepaling is dat enig niveau van bemesting in de vorm van vaste mest of weidemest nog mogelijk is. Het zeer beperkte bemestingsniveau leidt tot een gewasopbrengst aansluitend bij het A&W type grasland 4b. Er kunnen nog dieren (pinken) worden geweid, gedurende een beperkte periode in het jaar, waardoor gewasopbrengst wordt omgezet naar diergroei. Hierdoor kan een GLB-subsidie worden verkregen voor deze gronden. Door de beperkte gebruiksmogelijkheden zal er in het vrije verkeer weinig belangstelling zijn voor deze grond. De agrarische verkeerswaarde is daarom circa 13.000 euro/ha.

Drooglegging 20 cm - € 22.000 / ha

Aangepast agrarisch gebruik bij 20 cm drooglegging betekent uitgesteld beheer (bemesten en oogsten) in het voorjaar en het tijdig afbouwen van de bemesting om de hoeveelheid najaarsgras dat moeilijk kan worden geoogst te beperken. De WWL-FV houdt rekening met deze beperkingen vanaf 30 cm drooglegging, door de stikstofgift te verlagen.

Het effect van de afnemende stikstofgift in combinatie met de afnemende drooglegging is te zien in tabel 2, waar de gewasopbrengsten in droge stof per ha zijn weergegeven. Bij 30 cm drooglegging is er nog een gewasopbrengst van bijna 11 ton droge stof per ha, maar bij 10 cm drooglegging zakt deze naar ruim 8 ton.

De agrarische verkeerswaarde is € 28.000 bij 30 cm drooglegging en € 13.000 bij 10 cm drooglegging. Bij een methodische benadering zal de agrarische verkeerswaarde bij 20 cm drooglegging dicht bij de € 28.000 (bodemwaarde gronden op basis van normaal agrarisch gebruik) liggen dan bij de € 13.000 (agrarische verkeerswaarde bij 10 cm drooglegging met A&W type grasland 4b).

De agrarische verkeerswaarde voor gronden met een drooglegging van 20 cm minus maaiveld is daarom bepaald op € 22.000.

Tabel 3: Grondwaardeberekeningen conform methodische benadering

Alteburg & Wymenga (A&W)	Wageningen Universiteit (Gewasopbrengsten uit WWL)				
Landbouwgrond (type 1 - 90 cm)	Landbouwgrond (type 1 - 90 cm)				
Basispremie	€ 220,00	€ 3.143		€ 220,00	€ 3.143
Ecoregeling zilver	€ 100,00	€ 1.429		€ 100,00	€ 1.429
Mest	€ 6,50 € 406,25	€ 5.804		€ 62,5 € 406,25	€ 5.804
Gewas	€ 10.000 € 0,15 € 1.500,00	€ 21.429		€ 12.315 € 0,15 € 1.847,25	€ 26.389
Anlb	€ -	€ -		€ -	€ -
	€ 2.226,25	€ 31.804		€ 2.573,50	€ 36.764
Landbouwgrond (type 2 - 50 cm)	Landbouwgrond (type 2 - 50 cm)				
Basispremie	€ 220,00	€ 3.143		€ 220,00	€ 3.143
Ecoregeling zilver	€ 100,00	€ 1.429		€ 100,00	€ 1.429
Mest	€ 50,0 € 325,00	€ 4.643		€ 62,5 € 406,25	€ 5.804
Gewas	€ 9.000 € 0,15 € 1.350,00	€ 19.286		€ 11.661 € 0,15 € 1.749,15	€ 24.988
Anlb	€ -	€ -		€ -	€ -
	€ 1.995,00	€ 28.500		€ 2.475,40	€ 35.363
Landbouwgrond (type 3 - 40 cm)	Landbouw (type 3 - 40 cm)				
Basispremie	€ 220,00	€ 3.143		€ 220,00	€ 3.143
Ecoregeling zilver	€ 100,00	€ 1.429		€ 100,00	€ 1.429
Mest	€ 31,3 € 203,13	€ 2.902		€ 62,5 € 406,25	€ 5.804
Gewas	€ 6.500 € 0,12 € 780,00	€ 11.143		€ 11.247 € 0,12 € 1.349,64	€ 19.281
Anlb	€ -	€ -		€ -	€ -
	€ 1.303,13	€ 18.616		€ 2.075,89	€ 29.656
Landbouwgrond/Natuurgrond (type 4b - 30 cm)	Landbouw (type 4a - 30 cm)				
Basispremie	€ 220,00	€ 3.143		€ 220,00	€ 3.143
Ecoregeling zilver	€ 100,00	€ 1.429		€ 100,00	€ 1.429
Mest	€ 6,3 € 40,63	€ 580		€ 62,5 € 406,25	€ 5.804
Gewas	€ 5.500 € 0,10 € 550,00	€ 7.857		€ 10.909 € 0,10 € 1.090,90	€ 15.584
Anlb	€ -	€ -		€ -	€ -
	€ 910,63	€ 13.009		€ 1.817,15	€ 25.959
Natuurgrond (type 5 - 10 cm)	Landbouw/Natuurgrond (type 5 - 10 cm)				
Basispremie	€ -	€ -		€ 220,00	€ 3.143
Ecoregeling zilver	€ -	€ -		€ 100,00	€ 1.429
Mest	€ - € 6,50	€ -		€ 42,5 € 276,25	€ 3.946
Gewas	€ 3.500 € 0,10 € 350,00	€ 5.000		€ 8.367 € 0,10 € 836,70	€ 11.953
Anlb	€ -	€ -		€ -	€ -
	€ 350,00	€ 5.000		€ 1.432,95	€ 20.471

Ad 3 Correctiefactoren voor de indeling van percelen in ruiklassen

Elk perceel wordt ingedeeld in een ruiklasse die is gekoppeld aan een agrarische verkeerswaarde. De indeling geschiedt op basis van een 2-tal aanvullende (waarde-)parameters:

1. Correctie voor drooglegging van de laagstgelegen 10% van een perceel
2. Correctie voor bodemtype

Ad 1 Correctie drooglegging van de laagstgelegen 10%

De WWL-FV berekent gewasopbrengsten op basis van gemiddelde drooglegging. Met behulp van deze mutaties in voederwaarde wordt vervolgens de vermogensschade berekend. (zie hoofdstuk 5) Maar omdat de gemiddelde drooglegging bij percelen met reliëf (waaronder bolligging en/of afschot) een minder nauwkeurige parameter is, wordt bij elk kadastraal perceel tevens de drooglegging van de laagst gelegen 10% van dit perceel in beschouwing genomen. Want wanneer de drooglegging van de laagstgelegen 10% van een perceel onder de 35 cm komt ontstaat er extra vermogensschade vanwege de afname van de gebruiksmogelijkheden cq. het gebruiksgemak van een perceel.

NB: Bodemtype is in de WWL-FV wel een parameter die wordt meegewogen bij de berekening van de mutatie in gewasopbrengst.

De methode die voor de berekening van deze extra vermogensschade is ontwikkeld is in tabel 4 kort weergegeven:

Tabel 4: Extra vermogensschade in verband met de laagstgelegen 10%

laagste 10%	schade		
	$\Delta > 10 \text{ cm}$	$\Delta < 10 \text{ cm}$	
$< 20 \text{ cm}$	€ 4.500	€	-
$20 \leq x < 30$	€ 3.000	€	-
$30 \leq x < 35$	€ 1.500	€	-
$\geq 35 \text{ cm}$	€ 0	€	-

NB: Zowel de bandbreedtes (klassen) als de extra schade zijn project specifiek. Deze worden in elk gebiedsproces door de gebiedscommissie voorgesteld. Om de methode te illustreren is hierbij een fictief voorbeeld gebruikt.

“Vlakke” percelen

Alle percelen met een verschil van minder dan 10 cm tussen de gemiddelde drooglegging en de drooglegging van de laagstgelegen 10% (kolom: $\Delta < 10 \text{ cm}$) worden beschouwd als een vlak perceel. Er ontstaat bij vlakke percelen géén extra vermogensschade in verband met de drooglegging van de laagstgelegen 10%. De gemiddelde drooglegging en de drooglegging van de laagste 10% verschillen immers nauwelijks. Een vlak perceel kan wel in z’n totaal in een lagere droogleggingsklasse terecht komen, hetgeen uiteraard betekent dat er in die situatie dan wel extra vermogensschade ontstaat conform de bovenstaande tabel.

Percelen met reliëf

Voor de percelen waarvan de $\Delta > 10 \text{ cm}$ wordt extra vermogensschade berekend. Zo krijgt een perceel met een drooglegging 70/40 (gemiddelde drooglegging/drooglegging laagste 10%) die naar 55/25 gaat een extra vermogensschade van € 3.000,- p/ha. Het perceel gaat immers van klasse $\geq 35 \text{ cm}$ naar de klasse $20 \leq x < 30$.

Nu de “waarde sprongen” in de klassen van bovenstaande tabel gelijk (moeten – wettelijk vereiste) zijn aan het waardeverschil per ruiklasse (€ 1.500 p/ha) kan aan elk perceel een nieuwe ruiklasse worden toegewezen. Dus als bovenstaand perceel op basis van mutatie voederwaarde van ruiklasse 9 naar ruiklasse 13 ging (vermogensschade $4 * € 1.500 = € 6.000$), gaan er in termen van vermogensschade nu 2 extra ruiklassen af ($2 * € 1.500 = € 3.000$), waardoor de totale vermogensschade voor dit perceel uitkomt op € 9.000 p/ha.

Ad 2 Correctie voor bodemtype

Tenslotte wordt een laatste correctie doorgevoerd op bodemtype. Ingeval van grondcompensatie zullen belanghebbenden – onder overigens gelijke voorwaarden – doorgaans een voorkeur hebben voor een kleiperceel boven een veenperceel. De gebruiksmogelijkheden en het gebruiksgemak van een kleiperceel worden normaliter immers beter gewaardeerd dan die van een veenperceel. Daarom is een verdere differentiatie in agrarische verkeerswaarde op basis van bodemtype gewenst. Waarbij de kleiervelden in waarde (ruiklasse) stijgen en de veenvelden in waarde (ruiklasse) dalen.

In tabel 5 is een mogelijke correctie-variant aangegeven voor pilotgebied ADD-zuid. De 1^e kolom geeft de voorkomende bodemtypen en de 2^e kolom de rapportcijfers die in overleg met de landbouwsector zijn uitgedeeld aan elk van deze bodemtypen.

Tabel 5: Bodemtypen en rapportcijfers

bodem- type	rapport- cijfer	ruiklassen		fin. waarde € 1.500	bodemtype nr
		rel. effect	abs. effect		
kMN43C	10	1,0	1,0	€ 1.500	1
kMN48C	9	0,8	1,0	€ 1.500	
Mv41C	8	0,6	0,0	€ -	2
kVs	4	-0,3	0,0	€ -	3
Mo80C	4	-0,3	0,0	€ -	
pVc	4	-0,3	0,0	€ -	
hVz	4	-0,3	0,0	€ -	
hVc	2	-0,8	-1,0	€ -1.500	4
hVs	2	-0,8	-1,0	€ -1.500	
VZ	1	-1,0	-1,0	€ -1.500	
AP&water	0	nvt	0,0	0	

Op basis van de puntenscore krijgt elk bodemtype dan een ruiklasse meer of minder – of blijft ongewijzigd.

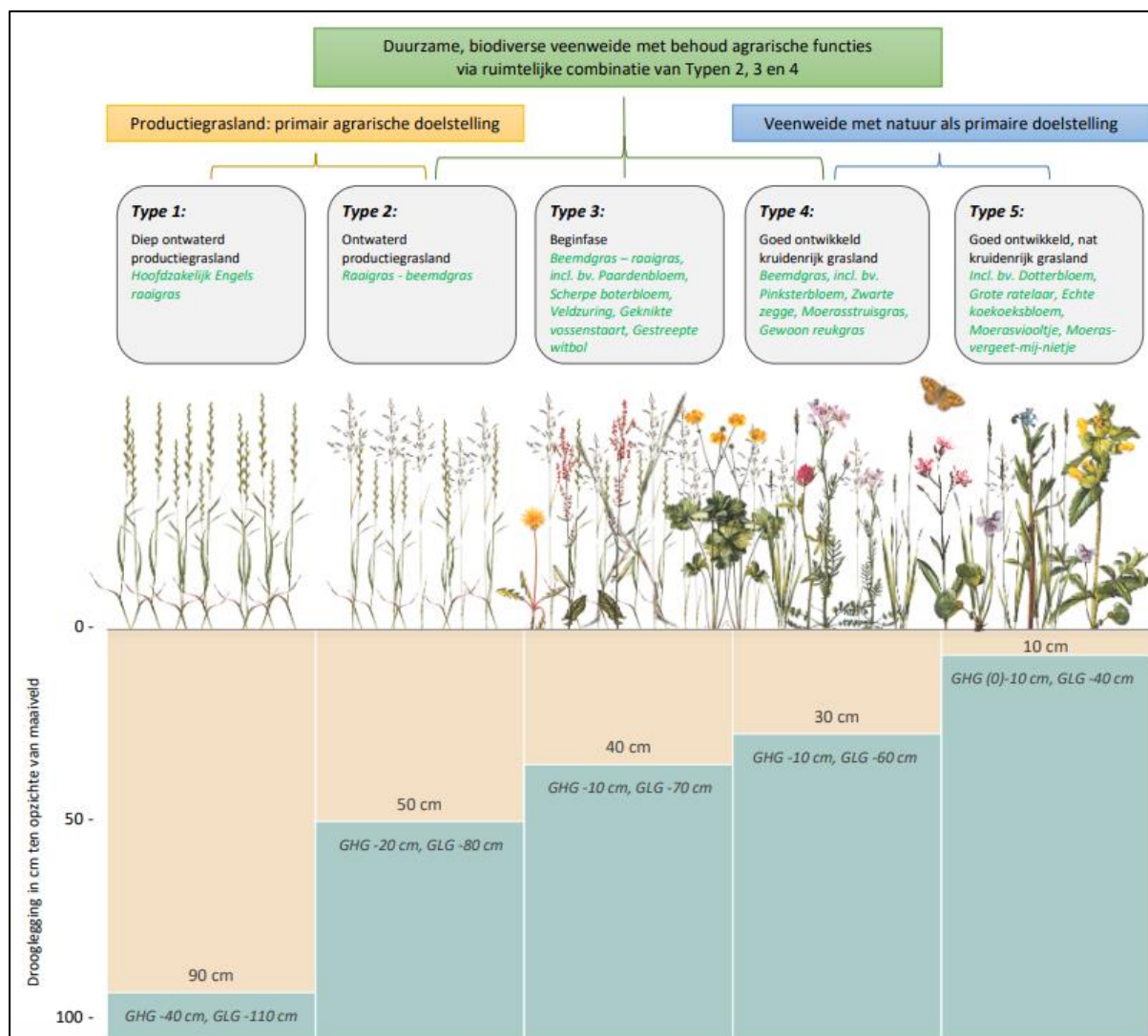
- kMN43C (puur klei) + 1 ruiklasse, waardestijging € 1.500,-
- VZ (puur veen) - 1 ruiklasse, waardedaling € 1.500,-

De bodemtypen, puntenscore en bandbreedte voor de correctie in ruiklassen zijn project specifiek en worden uiteindelijk door de gebiedscommissie voorgesteld. Door deze aanpak blijft de totale vermogensschade gelijk maar ontstaat er een differentiatie in prijs wanneer percelen als compensatieperceel worden ingezet. De kleiervelden zijn nu immers duurder dan de veenvelden. Dus voor een vast bedrag aan vermogensschade wordt er in termen van grondcompensatie wat minder oppervlakte kleierveld toegewezen en wat meer oppervlakte aan veenvelden.

Ontwikkeling van kruidenrijk grasland bij hoog grondwater in Friese veenweiden

In opdracht van de provincie Fryslân heeft ecologisch adviesbureau Altenburg en Wymenga (A&W) in november 2011 het adviesrapport “Ontwikkeling van kruidenrijke graslanden bij hoog grondwater in Friese veenweiden – een overzicht van beschikbare kennis” uitgebracht.

Afhankelijk van de grondwaterstanden heeft A&W een 5-tal typen grasland onderscheiden.

Figuur 4: Typologie graslanden bij verschillen in grondwaterstanden

Het omslagpunt van normaal agrarisch gebruik naar aangepast agrarisch gebruik is hiervoor bepaald op 30 cm drooglegging hetgeen correspondeert met een gemiddelde grondwaterstand van circa 37/38 cm minus maaiveld. Dat omslagpunt ligt tussen type 3 (vochtig-nat kruidenrijk grasland) en type 4 (vochtig grasland met kruiden) in.

In het genoemde rapport schrijven de auteurs:

“Kruidenrijk grasland is evenwel goed inpasbaar, ook binnen intensieve melkveebedrijven (o.a. Jansma et al. 2021). Gras van kruidenrijk grasland geldt als degelijk ruwvoer, ook als toevoeging voor hoog productieve melkkoeien. Het toevoegen van structuur- en kruidenrijk ruwvoer aan het rantsoen kan ertoe leiden dat herkauwers tot 2 kg per dag meer aan droge stof eten, wat een positief effect heeft op de melkgift (Geerts 2018). Bijmenging van 25-30% kruidenrijk gras is mogelijk zonder noemenswaardige opbrengstafname. Ook bevat het ruwvoer van kruidenrijk grasland veel mineralen, waardoor gebrekziekten kunnen worden voorkomen (o.a. Schippers et al. 2012).... Verder schijnt het ruwvoer smakelijker te zijn, wat de voeropname bevordert.”

Ook het Centrum voor Landbouw en Milieu komt in haar rapport “Kansrijk veenweidegebied Idzegea e.o.” (februari 2020) tot een vergelijkbare conclusie:

*“Volgens haalbaarheidsnormering van het CLM mbt het **aandeel kruidenrijk grasland en/of vernatte grasland** binnen de totale bedrijfsoppervlakte kan een meer extensief melkveebedrijf zijn bedrijfsvoering veelal aanpassen en met 15% grondoppervlak met een minder goed grassenbestand werken. De oogst wordt dan gebruikt voor de niet-productieve dieren (droge koeien en jongvee).”*

In het Friese veenweidegebied wordt expliciet gekoerst op landbouw met een duurzaam toekomstperspectief. Een dergelijk streven sluit aan bij “**vernat grasland**” dat primair wordt ingezet voor landbouwkundig gebruik. De (economische) landbouwkundige waarde van “vernat grasland” is hoger dan die voor “kruidenrijk grasland” nu wordt uitgegaan van hogere bemestingsniveaus en dito gewasopbrengsten. De boeren kunnen uiteindelijk zelf kiezen voor type 4a of 4b (zie figuur 5) bijvoorbeeld in samenhang met de mogelijkheid om een ANIb-subsidie te verwerven.

Figuur 5: Aangepaste typologie gaslanden

Bijlage 5

Voorbeeld van een compensatievoorstel

In deze bijlage hierna een indicatief en **fictief** voorbeeld van een compensatievoorstel zoals dat wordt uitgereikt aan belanghebbenden in het gebiedsontwikkelingsproces.

Achtereenvolgens:

1. De verrekenformulieren vermogens- en inkomensschade
 - a. Blad 1 – de samenvatting
 - b. Vervolgbladen – de uitwerkingen
 2. De huidige en toekomstige drooglegging van percelen van een bedrijf/eigenaar
 3. De bodemkaart en het verschil in gemiddelde drooglegging vóór en na de peilverhoging op perceel niveau
 4. De huidige en toekomstige ruiklassen op perceel niveau
 5. De legenda ten aanzien van (verschil in) drooglegging, bodemtype en (waarde van de) ruiklassen
-

Verrekenformulier

naam

Mts. Voorbeeld

Eigendom

70,000 ha

Reguliere pacht

12,000 ha

82,000 ha

Vermogenschade

Uitgangssituatie	Oppervlakte	Gem. waarde p/ha	Totale waarde
Scenario	70,000	€ 39.854	€ 2.789.750
	70,000	€ 37.293	€ 2.610.500
		Vermogenschade (excl eigen risico)	€ 179.250
		eigen risico 2%	€ 3.585
		Vermogenschade (incl eigenrisico)	€ 175.665
Oppervlakte verlies openbaar nut	0,000 ha		€ -
Totale vermogenschade			€ 175.665 *
Grondcompensatie**			
	Eigendom	Gemiddeld (ha)	Goed (ha)
	Gebruik	5,244	3,411
		0,000	0,000
			Matig (ha)
			8,783
			0,000

Inkomensschade

	Zonder	Gemiddeld	Goed	Matig
Schade door mutaties in gewasopbrengst	€ -18.774	€ -13.060	€ -12.272	€ -8.557
Schade uitbreiding mestopslagcapaciteit	€ -	€ -	€ -	€ -
Schade door afnemende melkopbrengsten	€ 4.538	€ 4.392	€ 2.641	€ 5.719
Schade door uitbreiding areaal	€ -	€ -8.256	€ -2.841	€ -19.523
Totaal inkomensschade p/j	€ -14.236	€ -16.924	€ -12.471	€ -22.361
Totale inkomensschade				

* Omdat het gaat om schade: negatief getal is een inkomensvoordeel (rood), postief getal is schade/te ontvangen (grond)

** Indien er voldoende oppervlakte beschikbaar is

naam

Mts. Voorbeeld

70,000 ha

Eigendom

12,000 ha

Reguliere pacht

82,000 ha

Verrekenformulier

Vermogenschade

Uitgangssituatie	Oppervlakte	Gem. waarde p/ha	Totale waarde
Vermogenschade	70,000	€ 39.854	€ 2.789.750
Grondcompensatie	5,000	€ 33.251	€ 175.665
		Grondbalans*	€ 166.255
			€ 9.410 *

Inkomensschade

Schade door mutaties in gewasopbrengst	Toedeling	-
Schade uitbreiding mestopslagcapaciteit	€	-
Schade door afnemende melkopbrengsten	€	-
Schade door uitbreiding areaal	€	-
Totaal schade	€	-
	Totaal inkomensschade	€ -

Overige schades

Bestaande drainages	Toedeling	-
Oprijvende mestkelders	€	-
Ander gebruik	€	-
Mais	€	-
Dalingpachtprijs	€	-
Verrekening KV's	€	-
Bijzondere schade posten	€	-
Rente vrijkomend kapitaal	€	-
	Totaal overige schades	€ -

Verkavelingsituatie

Verkavelingsnut / schade*	€	-
Omrijshades	€	-
	Totaal overige schades	€ -
	Totaal te verrekenen*	€ 9.410

* Omdat het gaat om schade: negatief getal is te betalen, positief getal is te ontvangen

Bedrijfskenmerken

	Uitgangssituatie	Zonder	Gemiddeld	Goed	Matig
Grondgebruikstitel					
Eigendom	70,00	70,00	75,24	73,41	78,78
Erfpacht	-	-	-	-	-
Reguliere pacht	12,00	12,00	12,00	12,00	12,00
Geliberaliseerde pacht	-	-	-	-	-
Natuurpacht	-	-	-	-	-
Totaal areaal	82,00	82,00	87,24	85,41	90,78
Drooglegging (cm)	67	54			
Waarde grond per ha					
Eigendom	39.854	37.293	36.335	37.242	34.702
Reguliere pacht	51.125	51.125	51.125	51.125	51.125
	€	€	€	€	€
Waarde grond totaal					
Eigendom	2.789.750	2.610.500	2.733.955	2.733.955	2.733.955
Reguliere pacht	-	-	-	-	-
Verschil (incl eigen risico)	2.789.750	2.610.500	2.733.955	2.733.955	2.733.955
		175.665	€	€	€
Melkproductie					
Productie bedrijf (kg)	1.000.000	989.334	989.012	993.950	985.656
Productie per koe (kg)	8.333				
Productie per ha (kg)	12.195	12.065	11.336	11.637	10.857
Dieraantallen					
Melkkoelen	120,00	120,00	120,00	120,00	120,00
Jongvee <1jr	35,00	35,00	35,00	35,00	35,00
Jongvee >1jr	30,00	30,00	30,00	30,00	30,00

Afwijkingspercentage benodigde ruwvoer

Tekort % zelfvoorzienend	90%
Zelfvoorzienend	
Overschot % zelfvoorzienend	110%

Voederwaardeprijs kVEM	€	20
Voederwaardeprijs DVE	€	85

Prijs graskuil t.o.v. voederwaardeprijs

Tekort	85%
Zelfvoorzienend	70%
Overschot	55%

Investeringskosten mestopslag per m3	€	50
Onderhoudskosten per jaar mestopslag		2,5%
Afschrijving mestopslag		10,0%

Droge stof opname capaciteit	0,0152
Benodigde VEM per kg melk	950
Melkprijs	€ 43

Waterschapslasten per ha	€	108
Teelt- en bewerkingskosten extra areaal	€	1.028
Toeslag teelt- en bewerkingskosten uitgangssituatie	€	79

GLB basisbetaling	€	178
GLB ecoregeling brons	€	60

Categorie mest-/aanvoer

Afvoerend melk per ha is hoger dan	11.000	Afvoerend
Aanvoerend melk per ha is lager dan	9.000	Aanvoerend
Evenwicht melk per ha valt tussen afvoerend en aanvoerend		Evenwicht

Tarieven mest- /aanvoer

Afvoer tarief	€	20
Aanvoer tarief	€	10
Evenwicht tarief	€	15

Mestplaatsing per ha	42,5
----------------------	------

Rentepercentage vrijkomend kapitaal	4%
-------------------------------------	----

Kapitalisatiefactor

Eigendom	10
Erfpacht	9
Reguliere pacht	8
Geliberaliseerde pacht	8
Natuurpacht	8

Grondwaarden grondscenario's

Gemiddeld	€ 33.500
Goed	€ 51.500
Matig	€ 20.000

Gewasopbrengst

Gewasopbrengst (per ha)

Uitgangssituatie	Zonder	Gemiddeld	Goed	Matig
Droge stof	10.700	10.520	10.826	10.402
kVEM	9.900	9.732	10.040	9.606
kDVE	866	855	870	869

VEM / kg DS

Uitgangssituatie	Zonder	Gemiddeld	Goed	Matig
930	925	925	927	924

Gewasopbrengst (totaal)

Uitgangssituatie	Zonder	Gemiddeld	Goed	Matig
Droge stof	877.400	917.804	924.659	944.327
kVEM	811.800	849.045	857.519	872.098
kDVE	71.012	74.602	74.324	78.891

% zelfvoorzienend ruwvoer

Categorie zelfvoorzienend

% van voederwaardeprijs

Uitgangssituatie	Zonder	Gemiddeld	Goed	Matig
124%	130%	130%	130%	134%
Overschot	Overschot	Overschot	Overschot	Overschot
55%	55%	55%	55%	55%

kVEM voederwaardeprijs (€ per 100 kVEM)

kDVE voederwaardeprijs (€ per 100 kVEM)

Uitgangssituatie	Zonder	Gemiddeld	Goed	Matig
20	20	20	20	20
85	85	85	85	85

Schade gewas

Uitgangssituatie	Zonder	Gemiddeld	Goed	Matig
kVEM	-	-	-	-
kDVE	-	-	-	-
Totaal schade	-	-	-	-

Opbrengst gewas

Uitgangssituatie	Zonder	Gemiddeld	Goed	Matig
kVEM	13.407	9.371	8.453	6.874
kDVE	5.367	3.689	3.819	1.684
Totaal opbrengst	18.774	13.060	12.272	8.557

Schade door mutaties in gewasopbrengst

(negatief is een netto opbrengst)

Uitgangssituatie	Zonder	Gemiddeld	Goed	Matig
-18.774	-13.060	-12.272	-8.557	

Mestopslag

Voldoet aan criterium *
80% van de grond minder dan 50 cm drooglegging

Mestproductie 1 maand

Melkkoelen	259	Nee	Gemiddeld	Nee	Goed	Nee	Matig	Nee
Jongvee <1jr	22							
Jongvee >1jr	41							
Totaal m3	322			322		322		322

Investering mestopslag

Onderhoud per jaar	€	-	€	-	€	-	€	-
Afschrijving per jaar	€	-	€	-	€	-	€	-
Jaarlasten extra mestopslag	€	-	€	-	€	-	€	-

Melkdepressie

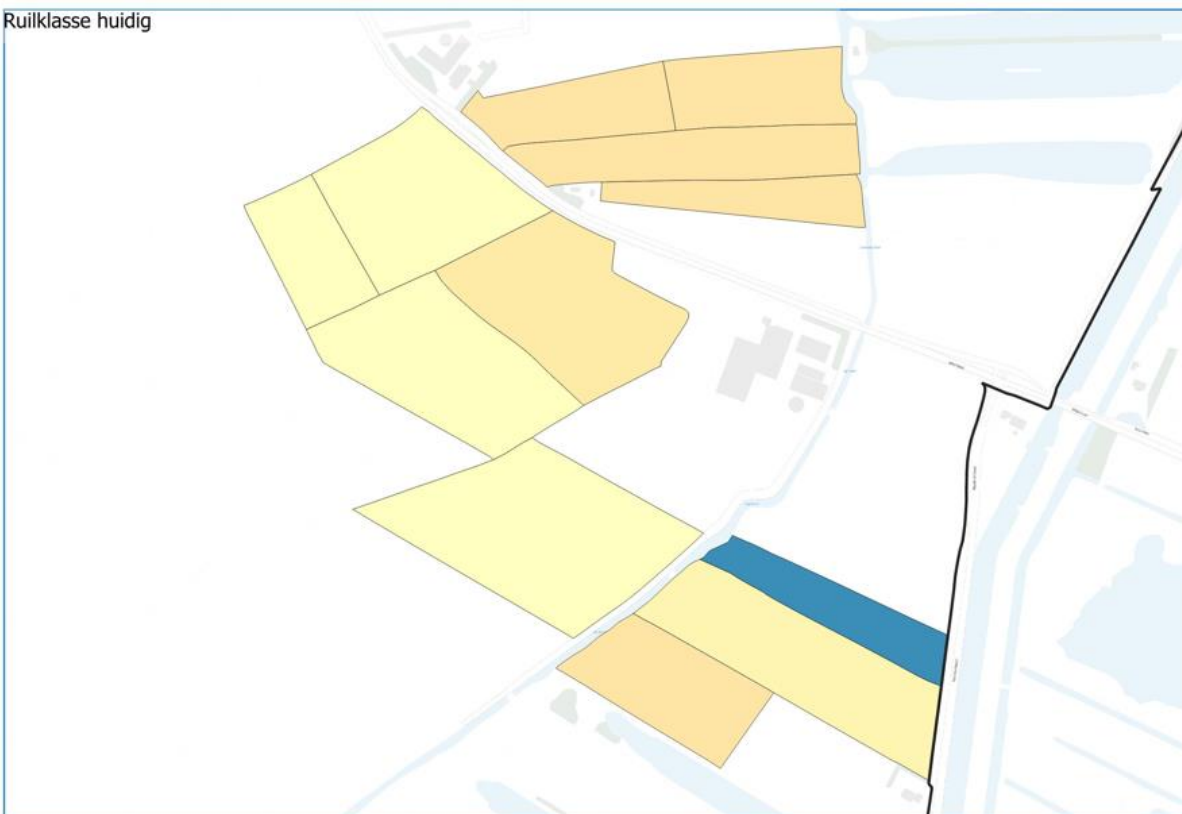
	Uitgangssituatie	Zonder	Gemiddeld	Goed	Matig
Droge stof opname melkkoe / dag					
VEM / kg ds	930	925	925	927	924
kg DS opname capaciteit uit gras/VEM	0,0152	0,0152	0,0152	0,0152	0,0152
DS opname uit gras	14,14	14,06	14,06	14,10	14,04
VEM opname uit gras	13.152	13.012	13.008	13.073	12.964
Benodigde VEM p/kg drogestof	950	950	950	950	950
Melkproductie uit ruwvoer / koe / dag	13,84	13,70	13,69	13,76	13,65
Mutatie melkproductie		1,1%	1,1%	0,6%	1,4%
Melkproductie per ha (kg)	12.195	12.065	11.336	11.637	10.857
Melkdepressie per ha (kg)		129	125	70	156
Totale melkdepressie (kg)		10.553	10.214	6.143	13.301
Totale melkdepressie	€	4.538	4.392	2.641	5.719

Grondareaal

	Uitgangssituatie		Zonder	Gemiddeld	Goed	Matig
Areaal	82,00		82,00	87,24	85,41	90,78
Extra waterschapslasten		€	-	€ 566	€ 368	€ 949
Teelt- en bewerkingskosten						
Teelt- en bewerkingskosten extra areaal		€	-	€ 5.391	€ 3.506	€ 9.029
Toeslag bewerkingskosten uitgangsaareaal		€	6.478	€ 6.478	€ 6.478	€ 6.478
Totaal teelt- en bewerkingskosten		€	6.478	€ 11.869	€ 9.984	€ 15.507
Totaal extra kosten grondareaal		€	6.478	€ 12.435	€ 10.353	€ 16.456
GLB						
Basisbetaling		€	-	€ 933	€ 607	€ 1.563
Eco-regeling (brons)		€	-	€ 315	€ 205	€ 527
Totaal extra GLB betalingen		€	-	€ 1.248	€ 812	€ 2.090
Mest						
Melkproductie per ha			12.065	11.336	11.637	10.857
Categorie mestbalans			Afvoerend	Afvoerend	Afvoerend	Afvoerend
Tarief mest		€	20	€ 20	€ 20	€ 20
Voordeel uitbreiding mestplaatsingsruimte		€	-	€ 19.443	€ 12.382	€ 33.888
Totaal extra opbrengsten grondareaal		€	-	€ 20.691	€ 13.194	€ 35.979
Schade uitbreiding areaal		€	6.478	€ -8.256	€ -2.841	€ -19.523

(negatief is een netto opbrengst)

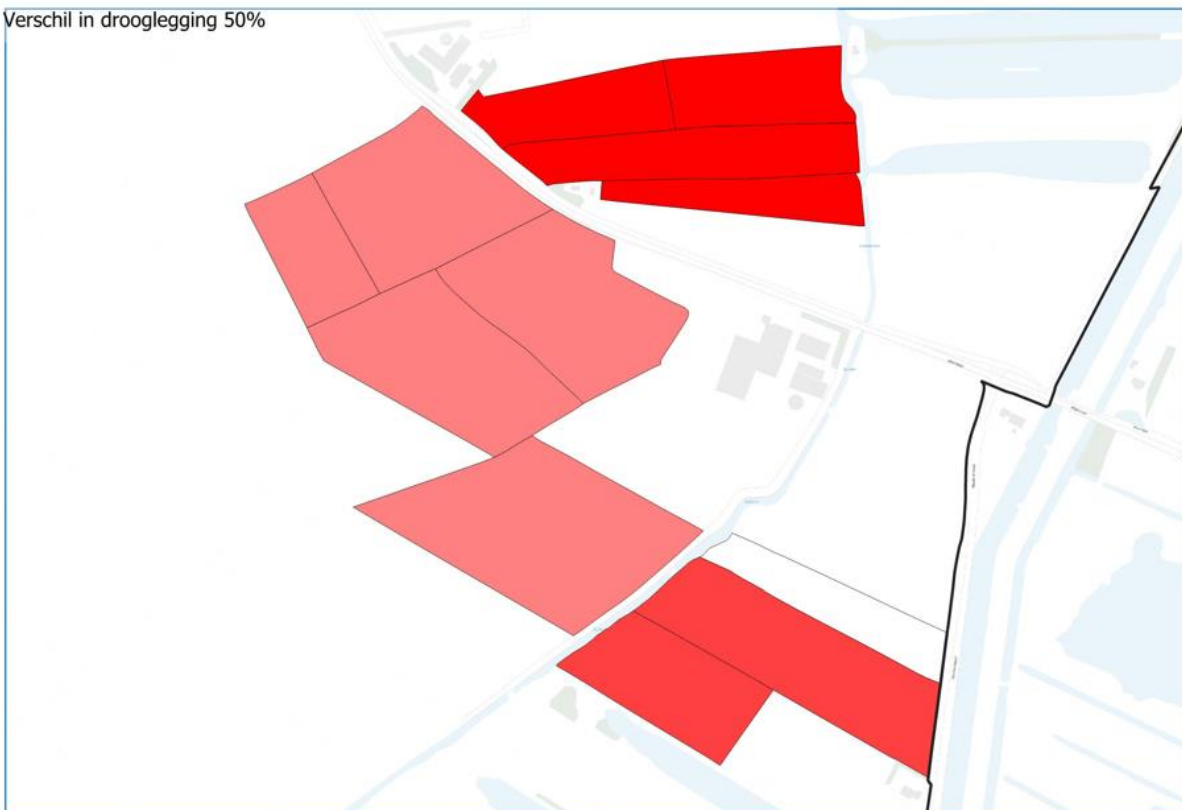
Ruiklasse huidig

Ruiklasse scenario

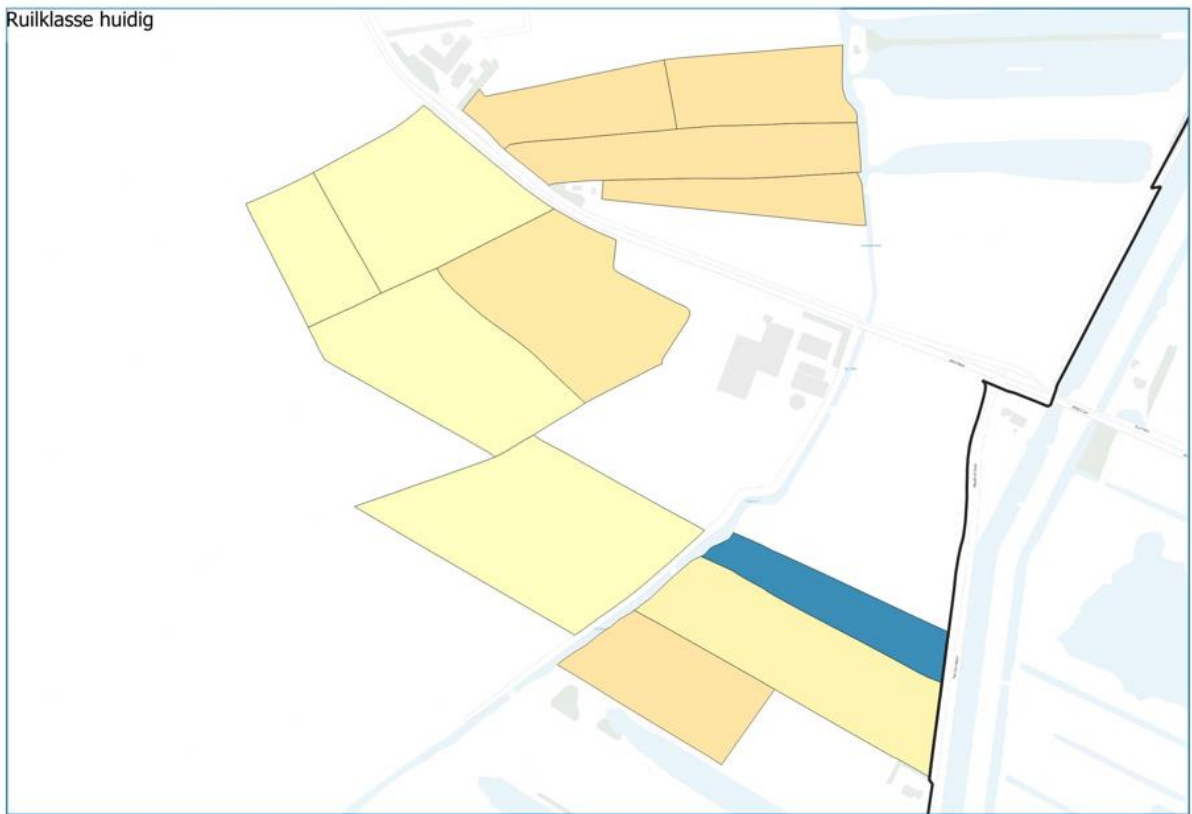
Vershil in drooglegging 50%

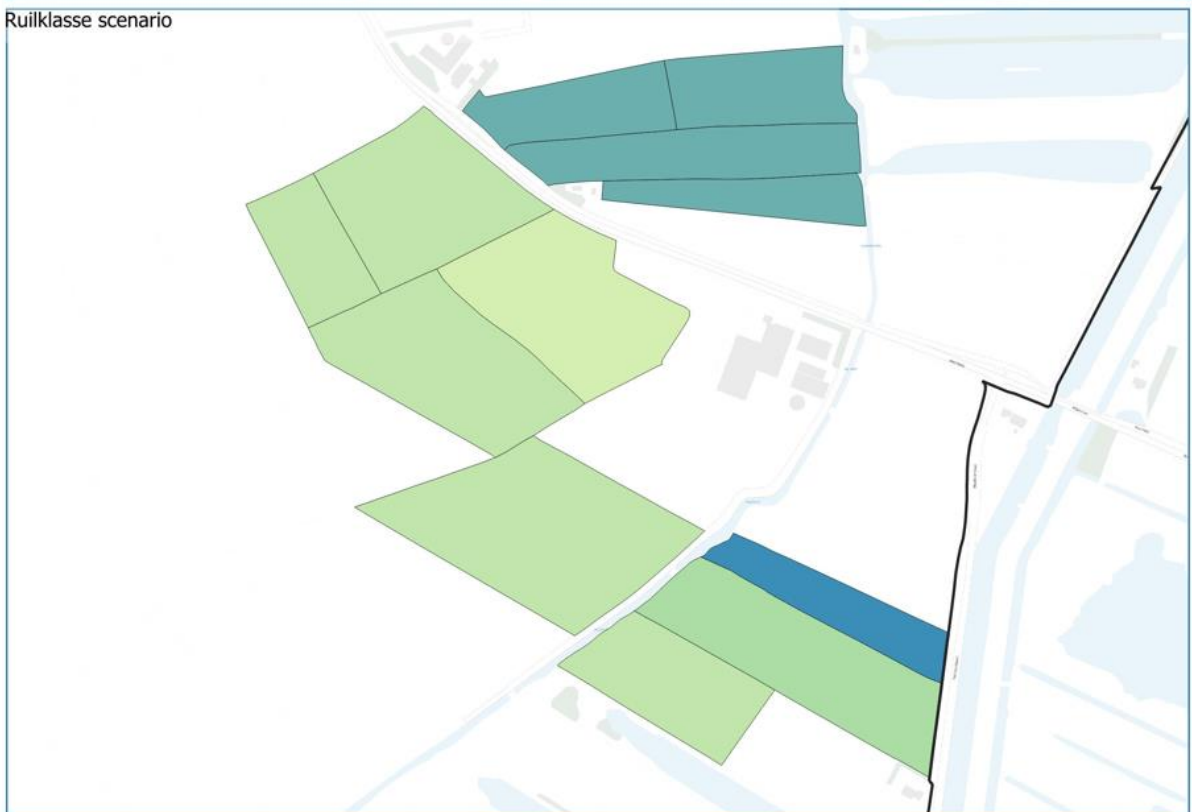
Bodemkaart

Ruiklasse huidig

Ruiklasse scenario

Legenda

Projectgrens ADD Zuid

Ruiklass

- 1 - €53.000
- 2 - €51.500
- 3 - €50.000
- 4 - €48.500
- 5 - €47.000
- 6 - €45.500
- 7 - €44.000
- 8 - €42.500
- 9 - €41.000
- 10 - €39.500
- 11 - €38.000
- 12 - €36.500
- 13 - €35.000
- 14 - €33.500
- 15 - €32.000
- 16 - €30.500
- 17 - €29.000
- 18 - €27.500
- 19 - €26.000
- 20 - €24.500
- 21 - €23.000
- 22 - €21.500
- 23 - €20.000
- 24 - €18.500
- 25 - €17.000
- 26 - €15.500
- 27 - €14.000
- 29 - €11.000
- 30 - €9.500
- 31 - €8.000
- 32 - €6.500
- 33 - €5.000

Vershil in drooglegging

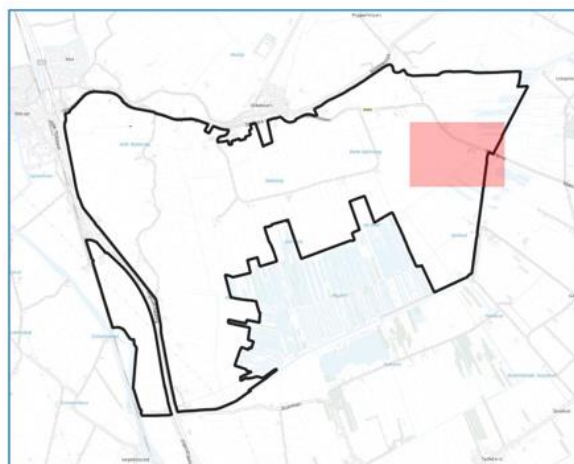
- 5 - 0
- 0 - 5
- 5 - 25
- 25 - 35
- 35 - 60

Drooglegging

- 20 cm of meer
- 20 - 0 cm
- 0 - 20 cm
- 20 - 40 cm
- 40 - 60 cm
- 60 - 80 cm
- 80 - 100 cm
- 100 - 120 cm
- 120 - 140 cm
- 140 cm en meer

Bodem

- Vlierveengronden op zand zonder humuspodzol, beginnend ondieper dan 120 cm
- Koopveengronden op zeggeveen, rietzeggeveen of (mesotroof) broekveen
- Koopveengronden op veenmosveen

voorbeeld

Bijlage 6

Invoervariabelen CSV

INVOERVARIABLEN

Invoervariabelen set A + methode van waardebepaling

Fase 1: Van huidige drooglegging naar nieuwe grondwaterstanden

Stap 1: Opbouw basisbestand

1. Eigenaar en eigendomsvorm (bijvoorbeeld eigendom, erfpacht, vruchtgebruik etc)

De eigendomsgegevens komen van het Kadaster. Evenals de eigendomsvorm.

2. Gebruiker en gebruiksvorm

De gegevens over gebruiker en gebruik komen uit de Basisregistratie Agrarische Bedrijven en worden geactualiseerd/geoptimaliseerd via de (informele) pachtregistratie

BAB-registratie en informele pachtregistratie

De GIS-bestanden worden opgebouwd met behulp van kadastrale percelen, zoals deze ook door de WWL-FV module worden gebruikt. Van elk perceel is de eigenaar bekend. Maar om de schade te kunnen berekenen en deze te kunnen toewijzen aan een eigenaar en/of een gebruiker zijn aanvullende gegevens over het gebruik nodig. Deze gegevens – die door de boeren zelf worden ingevoerd - worden momenteel geregistreerd in de zogenaamde BAB (Basisregistratie Agrarische Bedrijven) welke wordt bijgehouden door het RVO. Het Kadaster kan beschikken over deze gegevens.

De BAB bevat per kadastraal perceel de bestaande pacht- cq. de gebruiksrelaties. De BAB bevat echter de gebruiksgegevens van vorig jaar. Deze worden pas bekend in de maand mei van het lopende jaar. Kortom de gegevens uit het BAB lopen altijd achter op de actualiteit en de praktijk. Simulatie ADD-Zuid heeft dan ook laten zien dat ze soms afwijken van de werkelijkheid. Enkele voorbeelden daarvan zijn:

- Waterlopen en aangrenzende percelen worden soms ten onrechte ingetekend als onderdeel van een (agrarisch) kadastraal perceel, waardoor de kwaliteit van de gegevens en berekeningen minder wordt.
- Het in de BAB geregistreerde gebruik is sterk afhankelijk van hetgeen de gebruiker invult. Zo kan 1-jarige pacht (ook wel: gebruiksovereenkomsten) worden geregistreerd als:
 - overige exploitatie
 - geliberaliseerde pacht korter dan 6 jaar of
 - kort lopende reguliere pacht

Voor de registratie van de gebruiksgegevens wordt daarom een informele pachtregistratie gehouden bij aanvang van het proces. Om te beginnen wordt daarbij gebruik gemaakt van de gegevens zoals opgenomen in het BAB.

Tijdens deze pachtregistratie kan ook alvast een weergave worden geven van de huidige (en mogelijk toekomstige) drooglegging van de kadastrale percelen. Zodat een eigenaar en/of gebruiker deze gegevens op juistheid kan toetsen. Daarmee wordt deels invulling gegeven aan de validatie van de basisgegevens voor de berekeningen met de WWL-FV.

NB: Natuurpacht komt ook voor. Dit zijn percelen die een natuurbestemming hebben, maar nog wel door een agrariër worden gebruikt. Omdat de CSV enkel ziet op agrarische percelen maken deze percelen géén onderdeel uit van de CSV berekeningen.

In het wettelijke traject van de Wilg (zie paragraaf 1.4) is pachtregistratie een verplicht item, alleen kan deze pas starten na de tervisielegging van het Ontwerp Inrichtingsplan. De eerste pachtregistratie is daarom nog informeel, maar bij de formele pachtregistratie kan worden verwezen naar de informele pachtregistratie. Zodat bij de formele pachtregistratie alleen nog de nieuwe en de gewijzigde pachtcontracten hoeven te worden geregistreerd.

3. Oppervlakte

De oppervlaktegegevens komen van het Kadaster.

4. Functie landbouw ja/nee en wel/niet biologisch exploitatie

Gegevens ophalen bij de bedrijven in het plangebied.

5. Gemiddelde maaiveldhoogte in cm tov NAP

De actuele gemiddelde maaiveldhoogte wordt bepaald op de referentiedatum mei 2021. Deze referentie maaiveldhoogte wordt rekenkundig afgeleid uit de AHN-4 2020 (Algemene Hoogte Kaart) op basis van bodemdalingcijfers per bodemtype. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de AHN-4 die wordt bijgesteld naar 1 mei 2021.

Voor de toekomstige maaiveldhoogte wordt gebruik gemaakt van de meest recente hoogtekaart. De berekeningen worden uitgevoerd door wetterskip Fryslân.

6. Bodemtype (waaronder veen- en kleidikte in cm)

Het bodemtype is afkomstig van wetterskip Fryslân en wordt bepaald met behulp van de BOFEK 2020 (de bodem fysische eenhedenkaart) en het profielnummer (verkregen uit de bodemkaart)

7. Kwel en infiltratie in mm/d

De mate van kwel en infiltratie is afkomstig van de kwelkaart uit het Waterhuishoudingsplan (WHP4: 2016-2021) van de provincie Fryslân.

Stap 2: Het bepalen van de huidige en de nieuwe drooglegging

1. Gemiddelde drooglegging in de huidige en de toekomstige situatie in cm tov NAP

De slootpeilen zijn afkomstig van wetterskip Fryslân. Het huidige en toekomstige slootpeil staat op zogenaamde droogleggingskaarten waarop de gebiedscommissie een validatie heeft uitgevoerd. De drooglegging wordt bepaald ten opzichte van de maaiveldhoogte zoals weergegeven bij stap 5.

Bij het bepalen van de drooglegging dient met de volgende omstandigheden rekening te worden gehouden:

a. Slootpeil

Het formele, in een peilbesluit vastgestelde, waterpeil (slootpeil) geldt als basis voor de berekening van de vermogensschade. Als er sprake is van een zomer- en winterpeil wordt hiervan het gemiddelde genomen. Omdat het Veenweideprogramma in 2021 formeel is vastgesteld wordt uitgegaan van het op 1 mei 2021 vigerende peilbesluit.

NB: Het slootpeil is een streefpeil en kent een beheermarge waarbinnen het peil in de praktijk mag fluctueren. Het streefpeil is het peil dat zou moeten worden gemeten bij een afvoerpunt (stuw,emaal. e.d.) in een peilvak in ruste, bij géén neerslag en géén draaiendemaal.

b. Structureel afwijkend veldpeil

In de bestuurlijke spelregels is afgesproken dat het veldpeil wordt gehanteerd als basis voor de schadeberekeningen indien dit peil aantoonbaar al meer dan 10 jaar meer dan 10 cm afwijkt van het peil zoals dat in het vigerend peilbesluit is vastgelegd¹.

NB: Het veldpeil is het peil dat daadwerkelijk bij het afvoerpunt wordt gemeten en dat kan afwijken van het (streef)peil in het peilbesluit.

c. HAKLAM

HAKLAM (Hoger Als het Kan, Lager Als het Moet) is een flexibel peilbeheersingsinstrument. In overleg tussen wetterskip en de landbouw wordt een operationeel peil gevoerd binnen een in het peilbesluit opgenomen bandbreedte tussen een boven- en onderpeil.

Om toepassing van HAKLAM te kunnen vertalen naar een nieuwe drooglegging wordt de volgende rekenwijze gehanteerd:

Uitgangspunt
In geval van HAKLAM (Hoger Als het Kan , Lager Als het Moet) wordt het toekomstige peil als volgt berekend:
$\text{HAKLAMpeil} = \text{MAXpeil} - ((\text{MAXpeil} - \text{MINpeil}) * 0,25)$
Daarbij is:
MAXpeil = de boven-bandbreedte van het flexibele peil (na peilverhoging)
MINpeil = de onder-bandbreedte van het flexibele peil. (bij winter- en zomerpeil het gemiddelde hiervan)

d. Verhang

Achter in een peilgebied is het peil gemiddeld hoger dan vóór in het peilgebied. Hoe groter de afstand van een perceel tot een peil scheidend kunstwerk (dat kan een gemaal zijn, maar ook een stuw of een stuwende duiker), hoe groter het te verwachten verhang/opstuwing.

Bij het ontwerpen van hoofdwatergangen wordt een maximaal verhang van 5cm/km als ontwerp criterium bij maatgevende afvoer gehanteerd. De maatgevende afvoer is de afvoer bij een neerslagsituatie die statistisch gezien 1x per jaar kan voorkomen. De drooglegging echter is een maat voor een gemiddelde situatie en daarom is 5 cm/km geen realistische maat voor het gemiddelde verhang. Op basis van metingen aan oppervlaktewaterstanden in verschillende watersystemen wordt een generieke maat voor opstuwing van 2 cm/km gehanteerd.

Bij het bepalen van de drooglegging wordt daarom per individueel kadastraal perceel een correctie toegepast van 2 cm/km. Ligt een perceel bijvoorbeeld 3 km vanaf het afvoerende kunstwerk (gemaal of stuw) dan bedraagt de correctie in verband met verhang 6 cm.

e. Bolligging

Wanneer een perceel “bol” ligt is de gemiddelde drooglegging alleen niet onvoldoende voor het bepalen van de hydrologische effecten van de peilverhoging. Daarom wordt voor het bepalen

¹ NB: Watervergunningen creëren de mogelijkheid om af te wijken van het peilbesluit. Daarnaast zijn ze tijdelijk en doorgaans voor een periode van minder dan 10 jaar. Daardoor vallen ze niet onder deze uitzonderingsbepaling.

van de vermogensschade tevens de drooglegging van de laagstgelegen 10% van een perceel in beschouwing genomen. Als één van de parameters die de ruiklasse van een perceel bepalen.

Stap 3: Van huidige drooglegging naar nieuwe grondwaterstanden

1. Type graslandbeheer

Type graslandbeheer (1 = intensief; maaien, 5 = extensief; beweiding, 2, 3 en 4 zijn tussenvormen van maaien en beweiding)

2. GHG en GLG in cm - mv

Het wetterskip berekent zowel de GHG als de GLG vanuit de huidige en de toekomstige drooglegging.

3. Drooglegging van de laagstgelegen 10% in cm – mv

Wetterskip Fryslân levert de benodigde gegevens aan.

Invoervariabelen set B + methode van waardebepaling

Fase 2: Van nieuwe grondwaterstanden naar schade in gewasopbrengst

Wetterskip Fryslân berekent de gewasopbrengsten met behulp van de WWL-FV (WaterWijzer Landbouw – Friese Veenweiden) en voegt deze toe aan het basisbestand.

1. Actuele biomassa in DS, kVEM en DVE
2. Toekomstige biomassa in DS, kVEM en DVE
3. Mutatie biomassa in DS, kVEM, en DVE

De gebiedscommissie voert een validatie uit op de uitkomsten.

Invoervariabelen set C + methode van waardebepaling

Fase 3: Van schade in gewasopbrengst naar vermogens- en inkomensschade in euro's

Fase 3A: Berekening van vermogensschade

De stappen 1 tot en met 3 leiden niet tot een rechtstreekse input voor het basisbestand.

Stap 3: Berekenen en valideren van de totale vermogensschade

In stap 4 worden toegevoegd in het basisbestand:

1. De aanvangswaarde van een perceel
2. De eindwaarde van een perceel
3. De vermogensschade in verband met overige aanpassingen in het watersysteem

De methode van waardebepaling is beschreven in het hoofdrapport. Voor de aanvangs- en de eindwaarde van de individuele percelen in hoofdstuk 6. Voor de vermogensschade in verband met overige aanpassingen in het watersysteem in hoofdstuk 8.

De stappen 5 en 6 leiden niet tot een rechtstreekse input voor het basisbestand.

Fase 3B: Berekening van inkomensschade

Voor de 7 te doorlopen stappen zijn de volgende gegevens ("attributen") nodig.
Per stap wordt direct na de tabel een verder toelichting gegeven.

Invoervariabelen C voor bepaling inkomensschade				
Stap	Inregelen rekenregels	bron	gangbaar	biologisch
1	Gemiddelde marktprijs graskuil t.o.v. voederwaardeprijs graskuil	KWIN ²	70%	70%
1	Gemiddelde voederwaarde graskuil Friesland (in VEM/DVE)	Eurofins		Geen specifieke uitwerking
1	Bedrijfsspecifiek overschot of tekort ruwvoer	WWL en KLW	Bedrijfsspecifiek	Bedrijfsspecifiek
2	Gemiddelde veestapel omvang	KLW		
2	Mestproductiecijfers per diercategorie	Mestbeleid: Tabel 4 en 6a		
3	DS-opname ruwvoer per dag per VEM/kg ds	WLR ³	0.0152	0.0152
3	Benodigde VEM per kg melk	CVB ⁴	950	950
3	Bedrijfsspecifieke melkproductie per ha	KLW ⁵	Bedrijfsspecifiek	Bedrijfsspecifiek
4d	Intensiteit melkveebedrijven voor bepaling mest aan- of afvoerend.	WEcR	Bedrijfsspecifiek	Bedrijfsspecifiek
	Prijzen			
1	Voederwaarde prijzen KVEM en KDVE (ct/kg) van de 3 meest recente jaren	KWIN		
1	Gemiddelde marktprijs kuilvoer	KWIN		
2	Investeringskosten extra mestopslag (vervangingswaarde en jaarkosten)	KWIN		
3	Melkprijs – begrotingsnorm KWIN	KWIN		
4a	Waterschapslasten per ha	Waterschap		
4b	Bewerkingskosten extra grond	KWIN	€ 1.028	€ 843
4d	Afvoer tarief rundveemest (€/m3)	Later te bepalen		n.v.t.
4d	Ontvangst tarief rundveemest (€/m3)	Later te bepalen		n.v.t.
4e	GLB / Eco (€/ha)	RVO ⁶	€238	€ 378 (+ 140 t.o.v. gangbaar)

² KWIN (Kwantitatieve informatie) biedt onafhankelijke informatie over kosten en opbrengsten in de agrarische sector

³ WLR: Wageningen Livestock Research (Gertjan Holshof & Idse Hoving)

⁴ CVB Voedernormen landbouwhuisdieren

⁵ KLW: KringloopWijzer van betreffende melkveebedrijf met het 3 jarig gemiddelde

⁶ Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

Stap 1: Schade door mutaties in gewasopbrengst

Mutaties in gewasopbrengst worden uitgedrukt in DS (droge stof), kVEM en DVE. Deze mutaties worden berekend met behulp van de WWL-FV. Om deze mutaties in gewasopbrengst op financiële waarde te kunnen zetten wordt gebruik gemaakt van de gegevens uit KWIN.

Per maand berekent Wageningen Livestock Research de actuele voederwaardeprijzen voor melkvee op basis van een reeks mengvoeders die in de praktijk worden gebruikt. De gemiddelde jaarcijfers worden in KWIN vastgelegd. KWIN geeft tevens jaarlijks de marktprijs voor graskuil.

Begin 2023 bedroeg de marktprijs van graskuil € 77 per ton oftewel € 15,5 ct per kg droge stof bij een droge stof percentage van 50%. Uit Eurofins is af te leiden dat het gemiddelde graskuil per kg droge stof 900 VEM en 61 DVE bevat.

KWIN geeft tevens een marktprijs voor de voederwaarde componenten VEM en DVE op basis van de prijsstelling voor mengvoeders. Met deze marktprijzen kan de financiële waarde van gemiddeld graskuil met 900 VEM en 61 DVE worden berekend op € 22,8 ct per kg droge stof.

Conclusie: de marktprijs voor ruwvoer (graskuil) ligt in doorgaans lager dan de prijs wanneer deze wordt berekend met de voederwaarde prijzen voor KVEM en KDVE. Gemiddeld lag in de afgelopen 3 jaar de marktprijs van ruwvoer op circa 70% van de voederwaarde prijs berekend met de KVEM- en KDVE-prijs.

Voorbeeld

- KWIN marktprijs graskuil is € 77,- per ton. Per kg. droge stof € 15,4 ct.
- Voederwaarde prijs van graskuil met 900 VEM en 61 DVE:
(referentie kuilanalyse uitslagen van Eurofins voor Friesland over de periode 2013 – 2022)
 - met een kVEM prijs van € 19,7 ct (KWIN)
 - en een kDVE prijs van € 85 ct (KWIN)
 - betekent € 22,8 ct per kg droge stof.

De marktprijs van graskuil is dan $15,4/22,8$ is circa 70% van de voederwaardeprijs.

Wanneer voor de aan- en verkoop van graskuil wordt uitgegaan van de gemiddelde marktprijs voor graskuil wordt voorbij gegaan aan de voederwaarde van deze graskuil. Vanuit de landbouw wordt daarbij gewezen op de achteruitgang in voederwaarde bij peilverhoging. Als er teveel energie (VEM) of eiwit (DVE) verloren gaat moet er additioneel op de markt worden bijgekocht.

Daarom is ervoor gekozen de prijs voor graskuil te koppelen aan de voederwaardeprijs:

- De marktprijs voor gemiddeld graskuil met 900 VEM en 61 DVE (Eurofins) bedraagt € 15.5 ct. per kilogram droge stof, te weten 70% van de voederwaardeprijs van datzelfde gemiddelde graskuil
- Als echter de voederwaarde van het graskuil daalt, kan nu de marktprijs navenant mee dalen door te berekenen wat de voederwaardeprijs is van datzelfde graskuil met bijvoorbeeld 880 VEM en 55 DVE. Als marktprijs voor het corresponderende graskuil wordt dan 70% van deze voederwaardeprijs genomen.

Zo kan de waardebepaling van de mutatie in gewasopbrengst worden gebaseerd op de waarde van de onderliggende componenten KVEM en KDVE, maar wel gecorrigeerd voor het feit dat KVEM en KDVE in ruwvoer in de markt op een lager prijsniveau liggen dan in mengvoer.

Bij grotere overschotten of tekorten aan graskuil kan echter niet worden gerekend met één eenheidsprijs. Immers: bij een fors overschot wordt ruwvoer van mindere kwaliteit verkocht en bij een fors tekort aankoop wordt bij voorkeur beter ruwvoer aangekocht. Vandaar dat de CSV werkt met de volgende staffel:

- Wanneer de benodigde hoeveelheid ruwvoer minder dan 10% afwijkt van de geproduceerde hoeveelheid ruwvoer in de nieuwe situatie wordt de marktprijs voor (eventuele) aan- en verkoop van graskuil vastgesteld op 70% van de voederwaardeprijs van het ruwvoer. In deze situatie is er een balans tussen ruwvoerproductie en benodigd ruwvoer voor melkproductie. Het bedrijf is zelfvoorzienend in ruwvoer.
- Wanneer de benodigde hoeveelheid ruwvoer meer dan 10% afwijkt van de maximaal te produceren hoeveelheid ruwvoer dan zijn de staffels als volgt:
 - > 10% ruwvoer bijkopen - aankoopprijs graskuil is 85% van de voederwaarde prijs (+ 15%)
 - > 10% ruwvoer verkopen - verkoopprijs graskuil is 55% van de voederwaardeprijs (- 15%)

Eén en ander wordt specifiek op bedrijfsniveau bepaald.

De mate waarin een specifiek bedrijf zelfvoorzienend is wordt berekend door de gemiddelde melkproductie per hectare na reconstructie (incl. melkdepressie) te vergelijken met de gemiddelde potentiële melkproductie uit de geproduceerde biomassa (in kg droge stof) onder de aanname dat er 25% krachtvoer is opgenomen in het voerrantsoen met een voerefficiëntie van de veestapel van 1.05 kg melk per kg droge stof.

- a) Gemiddelde melkproductie per hectare
De bedrijfsspecifieke melkproductie per hectare wordt door de bedrijven beschikbaar gesteld. (zie stap 3 inkomensschade hierna)
- b) Gemiddelde melkdepressie per hectare
De bedrijfsspecifieke melkdepressie wordt uitgerekend in stap 3 bij het bepalen van de inkomensschade
- c) Aantal hectares voor reconstructie
- d) Aantal hectares na reconstructie
Het aantal hectares na reconstructie is bekend na vaststelling van het compensatie- en ruilplan.
- e) Gemiddelde melkproductie per hectare na reconstructie (en melkdepressie)
 - $e = ((a - (a * b)) / (d / c))$
- f) Gemiddelde productie biomassa (kg droge stof) per hectare
De gemiddelde productie biomassa (in kg droge stof per hectare) is beschikbaar als uitkomst van de berekeningen met de WWL-FV. De hectares na reconstructie zijn bekend na vaststelling van het compensatie- en ruilplan.
- g) Mate waarin een bedrijf zelfvoorzienend is
 - $g = (((f / 75) * 100) * 1,05) / e$

Voorbeelden

Bedrijf A:

- gem. melkproductie na reconstructie (incl. melk depressie) 14.500 kg melk / ha - e
- gemiddelde biomassa productie na reconstructie 9.000 kg ds / ha - f
- $((9000 / 75) * 100 * 1.05) / 14.500 = 87 \%$ zelfvoorzienend - g

Nu bedrijf A (een intensiever bedrijf) 87% zelfvoorzienend is moet er graskuil worden bijgekocht. Omdat dit meer is dan 10% geldt voor de aankoop prijs de voederwaardeprijs + 15%. Wanneer de marktprijs van graskuil 70% van de voederwaardeprijs is wordt het benodigde graskuil aangekocht tegen $70\% + 15\% = 85\%$ van de voederwaardeprijs

Bedrijf B:

- melkproductie na reconstructie (incl. melk depressie) 10.000 kg melk / ha - e
- gemiddelde biomassa productie na reconstructie 9.000 kg ds / ha - f
- $((9000 / 75) * 100 * 1.05) / 10.000 = 122 \%$ zelfvoorzienend - g

Nu bedrijf b (een extensiever bedrijf) 122% zelfvoorzienend is moet er graskuil worden verkocht. Omdat dit meer is dan 10% geldt voor de aankoop prijs de voederwaardeprijs - 15%. Wanneer de marktprijs van graskuil 70% van de voederwaardeprijs is wordt het benodigde graskuil verkocht tegen $70\% - 15\% = 55\%$ van de voederwaardeprijs.

Biologisch geëxploiteerde percelen

Ook voor de biologische bedrijven wordt gerekend met een dezelfde relatieve marktprijs van graskuil ten opzichte van de voederwaardeprijs als bij gangbare landbouw. (bijvoorbeeld 70%)
De biologische voederwaardeprijs ligt echter wel een factor 2 hoger.

Verder is de biologische ruwvoermarkt een markt met meer vraag dan aanbod. In vergelijking met gangbaar zijn er voor extensieve bedrijven meer afzetmogelijkheden, derhalve wordt voor biologische bedrijven gerekend met de volgende staffel:

- < 10% ruwvoer aan/-verkopen - 70% voederwaardeprijs (bij wijze van voorbeeld)
- > 10% ruwvoer bijkopen - aankoop prijs = voederwaardeprijs + 15 %
- > 10% ruwvoer verkopen - verkoopprijs = voederwaardeprijs - 0 %

Stap 2: Schade door uitbreiding van de mestopslagcapaciteit

Wanneer het peil wordt verhoogd kan het zijn dat de mestopslagcapaciteit moet worden vergroot, omdat (a) in het voorjaar pas later kan worden gestart met het uitrijden van mest en (b) in het najaar de beweiding eerder moet worden gestopt. Opgeteld is ingeschat dat deze omstandigheden vragen om 1 maand extra mestopslag bij bedrijven met een drooglegging < 50 cm op > 50% van het grondareaal na (eventuele) grondcompensatie. Deze drempelwaarde is afgeleid uit het rapport "Peilverhoging op veenweidegronden". Het rapport geeft aan dat het aantal staldagen toeneemt beneden een drooglegging van 55 cm en dat de noodzaak om lichtere machines in te zetten voor de oogst en het uitrijden van mest start beneden 60 cm drooglegging.

Extra kosten mestopslag

De benodigde extra opslagcapaciteit in kubieke meters is afhankelijk van de bedrijfsomvang. Grotere bedrijven produceren in 1 maand immers meer mest dan kleinere bedrijven. De mestproductie in 1

maand kan worden berekend met de gemiddelde omvang van de veestapel van de afgelopen 3 jaar en aan de hand van de tabellen 4 en 6a uit het mestbeleid voor respectievelijk jongvee en melkvee. De benodigde extra kubieke meters opslag worden vermenigvuldigd met de investeringskosten van € 50 per m³ voor een meststapel met folie in een stalen frame van ca. 500m³. De jaarkosten zijn 2.5% onderhoud en 10% afschrijving (bron: KWIN).

Rekenvoorbeeld jaarkosten extra mestopslag:

Omvang veestapel:

- 130 melkkoeien á 2,4 m³ = 312 m³
- 40 kalveren á 0.7 m³ = 28 m³
- 40 pinken 1.4 m³ = 56 m³

Totaal 396 m³ extra mest per maand

$396 \text{ m}^3 * € 50 = € 19.800 * (2.5\% + 10\%) = € 2.475$ inkomensschade per jaar

Rekening houdend met een kapitalisatiefactor van 10 voor een eigenaar/gebruiker: $\approx € 25.000$.

Stap 3: Schade door afnemende melkopbrengsten

Door peilverhoging neemt de kwaliteit van het ruwvoer af. De ruwvoer opname capaciteit van een koe neemt af naarmate de kwaliteit van het ruwvoer afneemt. En doordat ruwvoer van mindere kwaliteit ook minder energie en eiwit bevat, neemt de opname van energie en eiwit door een koe nog eens extra af. Aangezien koeien melk produceren met energie en eiwit dalen de melkopbrengsten op bedrijfsniveau bij een gelijkblijvende hoeveelheid krachtvoer en een gelijkblijvend aantal melkkoeien.

Om de inkomensschade in verband met “afnemende melkopbrengsten” te kunnen berekenen worden de volgende variabelen gebruikt:

- a) droge stof opname per VEM (0.0152 kg DS per VEM⁷)
Stel: graskuil heeft een energie-inhoud van 900 VEM. De DS-opnamecapaciteit van een koe bedraagt dan $900 * 0,0152 = 13,68$ kg DS per dag uit ruwvoer.
- b) voederwaarde van het gewas (VEM per kg droge stof)
Als de voederwaarde (VEM per kg droge stof) van het gewas daalt moet een koe meer ruwvoer eten om dezelfde hoeveelheid VEM te kunnen opnemen. De WWL-FV levert de voederwaarde van het gewas voor en na de peilverhoging.
- c) VEM-opname per dag
De droge stof opname wordt vermenigvuldigd met de energie-inhoud van het gewas.
Voortbordurend op het voorbeeld bij a: $13,68 \text{ kg DS} * 900 \text{ VEM} = 12.312$ VEM opname per dag
- d) Melkproductie per koe per dag
De deling van de VEM-opname door de VEM/kg melk geeft de melkproductie per dag (e) uit ruwvoer. Voortbordurend op het voorbeeld bij a: $12.312 / 950 = 12.96$ kg melk

⁷ Factor afkomstig van de WUR – best beschikbare bron

Energiebehoefte melkgevende koe

Voor de productie van 1 kg melk, heeft een koe ca. 950 VEM nodig. Hierin is inbegrepen de hoeveelheid VEM die nodig is voor de opbouw van de veestapel (jongvee) en de VEM-behoefte voor het lichaamsonderhoud van de melkgevende koe.

e) Melkdepressie per koe

De daling in melkproductie, door de vergelijking van de melkproductie uit ruwvoer vóór en na de peilverhoging, is de depressie in melkopbrengst die is toe te schrijven aan de kwaliteitsvermindering van het ruwvoer (gras/graskuil).

Voortbordurend op het voorbeeld bij a.)

- a. VEM/kg ds vóór de peilopzet: 900 – melkproductie per koe per dag: 12,96
 $(900 \cdot 0.0152) \cdot 900 / 950$
- b. VEM/kg ds na de peilopzet: 870 – melkproductie per koe per dag: 12,10
- c. Melkdepressie: $(12,96 - 12,10) / 12,96 = 6,6 \%$

f) Melkdepressie per ha

De relatieve afname van de melkproductie per koe wordt gebruikt om de depressie van de melkproductie per ha vast te stellen. Daarvoor is het noodzakelijk de melkproductie per ha te kennen. De melkproductie per ha vóór de peilverhoging * de procentuele depressie van de melkopbrengst na de peilverhoging geeft de melkdepressie per ha. De melkdepressie * een normatieve melkprijs volgens KWIN is het financiële nadeel.

Huidige melkproductie

Voor de huidige melkproductie per hectare wordt het 3 jaars-gemiddelde uit de KringLoopWijzer (KLW) gehanteerd, vermenigvuldigd met de melkprijs (begrotingsnorm uit KWIN). Op deze wijze is de melkopbrengstderving per ha te berekenen.

Biologisch geëxploiteerde percelen

De rekenwijze wordt ongewijzigd toegepast met de biologische melkprijs.

Stap 4: Schade door uitbreiding van het areaal*Extra lasten***Stap 4a: Extra waterschapslasten**

Door de uitbreiding van het grondareaal nemen de waterschapslasten toe.

Stap 4b: Hogere teelt- en bewerkingskosten

Door de uitbreiding van het areaal nemen de teelt- en bewerkingskosten toe. KWIN bevat géén kengetallen voor teelt- en bewerkingskosten voor veengronden, maar wel voor zandgronden. Daarom is “KWIN-zandgrond” gecorrigeerd voor veenweide grasland zonder derogatie.

De volgende correcties zijn doorgevoerd:

1. Géén derogatie betekent minder aanwending van dierlijke mest en meer kunstmest. Van 242 kg N (N=stikstof)⁸ uit dierlijke mest naar 170 kg N. Dit is bij 4 kg N per ton mest een vermindering van 18 ton mest per ha a € 3. Dat leidt tot een voordeel van $18 * € 3,- = € 54,-$ aan vermindering van aanwendkosten. Om dit verlies aan stikstof uit dierlijke mest te compenseren wordt de kunstmestgift verhoogd van 111 naar 149 kg N per ha. Per hectare betekent dit een extra kostenpost van $38 * € 1,30 = € 49,50$.
2. De teelt- en bewerkingskosten in KWIN gaan uit van 5 keer maaien. De toekomstige maaifrequentie kan worden bepaald met het rapport “Peilverhoging op veenweidegronden”⁹. In laatstgenoemd rapport hanteert men een maaifrequentie van 2,6 bij een drooglegging van 90 cm – mv en een maaifrequentie van 2,4 bij een drooglegging van 60 cm - mv. Met andere woorden de maaifrequentie neemt af als de drooglegging afneemt. Maar voor het behoud van de kwaliteit van het gewas (vaker lichtere snedes maaien) is de inschatting dat in de praktijk de maaifrequentie op circa 3 zal uitkomen. Deze laatste maaifrequentie is dan ook gehanteerd. Hierdoor worden de kosten voor toevoegmiddelen ook lager.
3. Het herinzaai percentage staat in KWIN op 12.5 %. Om de slijtage van de grasmant door het hogere waterpeil op te vangen wordt in “Peilverhoging op veenweidegronden” gerekend met ca. 15% bij een drooglegging van 45 cm. Het percentage van 15% wordt generiek gehanteerd en kan worden aangepast wanneer in een gebied hogere of lagere peilbesluiten worden genomen.
4. De Friese veenweiden kenmerken zich door de aanwezigheid van veel sloten. Ten aanzien van het jaarlijks onderhoud kost een jaarlijkse bewerking met de maaikorf € 18,3 ct en een tweejaarlijks baggerpomp € 11,6 ct per strekkende meter per jaar. Totaal $\approx € 30$ ct per m¹ per jaar. Bij een gemiddeld kaveloppervlak van 4 hectare en sloten rondom bedraagt de slootlengte 1.000 m¹ en de jaarlijkse onderhoudskosten € 30,- p/ha.
5. Eén van de gevolgen van een hogere grondwaterstand door een hoger slootpeil is minder draagkracht van de zode. Teneinde beschadiging van de zode te voorkomen zullen bij veldwerkzaamheden lichtere machines moeten worden gebruikt voor mestaanwending en oogst. In het rapport “Peilverhoging op veenweidegronden” is deze relatie uitgewerkt in extra bewerkingskosten gekoppeld aan de drooglegging. Omdat in de nieuwe situatie nagenoeg alle melkveehouders te maken hebben met “natte” percelen is uitgegaan van een generieke toeslag per hectare van 15% (bij gemiddeld 40 cm drooglegging) op de kosten van de aanwending van mest en de oogstkosten. Deze toeslag wordt ingerekend op de hectares grond in de uitgangssituatie en is verdisconteerd in de extra teelt- en bewerkingskosten bij grondcompensatie.

⁸ Met toepassing van derogatie was de stikstofruimte tot 2023 voor klei en veen 250 kg N per hectare. De werkelijk uitgevoerde bemesting in de periode 2017-2021 was 242 kg N in de vorm van dierlijke mest. (WEcR-cijfers veenweide)

⁹ Peilverhoging op veenweidegronden, Effecten van peilverhoging op broekasgasemissies en financiële resultaten. Lelystad september 2018. Henri Prins, Gertjan Holshof, Idse Hoving, Theo Vogelzang en Nico Polman, WUR.

De getalsmatige uitwerking van de hiervoor genoemde 5 punten is opgenomen in de tabel.

Directe kosten teelt en oogst gras	zand	veen
Middelen		
Zaaizaad	€ 25	€ 29
Meststoffen + aanwending	€ 337	€ 332
Gewasbescherming	€ 14	€ 14
Toevoegmiddelen	€ 31	€ 19
Loonwerk		
Ploegen	€ 29	€ 33
Zaaiklaar maken	€ 9	€ 10
Zaaien	€ 13	€ 15
Spuiten	€ 16	€ 18
Oogsten	€ 665	€ 399
Aanrijden	€ 66	€ 40
Slootonderhoud	€ 28	€ 30
Rente	€ 12	€ 10
Toeslag lichtere machines (15%)		€ 79
Totaal	€ 1.245	€ 1.028

Biologisch geëxploiteerde percelen

De rekenwijze wordt ongewijzigd toegepast. Daarbij worden de teelt- en bewerkingskosten gecorrigeerd voor:

- a) Géén kunstmest gebruik 111 kg N á € 1,30 = - € 144 (KWIN)
- b) Géén kosten strooien kunstmest: 3 keer á € 20/ha = - € 60 (KWIN)
- c) Duurder zaaizaad bij graslandvernieuwing: + € 20 (inschatting)

Extra opbrengsten

Stap 4c: Voordeel door extra gewasopbrengsten

Wanneer door grondcompensatie het grondareaal van een bedrijf wordt uitgebreid kan er meer gewas worden geproduceerd. De WWL-FV drukt deze extra opbrengsten uit in de bekende 3 parameters: DS, kVEM en DVE. Het in financiële zin waarderen van deze extra opbrengsten gebeurt conform de rekenwijze zoals beschreven bij stap 1.

Stap 4d: Voordeel door uitbreiding mestplaatsingsruimte

Uitbreiding van het areaal leidt tot extra opbrengsten door toename van mestplaatsingsruimte. De waarde van deze extra mestplaatsingsruimte (na reconstructie) is afhankelijk van de intensiteit (kilogrammen melk per hectare).

- Voor intensieve bedrijven met een mestoverschot (na reconstructie) is de waarde gelijk aan de te plaatsen tonnen mest per ha ($170 \text{ kg N} / 4 = 42,5 \text{ ton}$) * de afvoerprijs.
- Voor extensieve bedrijven met extra mestplaatsingsruimte (aanvoermogelijkheid na reconstructie) is de waarde gelijk aan de te plaatsen tonnen mest * de ontvangstprijs.

Het omslagpunt tussen afvoerend of aanvoerend is berekend met de WEcR veenweide kengetallen 2019/2022 en vastgesteld op 10.000 kg melk per ha. Om bedrijven tegemoet te komen die verder van het omslagpunt van 10.000 kg melk per ha zitten, wordt gewerkt met 3 staffels en daaraan gekoppeld 3 eenheidsprijzen:

- >11.000 kg melk per ha: mest afvoerprijs (a)
- < 9.000 kg melk pr ha: mest aanvoerprijs (b)
- <11.000 kg melk en > 9.000 kg melk: (a) + (b) / 2

NB: De aanwendkosten zijn al verrekend in de extra teelt- en bewerkingskosten.

Prijzen mest aan- en afvoer

In KWIN staan geen bruikbare richtprijzen voor de aan- en afvoer van mest. Deze prijzen zijn ook zeer regio specifiek en zullen door vooral de afbouw van de derogatie de komende jaren moeten uitkristalliseren voor de verschillende regio's in Nederland naar een nieuwe realiteit. Een organisatie die wel de marktprijzen voor mest monitort is Boerenbusiness, maar deze organisatie doet dit momenteel nog uitsluitend voor zuid en oost Nederland. Bij het ontstaan van een grotere meststroom in Noord Nederland zal wellicht de monitoring ook in Noord Nederland worden opgestart, die gebruikt kan worden voor vaststelling van de prijzen.

Biologisch geëxploiteerde percelen

Op biologische melkveebedrijven wordt doorgaans geen mest aangevoerd. Er is weinig biologische mest beschikbaar en de meeste biologische mest gaat naar de akkerbouw. Daarnaast zijn biologische bedrijven veelal grondgebonden en is de afvoer incidenteel. Vanuit dit oogpunt is het logisch geen extra waarde aan mestplaatsingsruimte toe te rekenen bij uitbreiding van het areaal.

Stap 4e: Voordeel door extra GLB subsidie

Standaard is rekening gehouden met € 238,- per hectare zijnde de basispremie (€ 178) + de Eco-regeling brons (€60).

Biologisch geëxploiteerde percelen

De rekenwijze wordt ongewijzigd toegepast met de standaard van € 378 per ha (basispremie + Eco-regeling goud)

Stap 5: Additionele inkomensschade

Additionele inkomensschade zoals:

1. *Schade aan bestaande drainage voor de vergoeding van het aanbrengen van begreppeling*
Daarbij worden de volgende uitgangspunten gehanteerd in prijzen per ha voor greppels op 24 meter (gebaseerd op 2 prijsopgaven van loonwerkers uit het veenweidegebied in januari 2024):

a. Voorfrezen graszode	€ 120
b. Ploegen	€ 160
c. Kilveren	€ 600
d. Greppels aanbrengen met GPS	€ 125
e. Leveren en installeren greppelbuizen	€ 560
f. Zaaiklaar maken, inzaaien en rollen	€ 230
g. Zaaizaad	€ 270
Totale afkoopsom afgerond	€ 2.065 (excl. btw) per hectare

2. Inkomensschade in verband met andere maatregelen in het watersysteem

- a. schade ivm aan- en afvoercapaciteit hoofdwatersysteem
 - schadeberekening met behulp van de CSV
- b. schade ivm waterberging
 - vermogens- en inkomensschade op basis van een onafhankelijke taxatie
- c. schade ivm implementatie KRW
 - schadeberekening met behulp van de CSV
- d. schade door waterinfiltratiemaatregelen
 - effect van waterinfiltratiemaatregelen wordt verwerkt in de grondwaterkarakteristiek (en aanvullende maatwerkafspraken over eventuele extra onderhoudskosten)

Stap 6: Bepalen van eventuele omrijdschade

Afhankelijk van de mogelijkheden van grondcompensatie (vanuit het flankerend beleid of door zelfrealisatie) kan het voorkomen dat compensatiegrond op grotere afstand van de huiskavel is gelegen. In dat verband kan er zogenaamde omrijdschade ontstaan. Deze omrijdschade kan niet met behulp van de generieke CSV-systematiek worden berekend maar wordt per bedrijf bepaald afhankelijk van de specifieke omstandigheden.

Het berekenen van eventuele omrijdschade is maatwerk dat pas kan worden uitgevoerd na afronding van het ruilplan. Omrijdschade is daarom een verrekenpost bij de LGR.

Biologisch geëxploiteerde percelen

De rekenwijze wordt ongewijzigd toegepast.

Stap 7: Voordeel door daling van de pachtprijs

Het kan voorkomen dat de pachtprijs daalt door de wettelijke voorschriften in het Pachtprizenbesluit. (zie verder paragraaf 9.3.3.) Indien daling van de pachtprijs aan de orde is dient dit als inkomensvoordeel te worden verrekend.

Biologisch geëxploiteerde percelen

De rekenwijze wordt ongewijzigd toegepast.

Stap 8: Berekening van de totale inkomensschade

Om de totale inkomensschade voor een bedrijf of een grondeigenaar te kunnen berekenen worden de voor- en nadelen zoals berekend in de stappen 1 tot en met 6 getotaliseerd en gekapitaliseerd.

Inkomensschade wordt op jaarlijkse basis berekend en vervolgens gekapitaliseerd. Voor een eigenaar/gebruiker is de kapitalisatiefactor 10. Deze factor is standaard en wordt gehanteerd in de praktijk van de volledige schadeloosstelling bij onteigening. De bedoeling van deze door de Hoge Raad meermaals bevestigde kapitalisatiefactor is de inkomensschade te begroten die voor onbepaalde periode wordt geleden. In pachtsituaties wordt gewerkt met andere kapitalisatiefactoren. Deze zijn mede afhankelijk van het toekomstperspectief van benadeelde. Daarop wordt in hoofdstuk 8 nader ingegaan.

Biologisch geëxploiteerde percelen

De rekenwijze wordt ongewijzigd toegepast.

Stap 9: Verrekening rente op vrijkomend kapitaal

Wanneer vermogensschade deels of geheel in geld wordt betaald ontstaan er jaarlijkse inkomsten uit de rente op het vrijkomend kapitaal. Deze rente moet in mindering worden gebracht op (eventuele) inkomensschade. Als het totaal aan inkomensschade te gering is om de gehele renteopbrengst te kunnen verreken blijft het (resterende) voordeel aan benadeelde.

De inkomensschade wordt om te beginnen op jaarbasis berekend. De kapitalisatiefactor voor de jaarlijkse inkomensschade (op bedrijfsniveau) is gebaseerd op het type benadeelde (zie hoofdstuk 8) en zijn toekomstperspectief. Een eigenaar/gebruiker die op langere termijn - zonodig in aangepaste vorm – zijn bedrijfsvoering voortzet (kan voortzetten), ontvangt inkomensschade met de reguliere kapitalisatiefactor 10.

Wanneer naar objectieve maatstaven de bedrijfsvoering slechts voor kortere termijn kan worden voortgezet (bijvoorbeeld vanwege een kortlopende pachtovereenkomst), ontvangt benadeelde een lagere kapitalisatiefactor. Dat is maatwerk.

Biologisch geëxploiteerde percelen

De rekenwijze wordt ongewijzigd toegepast.

Algemeen

Voordat in een gebiedsproces de CSV daadwerkelijk wordt toegepast dient standaard te worden gekeken naar de meest recente beschikbare statistische parameters. Dit zullen normaliter de KWIN getallen zijn en de werkgroep adviseert het BOF om bij de toepassing van de CSV standaard uit te gaan van de genoemde parameters uit KWIN.

Mocht KWIN te veel afwijken van de actualiteit dan zou bij wijze van uitzondering de betrokken gebiedscommissie beargumenteerd aan GS kunnen adviseren om de waarden van bepaalde invoervariabelen te corrigeren. Ook de deskundigencommissie heeft een dergelijke aanpak in haar advies bepleit.

Voor het aanreiken van correcties in de bewerkingskosten is de brancheorganisatie van loonwerkers “Cumela” een logische derde. Voor de voederwaardeprijzen voor kVEM en kDVE kan de maandelijkse monitoring van de Voederwaardeprijzen voor rundvee als betrouwbare bron dienen. Deze monitoring wordt in opdracht van de Federatie van Nederlandse Diervoederketen door Wageningen Livestock Research uitgevoerd. Actuele prijswijzigingen van teeltkosten zoals kunstmest, zaaizaad en ruwvoer prijzen kunnen worden opgevraagd bij de leveranciers.

Bijlage 7

Model schadeberekening

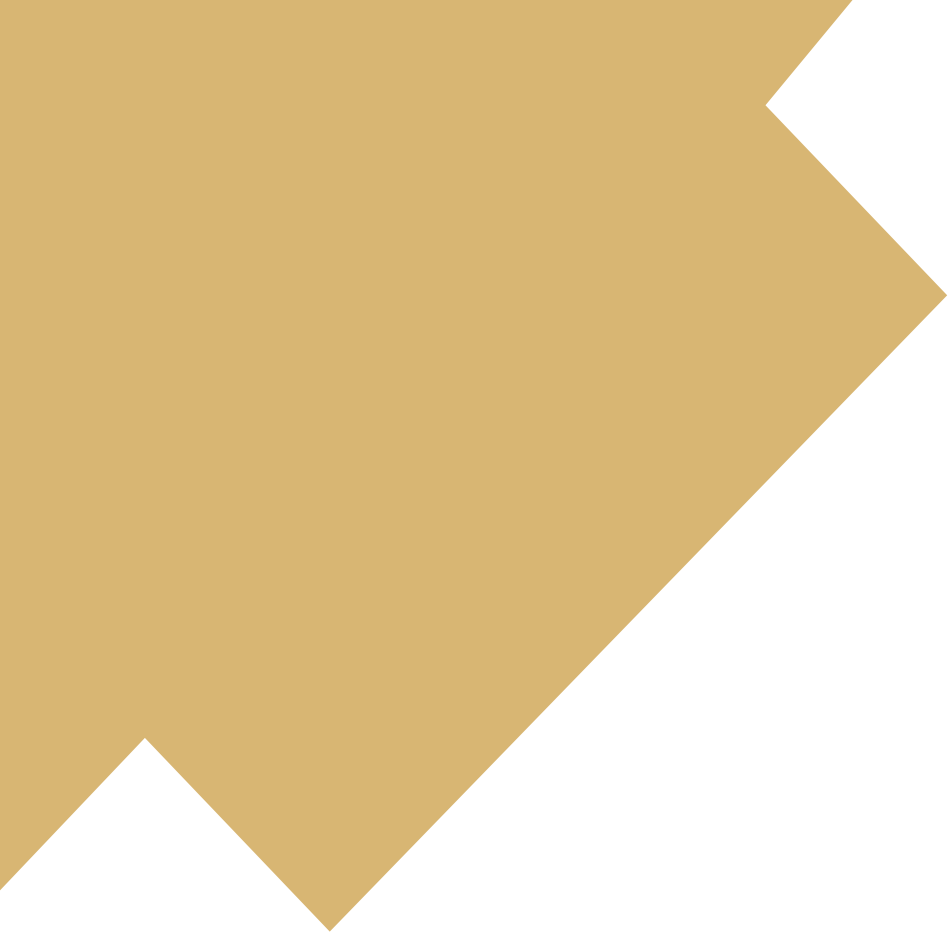

Omschrijving	Reconstructie met aanbod vervangende grond	Reconstructie zonder aanbod vervangende grond	Liquidatie op basis van huidige bedrijfsomvang
VERMOGENSSCHADE	A	A	A
INKOMENSSCHADE			
Vervangende grond	B	B	0
Af: vermogensschade	-A	-A	
	(A-B)	-	
Gewasdepressie (netto)	-	-	D
Vervolgschade	E1 E2	E1 E2	E1 E2
	F F	F F	- -
Voordelen			
Rente vrijkomend kapitaal	$4\% \times (A-B) = H1$	-	$4\% \times A = H1$
Opbrengsten verkoop ruwvoer	H2	H2	-
Saldo voor-/nadelen	$E1+F-H1-H2 = I$	$E1+F-H2 = I$	$D + E2 - H1 = I$
Gekapitaliseerd	$10 \times I$	$10 \times I$	$10 \times I$
Bijkomende kosten	J	J + G	J

Geel gemarkeerd de vergoeding aan benadeelden vanuit het programma FB

A = vermogensschade
B = waarde aanbod vervangende grond
C = saldo tussen vermogensschade en vervangende grond
D = gewasdepressie
E1 = vervolgschade 'minder melkopbrengst'

E2 = vervolgschade 'vasthouden aan melkopbrengst'
F = kosten meer land
G = aankoopkosten vervangende grond
H1 = rente vrijkomend kapitaal
H2 = opbrengsten meer land
J = Deskundigenkosten enzovoort

Bijlage 8a

**Adviesdocument
Onafhankelijke
adviescommissie CSV met
reactienota werkgroep CSV**

Adviesdocument Compensatie Systematiek Veenweiden

Onafhankelijke adviescommissie CSV

Maart 2024

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Samenvatting	3
1. Aanleiding en samenstelling onafhankelijke adviescommissie	5
2. Werkwijze en procesbeschrijving	7
3. Uitwerking aandachtspunten advies.....	8
3.1 Veenweide gebiedstransitie	8
3.2 Rekenmodel: bijsturen en valideren	8
3.3 Pacht/ erfpacht.....	9
3.4 Peildatums en eigen risico.....	10
3.5 Verdienmodel Veehouderij	10
3.5.1 Rentabiliteit	10
3.5.2 Inkomstencompensatie en transitietijd	11
3.5.3 Beweiding	12
3.5.4 Onrendabele top bij transitie of verplaatsing	12
3.6 Compensatiegrond	13
3.7 Gebouwen en erf.....	14
3.8 KWIN-normen en gewasschade	14
3.9 Belastingsschade.....	15
3.10 Kavelaanvaarding	16
3.11 Arbeid en inkomensschade	16
4. Uitwerken advies op toetsingscriteria	18
4.1 Overall	18
4.2 Afwaardering.....	18
4.3 Compensatie.....	19
4.4 Verrekening bijkomende voor- en nadelen.....	20
4.5 Proces	20
5. Eindadvies	21

Samenvatting

De ambities van het veenweideprogramma 2021-2030 maakt dat het huidige gebruik van landbouwgrond in veel veenweidegebieden niet meer mogelijk zal zijn. De beoogde peilverhogingen schaden de gewasopbrengst en kwaliteit, de oogstbaarheid en de mogelijkheid van beweiding. Met het vaststellen van het veenweideprogramma is door het BOF besloten om flankerend beleid op te stellen met een regeling die de schade als gevolg van peilverhoging kan afhandelen, de Compensatie Systematiek Veenweide (CSV). Op 1 juli 2021 heeft het BOF besloten om tevens een onafhankelijke adviescommissie van deskundigen in te stellen.

De commissie is door het BOF gevraagd een toetsend oordeel te geven over de wijze waarop de schade wordt vastgesteld, of deze methodiek recht doet aan de geleden schade en of de methodiek bijdraagt aan het toekomstperspectief van de landbouw en daarmee een toetsend oordeel over de inzetbaarheid van de CSV. Het Besjoerlik Oerlis Feangreide (BOF) is gekomen tot de onderstaande samenstelling voor de Onafhankelijke Adviescommissie CSV:

Onafhankelijk voorzitter	Jorrit Postma
Bedrijfsovername/ agrarische jongeren	(Eke Folkerts, tot zomer '23), Johan Oerlemans
Financier/bank	Klaas Haanstra
Accountancy/fiscaliteit	Lubbert van Dellen
Makelaar	Reitse Sybesma
Rentmeester	René Timmer
Rechtszekerheid/Kadaster	Jan Spijkerboer
Agrariër(biologisch)	Siebe Anema

In een zevental bijeenkomsten heeft de commissie zich door van buiten betrokken specialisten en deskundigen uit de werkgroep CSV laten informeren over de inhoudelijke totstandkoming van de CSV. Gedurende het proces is reeds een aantal adviezen en opmerkingen van de commissie door de auteurs van de CSV (is de werkgroep CSV) geïmplementeerd. Aan het eind van het adviestraject (maart 2024) heeft de adviescommissie haar slotadviezen opgesteld en deze zijn verwoord in deze rapportage aan het BOF.

Deze adviezen zijn opgenomen in hoofdstuk 3 van dit document waarbij de belangrijkste punten zijn:

1. De mate waarin grondcompensatie aangeboden kan worden is essentieel voor het succes van de CSV. Grond is de basis voor de bedrijfsexploitatie. Met grondcompensatie wordt vermogen derving vergoed + inkomensderving vergoed. Marktontwikkelingen op het gebied van voerprijs en bewerkingskosten (+ de dynamiek daarin en volatiliteit daarvan) zorgen ervoor dat zonder grondcompensatie de inkomensderving aanzienlijk groter is en onvoldoende wordt vergoed. Waardoor de slagingskans van het proces zeer veel kleiner wordt. De commissie onderstreept zwaar het belang om als Provincie te zorgen dat er voldoende ruilgrond beschikbaar is. Markt- en regelgeving ontwikkelingen in de melkveehouderij versterken dit belang.
2. De commissie signaleert dat voor voldoende extensivering in het veenweidegebied het van belang is dat enkele melkveehouders (liefst de intensieve) hun bedrijf verplaatsen naar buiten het veenweidegebied. De commissie adviseert aan de Provincie om vooraf deze mogelijkheid ook te bieden omdat naar verwachting stoppende melkveehouders onvoldoende extensivering ruimte bieden. Bij verplaatsing koopt een melkveehouder zelf een bedrijf zo

mogelijk buiten het veenweidegebied en ondersteunt de Provincie actief de verplaatsing. Extra aandacht is nodig om bij verplaatsing ook gebruik te maken van de concept verplaatsingsregeling voor piekbelasters en de onrendabele top bij verplaatsing in investeringen in gebouwen alsmede de financiering vormen voor de duurdere grond buiten het veenweidegebied.

3. De commissie signaleert dat melkveehouders in het veenweidegebied geen of minder gebruik kunnen maken van specifieke financieringsoplossingen zoals o.a. erfpacht. De commissie voorziet spanning tussen de ruilwens van melkveehouders (in grond) en de blooteigenaren (in geld) en adviseert de Provincie om in die situatie zelf het blooteigendom over te nemen van de erfverpachters om erfpacht als financiering vorm te kunnen continueren. Zonder die oplossing is er geen continuïteit voor die melkveehouders met een erfverpachter die in geld gecompenseerd wenst te worden.
4. De commissie adviseert bij de inkomensschadesystematiek gebruik te maken van voldoende accurate parameters om tot een marktconforme uitkering te komen. Enerzijds signaleert de commissie prijsontwikkelingen (zie 20% stijging in voer en bewerkingskosten die nog niet voldoende in KWIN-normen tot uiting komen). Anderzijds signaleert de commissie dat er nog maar beperkt ervaring is met voederwaardekwaliteit bij een hoger (grond)waterpeil. Het inkomstenschademodel maakt gebruik van veel data waarbij de inputdata essentieel zijn voor een goede output. De actuele inputdata geven zo mogelijk een te positief beeld van inkomensderving in de toekomst. Dit is een extra drijvende kracht voor melkveehouders om te kiezen voor grondcompensatie. Om achteraf discussie te voorkomen adviseert de commissie dringend om parameters actief te volgen en periodiek te updaten.
5. De inkomensschadeberekening/CSV is gebaseerd op 13 jaar met 4,5% rente wat leidt tot kapitalisatiefactor van 10. Bovenstaande vertaalslag moet op de juiste wijze gecommuniceerd worden omdat dit beleefd wordt als een 10-jaarstermijn om als bedrijf de transitie van het verdienmodel te realiseren. In de CSV is voldoende aandacht voor de inkomstenderving door melkdepressie maar niet voor het transitieproces zelf. De commissie adviseert te zorgen voor actieve input op het transitieproces van de ondernemer zelf (met een specifiek programma) en anderzijds aanvullende transitieregelingen voor eenmalige kosten/investeringen van de transitie naast toepassing van de CSV.
6. De commissie signaleert dat er in specifieke situaties schade aan gebouwen, erf, mest- en voeropslag (verzakken) door grote aanpassing van waterpeil voor kan komen. Om discussie achteraf te voorkomen is het nodig om tijdig een nulmeting te doen met name op die locaties waar dit risico het grootste is.
7. Tot slot voorziet de commissie een extra druk op de factor arbeid na het CSV-proces door een combinatie van meer grondgebruik (en dus meer basis werkzaamheden) en lagere machine/arbeidscapaciteit als gevolg van een hoger waterpeil en inzet van lichtere machines. In het CSV-model is geen vergoeding voor extra eigen of betaalde arbeid opgenomen. Verder geldt dat de (voornamelijk) familiebedrijven niet – zoals in het verleden – binnen de familie- en kennissenkring die arbeid behoefte kan opvangen en hierdoor externe betaalde arbeid moet inschakelen. Het arbeidstekort in Nederland betekent ook dat dit soms een grote druk zet op transitie van het arbeidsproces (van de werkorganisatie) op deze melkveebedrijven. De CSV houdt geen rekening met deze extra eigen- of betaalde arbeid wat een hogere inkomensderving als gevolg heeft. Dit CSV dient hiervoor aangepast dan wel aangevuld te worden.

1. Aanleiding en samenstelling onafhankelijke adviescommissie

De oxidatie en daarmee gepaard gaande bodemdaling van veenbodems in veenweidegebieden resulteert in een grote uitstoot van broeikasgassen. Om deze daling tegen te gaan zijn als onderdeel van het veenweideprogramma peilverhogingen noodzakelijk. De ambities van het [veenweideprogramma 21-30](#) maken dat het huidige gebruik van landbouwgrond in veel veenweidegebieden niet meer mogelijk zal zijn. De doelen die met dit veenweidebeleid nagestreefd worden zijn:

1. De negatieve effecten van bodemdaling verminderen. Gemiddeld wordt gestreefd naar 0,2 cm minder bodemdaling per jaar. De negatieve effecten van de bodemdaling die overblijven worden beperkt door mitigeren of compenseren.
2. De uitstoot van broeikasgassen uit de veenbodem is in 2030 met 0,4 megaton (Mton) CO₂-equivalenten per jaar afgenomen (is 40 % van landelijke veenweide-uitstoot en 20 % van de huidige Friese uitstoot van 1,8 Mton CO₂). In het Klimaatakkoord is afgesproken dat de landelijke uitstoot in 2030 met 1 Mton CO₂ equivalenten per jaar moet zijn verminderd.
3. De landbouw in het gebied heeft een duurzaam toekomstperspectief. Het veenweidegebied is voor een groot deel landbouwgebied en dat blijft zo. Maar de natuurlijke omstandigheden in het gebied veranderen door de veenafbraak en de klimaatverandering en zijn steeds meer van invloed op de productieomstandigheden voor de landbouw. Met een duurzame productie kan de landbouw zich hieraan aanpassen en vitaal blijven. Het is de uitdaging om de landbouw in het veenweidegebied een voorsprong te geven door gezamenlijk een rendabele, eersteklas landbouw te ontwikkelen die past bij andere productieomstandigheden. Als overheden zullen we de randvoorwaarden scheppen die de boeren in staat stellen om deze aanpassing te maken.
4. Het watersysteem is water robuust en klimaatbestendig ingericht (klimaat adaptief). Hoewel klimaatadaptatie voor heel Fryslân relevant is, is dit in het veenweidegebied extra het geval vanwege de bodemdaling. Die heeft al gevolgen voor het waterbeheer; bovendien kan het waterbeheer in het veenweidegebied de verdroging en verzilting in gebieden daarbuiten beperken. Dit doel betekent dat het gebied, ook bij enige verdere bodemdaling, goed in staat moet zijn om weersextremen (veel neerslag, lange perioden van hitte en droogte) op te vangen.

De beoogde peilverhogingen schaden het gebruik van de grond, de gewasopbrengst, de kwaliteit en de oogstbaarheid inclusief de mogelijkheid van beweiding met vee. Deze schade treedt niet altijd op en zal voor ieder bedrijf en ieder perceel verschillend zijn.

De reguliere nadeelcompensatieregeling zoals It Wetterskip deze toepast voor het compenseren van de negatieve effecten van peilaanpassingen werd (vooral door de landbouw) niet geschikt geacht. Het zou onvoldoende tegemoetkomen aan enerzijds de geleden schade en anderzijds aan het duurzame toekomstperspectief van de landbouw, wat naast peilverhoging ook een doelstelling van het veenweideprogramma is. Met het vaststellen van het eerdergenoemde veenweideprogramma is ook besloten om flankerend beleid op te stellen met een regeling die de schade als gevolg van peilverhoging kan compenseren, de zogenaamde en nu voorliggende Compensatie Systematiek Veenweide (CSV).

Het Bestjoerlik Oerlis Feangreide (BOF) heeft opdracht gegeven aan het programmteam veenweide om het flankerend beleid uit te werken en de compensatieregeling. Daarin heeft het BOF ook de opdracht verwerkt om de schade bij voorkeur in extra grond uit te keren (of geld als de eigenaar dat prevaleert). Het programmteam heeft een werkgroep geformeerd van verschillende expertise uit het programmteam, heeft een klankbordgroep georganiseerd met vertegenwoordigers, veelal agrariërs uit de gebiedsprocessen van Aldeboarn de Deelen (ADD) en Idzegea en heeft een juridische expertgroep georganiseerd. Met gezamenlijke inzet is er gewerkt aan het ontwerp CSV.

Op 1 juli 2021 heeft het BOF besloten om ook een onafhankelijke adviescommissie van deskundigen in te stellen. De commissie is door het BOF gevraagd om een toetsend oordeel te geven over de wijze waarop de schade wordt vastgesteld, of deze methodiek recht doet aan de geleden schade en of de methodiek bijdraagt aan het toekomstperspectief van de landbouw. Het BOF vraagt daarmee ook een toetsend oordeel over de inzetbaarheid van de CSV.

De commissie van deskundigen bestaat uit meerdere disciplines, te weten een rentmeester, een financier (bank), de accountancy en fiscaliteit, een makelaar, een praktiserend boer, een adviseur rond bedrijfsovername (is er toekomst voor de jonge boer), een adviseur rechtszekerheid (Kadaster) en een onafhankelijk voorzitter. Om de onafhankelijke rol goed in te kunnen vullen mogen geen van de commissieleden betrokken zijn bij het ontwerpen van de CSV of het uitvoeren van (deel)onderzoeken/opdrachten die voor het ontwerp van de CSV nodig zijn.

Samenstelling Onafhankelijke Adviescommissie CSV:

Onafhankelijk voorzitter	Jorrit Postma
Bedrijfsovername/ agrarische jongeren	(Eke Folkerts, tot zomer '23) Johan Oerlemans
Financier/bank	Klaas Haanstra
Accountancy/fiscaliteit	Lubbert van Dellen
Makelaar	Reitze Sybesma
Rentmeester	René Timmer
Rechtszekerheid/Kadaster	Jan Spijkerboer
Agrariër(biologisch)	Siebe Anema

2. Werkwijze en procesbeschrijving

De onafhankelijke adviescommissie heeft tot taak:

- Een toetsend oordeel te geven over de wijze waarop de schade wordt vastgesteld
- Te beoordelen of deze methodiek CSV recht doet aan de geleden schade
- Te beoordelen of de methodiek bijdraagt aan het toekomstperspectief van de landbouw
- Een toetsend oordeel te geven over de inzetbaarheid van de CSV.

Het adviesproces is gestart op de eerste bijeenkomst op 12 mei 2022 van de toen nog genaamde Onafhankelijke Adviescommissie Flankerend Beleid, sinds zomer 2023 genaamd Onafhankelijke Adviescommissie Compensatiesystematiek Veenweide (hierna te noemen 'commissie'). Gedurende deze periode is de commissie in totaal 7 maal op locatie bijeengewees met als laatste een gezamenlijke bijeenkomst op 21 maart 2024 waarbij het geactualiseerde hoofdstuk 5 van de CSV is besproken.

Insteek van de bijeenkomsten was het laten informeren van de commissie door een of meerdere specialisten die gewerkt of bijgedragen hebben aan het ontwerp-CMV. In dit continue proces van informatie ontvangen en updaten van de commissie voor wat betreft de laatste stand van zaken in het ontwikkelen van de CSV, heeft de commissie haar tussentijdse op- en aanmerkingen en adviezen meegeven aan de werkgroep CSV daar waar het aan informatie ontbrak of een thema onvoldoende duidelijk was. De tussentijdse adviezen zijn daar waar mogelijk geïmplementeerd in de CSV. Op initiatief van de commissie werd voor elk vervolgoverleg steeds aangegeven welke specialisten zij wilde horen voor toelichting op de diverse onderdelen van de systematiek. Door alle partijen is dit ontwikkeld als zijnde een goede werkwijze om te komen tot een commissie-breed gedragen proces en eindadvies.

Het proces was voorzien om voor de zomer van 2023 af te ronden. Doordat (model)berekeningen voor de inkomensschade later aan de werkgroep CSV werden aangeleverd dan gepland was, heeft ook het proces voor de commissie vertraging opgelopen en is het advies medio november 2023 gereedgekomen met een laatste update in maart 2024.

3. Uitwerking aandachtspunten advies

In dit hoofdstuk zijn puntsgewijs de adviezen en aandachtspunten weergegeven op volgorde van de onderwerpen welke als wenken door het BOF zijn aangereikt.

3.1 Veenweide gebiedstransitie

Transitie melkveehouderij veenweide

Transitie vraagt een bewustwording van de bewoners met in het bijzonder de ondernemers in de melkveehouderijsector welke in economische zin het meest raakt worden. Transitie vraagt om andere expertise en brengt onzekerheid met zich mee. Het inleveren van zekerheid roept in algemene zin altijd weerstand op. Dit geldt met name voor de transitie in de bedrijfsvoering die melkveehouders na de start nog door moeten maken. Ook erf betreders en adviseurs moeten in dit proces meegenomen worden. De CSV geeft de gebiedscommissie inzicht in de effecten van de door te rekenen scenario's op de bedrijven in het gebied, waardoor de gebiedscommissie draagvlak kan verwerven. Het in brede kring geaccepteerd krijgen, voorafgaand aan het proces, is wenselijk voor een vlotte en minnelijke uitvoering.

Advies: Zorg voor voldoende draagvlak bij directe betrokkenen en bij alle andere actieve erf betreders in het gebied. Dit geldt niet alleen voor de transitie start (vermogensschade c.q. toedeling extra grond), maar ook nadrukkelijk voor het transitieproces in de bedrijfsvoering binnen 13 jaar alsmede eenmalige transitie investeringen.

NB-vergunning

De CSV berekent de schade met behulp van de melkdepressie¹ bij een verhoogd waterpeil (lagere melkproductie van huidige veestapel). Anticiperen door het houden van meer koeien ter compensatie van de ontstane nieuwe situatie in de bedrijfsvoering door de ondernemer bij een hoger peil (lagere productie per koe) valt buiten de werkingssfeer van de CSV.

Opmerking: In ogenschouw dient te worden genomen dat onder het huidige vergunningenregime uitbreiding in aantal dieren slechts incidenteel mogelijk zal blijken te zijn en de natuurbeschermingswet dan wel milieuvergunning dat mogelijk beperkt. De CSV beperkt zich in haar berekeningen tot de huidige veestapel.

3.2 Rekenmodel: bijsturen en valideren

Er is een rekenmodel ontwikkeld waarmee uitvoering gegeven kan worden aan de systematiek. Dit rekenmodel is vrij complex en bevat vele parameters. Het is essentieel dat het model goed werkt, dat dit model betrouwbaar is en dat ook de parameters actueel zijn en blijven.

Advies: Laat het rekenmodel extern valideren door een onafhankelijk instituut bij de start. Dit draagt in belangrijke mate bij aan de maatschappelijke acceptatie van het gebruik van dit model.

¹ Melkdepressie: Door verandering van de botanische samenstelling van de graszode en uitgesteld beheer (maaïen/weiden) bij natte omstandigheden neemt de voederwaarde af. Kwalitatief minder voer leidt tot een lagere droge stof-opname van melkvee. De lagere droge stof-opname in combinatie met de lagere voederwaarde verlaagt de VEM/DVE opname waardoor de melkgift per koe afneemt bij een gelijkblijvend aandeel krachtvoer.

Advies: Controleer de parameters frequent en stel deze bij waar nodig. Daarbij is transparantie nodig zodat betreffende agrariërs/ grondeigenaren inzicht en daarmee vertrouwen kunnen hebben in de zowel werking als uitkomsten van het model. Dit geldt nadrukkelijk ook voor de gegevens uit de Waterwijzer Landbouw (WWL) die als belangrijke input gelden voor de berekening van de voer/melkdepressie.

Advies: Momenteel worden twintig percelen uit dit gebied gevolgd voor het model Waterwijzer Landbouw van Wageningen UR. Ga hier nadrukkelijk mee door, sowieso tot 13 jaar na de startdatum van de regeling.

Advies: De CSV-systematiek lijkt zeer grondig, doordacht en compleet. Het blijft echter noodzakelijk om de systematiek te evalueren en waar nodig bij te stellen als deze toch niet (meer) blijkt aan te sluiten bij de praktijk. Dit moet standaard onderdeel zijn van het (gebieds-)proces, zodat ook hiermee positief bijgedragen wordt aan de maatschappelijke acceptatie van het (gebieds-)proces en het flankerend beleid. Evalueer en update de CSV (rekenmodel en systematiek) in een cyclus van enkele jaren zodat continue de meest actuele systematiek wordt gevolgd. Dit met name omdat enkele onderliggende parameters (met name KWIN en model input gegevens) 1 tot 2 jaar achter de markt aan lopen waardoor marktontwikkelingen van de laatste 24 maand onvoldoende zijn vertaald in uitgangspunten.

3.3 Pacht/ erfpacht

Ten aanzien zien van pacht en erfpacht wordt een aantal issues benoemd. De commissie hecht eraan te benadrukken dat het hier altijd om maatwerk gaat. Zo kan er geen sprake zijn van het hanteren van 'standaard'-percentages waarde-druk bij (reguliere) pacht of een 'standaard'-verdeling van vermogensschade bij erfpacht. In de pacht- en erfpachtovereenkomsten gaat het namelijk niet alleen om de prijs maar nadrukkelijk ook om de voorwaarden die bepalend kunnen zijn voor het vaststellen van de schade. Het prudent omgaan met pacht en erfpacht in het kader van schadeloosstelling/ nadeelcompensatie is niet aan elke taxateur voorbehouden. Beoordeling van pacht/erfpacht-overeenkomsten is een specialisme en dient derhalve door specifieke ter zake kundige deskundigen te worden vastgesteld. Daarbij dient er tevens aandacht te zijn voor kortlopende geliberaliseerde pachtovereenkomsten.

De Commissie wenst aan het BOF mee te geven dat in de praktijk tussen agrariërs onderling veel eenjarige geliberaliseerde pachtovereenkomsten worden afgesloten. Deze overeenkomsten worden vaak gedurende lange tijd tussen dezelfde partijen afgesproken en zijn daarmee feitelijk langjarig onderdeel van de bedrijfsvoering. In de huidige opzet van het CSV heeft de pachter die in zijn bedrijfsvoering deels afhankelijk is van dergelijke contracten geen recht op vermogensschade en ook niet op inkomensschade. In de praktijk zal naar onze verwachting een significant aantal pachters hiermee te maken krijgen waardoor de bedrijfsvoering feitelijk achteruitgaat indien er gecompenseerd wordt in geld en niet in grond. Het kan dan juridisch juist zijn om op deze wijze te handelen, echter voor het verkrijgen van maatschappelijk draagvlak is dit niet bevorderlijk. Vorenstaande pleit daarom (nogmaals) voor het voorhanden hebben van voldoende compensatiegrond zodat ook pachters en verpachters met kortlopende pacht in de nieuwe situatie, waar juist meer grond nodig zal zijn, hiervan gebruik kunnen blijven maken.

Advies: Schakel bij reguliere pacht erkende specialisten in voor het bepalen van de compensatie.

Advies: Bij geliberaliseerde pachtovereenkomsten die al 10 jaar of langer lopen de inkomensschade meetellen in schadeberekening.

3.4 Peildatums en eigen risico

Peildata

Op verschillende bladzijden in het CSV-rapport wordt gesproken over peildata. Advies is om bij de verschillende peildata aan te geven of dit samenhangt met een procedure rond het peilbesluit of dat er sprake is van een peildatum met betrekking tot een wettelijke herverkaveling. Belangrijke datum is 'peildatum ruilplan'. Dat is de datum waarop de inbrengrechten (zakelijke rechten en aangemelde pacht) worden gefixeerd. Transacties na de peildatum worden niet meer in het ruilplan verwerkt maar wel later in de ruilakte.

Waardering grond

Het advies is ook hier duidelijkheid te geven over deze peildatum. In het kader van een ruilplan wordt voor de over- of onder-bedeling als peildatum voor de verkeerswaarde aangehouden het jaar voorafgaand aan het moment van ter inzagelegging ontwerp ruilplan. Zie Artikel 2 Besluit Inrichting Landelijk gebied.

Normaal maatschappelijk risico

Het normale maatschappelijk risico (NMR) voor de directe schade in de CSV is vastgesteld op 2%. De bandbreedte die hiervoor wordt gegeven is 2-5%. Wanneer de CSV aan de Europese Commissie aangeboden wordt zal ook het NMR-percentages beoordeeld worden.

Advies: Verduidelijk in de CSV dat er sprake is van meerdere peildata en benoem de consequenties van deze verschillende peildata. Het advies is om voor deze verschillende peildata in samenspraak met het Kadaster duidelijkheid te verschaffen.

Advies: De commissie kan niet beoordelen of deze 2% NMR aanvaardbaar is voor de Europese Commissie en bij een procedure een rechtelijke goedkeuring zal krijgen. Een hoger % heeft nadelige gevolgen voor de betrokken ondernemers en het draagvlak.

3.5 Verdienmodel Veehouderij

3.5.1 Rentabiliteit

Voor een financier is de rentabiliteit van een individueel bedrijf het meest leidend voor het toetsen van de financierbaarheid van het bedrijf. De inkomenssituatie van de nieuwe situatie na peilverhoging en de daarbij behorende inkomensschade bepaalt dus in belangrijke mate het toekomstperspectief van het bedrijf. De CSV is een compensatiesystematiek om gedurende de komende dertien jaar de transitie door te kunnen maken. Een aandachtspunt hierbij is dat onzekerheden over het toekomstige verdienenmodel van een bedrijf lastig zijn weg te nemen. Het is dus des te belangrijker de instrumenten en ondersteuning te bieden om de transitie naar de nieuwe situatie goed te ondersteunen. Schadecompensatie voorziet niet in transitiemiddelen. Naast tijd is zijn er ook middelen noodzakelijk om de transitie zelf te kunnen maken om als melkveehouderijsector de bedrijfsstrategie aan te passen aan de nieuwe situatie. Er is in de commissie zorg of de ondernemers in het veenweidegebied bij hogere peilen (allemaal) in staat zijn over dertien jaar een passende bedrijfsstrategie te hebben staan.

Advies: Monitor de bedrijfsrentabiliteit gedurende de transitie en beoordeel of bedrijven in de transitieperiode erin slagen om voldoende transitie in het verdienmodel te realiseren. Een gezond verdienmodel wordt door banken als de basis gezien voor de financierbaarheid van het bedrijf en vraagt in zekere zin om een andere bedrijfsstrategie in het veenweidegebied bij hogere peilen.

3.5.2 Inkomstencompensatie en transitietijd

De basis van de schadecompensatie is een vergoeding voor derving van vermogen en een vergoeding voor derving van inkomen.

Vergoeding vermogensderving

De vergoeding voor vermogensderving heeft als belangrijkste risico voor een ondernemer dat de vergoeding wordt berekend op basis van derving van vermogen t.o.v. het vermogen uit het verleden, waarvoor hij vandaag een vergoeding krijgt en morgen in de markt die vergoeding weer moet/wenst om te zetten in activa (naar verwachting is dit grond). De ervaring leert ons dat dit vaak tegenvalt omdat geld in de toekomst minder waard blijkt te zijn of het te vervangen object door marktomstandigheden duurder is geworden. Ondernemers in het gebied proberen dat te voorkomen door niet te kiezen voor compensatie in geld, maar voor compensatie in grond. Juist de actuele financiële markt onderstreept dit extra voor bedrijven die wensen te continueren.

Vergoeding inkomstenderving

De vergoeding voor inkomstenderving is gebaseerd op de inkomstenderving van vandaag die wordt vergoed met een kapitalisatie factor tien. Feitelijk betekent dit dat de agrariër 13 jaar de tijd krijgt om in transitie te gaan, de veranderingen door te voeren en zich eigen te maken en opnieuw te optimaliseren. De uit te voeren transitie moeten we zeker niet onderschatten, ook zullen er nog diverse nu nog onbekende uitdagingen onderweg zijn. Een melkveehouder die over dertien jaar de transitie niet succesvol heeft gemaakt in inkomen en exploitatie van zijn bedrijf is in zijn inkomen niet geheel gecompenseerd. Maar achteraf zullen derden zeggen “niet omdat de vergoeding te laag was, maar omdat het transitieproces door de ondernemer niet goed is uitgevoerd”. Anderzijds kunnen melkveehouders die sneller dan dertien jaar de transitie succesvol maken hier een voordeel mee realiseren en feitelijk een beloning krijgen voor het sneller en succesvoller vooruitlopen. Zo zijn er in een transitie altijd voorlopers, peloton en melkveehouders die meer vasthouden aan het verleden.

Cruciaal voor de overheid in dit proces is dat ze niet alleen oog heeft voor de start, maar ook actief input blijft geven aan het transitie proces. Juist omdat de veenweidetransitie samengaat met een algehele transitie van de melkveehouderij en melkveehouders in het veenweidegebied hierbij een extra opgave hebben.

In de CSV is voldoende aandacht voor de inkomstenderving door de peilverhoging maar niet voor het transitieproces zelf. In de CSV zijn geen kosten opgenomen voor het transitieproces van de onderneming (aanvullende eenmalige kosten/investeringen).

Advies: De commissie doet de aanbeveling aan het BOF om het transitieproces ook na de afwikkeling van de compensatie actief te blijven volgen, begeleiden en faciliteren. Dit met als doel te zorgen dat ook daadwerkelijk het gewenste resultaat op het gewenste moment behaald wordt, zowel maatschappelijk als bedrijfseconomisch.

Advies: Zorg, naast inzet van de CSV, voor actieve input van het transitieproces van de ondernemers en zet hier een specifiek programma op gericht op de ondernemers.

Advies: Ondersteun het transitieproces van de onderneming met aanvullende transitieregelingen voor eenmalige kosten/investeringen. Deels is dit opgenomen onder kavelaanvaardingswerken, extra aandacht is nodig voor de bewerkingskosten.

3.5.3 Beweiding

De kans is aannemelijk dat door peilverhoging de mogelijkheden van beweiding afnemen. Maatschappelijk wordt de roep om het toepassen van beweiding juist groter. Daarbij kennen zuivelafnemers extra waarde toe aan de melk wanneer weidegang wordt toegepast wat vervolgens weer tot een betere maatschappelijke acceptatie leidt met een hogere melkprijs en dus resulteert in een beter verdienvermogen voor de melkveehouder. Hoe deze extra waardering zich in de toekomst zal ontwikkelen is nu lastig aan te geven, maar dit blijft wel een punt van aandacht in een dergelijke transitie.

De CSV stelt de ondergrens voor een duurzaam landbouwkundig perspectief op bedrijfsniveau (melkveehouderij) op een gemiddelde GWS van 40 cm onder maaiveld en tevens maximaal 15% van de percelen met een gemiddelde GWS van $20 < x < 40$ cm beneden maaiveld. Buiten deze grenzen is maatwerk nodig v.w.b. de schadeberekening. Binnen deze grenzen is op basis van de huidige eisen geen risico op verlies van de premie weidemelk.

Advies: Onderzoek de consequenties van het beperkt of niet kunnen beweiden bij (plaatselijk extreem) hogere peilen en wanneer dit financiële consequenties heeft (doordat er geen premie voor weidemelk meer mogelijk zou kunnen zijn in de toekomst). In het verlengde van bovenstaande is het belangrijk om rekening te houden met toekomstige eisen aan de bedrijfsvoering van melkveehouders waarbij weiden een 'License to produce' kan worden.

3.5.4 Onrendabele top bij transitie of verplaatsing

Melkveehouders in de veenweidegebieden hebben minder financieringsmogelijkheden vanuit banken, beleggers, particulieren, stichtingen en andere financiers van veenweidegrond vanwege de verwachte rentabiliteit. Dit maakt de transitie naar een bedrijfsvoering met een hoger waterpeil voor deze groep anders en met de huidige ECB-rente nog uitdagender.

In het CSV zit een compensatie voor het verlies op de gebouwen maar de extra kosten voor grond bij verplaatsing wordt niet gecompenseerd. Dit knelpunt wordt ook ervaren bij de natuuropgaves in Nederland bij de verplaatsing van bedrijven van gebieden met een lagere grondprijs naar gebieden met een hogere grondprijs. Daarom is de landelijke overheid naast de stopperregeling ook bezig met een landelijke verplaatsingsregeling waarbij ook compensatie mogelijk is vanwege die verplaatsing tussen gebieden met verschillende grondprijzen (dit wordt ook wel onrendabele top genoemd). Deze vorm van steun bij verplaatsing wordt vaak gezien als staatssteun maar er lijkt echter sinds kort een oplossing te zijn gevonden via de nieuwe zogenaamde EU-kader richtsnoerregeling die mogelijk ruimte biedt om deze overbrugging te kunnen vergoeden. Dit zou voor het eerst in Nederland toegepast worden. Deze groep bedrijven wordt er bij verplaatsing mee geholpen zodat daarmee een van de angsten uit de belemmering van het transitieproces wordt gehaald.

Juist deze onrendabele top is de voornaamste reden waarom ook niet verplaatsende melkveehouders in de CSV niet alleen vanuit transitiebelang (waarbij meer grond past in de huidige afbouw van het derogatiebeleid het effect daarvan op exploitatie), maar ook vanuit het knelpunt van beperkte financieringsmogelijkheden massaal kiezen voor grondcompensatie in plaats van geld compensatie van vermogen schade.

Het is van belang voor de Provincie dat zij op de achtergrond bij het transitieproces ook oog heeft voor de financiële en monetaire drijvende krachten achter de keuze voor grondcompensatie (i.p.v. geld compensatie). Immers zoals eerder aangegeven kunnen veenweideboeren minder gebruik maken van financieringsoplossingen dan bedrijven buiten het veenweidegebied.

Naar verwachting zullen veel melkveehouders die erfpachter zijn opteren voor ruiling in grond en de blooteigenaren (erfverpachters) opteren voor uitkering in geld. Dit sluit aan bij de marktontwikkeling waarin we zien dat stichtingen, kerken en commerciële partijen die voorheen erfpachtfinanciering aanboden, dit niet meer aanbieden in veenweidegebieden omdat ze rekening houden met geen of lagere waardestijging naar de toekomst en deze marktpartijen daarmee die component in hun verdienmodel missen.

Advies: Onderzoek actief, samen met de landelijke overheid, of de conceptverplaatsingsregelingen voor natuur (stikstof), specifiek gericht op ondersteuning van onrendabele top van gebouwen, bij verplaatsing en financiering van de onrendabele top van grond bij verplaatsing, ook ingezet kan worden voor verplaatsing van veenweidebedrijven binnen de grenzen van het EU-staatssteunkader en biedt dit naast het compensatiemodel actief aan bij verplaatsing.

Advies: Overweeg vanuit Provincie in situaties waarin de wens van de melkveehouder en blooteigenaar niet op elkaar aansluiten om de erfpachtovereenkomst (financiering) over te nemen. Dit geldt nadrukkelijk voor die veenweidegebieden waarin erfpacht juist meer voorkomt.

3.6 Compensatiegrond

Compensatiegrond is naar de mening van de commissie de sleutel is voor succes bij de gebiedsgerichte aanpak in de veenweidegebieden (maar ook daarbuiten). Dit vereist een proactieve rol van de provincie op de grondmarkt waarbij er daadkrachtig en marktconform opgetreden kan worden als het gaat om het uit de markt halen van vrijkomende gronden binnen gebieden maar ook daarbuiten. De commissie is van mening dat het niet in alle gevallen verstandig is om buiten de gebieden volledige bedrijven aan te kopen maar adviseren wel bij een verplaatsing behulpzaam te zijn om vervangende grond ter beschikking te stellen. Ook kan het actief en op vrijwillige basis uitplaatsen van agrariërs die op een andere locatie verder willen in belangrijke mate bijdrage aan het verkrijgen van ruimte om de 'blijvers' met grond te compenseren. Door daarbij de strategie te hanteren van het uitplaatsen van agrariërs met een vrij intensieve bedrijfsvoering, wordt bovendien gezorgd voor een zo hoog mogelijk rendement van elke uit te geven euro t.a.v.:

1. Teruggang in veebezetting per hectare in het gebied
2. Behoud van agrariërs met een bij het gebied passende bedrijfsvoering
3. Duurzaam perspectief voor relatief intensieve agrariërs.

Advies: Zorg dat er voldoende 'compensatiegrond' beschikbaar is bij de start van een gebiedstransitie en focus hierbij niet alleen op grondcompensatie binnen het gebied. De commissie adviseert aan de Provincie om voor het CSV-proces de mogelijkheid tot verplaatsing naar buiten het veenweidegebied ook actief te bieden omdat naar verwachting stoppende melkveehouders in het veenweidegebied onvoldoende extensivering ruimte bieden. Bij verplaatsing koopt een melkveehouder zelf een bedrijf - zo mogelijk buiten het veenweidegebied - en ondersteunt de Provincie actief de verplaatsing. Extra aandacht is nodig om bij verplaatsing ook gebruik te maken van de concept verplaatsingsregeling voor piekbelasters én de onrendabele top bij verplaatsing in investeringen in gebouwen alsmede de financieringsvormen voor de duurdere grond buiten het veenweidegebied

3.7 Gebouwen en erf

De inkomensvergoeding is gebaseerd op een exploitatienadeel en dertien jaar transitietijd. De vermogensvergoeding is gebaseerd op grondwaarde met keuze voor geld en/of vervangende grond. In de CSV zit geen uniforme oplossing voor gebouwen en erf. Ervaring uit andere veenweidegebieden leert dat gebouwen kunnen verzakken, de mestopslag achteraf niet sterk genoeg is gebouwd en gaat lekken, maar ook de voeropslag kan gaan zakken waardoor de voeropslag dan deels in het water ligt. Bovendien gaat ook het erf, vooral rondom stal en voeropslagen, vaak verzakken.

In de CSV is voor alle bedrijven al aandacht voor het onderwerp mestopslag bij hogere peilen en hiermee is in de schadeberekening ook rekening gehouden. Of die aandacht groot genoeg is, wordt vooral bepaald door het moment waarop de agrariër start met de transitie van de bedrijfsvoering en actief de middelen inzet voor verbetering of vernieuwing van de mestopslag.

De agrarische locaties kunnen worden ingedeeld in 3 groepen:

1. Locaties liggend in een gebied met zeer serieus risico voor verzakken van gebouwen, voer/mestopslag en erf.
2. Locaties liggend in een gebied met in principe geen kans op verzakking (omdat er geen wijziging van peilbesluit plaats vindt van de locatie), alsmede ook beperkte wijziging van het omliggende agrarische (grondwater)peil.
3. Idem als 2 maar dan met wel grote peilwijziging van de omliggende agrarische gronden.

Advies: De commissie adviseert om actief nulmetingen uit te voeren op tenminste de locaties zoals hierboven genoemd onder punt 1 en punt 3 en zo mogelijk enkele locaties genoemd onder punt 2. Dit voorkomt achteraf discussie wanneer er alsnog schade aan gebouwen, erf en mest- en voeropslagen gaat optreden.

Advies: De commissie heeft er begrip voor dat vergoeding van schade aan erf, gebouwen en opslagen niet binnen de generieke schaderegeling van de CSV valt. De commissie adviseert om buiten de CSV-toepassing ook voldoende aandacht te houden voor ernstige schade aan erf, gebouwen en voeropslag omdat deze niet is uit te sluiten in enkele situaties. Het vergt aandacht in het vervolgproces voor deze individuele bedrijven/locaties met die specifieke schade welke niet middels de CSV is voorzien. De compensatieregeling voorziet hier namelijk niet in, schade aan gebouwen, mest/voeropslag en erf is maatwerk.

3.8 KWIN-normen en gewasschade

KWIN-normering

In het Ontwerp CSV-Bijlagenrapport wordt meerdere keren verwezen naar normen die genoemd worden aan de hand van de KWIN-V (kwantitatieve informatie veehouderij, kortweg KWIN). De commissie constateert dat er de laatste jaren grote fluctuaties zijn van voer- en bewerkingskosten waardoor het raadzaam wordt geacht om de prijzen opnieuw te valideren. In de huidige systematiek wordt uitgegaan van driejarige gemiddelden uit de KWIN. Geconstateerd is dat deze 1 à 2 jaar achter lopen en dat deze niet toepasbaar zijn bij stabiele stijgingen en dalingen van het prijsniveau. Er wordt geen rekening gehouden met de situatie dat er veel dynamiek in de markt kan zijn, niet aan de kostenkant maar ook niet aan de inkomstenkant. In de huidige praktijk is er sprake van een hoge dynamiek in prijzen.

Kosten herinrichten grond

Het is nodig om de huidige geëgaliseerde en gedraineerde grond met een laag waterpeil in te richten voor een hoger waterpeil. De commissie constateert dat er geen actueel kostenplaatje voor handen is voor de sterk gestegen materiaal-, personeel- en brandstofkosten.

Teelt en beweringskosten grasland op veengrond

De KWIN-data voor de teelt- en beweringskosten van grasland voorzien alleen in data voor zandgronden, maar niet voor veengronden. De commissie ziet hier verschil in doordat op natte veengrond lichtere machines nodig zullen zijn en hierdoor de capaciteit terugloopt en daarmee de beweringskosten oplopen. De CSV werkt met teelt- en beweringskosten die zijn afgeleid van de KWIN-norm voor zand, maar gecorrigeerd zijn voor: a) geen derogatie, b) hogere frequentie voor herinzaai/doorzaaien en c) meer slootonderhoud. Daarnaast is een toeslag van +15% ingerekend voor de bemesting- en oogstwerkzaamheden op percelen met een kleine drooglegging wat als geheel geaccepteerd gezien wordt. Deze extra kosten zijn voor de vermindering van capaciteit en/of aanpassing van machines, zoals drukwisselsystemen en bredere banden.

Ruwvoerkwaliteit

De commissie constateert dat er nog te weinig rekening gehouden is met de invloed van vernatting op de ruwvoerkwaliteit. Vernatting van de grond heeft als effect dat beweringsactiviteiten later uitgevoerd kunnen worden in het voorjaar en de botanische samenstelling naar alle waarschijnlijkheid gaat veranderen. Dit vertaalt zich in een kortere beweringsperiode en een lagere kwaliteit ruwvoer.

Er is momenteel nog geen referentie voor voederwaarde van ruwvoer bij hogere peilen. De commissie ziet de noodzaak van goede monitoring en borging van de referentie zolang de CSV loopt omdat ruwvoerkwaliteit terugloopt mede onder invloed van een andere botanische samenstelling. Dit is een significant belangrijke parameter in de inkomensschadeberekening.

Advies: Houd actief rekening met de forse wijziging in marktomstandigheden zoals die afgelopen jaar is opgetreden in de markt/branche en welke nog niet is doorgevoerd in de parameters van het KWIN. Die parameters worden namelijk achteraf actief bijgesteld. Dit geldt vooral voor ruwvoerkosten en beweringskosten. Als het CSV eerder moet starten dan de KWIN de marktontwikkeling van het afgelopen jaar heeft verwerkt, adviseert de commissie om tijdelijk van het KWIN af te wijken middels een door derden aangereikte eenmalige correctie. Vanaf eind 2025 zullen de cijfers naar verwachting weer aansluiten.

Advies: Houd bij de start actief rekening met de invloed van vernatting op de ruwvoerkwaliteit. De commissie verwacht dat nieuwe data rondom de voederwaarde van ruwvoer bij een hoger waterpeil een grotere negatieve melkdepressie zal laten zien dan momenteel uit de WWL naar voren komt en derhalve een grotere inkomensschade zal gaan geven.

3.9 Belastingschade

Belastingschade als gevolg van de inkomensschade wordt in het algemeen integraal vergoed door de veroorzaker. Zie hiertoe ook de integrale paragraaf in het rapport hiertoe:

Binnen de nadeelcompensatie in het kader van het Veenweideprogramma bestaat aanspraak op separate vergoeding van eventuele belastingschade die in verband met de nadeelcompensatie wordt geleden. Het begrip belastingschade wordt hier opgevat in onteigeningsrechtelijke zin, hetgeen onder

meer betekent dat alleen sprake is van belastingschade als deze het rechtstreekse en noodzakelijke gevolg is van de nadeelcompensatie en dat de plicht tot schadebeperking geldt, bijvoorbeeld door gebruik te maken van fiscale reserveringsmogelijkheden. Belastingschade kan zich bijvoorbeeld voordoen indien in de nadeelcompensatie posten zijn begrepen die fiscaal als inkomen moeten worden beschouwd, en waarvan meer of eerder belasting wordt geheven dan geheven zou zijn indien datzelfde inkomen zonder de nadeelcompensatie anders verdeeld en op andere tijdstippen aan betrokkenen zou zijn toegevallen. Een verzoek tot vergoeding van belastingschade dient te worden ingediend uiterlijk binnen twee weken na de datum van de dagtekening van een belastingaanslag waarin de belastingschade is begrepen. Aan de provincie dienen desgevraagd alle stukken te worden overhandigd op basis waarvan de belastingschade kan worden vastgesteld.

Advies: Voeg een paragraaf aan de CSV toe met uitleg over belastingschade en gebruik hiervoor de tekst uit de bijlage van de CSV betreffende belastingschade.

3.10 Kavelaanvaarding

Kavelaanvaardingswerken zijn de werken in opdracht van de gebiedscommissie en worden uitgevoerd om de toegedeelde kavels vergelijkbaar te maken met de ingebrachte kavels. Doordat de gebiedscommissie bij de nieuwe toedeling zo veel mogelijk rekening houdt met de bestaande structuren is het aantal landschappelijke- en cultuurhistorische elementen dat door de gebiedscommissie in het kader van kavelaanvaarding verdwijnt gering. Bij een beschouwing van het werk van de gebiedscommissie is het van belang om deze kavelaanvaardingswerken te blijven zien als een resultante van een belangafweging bij een ruilproces dat is ingezet als instrument om de doelstellingen van het plan in de volle breedte te kunnen realiseren.

Kavelaanvaarding is alleen van toepassing als de WILG ingezet wordt. Daar waar een verandering van eigendom is en de persoon de kavel niet kan bereiken, zal de gebiedscommissie moeten zorgen dat dit wel mogelijk wordt. In dergelijke ingrijpende gebiedsprocessen is het voor de eigenaar/pachters van belang om vooraf duidelijkheid te krijgen over kavelaanvaarding. Dit wordt op het moment niet in het document beschreven.

Advies: Voeg een paragraaf aan de CSV toe betreffende kavelaanvaardingswerken. Maak hierin duidelijk dat een kavel goed bereikbaar moet zijn en een achteruitgang in bereikbaarheid opgelost wordt met kavelaanvaarding werken.

3.11 Arbeid en inkomensschade

De inkomensschade is vooral gebaseerd op extra variabele kosten en/of gemis aan (voer-)opbrengsten. Echter extensiveren betekent ook dat vooral daarnaast meer hectares grond bewerkt moeten worden. Ongeacht of het lukt om er een huiskavel van te maken; de afstanden worden groter en dit vergt meer tijd en arbeid. Waar het in het verleden rondom agrarische bedrijven veel tijdelijke arbeid of familiearbeid beschikbaar was, is dat ondertussen niet meer zo. Ook de melkveehouderij heeft vandaag de dag te maken met een steeds grotere uitdaging om de arbeidssituatie rond te zetten waarbij de inzet van (steeds vaker) betaalde arbeidskrachten de kostprijs verder doen stijgen. Middels het automatiseren van het melken en voeren of met inzet van (steeds vaker) buitenlandse medewerkers proberen melkveehouders dit op te vangen.

Ook het risico dat agrariërs in veenweidegebieden met lichtere machines moet gaan werken gaat ten koste van de beschikbare capaciteit en dit betekent dat arbeidstijd en -kosten een groter effect gaan hebben. Verwacht wordt ook dat de veenweidetransitie hogere kosten voor grondbewerkingen

gaat geven waarbij tevens een beroep gedaan op het (werk-) organisatietalent van de toekomstige melkveehouder en komt boven op de al bestaande aanpassingen in de agrarische sector.

De commissie voorziet een extra druk op de factor arbeid na het CSV-proces door een combinatie van meer grondgebruik (en dus meer basis werkzaamheden) en lagere machine/arbeids capaciteit als gevolg van een hoger waterpeil en inzet van lichtere machines waardoor er meer werk ontstaat en arbeid nodig is. In het CSV-model is echter geen vergoeding voor extra eigen of betaalde arbeid opgenomen.

Verder geldt dat de(voornamelijk) familiebedrijven niet – zoals in het verleden – binnen de familie- en kennissenkring die arbeid behoefte kan opvangen. En externe betaalde arbeid moet inschakelen. Het tekort aan arbeid in Nederland betekent ook dat dit soms een grote druk zet op transitie van het arbeidsproces (in de werkorganisatie) op deze melkveebedrijven. Middels het automatiseren van het melken en voeren of met inzet van (steeds vaker) buitenlandse medewerkers proberen melkveehouders dit op te vangen. De CSV houdt geen rekening met extra eigen of betaalde arbeid wat hogere inkomensderving geeft. Dit CSV dient hiervoor aangepast dan wel aangevuld te worden.

Advies: De CSV houdt nu nog geen rekening met extra eigen of betaalde arbeid terwijl die er wel is of gaat komen. De commissie adviseert om het CSV op het onderdeel arbeid aan te vullen waarbij voor extra ha grond een extra arbeid inzet wordt meegenomen. En om aanvullend bij het transitie proces ook rekening te houden met arbeid en arbeidsorganisatie alsmede een transitie regeling voor investeringen in arbeid besparing.

4. Uitwerken advies op toetsingscriteria

In dit hoofdstuk worden de toetsingscriteria kort en bondig beantwoord naar aanleiding van de adviezen die in hoofdstuk 3 reeds zijn geformuleerd.

4.1 Overall

✓ **Kunnen boeren met een gelijkwaardig (of beter) bedrijfseconomisch toekomstperspectief het bedrijf voortzetten.**

Dit kan niet eenduidig worden geconcludeerd. Dit hangt in hoge mate af in hoeverre de Provincie kan voldoen aan het beschikbaar krijgen van het benodigde areaal voor grondcompensatie.

Bovendien vraagt een bedrijfsvoortzetting bij een hoog waterpeil een andere bedrijfsstrategie. De vermogens- en inkomstenvergoeding is gebaseerd op een exploitatienadeel van 13 jaar transitietijd (13 jaar inclusief 4,5% rente = kapitalisatiefactor 10 en wordt door boeren beleefd als 10 jaar transitietijd). De mate waarin bedrijven deze transitie binnen 10 jaar weten te maken is de sleutel is tot een bedrijfseconomisch toekomstperspectief.

✓ **Kunnen beoogd bedrijfsopvolgers met voldoende perspectief het bedrijf voortzetten?**

Dit is in de eerste plaats sterk afhankelijk van de mate waarin de Provincie kan voldoen aan het beschikbaar krijgen van het benodigde areaal voor grondcompensatie.

Op termijn is dit sterk afhankelijk van de mate waarin betreffende veenweidebedrijven de transitie weten te maken die nodig is om een duurzame exploitatie te behouden. De inkomstenderving voorziet schade voor een periode van 10 jaar, waardoor die bedrijven die een transitie sneller weten te realiseren een voordeel zullen hebben. Anderzijds worden bedrijven niet meer gecompenseerd in hun inkomen als deze transitie na 10 jaar niet succesvol is geworden. Deze transitie moet zeker niet onderschat worden en het succes hiervan is in grote mate bepalend hoe banken omgaan met de financierbaarheid van deze bedrijven.

✓ **M.a.w. leidt de aanpak tot de ambitie dat de boer 'buorkjen bliuwe kin'.**

Het lange termijn succes voor blijvende ondernemers is gebaseerd op de mate waarin zij de transitie weten te maken naar een bedrijfsmodel wat binnen de veenweidegebieden met hogere peilen past.

De vermogenstransitie is bij de start goed te maken wanneer de Provincie of andere partijen kunnen beschikken over voldoende areaal voor grondcompensatie. Bij voldoende grondcompensatie voorziet het CSV-model erin dat de inkomstenderving voor veel bedrijven positief is. Echter dit is alleen van toepassing als de betreffende bedrijven in de exploitatie ook de gewenste transitie door kunnen maken. De inkomens- en vermogenscompensatie voorziet in 13 jaar transitietijd. Het blijft zaak om het transitieproces actief te monitoren en middelen vrij te maken om de transitie zelf actief te stimuleren alsmede eenmalige transitie kosten/investeringen te faciliteren.

4.2 Afwaardering

✓ **Is de methodiek voor nadeelcompensatie inzichtelijk en navolgbaar en door een derde uitvoerbaar?**

De methodiek geeft vertrouwen met als cruciale factor dat er compensatie in grond kan plaatsvinden. Bij voldoende compensatiegrond wordt de vermogensschade gecompenseerd met extra grond waarmee in grote mate de inkomstenschade na dertien jaar nihil is mits de veehouder de betreffende

transitie van het bedrijf goed doormaakt. Wanneer de vermogenscompensatie niet met grond maar met geld wordt gedaan, zorgt de marktontwikkeling er op dit moment voor dat melkveehouders in het veenweidegebied onvoldoende in staat zijn om hun inkomen op peil te houden omdat vooraf niet gegarandeerd kan worden dat de inkomensschade voldoende is gecompenseerd. De commissie merkt op dat vooral de extra arbeid door meer areaal onvoldoende tot uiting komt in de inkomensschadeberekening.

✓ Is alle onderliggende data beschikbaar, begrijpelijk, betrouwbaar en acceptabel?

Ja, alle data zijn beschikbaar en begrijpelijk. Het is echter wel een ingewikkelde systematiek waarbij gebruik wordt gemaakt van veel data. Des te belangrijker acht de commissie de validatie hiervan. De peildatum is bovendien cruciaal bij de gehanteerde berekeningen. Bij de inkomstenschade zijn er bedenkingen bij de actualiteit van de data. Uitgezonderd hiervan zijn de andere data betrouwbaar en acceptabel.

✓ Is de methodiek uniform toepasbaar?

De methodiek is uniform toepasbaar in veenweidegebieden. Belangrijk daarbij is het eindelijke peilbeheer, de gevolgen daarvan voor de inkomens, de grondprijsontwikkeling en de beschikbaarheid van ruilgrond.

✓ Is de methodiek voldoende aantrekkelijk voor boeren om een vrijwillige overeenkomst te sluiten?

De mate waarin voldoende compensatiegrond beschikbaar is én de uitgangspunten gehanteerd voor de inkomensschade accuraat zijn, zijn cruciale factoren om vrijwillige overeenkomsten te sluiten.

✓ Is de methodiek juridisch houdbaar?

Onze indruk is dat er een goed flankerend beleid is uitgewerkt. Of het ook juridisch houdbaar is hangt o.a. af van de toetsing van de nieuwe regeling door de Europese Commissie. De rechtszekerheid voor de betrokkenen kan het beste juridisch worden geborgd met een vrijwillige kavelruil of een wettelijke herverkaveling.

4.3 Compensatie

✓ Is de wijze van compensatie in grond en de waardering van deze grond inzichtelijk en navolgbaar en door een derde uitvoerbaar?

De systematiek van vermogensschade is goed navolgbaar en inzichtelijk. Wanneer de vermogenscompensatie plaats vindt middels grondcompensatie is het ook goed navolgbaar en inzichtelijk voor de inkomensschade. Wanneer de vermogensschade wordt gecompenseerd met geld, is de inkomensschade groter en wordt de inkomstenderving zo mogelijk ook onderschat en daarmee onvoldoende navolgbaar. Dit gegeven de actuele marktontwikkelingen. Hiermee doet de commissie een extra pleidooi voor grondcompensatie.

✓ Leidt de wijze van compensatie niet tot aanvullende nadelige fiscale gevolgen die de compensatie deels tenietdoen?

Er zijn waarschijnlijk geen aanvullende nadelige fiscale gevolgen omdat deze fiscale gevolgen gecompenseerd worden.

✓ **Is de aangeboden compensatieregeling acceptabel en voldoende aantrekkelijk voor een minnelijk proces?**

De commissie is van mening dat de aangeboden compensatieregeling acceptabel is en voldoende aantrekkelijk mits er wordt voldaan aan de grondcompensatiedoelstellingen en het gebruik van accurate data in de inkomstenschadeberekeningen.

✓ **Is het bedrijfseconomisch perspectief voor en na compensatie gelijkwaardig?**

Gedurende de eerste 13 jaar zou deze hetzelfde moeten zijn omdat in deze periode de schade van inkomstenderving wordt gecompenseerd. De mate waarin ondernemers een bedrijfseconomisch perspectief hebben ná deze 13-jaarsperiode, is afhankelijk van het feit of de bedrijven hun transitie succesvol hebben kunnen doormaken/uitvoeren naar een bedrijfsstrategie die rendabel is bij een hoger peil.

4.4 Verrekening bijkomende voor- en nadelen

✓ **Zijn eventuele voordelen van voldoende structurele aard en onderbouwd dat deze in mindering gebracht kunnen worden op het nadeel?**

Een aantal voordelen uit de CSV worden gesaldeerd. Hierbij geldt dat er gehandeld wordt naar wat er vandaag bekend is en niet met wat er in de toekomst mogelijk gaat komen. Er bestaat geen ondercompensatie omdat vermogens- en inkomstenschade in grond óf financieel volledig gecompenseerd worden. Voor zover hier grond bij nodig is zal deze compensatie eerst in grond plaatsvinden en zou een eventueel resterende inkomstenschade worden uitgekeerd. Overcompensatie van inkomstenschade zou wel kunnen voorkomen maar dit is niet voorspelbaar.

✓ **Zijn eventueel andere structurele nadelen anders dan waarde en opbrengend vermogen van grond voldoende meegenomen.**

De commissie voorziet een grotere druk op de factor arbeid binnen dit proces. Bovendien is de financierbaarheid van veenweidegrond een aandachtspunt en sterk bedrijfsafhankelijk.

4.5 Proces

✓ **Waarborgt het proces transparantie, gelijkwaardigheid en respect voor grondbezit?**

De commissie vindt dit in grote mate afhankelijk van de mate waarin de Provincie aan de wensen van de betrokkene kan voldoen. Hierin wordt geconstateerd dat de mate van beschikbaarheid van compensatiegrond cruciaal is. Bij vrijwillige kavelruil of wettelijke herverkaveling kunnen de afspraken goed worden geborgd.

✓ **Is het proces op gebiedsniveau toepasbaar?**

Het proces is op gebiedsniveau toepasbaar maar de bereidwilligheid zal afhangen van de mate waarin compensatiegronden beschikbaar zijn. En er moet rekening gehouden worden met accurate uitgangspunten in de gebruikte parameters.

✓ **Maakt herinrichting en ruilverkaveling van het gebied deel uit van het proces?**

De definitieve keuze voor vrijwillige kavelruil of wettelijke herverkaveling is nog niet gemaakt. Gezien de complexe opgave in het veenweidegebied is het wel van belang om de integrale opgave een keuze te maken voor een grondinstrument bijvoorbeeld wettelijke herverkaveling om de uiteindelijke doelen te halen. De commissie adviseert om hier wel een passage over toe te voegen.

5. Eindadvies

De commissie concludeert dat de vermogens- en inkomstenschade systematiek goed doordacht is en vraagt aandacht voor de volgende kern-adviespunten:

1. De mate waarin grondcompensatie aangeboden kan worden is essentieel voor het succes van de CSV. Grond is de basis voor de bedrijfsexploitatie. Met grondcompensatie wordt vermogen derving vergoed + inkomensderving vergoed. Marktontwikkelingen op het gebied van voerprijs en bewerkingskosten (+ de dynamiek daarin en volatiliteit daarvan) zorgen ervoor dat zonder grondcompensatie de inkomensderving aanzienlijk groter is en onvoldoende wordt vergoed. Waardoor de slagingskans van het proces zeer veel kleiner wordt. De commissie onderstreept zwaar het belang om als Provincie te zorgen dat er voldoende ruilgrond beschikbaar is. Markt en regelgeving ontwikkelingen in de melkveehouderij versterken dit belang erg.
2. De commissie signaleert dat voor voldoende extensivering in het veenweidegebied het van belang is dat enkele melkveehouders (liefst de intensieve) hun bedrijf verplaatsen naar buiten het veenweidegebied. De commissie adviseert aan de Provincie om vooraf deze mogelijkheid ook te bieden omdat naar verwachting stoppende melkveehouders onvoldoende extensivering ruimte bieden. Bij verplaatsing koopt een melkveehouder zelf een bedrijf zo mogelijk buiten het veenweidegebied en ondersteunt de Provincie actief de verplaatsing. Extra aandacht is nodig om bij verplaatsing ook gebruik te maken van de concept verplaatsingsregeling voor piekbelasters en de onrendabele top bij verplaatsing in investeringen in gebouwen alsmede de financiering vormen voor de duurdere grond buiten het veenweidegebied.
3. De commissie signaleert dat melkveehouders in het veenweidegebied geen of minder gebruik kunnen maken van specifieke financieringsoplossingen zoals o.a. erfpacht. De commissie voorziet spanning tussen de ruilwens van melkveehouders (in grond) en de blooteigenaren (in geld) en adviseert de Provincie om in die situatie zelf het blooteigendom over te nemen van de erfverpachters om erfpacht als financiering vorm te kunnen continueren. Zonder die oplossing is er geen continuïteit voor die melkveehouders met een erfverpachter die in geld gecompenseerd wenst te worden.
4. De commissie adviseert bij de inkomensschadesystematiek gebruik te maken van voldoende accurate parameters om tot een marktconforme uitkering te komen. Enerzijds signaleert de commissie prijsontwikkelingen (zie 20% stijging in voer en bewerkingskosten die nog niet voldoende in KWIN-normen tot uiting komen). Anderzijds signaleert de commissie dat er nog maar beperkt ervaring is met voederwaardekwaliteit bij een hoger (grond)waterpeil. Het inkomstenschademodel maakt gebruik van veel data waarbij de inputdata essentieel zijn voor een goede output. De actuele inputdata geven zo mogelijk een te positief beeld van inkomensderving in de toekomst. Dit is een extra drijvende kracht voor melkveehouders om te kiezen voor grondcompensatie. Om achteraf discussie te voorkomen adviseert de commissie dringend om parameters actief te volgen en periodiek te updaten.
5. De inkomensschadeberekening/CSV is gebaseerd op 13 jaar met 4,5% rente wat leidt tot kapitalisatiefactor van 10. Bovenstaande vertaalslag moet op de juiste wijze gecommuniceerd worden omdat dit beleefd wordt als een 10-jaarstermijn om als bedrijf de transitie van het verdienmodel te realiseren. In de CSV is voldoende aandacht voor de inkomstenderving door melkdepressie maar niet voor het transitieproces zelf. De commissie adviseert te zorgen voor actieve input op het transitieproces van de ondernemer zelf (met een specifiek programma)

en anderzijds aanvullende transitie regelingen voor eenmalige kosten/investeringen van de transitie naast toepassing van de CSV.

6. De commissie signaleert dat er in specifieke situaties schade aan gebouwen, erf, mest- en voeropslag (verzakken) door grote aanpassing van waterpeil voor kan komen. Om discussie achteraf te voorkomen is het nodig om tijdig een nulmeting te doen met name op die locaties waar dit risico het grootste is.
7. Tot slot voorziet de commissie een extra druk op de factor arbeid na het CSV-proces door een combinatie van meer grondgebruik (en dus meer basis werkzaamheden) en lagere machine/arbeids capaciteit als gevolg van een hoger waterpeil en inzet van lichtere machines. In het CSV-model is geen vergoeding voor extra eigen of betaalde arbeid opgenomen. Verder geldt dat de (voornamelijk) familiebedrijven niet – zoals in het verleden – binnen de familie- en kennissenkring die arbeid behoefte kan opvangen en hierdoor externe betaalde arbeid moet inschakelen. Het arbeidstekort in Nederland betekent ook dat dit soms een grote druk zet op transitie van het arbeidsproces (van de werkorganisatie) op deze melkveebedrijven. De CSV houdt geen rekening met deze extra eigen- of betaalde arbeid wat een hogere inkomensderving als gevolg heeft. Dit CSV dient hiervoor aangepast dan wel aangevuld te worden.

ADVIES ONAFHANKELIJKE ADVIESCOMMISSIE CSV

REACTIENOTA van de werkgroep CSV

(werkgroep CSV ten behoeve van het BOF d.d. 19 april 2023)

Het adviesdocument CSV van de onafhankelijke adviescommissie CSV bevat een aantal opmerkingen en adviezen. In deze reactienota gaat de werkgroep CSV in op elk van deze opmerkingen en adviezen. In die zin kan deze reactienota tevens worden gelezen als een wijzigingsnota op de ontwerp CSV zoals die door het BOF op 6 oktober jl. is vrijgegeven voor advisering door de genoemde commissie.

Vóóraf constateert de werkgroep dat een deel van de adviezen direct betrekking heeft op de CSV en dat andere adviezen meer ingaan op de context die nodig is om de CSV succesvol te kunnen toepassen. Achtereenvolgens worden hierna behandeld:

- A. Opmerkingen
- B. Adviezen gericht op de CSV
- C. Contextuele adviezen

A: OPMERKINGEN

A1: pagina 8

NB-vergunning

Opmerking: In ogenschouw dient te worden genomen dat onder het huidige vergunningenregime uitbreiding in aantal dieren slechts incidenteel mogelijk zal blijken te zijn en de natuurbeschermingswet dan wel milieuvergunning dat mogelijk beperkt. De CSV beperkt zich in haar berekeningen tot de huidige veestapel.

Reactie: De constatering dat uitbreiding van het aantal dieren mogelijk wordt beperkt door de ruimte die wordt geboden door de natuurbeschermingswet cq. de milieuvergunning is juist. Waarom de CSV zich in haar berekeningen beperkt tot de huidige veestapel staat als volgt beschreven in paragraaf 3.3.

“In een situatie van peilverhoging nemen doorgaans zowel de kwantiteit als de kwaliteit van het ruwvoer af (depressie gewasopbrengst), waardoor ook de melkopbrengsten per hectare afnemen. In reactie op dit (negatieve) effect kan een benadeelde kiezen voor de inzet van mitigerende maatregelen: extra krachtvoer en/of extra koeien.

Het nemen van dergelijke mitigerende maatregelen is echter een ondernemingsbeslissing van benadeelde zelf. Deze kan er voor kiezen om met minder melkopbrengsten genoeg te nemen of juist maatregelen treffen om de melkproductie op peil te houden. Hier kan en hoeft de CSV geen rekening mee houden.”

Geén aanpassing van de ontwerp CSV.

A2: Pagina 10

Normaal maatschappelijk risico

Opmerking: De commissie kan niet beoordelen of deze 2% NMR aanvaardbaar is voor de Europese

Commissie en bij een procedure een rechtelijke goedkeuring zal krijgen. Een hoger % heeft nadelige gevolgen voor de betrokken ondernemers en het draagvlak.

Reactie: Over de hoogte van het percentage NMR is in de aanloop van vaststelling van het Veenweideprogramma al veel discussie geweest. Een eerdere bijlage bij het Veenweideprogramma waarin werd gesproken over 10% eigen risico werd op brede schaal verworpen en heeft de vaststelling niet eens gehaald.

De nieuwe Omgevingswet maakt onderscheid tussen een NMR bij directe en bij indirecte schade. Bij indirecte schade hanteert de Omgevingswet een forfait van 4% NMR. In het geval van directe schade is er geen vast percentage maar wordt het aan het oordeel van de schadeveroorzakende overheid zelf overgelaten om tot onderbouwing van een billijk percentage te komen. In het geval van peilverhoging gaat het om directe schade, waarvoor het Wetterskip tot op heden een bandbreedte van 2 tot 5 % heeft gehanteerd.

In het kader van de CSV is de argumentatie, ook richting de EC, dat de peilverhoging een dermate grote impact op de bedrijfsvoering van de onderneming heeft dat het gerechtvaardigd is om een laag NMR-percentage toe te passen. De werkgroep en ook de Klankbordgroep staan daar volledig achter, maar het is inderdaad niet op voorhand geheel uit te sluiten dat de Europese Commissie bij de beoordeling dit percentage uiteindelijk als te laag zal bestempelen.

Géén aanpassing van de ontwerp CSV.

B: ADVIEZEN GERICHT OP DE CSV

Pagina 8

Rekenmodel bijsturen en valideren

B1: Advies: Laat het rekenmodel extern valideren door een onafhankelijk instituut bij de start. Dit draagt in belangrijke mate bij aan de maatschappelijke acceptatie van het gebruik van dit model.

Reactie: Het advies wordt overgenomen en het Kadaster (als ontwikkelaar en beheerder van het rekenmodel) wordt verzocht deze externe validatie te laten uitvoeren.

Opnemen in de ontwerp CSV.

B2: Advies: Controleer de parameters frequent en stel deze bij waar nodig. Daarbij is transparantie nodig zodat betreffende agrariërs/ grondeigenaren inzicht en daarmee vertrouwen kunnen hebben in de zowel werking als uitkomsten van het model. Dit geldt nadrukkelijk ook voor de gegevens uit de Waterwijzer Landbouw (WWL) die als belangrijke input gelden voor de berekening van de voer/melkdepressie.

Reactie: Dit advies voor het frequent controleren en bijstellen van parameters maakt deel uit van het beheer van de CSV. In een gebiedsproces waarbij de CSV ingezet wordt, zal altijd eerst controle en bijstelling op basis van de meest recente informatie uitgevoerd worden. Ook gedurende het gebiedsproces is hier aandacht voor.

Géén aanpassing van de CSV.

B3: Advies: De CSV-systematiek lijkt zeer grondig, doordacht en compleet. Het blijft echter noodzakelijk om de systematiek te evalueren en waar nodig bij te stellen als deze toch niet (meer) blijkt aan te sluiten bij de praktijk. Dit moet standaard onderdeel zijn van het (gebieds-)proces, zodat ook hiermee positief bijgedragen wordt aan de maatschappelijke acceptatie van het (gebieds-)proces en het flankerend beleid. Evalueer en update de CSV (rekenmodel en systematiek) in een cyclus van enkele jaren zodat op continue de meest actuele systematiek wordt gevolgd. Dit met name omdat enkele onderliggende parameters (met name KWIN en model input gegevens) 1 tot 2 jaar achter de markt aan lopen waardoor marktontwikkelingen van de laatste 24 maand onvoldoende zijn vertaald in uitgangspunten.

Reactie: Het frequent bijstellen en actualiseren van parameters is reeds aan de orde geweest in de reactie op bovenstaand advies. Ook het evalueren en updaten van de systematiek zal onderdeel moeten zijn van het beheer van de CSV. Hierdoor kunnen praktijkervaringen waar nodig verwerkt worden, maar bijvoorbeeld ook nieuw overheidsbeleid als dat van invloed is (zoals ook het derogatiebesluit dat deed tijdens het ontwikkelproces van de CSV). Eén en ander wordt vastgelegd in het nog te maken beheerplan van de CSV.

Ten aanzien van de onderliggende parameters die achterlopen op de marktontwikkeling wordt hierbij verwezen naar de reactie op advies C12.

Géén aanpassing van de CSV.

Pagina 10

Pacht/erfpacht

B4: Advies: Schakel bij reguliere pacht erkende specialisten in voor het bepalen van de compensatie.

Reactie: Voor de taxatie van de waarde van erfpacht / bloot eigendom en voor het bepalen van de inkomensschade en bijkomende schade bij pacht / erfpacht, worden rentmeesters en/of agrarisch taxateurs ingeschakeld die gecertificeerd zijn (Landelijk en Agrarisch Vastgoed NRVt) en ingeschreven zijn in het register DOBS (Deskundigen Onteigening en Bestuursrechtelijke Schadevergoeding).

Aanvullen in de ontwerp CSV.

B5: Advies: Bij geliberaliseerde pachtovereenkomsten die al 10 jaar of langer lopen de inkomensschade meetellen in schadeberekening.

Reactie: De problematiek van opeenvolgende eenjarige pachtovereenkomsten is bekend en is op veel meer terreinen een belemmering voor de continuïteit van agrarische bedrijven. Het is echter een probleem tussen verpachter en pachter en de overheid staat daar buiten. Het is vaste jurisprudentie dat de schadeloosstelling wordt berekend over de jaren dat de geliberaliseerde pachtovereenkomst nog loopt. Bij een eenjarige pachtovereenkomst is dat veelal nihil, omdat het lopende pachtjaar nog wel kan worden 'uitgediend'. Dit geldt zowel bij onteigening als bij nadeelcompensatie.

Wel kan worden opgenomen dat dit punt extra het belang van vervangende (pacht)grond benadrukt en hierop moet worden ingezet.

Daarbij spelen de volgende overwegingen:

- Wanneer inkomensschade wordt vergoed voor een aantal jaren, dan betekent dat automatisch dat de verpachter een lagere vergoeding krijgt omdat bij de waardering van verpachte grond rekening wordt gehouden met de waardedruk vanwege de verpachte staat (bij geliberaliseerde pacht: 2% per jaar voor de resterende looptijd).
- Het is daarbij ook discutabel welk aantal jaren zou moeten worden gehanteerd en daarmee welke kapitalisatiefactor.
- De CSV is gebaseerd op de schadevergoedingssystematiek van een volledige schadeloosstelling. Door in afwijking daarvan inkomensschade te vergoeden, wordt buiten de systematiek getreden zonder dat daarvoor een (juridische) aanleiding is.
- De vergoeding van inkomensschade is 'extra' boven de gebruikelijke methode. Bij de staatssteuntoets zal dat meewegen. Of dit als 'geoorloofde' staatssteun wordt aangemerkt, is sterk de vraag. De overige schadevergoedingsbestanddelen uit de CSV zijn met name een 'oprekking' van gebruikelijke schadecomponenten, niet het vergoeden van extra schadecomponenten.

Citaat van een onteigeningsadvocaat:

“Een pachter met een geliberaliseerd pachtcontract wordt alleen de inkomensderving vergoed over de jaren die zonder onteigening nog zouden hebben geresteed. In alle gevallen geldt dat een pachter die een onteigening aan ziet komen er goed aan doet om tijdig in zijn bedrijfsvoering voor te sorteren ter vermijding van een lagere vergoeding.”

Gelet op het voorgaande adviseert de werkgroep het BOF dit advies van de deskundigencommissie niet over te nemen.

Geén aanpassing van de CSV.

Pagina 10

Peildatum en eigen risico

B6: Advies: Verduidelijk in de CSV dat er sprake is van meerdere peildata en benoem de consequenties van deze verschillende peildata.

Reactie: Er is inderdaad sprake van meerdere peildata en dus wordt de tekst van paragraaf 8.3 als volgt aangepast:

Referentiedatum

De CSV berekent de schade door peilverhoging en andere aanpassingen in het watersysteem ten opzichte van een referentiedatum. De referentiedatum van het Friese veenweideprogramma is 1 mei 2021. De maand waarin het Friese veenweideprogramma formeel werd vastgesteld.

Rekendatum

De rekendatum is het moment dat de gebiedscommissie het concept peilenplan en het concept watersysteemplan goedkeurt. Met behulp van de CSV worden deze plannen doorgerekend en wordt aan belanghebbenden een indicatief compensatievoorstel toegezonden. Dit compensatievoorstel baseert zich op de informele pachtregistratie, zoals beschreven in bijlage 6, pagina 1.

Op basis van cq. met behulp van de indicatieve compensatievoorstellen worden de wenszittingen met de belanghebbenden gehouden. Tijdens deze wenszittingen worden de documenten van de bestaande pacht- en gebruiksrelaties opgevraagd. Ook wordt een check uitgevoerd op de juistheid van de overige gegevens: bodemtype, drooglegging, etc.

Met behulp van de resultaten van de wenszittingen worden de plannen opnieuw doorgerekend. De definitieve compensatievoorstellen die daarvan het resultaat zijn vormen het vertrekpunt voor het proces van grondcompensatie en kavelruil. Dit moment van doorrekening vormt de peildatum ruilplan, zoals deze hierna wordt beschreven.

Daarna neemt het proces van grondcompensatie en kavelruil een aanvang. Het wiel van veenweiden draait een aantal keren en het proces mondt uit in een ontwerp inrichtingsplan en een ontwerp ruilplan op basis van een ontwerp peilenplan en een ontwerp watersysteemplan.

Het ontwerp inrichtingsplan en het ontwerp ruilplan zijn de ontwerp plannen die het fundament vormen onder de individuele (kavelruil-)overeenkomsten die met de grondeigenaren en grondgebruikers in het plangebied worden gesloten. Zie hiervoor verder hoofdstuk 10.

Peildatum

Een proces van gebiedsontwikkeling (waaronder een eventuele (wettelijke) herverkaveling onder de Wilg) kent verschillende peildata:

1. Peildatum compensatie- of ruilplan
2. Peildatum grondmarktanalyse/waardering ruilklassen
3. Peildatum waardering verrekenposten

Achtereenvolgens worden deze peildata hierna behandeld:

Ad 1 Peildatum compensatie- of ruilplan

De schade wordt – met behulp van de CSV - berekend op de peildatum van het compensatie- of ruilplan, hierna te noemen peildatum ruilplan. Deze peildatum ruilplan is:

- 1) de laatste datum waarop rechthebbenden hun eigendomsrechten/pachtovereenkomsten kunnen inbrengen.
- 2) De datum waarop de zogenaamde lijst van rechthebbenden wordt opgemaakt
- 3) De datum waarop het nut van de (eventuele) landinrichting (ten behoeve van de kostenopslag) wordt toegewezen
- 4) De datum waarop de verrekenposten die betrekking hebben op de ingeschreven rechten worden toegewezen

Ad 2 Peildatum grondmarktanalyse/waardering ruilklassen

De peildatum ruilplan is tevens de peildatum waarop grondtransacties in de comparatieve grondmarktanalyse worden meegenomen. De grondmarktanalyse is de basis voor het vaststellen van de verrekenwaarden bij de waardering van de ruilklassen.

Ad 3 Peildata waardering verrekenposten

De verrekenposten zoals hiervoor bedoeld onder ad 1 punt 4, hebben zelfstandige peildata voor de feitelijke waardebeoordeling:

- Bij de waardering van verrekenposten, die verband houden met de cultuurtoestand van de grond, wordt uitgegaan van de situatie op het tijdstip van de kavelovergang, zijnde het moment waarop

de grond in gebruik wordt genomen ook al is het nog géén eigendom of pacht. Het moment van kavelovergang kan dus al voor het tekenen van de ruilakte liggen.

- Bij de waardering van de overige verrekenposten wordt, voor zover de hoogte van de verrekenpost niet is overeengekomen, uitgegaan van de situatie bij de terinzagelegging van het ontwerp ruilplan. Dit betreft o.m. de post 'andere dan agrarische waarden'.

NB: In de tijd die verstrijkt tussen peildatum ruilplan en de ter inzage legging van het ruilplan kan het zijn dat de prijsdynamiek in deze periode vraagt om actualisatie van de (vermogens-) schade-berekening. In voorkomend gevallen zal naar bevind van zaken moeten worden gehandeld. Om na de actualisatie niet opnieuw te geraken in het opstellen/actualiseren van het ruil of compensatieplan lijkt het aanbevelenswaardig eventuele financiële effecten dan zoveel mogelijk financieel te verrekenen met de direct betrokkenen.

In het verlengde van deze nieuwe tekst voor paragraaf 8.3 worden er in de hoofdtekst van de ontwerp CSV een aantal tekstaanpassingen doorgevoerd. Deze aanpassingen zijn opgenomen in bijlage 1 van deze reactienota.

Aanpassing van de CSV conform.

Pagina 13

Compensatiegrond

B7: Advies: De commissie heeft er begrip voor dat vergoeding van schade aan erf, gebouwen en voeropslagen niet binnen de generieke schaderegeling van de CSV valt. De commissie adviseert om buiten de CSV-toepassing ook voldoende aandacht te houden voor ernstige schade aan erf, gebouwen en voeropslagen omdat deze niet is uit te sluiten in enkele situaties. Het vergt aandacht in het vervolgproces voor deze individuele bedrijven/locaties met die specifieke schade welke niet middels de CSV is voorzien. De compensatieregeling voorziet hier namelijk niet in, schade aan gebouwen, mest/voeropslag en erf is maatwerk.

Reactie: De werkgroep onderschrijft dit advies van de commissie. Schade aan gebouwen e.d. is niet generiek te regelen in de CSV en is inderdaad maatwerk. Als onderdeel van het gebiedsproces worden schaderisico's in beeld gebracht.

Géén aanpassing van de CSV.

Pagina 14

KWIN-normen en gewasschade

C12: Advies: Houd actief rekening met de forse wijziging in marktomstandigheden zoals die afgelopen jaar is opgetreden in de markt/branche en welke nog niet is doorgevoerd in de parameters van het KWIN. Die parameters worden namelijk achteraf actief bijgesteld. Dit geldt vooral voor ruwvoer-kosten en bewerkingskosten. Als het CSV eerder moet starten dan de KWIN de marktontwikkeling van het afgelopen jaar heeft verwerkt, adviseert de commissie om tijdelijk van het KWIN af te wijken middels een door derden aangereikte eenmalige correctie. Vanaf eind 2025 zullen de cijfers naar verwachting weer aansluiten.

Reactie: Het handboek Kwantitatieve Informatie Veehouderij (KWIN-Veehouderij) van Wageningen Livestock Research bevat actuele statistische prijsinformatie van veeteeltbedrijven. Daarnaast worden recente normen voor het maken van (saldo)berekeningen en begrotingen beschreven. De CSV hanteert deze statische prijsinformatie voor de prijzen van ruwvoer, KVEM, KDVE en de teelt- en bewerkingskosten. Voor de melkprijs wordt de begrotingsnorm uit KWIN gehanteerd. KWIN wordt jaarlijks geactualiseerd.

Een jaarlijkse actualisatie van statistische prijsinformatie in een dynamische markt is onvoldoende leert de ervaring in de afgelopen 2 jaar. Zo zijn de prijzen door de oorlog in de Oekraïne sterk gestegen. Echter deze situatie is uitzonderlijk en zal naar verwachting - zoals de commissie zelf ook stelt - vanaf 2025 weer normaliseren.

Voordat in een gebiedsproces de CSV daadwerkelijk wordt toegepast dient standaard te worden gekeken naar de meest recente beschikbare statistische parameters. Dit zullen normaliter de KWIN getallen zijn en de werkgroep adviseert het BOF om bij de toepassing van de CSV standaard uit te gaan van de genoemde parameters uit KWIN.

Mocht KWIN te veel afwijken van de actualiteit dan zou bij uitzondering de betrokken gebiedscommissie beargumenteerd aan GS kunnen adviseren om in specifieke gevallen de waarden van de invoervariabelen te corrigeren. Voor het aanreiken van correcties in de bewerkingskosten is de brancheorganisatie van loonwerkers Cumela een logische derde. Voor de voederwaardeprijzen voor KVEM en KDVE kan de maandelijkse monitoring van de Voederwaardeprijzen voor rundvee als betrouwbare bron dienen. Deze monitoring wordt in opdracht van de Federatie van Nederlandse Diervoederketen door Wageningen Livestock Research uitgevoerd. Actuele prijswijzigingen van teeltkosten zoals kunstmest en zaaizaad en ruwvoerprijzen kunnen worden opgevraagd bij de leveranciers.

Bijlage 6 in het bijlagenrapport van de ontwerp CSV uitbreiden met de laatste twee alinea's.

Pagina 15

Belastingschade

B8: Advies: Voeg een paragraaf aan de CSV toe met uitleg over belastingschade en gebruik hiervoor de tekst uit de bijlage van de CSV betreffende belastingschade.

Reactie: De werkgroep stelt het BOF voor dit advies over te nemen.

Aanpassing van de CSV conform.

Pagina 16

Kavelaanvaarding

B9: Advies: Voeg een paragraaf aan de CSV toe betreffende kavelaanvaardingswerken. Maak hierin duidelijk dat een kavel goed bereikbaar moet zijn en een achteruitgang in bereikbaarheid opgelost wordt met kavelaanvaarding werken.

Reactie: In de ontwerp CSV is paragraaf 4.5 Kavelaanvaardingswerken . toegevoegd.

Bij een (wettelijke) herverkaveling conform de Wilg worden percelen “ingebracht en toegedeeld”. De percelen die worden toegedeeld moeten ongeveer een zelfde aard en hoedanigheid (gebruiksgemak) hebben als de gronden die worden ingebracht. Om de toegedeelde percelen ook hetzelfde gebruiksgemak te geven zijn er mogelijkheden om kavelaanvaardingswerken uit te voeren.

Kavelaanvaardingswerken mogen enkel worden aangevraagd en uitgevoerd op percelen die zijn geruild. Er wordt altijd een vergelijk gemaakt met de percelen die worden ingebracht en toegedeeld. Worden onvergelykbare gronden of minder vergelykbare gronden worden toegedeeld mag de eigenaar zelf de oppervlakte aanwijzen waarop hij/zij deze kavelaanvaarding wil toepassen.

Grondcompensatie is niet hetzelfde als (wettelijke) herverkaveling. Bij grondcompensatie worden géén percelen ingebracht maar percelen “toegewezen” ter compensatie van vermogensschade. De kwaliteit en hoedanigheid van compensatiegrond komt daarbij tot uiting in de agrarische verkeerswaarde daarvan, en er kan dus géén vergelijk worden gemaakt met een ingebracht perceel.

Niettemin kan een perceel compensatiegrond moeilijk of zelfs in geheel niet bereikbaar zijn voor de benadeelde die dit perceel krijgt toegedeeld. In dat geval zal het integraal gebiedsontwikkelingsplan moeten voorzien in een goede bereikbaarheid van de compensatiegrond (en eventuele ruilgrond) voor de nieuwe eigenaar.

Op het moment dat er zowel percelen worden geruild als gecompenseerd kan het soms onduidelijk zijn welke percelen wel/niet in aanmerking komen voor kavelaanvaarding.

Bij toepassing van de CSV wordt eerst bepaald welke oppervlakte is geruild is waarna er vergelijkbare percelen in de toedeling worden gezocht. Stel er wordt 5 hectare geruild en slechts 3 hectare is vergelijkbaar in gebruiksgemak. Dan kan de eigenaar/gebruiker zelf kiezen op welke percelen hij de laatste 2 hectare kavelaanvaarding wil toepassen. De gebiedscommissie en de eigenaar/gebruiker stemmen dit zoveel mogelijk samen af. Het is uiteindelijk de gebiedscommissie die bepaalt of een aanvraag reëel is cq. wordt gehonoreerd.

Kavelaanvaarding wordt door de gebruiker aangevraagd nadat de compensatie/toedeling vast staat. Normaliter beoordelen een aantal agrarische vertegenwoordigers uit een uitvoeringscommissie of bestuurscommissie de aanvragen.

NB: De kosten voor kavelaanvaarding worden normaliter via financiering vanuit het gebiedsproces bekostigd (meestal 70%) en bekostigd door de gezamenlijke eigenaren (meestal 30%). Deze kosten voor de gezamenlijke eigenaren worden betaald door de eigenaren die nut moeten betalen, en dus voordeel hebben bij het Ruilproces.

Aanpassing van de CSV conform.

Pagina 16

Arbeid en inkomensschade

B10: Advies: De CSV houdt nu nog geen rekening met extra eigen of betaalde arbeid terwijl die er wel is of gaat komen. De commissie adviseert om het CSV op het onderdeel arbeid aan te vullen waarbij voor extra ha grond een extra arbeid inzet wordt meegenomen. En om aanvullend bij het transitie proces ook rekening te houden met arbeid en arbeidsorganisatie alsmede een transitie regeling voor investeringen in arbeid besparing.

Reactie: De CSV houdt beperkt rekening met de extra arbeidsvraag bij de extensivering door grondcompensatie. Generiek in te rekenen extra arbeid voor de bewerkingen als bemesten, oogsten

en sloot- en graslandonderhoud zijn tegen loonwerktarieven meegenomen en verhoogd met 15% voor bemesten en oogsten wanneer 80% van bedrijfsareaal een drooglegging heeft van kleiner dan 50 cm. Deze drempelwaarde wordt ook gehanteerd voor het inrekenen van de opslag van 15% voor de inzet van lichtere machines op het areaal in de uitgangssituatie. De opslag van 15% is gebaseerd op de studie “Peilverhoging op veenweidegronden” uit 2018 van Wageningen Universiteit.

De CSV houdt niet specifiek rekening met werkzaamheden die in veelal in eigen beheer worden uitgevoerd en bedrijfsspecifiek zijn. Te denken valt aan het onderhoud aan greppels, afrastering en bijvoorbeeld het voorkomen van faunaschade. Deels kunnen deze kosten zijn verwerkt in de toename van teelt- en bewerkingskosten maar voor het overige deel ontbreekt een goede richtlijn voor het op kosten zetten van deze werkzaamheden

Met de klankbordgroep is afgesproken deze extra arbeidskosten aanvullend te vermelden in de ontwerp CSV en stemt er mee in dat ze niet apart worden ingerekend.

Aanpassing van de CSV conform.

C: CONTEXTUELE ADVIEZEN

De contextuele adviezen leiden niet tot aanpassingen van de ontwerp CSV.

Pagina 8

Transitie melkveehouderij veenweide

C1: Advies: Zorg voor voldoende draagvlak bij directe betrokkenen en bij alle andere actieve erf betreders in het gebied. Dit geldt niet alleen voor de transitie start (vermogensschade c.q. toedeling extra grond), maar ook nadrukkelijk voor het transitieproces in de bedrijfsvoering binnen 13 jaar alsmede eenmalige transitie investeringen.

Reactie: De CSV beperkt zich tot het objectief vast kunnen stellen wat de schade is bij peilverhoging. De CSV maakt het mogelijk om op voorhand scenario's van peilverhoging uit te werken en effecten daarvan per bedrijf en per perceel in beeld te brengen. De CSV maakt deel uit van het bredere pakket aan maatregelen wat valt onder het Flankerend Beleid. Vanuit het Flankerend beleid worden met melkveehouders scenariostudies gedaan (o.a. samen met de WeCR) naar passende bedrijfsstrategieën en het economisch perspectief. Deze studies lopen nog. De werkgroep geeft het BOF in overweging om binnen de hoofdlijnen van het Flankerend Beleid een transitieregeling in te richten om het voor de melkveehouders mogelijk te maken ook daadwerkelijk de transitie te kunnen doorlopen.

Op hoofdlijnen richt het Flankerend beleid zich op:

1. Het optimaliseren van de bedrijfsstrategie gericht op melkveehouderij na peilverhoging.
2. Het ontwikkelen en verbreden van inkomstenbronnen naast melk en vlees door overheids-inkomsten via groen-blauwe diensten (GLB en ANIb) en het waarderen van milieuprestaties via een KPI-systematiek (zie ook FPLG). Deze verbreding wordt ook gezocht via private inkomsten uit de koolstofmarkt door certificering van reductieprestaties als gevolg van een nieuwe bedrijfsstrategie die veelal extensiever is. Voor deze ontwikkeling en verbreding wordt samengewerkt

met publieke en private partijen aangesloten bij de Regiegroep Veenweide die toeziet op de realisatie van 1Mton CO₂eq reductie door het beperken van veenoxidatie.

3. Het ontwikkelen van nieuwe bedrijfsconcepten waar melkveehouderij gecombineerd wordt met bijvoorbeeld natte teelten voor de bouw. Deze worden o.a. opgepakt door de innovatiebedrijven (i.o.) in de Hegewarren.
4. Het ontwikkelen van coöperatie- en landgoedconcepten, waarbij de samenwerking tussen boeren en andere ondernemers kan leiden tot verdienmodellen op gebiedsniveau, denk aan gebiedsbeheer, duurzame energieconcepten en vastgoedconcepten voor wonen en recreatie. Met name in ADD en Akkrumer Goedland wordt dit opgepakt en beproeft.

Daarmee is het Flankerend Beleid vooral nog in ontwikkeling en heeft nog geen instrumenten voor het begeleiden van de transitie die bedrijven doorwillen maken na peilverhoging. Deze transitie kan begeleid worden met advies en met RO-ruimte voor ontwikkeling van verbrede bedrijfsconcepten.

Daarnaast stelt de werkgroep het BOF voor de organisatie van het veenweideprogramma te vragen in het komend jaar te onderzoeken of andere instrumenten (zoals bijvoorbeeld een transitiefonds voor eenmalige investeringen) aanvullend nodig zijn.

Pagina 8

Rekenmodel bijsturen en valideren

C2: Advies: Momenteel worden twintig percelen uit dit gebied gevolgd voor het model Waterwijzer Landbouw van Wageningen UR. Ga hier nadrukkelijk mee door, sowieso tot 13 jaar na de startdatum van de regeling.

Reactie: de berekeningen van de ruwvoerdepressie komen voort uit de WWL. De uitkomsten van de WWL zijn input voor het Koemodel van WeCR die leidt tot inzicht in de melkdepressie. De data die beschikbaar is voor ruwvoeropbrengst en ruwvoer kwaliteit, als mede de ontwikkeling van de botanische samenstelling van de grasmat is beperkt en deel verouderd. Om die reden monitort het veenweideprogramma graslandpercelen die nu al het peilniveau hebben wat het veenweideprogramma beoogd op deze parameters. Het gaat dan om een twintigtal percelen in ADD, Idzegea en in de proeftuin De Welle. De commissie stelt voor dit te blijven doen.

De werkgroep stelt het BOF voor dit advies over te nemen. Tevens adviseert de werkgroep dit programma uit te breiden met percelen die straks daadwerkelijk een peilverhoging doormaken, waardoor de data die we verkrijgen nog beter aansluit bij de praktijk. Daarnaast sluiten we aan bij landelijk onderzoek naar ruwvoer opbrengst, kwaliteit en draagkracht van veenbodems met een hoog peil. Dit onderzoek start naar verwachting in 2024. Al deze acties dragen bij aan een betere data-input voor de WWL en dus ook een toename van de betrouwbaarheid van de uitkomsten die gebruikt worden voor het berekenen van de melkdepressie.

Pagina 10

Verdienmodel veehouderij – rentabiliteit

C3: Advies: Monitor de bedrijfsrentabiliteit gedurende de transitie en beoordeel of bedrijven in de transitieperiode erin slagen om voldoende transitie in het verdienmodel te realiseren. Een gezond verdienmodel wordt door banken als de basis gezien voor de financierbaarheid van het bedrijf en vraagt in zekere zin om een andere bedrijfsstrategie in het veenweidegebied bij hogere peilen.

Reactie: Grondcompensatie is belangrijk voor de toekomstige bedrijfsrentabiliteit en daarmee voor een duurzame toekomst van de melkveehouderij. Wanneer vermogensschade met geld wordt gecompenseerd kan/zal de bank het bedrag opeisen om extra te kunnen aflossen op de financiering. Het melkveebedrijf blijft dan “achter” met het huidige grondareaal waarvan de landbouwkundige opbrengsten zijn beperkt door de peilverhoging. Een dergelijk bedrijf heeft een kwetsbare rentabiliteit en beperkte financieringsruimte voor de toekomst.

Het veenweideprogramma voorziet erin de ondernemer te faciliteren, zie ook adviezen en antwoorden over transitievragen. Ook wil het programma bedrijven die de peilverhoging doormaken volgen en begeleiden, als dat door de ondernemer gewenst wordt. Dit kan door het beschikbaar stellen van vouchers voor bedrijfsbegeleiding waarmee bijvoorbeeld deelnemers uit de landbouwadviespool ingezet kunnen worden. Dit is ook aangeboden in ADD tijdens de praktijksimulatie.

Het veenweideprogramma voorziet niet in het volgen van de (sociaal) economische resultaten van de bedrijven die een peilverhoging doormaken en een transitie van het verdienmodel doorvoeren. De werkgroep stelt het BOF voor deze monitoring te beleggen bij het WeCR, gericht op boeren die de peilverhoging doormaken en willen meewerken aan het aanleveren van bedrijfsgegevens.

Pagina 11

Verdienmodel veehouderij – inkomstencompensatie en transitietijd

C4: Advies: De commissie doet de aanbeveling aan het BOF om het transitieproces ook na de afwikkeling van de compensatie actief te blijven volgen, begeleiden en faciliteren. Dit met als doel te zorgen dat ook daadwerkelijk het gewenste resultaat op het gewenste moment behaald wordt, zowel maatschappelijk als bedrijfseconomisch.

Reactie: De werkgroep stelt het BOF voor dit advies over te nemen.

C5: Advies: Zorg, naast inzet van de CSV, voor actieve input van het transitieproces van de ondernemers en zet hier een specifiek programma op gericht op de ondernemers.

Reactie: De werkgroep leest dit advies als een oproep voor adequate ondersteuning van de boeren in het transitieproces. De werkgroep stelt het BOF voor dit advies over te nemen.

C6: Advies: Ondersteun het transitieproces van de onderneming met aanvullende transitieregelingen voor eenmalige kosten/investeringen. Deels is dit opgenomen onder kavelaanvaardingswerken, extra aandacht is nodig voor de bewerkingskosten.

Reactie: Kavelaanvaardingswerken zijn een vast onderdeel van het WILG-proces en daarmee is de handelswijze ten aanzien van dergelijke kosten geborgd. (zie ook reactie op advies B9) De reactie op advies C1 (draagvlak en éénmalige transitie-investeringen) gaat in op eventuele aanvullende transitie-regelingen voor éénmalige investeringen. De reactie van de werkgroep op advies C12 (parameters ruwvoer en bewerkingskosten) gaat in op de bewerkingskosten.

Pagina 12

Verdienmodel veehouderij – beweiding

C7: Advies: Onderzoek de consequenties van het beperkt of niet kunnen beweiden bij (plaatselijk extreem) hogere peilen en wanneer dit financiële consequenties heeft (doordat er geen premie voor weidemelk meer mogelijk zou kunnen zijn in de toekomst). In het verlengde van bovenstaande is het

belangrijk om rekening te houden met toekomstige eisen aan de bedrijfsvoering van melkveehouders waarbij weiden een 'License to produce' kan worden.

Reactie: Weidegang is één van de succesfactoren voor weiden op veen (zie brochure Weiden op veen van de stichting Weidegang). Draagkracht van veengrond zit in de graszode. Het realiseren van een dichte graszode met veel weidegang levert de beste draagkracht. Derhalve is weiden cruciaal voor draagkracht en wordt er op veenweide bedrijven ook veel geweid. Weiden op veen met een hoog peil vraagt wel maatwerk en een melkveehouder die de eigenschappen van zijn grond kent en het vakmanschap in de vingers heeft om op uitéénlopende weersomstandigheden in te kunnen spelen.

De CSV stelt de ondergrens voor een duurzaam landbouwkundig perspectief op bedrijfsniveau op een gemiddelde GWS van 40 cm onder maaiveld met tevens maximaal 15% van de percelen met een gemiddelde GWS van $20 < x < 40$ cm beneden maaiveld. Met deze randvoorwaarden en het vakmanschap moet het mogelijk zijn om in z'n algemeenheid ten minste 120 dagen minimaal 6 uur te weiden, aldus stichting Weidegang.

In de wet- en regelgeving voor biologische productie van voedingsmiddelen staat dat biologisch melkvee vanaf half mei weidegang moet hebben, inclusief jongvee. Tenzij de bodem- of weersomstandigheden dit verhinderen. Binnen deze wet- en regelgeving zijn er geen financiële consequenties te verwachten door vermindering van weidegang als gevolg van peilverhoging.

Naast een hogere melkprijs gekoppeld aan het weiden van melkvee kan via de veemaatregelen verlengde weidegang (1) overdag weiden en (2) dag en nacht weiden in eco activiteiten punten worden gehaald voor de brons, zilver en goud score in het GLB. Voor de activiteit overdag weiden moet minimaal 1500 uur worden geweid en gestart worden voor 15 mei. Voor de eco-activiteit dag en nacht weiden moet minimaal 2500 uur worden geweid en ook worden gestart voor 15 mei. Door peilverhoging kan het realiseren van 2500 uren weidegang mogelijk in gedrang komen. Daarbij moet gemeld worden dat dit niet de standaard is en dat alternatieve eco-activiteiten kunnen worden aangewend om de mogelijke nadelige gevolgen te compenseren. In de csv wordt bij grondcompensatie gerekend met brons. Die score is ook te realiseren zonder de eco-activiteit dag en nacht weiden.

Wanneer in de toekomst de eisen worden aangescherpt voor weidepremie en/of de weidegang- eco-activiteiten kan vanzelfsprekend de CSV hierop worden aangepast. Daarbij moet in ogenschouw worden genomen dat de diversiteit van situaties zo divers is dat wanneer in de toekomst de eisen verzwaren het ingewikkeld zal zijn om dit in een generieke CSV in te passen.

Pagina 12

Verdienmodel veehouderij – onrendabele top bij transitie of verplaatsing

C8: Advies: Onderzoek actief, samen met de landelijke overheid, of de conceptverplaatsingsregelingen voor natuur (stikstof), specifiek gericht op ondersteuning van onrendabele top van gebouwen, bij verplaatsing en financiering van de onrendabele top van grond bij verplaatsing, ook ingezet kan worden voor verplaatsing van veenweidebedrijven binnen de grenzen van het EU-staatssteunkader en biedt dit naast het compensatiemodel actief aan bij verplaatsing.

Reactie: Het prijsverschil tussen een ‘landingslocatie’ en de grond die een bedrijf dat wil verplaatsen is inderdaad vaak een struikelblok voor die verplaatsing en daarmee een serieus probleem voor het verkrijgen van voldoende compensatiegrond.

Een uit de veenweiden te verplaatsen melkveehouderij zoekt het liefst op andere/betere gronden een landingslocatie met dezelfde hoeveelheid hectares. Immers: een boer wil doorgaans op de landingslocatie niet alsnog of opnieuw in een transitieproces geraken. Andere/betere gronden kunnen op een beperkter grondareaal betere landbouwkundige opbrengsten genereren maar gelet op de benodigde mestplaatsingsruimte voor de bestaande veestapel is een grondareaal nodig van dezelfde omvang. En dus ontstaat er dan vaak een onrendabele top.

De provincie Fryslân kent nu reeds de SAB, de Subsidie Agrarische Bedrijfsverplaatsing. Deze heeft tot doel “de verbetering van de ruimtelijke structuur, agrarische structuur, natuur, landschap of milieu mogelijk te maken middels de realisatie van bedrijfsverplaatsingen” en kan dus ook worden toegepast bij verplaatsingen ten behoeve van het verkrijgen van compensatiegrond in het Veenweideprogramma. Subsidie kan echter enkel worden verstrekt voor de verplaatsing van agrarische bedrijven en investeringen in bedrijfsgebouwen op de hervestigingslocatie en niet om grondprijverschillen te overbruggen. De maximale subsidie per bedrijf is € 600.000,--.

Ook bij het Rijk wordt in het kader van het stikstof beleid (“Trappetje van Remkes”) een vergelijkbare landelijke verplaatsingsregeling uitgewerkt waarbij het logisch zou zijn dat deze lange regeling op termijn ook toepasbaar zal zijn op gebiedsprocessen in het algemeen (en dus ook bij het Veenweideprogramma).

De werkgroep erkent echter dat hiermee de verschillen in grondprijs niet altijd voldoende overbrugd worden. De provincie is hier over ambtelijk ook reeds geruime tijd met LNV in gesprek. Tot op heden stranden pogingen om verplaatsende bedrijven een ruimere vergoeding dan enkel de taxatiewaarde van de achtergelaten grond te geven echter steeds op het bezwaar van de staatssteun.

Een andere mogelijkheid is (zoals in de Gebiedscommissie Aldeboarn De Deelen wel is geopperd) dat de overheid (een deel van) de grond van een landingslocatie eerst zelf opkoopt om deze daarna tijdelijk, in (een vorm van) pacht aan de te verplaatsen boer uit te geven. Daarmee kan mogelijk een verschil in grondprijs worden overbrugd. Op deze manier komt de overheid in de rol van financier. Dat zou eventueel ook door een grote financier of institutionele belegger kunnen worden opgepakt. Flankerend aan de vaststelling van de CSV kan worden onderzocht of er financiers en/of institutionele beleggers zijn die daarin een rol willen spelen.

Aanvullend zou de overheid wellicht ook een financieringsarrangement met een lage rente kunnen aanbieden. Een soort “verplaatsingsrente” als variant op de bekende ruilverkavelingsrente.

De werkgroep adviseert het BOF om dit advies van de deskundigencommissie over te nemen.

C9: Advies: Overweeg vanuit Provincie in situaties waarin de wens van de melkveehouder en blooteigenaar niet op elkaar aansluiten om de erfpachtovereenkomst (financiering) over te nemen. Dit geldt nadrukkelijk voor die veenweidegebieden waarin erfpacht juist meer voorkomt.

Reactie: De werkgroep erkent dat er in sommige gevallen bij peilverhoging een mismatch kan ontstaan tussen de wensen van pachters en verpachters. En dat juist in gebieden waar erfpacht

relatief veel voorkomt dit mogelijk een belemmering voor een soepele toepassing van de CSV en het gebiedsproces zou kunnen zijn. Ambtelijk zijn daarover ook reeds enkele gesprekken gevoerd met grote institutionele verpachters en financiers.

Overname van de (erf-)pachtovereenkomsten door andere verpachters zou in sommige gevallen mogelijk een oplossing kunnen bieden. Het is echter de vraag - en uiteindelijk een bestuurlijke keuze – of de provincie een dergelijke rol zou kunnen en moeten spelen. Ook hier geldt dat de provincie daarmee in de rol van financier zou gaan kruipen, wat geen natuurlijke rol voor de overheid is. Het gaat in tegen het huidige beleid en algemeen gedeelde gevoel dat de overheid geen (groot-)grondbezitter dient te zijn.

Flankerend aan de vaststelling van de CSV zou ook hier nader onderzocht kunnen worden of er beleggers of financiële instellingen zijn die in een dergelijk geval die rol wel op zich willen nemen.

De werkgroep adviseert het BOF om dit mee te nemen bij het in de reactie op advies C8 geopperde onderzoek naar de rol van institutionele beleggers.

Pagina 13

Compensatiegrond

C10: Advies: Zorg dat er voldoende ruilgrond beschikbaar is bij de start van een gebiedstransitie en focus hierbij niet alleen op grondcompensatie binnen het gebied. De commissie adviseert aan de Provincie om voor het CSV-proces de mogelijkheid tot verplaatsing naar buiten het veenweidegebied ook actief te bieden omdat naar verwachting stoppende melkveehouders in het veenweidegebied onvoldoende extensivering ruimte bieden. Bij verplaatsing koopt een melkveehouder zelf een bedrijf - zo mogelijk buiten het veenweidegebied - en ondersteunt de Provincie actief de verplaatsing. Extra aandacht is nodig om bij verplaatsing ook gebruik te maken van de concept verplaatsingsregeling voor piekbelasters én de onrendabele top bij verplaatsing in investeringen in gebouwen alsmede de financieringsvormen voor de duurdere grond buiten het veenweidegebied.

Reactie: Het kunnen beschikken over voldoende compensatiegrond, primair in het gebied zelf, is inderdaad hét belangrijkste criterium voor een goede en zinvolle toepassing van de CSV. Het uitgangspunt van het Veenweideprogramma is immers zoveel mogelijk compenseren in grond. Op dit moment is het beschikken over voldoende compensatiegrond in de bestaande transitiegebieden zelf al een grote uitdaging en zorg. Erkend wordt dat enkel het aantal stoppers niet voor voldoende ruimte zullen zorgen en dat het dus noodzakelijk is dat een aantal bedrijven extra ruimte maken door te verhuizen naar buiten het plangebied (waarbinnen de CSV wordt toegepast).

Tot op heden is het niet het beleid van de provincie om actief potentiële landingslocaties op te kopen om zodoende grond 'op voorraad' te verkrijgen. Terecht ook geeft de deskundigencommissie aan dat een ondernemer zelf de keuze voor een landingslocatie zal moeten maken. De overheid zou een dergelijke verplaatsing wel zoveel mogelijk moeten willen ondersteunen en daarbij alle mogelijke bestaande regelingen moeten aanreiken – dat doet de provincie thans ook al wel.

In de discussie met de klankbordgroep kwam daarbij het volgende aan de orde:

- De KBG deelt de opvatting van de deskundigencommissie dat verder weg van het plangebied de ondernemer zelf een landingslocatie dient te zoeken – tussentijds eigendom van de Provincie lost daarbij weinig op.

- De overheid zou echter wel grond kunnen opkopen in de directe nabijheid van een plangebied. Dit kan helpen bij het verwerven van voldoende compensatiegrond voor het plangebied.
- Daarnaast kan de overheid (specifiek geschikte) melkveehouders in het plangebied actief een verplaatsingsmogelijkheid aanbieden. Dan koopt de melkveehouder buiten het plangebied zelf een bedrijf. Daarbij is het belangrijk dat de Provincie hulp biedt bij de verplaatsing – zie ook advies C8.

Zoals eerder in de reactie op advies C8 al aangegeven stuit actieve hulp bij uitplaatsing van bedrijven naar duurdere grond echter al snel op het probleem met staatssteun. In dat antwoord worden ook een aantal suggesties gedaan hoe daar concreet mee om te gaan.

Pagina 14

Gebouwen en erf

C11: Advies: De commissie adviseert om actief nulmetingen uit te voeren op tenminste de locaties zoals hierboven genoemd onder punt 1 en punt 3 en zo mogelijk enkele locaties genoemd onder punt 2(paragraaf 3.7). Dit voorkomt achteraf discussie wanneer er alsnog schade aan gebouwen, erf en mest- en voeropslagen gaat optreden.

Reactie werkgroep: Het risico op verzakken van gebouwen, erf, voer- en mestopslagen is inherent aan veengebieden met een minder draagkrachtige bodem. Het flankerend beleid, en als onderdeel van daarvan de CSV, regelt het compenseren van nadeel als gevolg van overheidshandelen ofwel een overheidsbesluit, in dit geval het peilbesluit. In de gevallen waarbij rondom bedrijfslocaties sprake is van een peilverhoging wordt in het gebiedsproces per locatie een risicobeoordeling gedaan. Als er sprake is van een reëel schaderisico wordt de huidige situatie goed in beeld gebracht (nulmeting) en een inschatting gemaakt wat de effecten van de peilverhoging kunnen zijn. Op basis van maatwerk worden afspraken gemaakt over mitigerende maatregelen. Mocht er desondanks toch (achteraf) schade optreden als gevolg van de peilverhoging kan er altijd een beroep worden gedaan op de algemene nadeelcompensatieregeling van het waterschap.

C13: Advies: Houd bij de start actief rekening met de invloed van vernatting op de ruwvoer kwaliteit. De commissie verwacht dat nieuwe data rondom de voederwaarde van ruwvoer bij een hoger waterpeil een grotere negatieve melkdepressie zal laten zien dan momenteel uit de WWL naar voren komt en derhalve een grotere inkomstenschade zal gaan geven.

Reactie: De verandering van de ruwvoer kwaliteit en de daaraan gekoppelde afname van de melkproductie is nu gebaseerd op beschikbare rapportages van wetenschappelijk- en praktijkgericht onderzoek. Onderzoek dat in de afgelopen decennia vooral is uitgevoerd, waarin de omstandigheden, zoals bijvoorbeeld grondwaterpeil ten behoeve van de landbouw waren geoptimaliseerd. Onderzoek naar de effecten van peilverhoging op botanische samenstelling van de graszode en de voederwaarde van de grasopbrengsten zijn recentelijk gestart, zoals op de Hoogwater Boerderij in Zegveld.

Provincie Friesland is in 2022 gestart met een meerjarig monitoringsprogramma van de graskwaliteit op 18 percelen met een drooglegging van ca. 40 cm. Naast monitoring van de voederwaarde wordt ook de botanische samenstelling van de graszode in beeld gebracht en de veranderingen vastgelegd. Recentelijk is door VIPNL het onderzoeksvoorstel Weide & Water ingediend bij LNV waarin de gevolgen van vernatting in veenweiden landelijk onderzocht gaat worden.

Dit meerjarig empirisch onderzoek in de verschillende projecten zal belangrijke data opleveren om de rekenregels in de CSV m.b.t. de melkdepressie beter te funderen en wanneer nodig aan te passen.

Tekstuele aanpassingen in de ontwerp CSV met het oog op herformulering tekst peildata

Pagina 14

Uitgangspunt

Peilbeleid voor de rekensystematiek

Omdat het Veenweideprogramma 2021-2030 in mei 2021 is vastgesteld geldt:

1. voor het bepalen van de feitelijke peilverhoging het verschil tussen het vigerend slootpeil op de referentiedatum (1 mei 2021) en het beoogde slootpeil op de peildatum [ruilplan](#); *(NB: zie voor definitie peildatum [ruilplan](#) paragraaf 8.3)*
2. voor het berekenen van de vermogensschade de feitelijke peilverhoging (onder 1. hiervoor) waarbij wordt opgeteld het verschil tussen de bodemhoogte op de referentiedatum (AHN4 - “gevlogen” in 2020) en de bodemhoogte volgens de meest actuele versie van de AHN op de peildatum.

Pagina 26

Uiteindelijk wordt de schade berekend op de peildatum [ruilplan](#) en spelen latere beleids- of marktontwikkelingen daarbij géén rol meer. (zie verder paragraaf 8.3)

Pagina 45

Over een periode van 1 tot 2 jaar [vóór de peildatum ruilplan](#) worden alle grondmarkttransacties in en rondom het plangebied geanalyseerd. Bij een te beperkt aantal transacties kan er voor worden gekozen om een langere periode te kiezen of het onderzoeksgebied uit te breiden. Wanneer een langere periode wordt gekozen worden de transactiewaarden gecorrigeerd naar de peildatum op basis van de agrarische grondprijsontwikkeling.

Pagina 47

Tenslotte krijgt elk individueel perceel (op basis van zijn specifieke kenmerken op elk van de 3 parameters) een hoeveelheid punten en op basis van dit puntenaantal wordt het automatisch ingedeeld in een ruilklasse. Voor elk perceel wordt op deze manier de ruilklasse [vóór](#) en na de peildatum [ruilplan](#) bepaald. In ruilverkavelingsprojecten werd dan vroeger gesproken over de zogenaamde 1^e en 2^e schatting.

Voor elk kadastraal perceel is nu via de ruilklassen de grondwaarde [vóór](#) en na de peildatum [ruilplan](#) bekend. De vermogensschade voor elk individueel perceel kan eenvoudig worden vastgesteld, door het waardeverschil tussen de grondwaarden van de beide ruilklassen te bepalen. Deze zal doorgaans negatief zijn (vermogensschade) maar kan in een incidenteel geval ook positief zijn (vermogensvoordeel).

Pagina 73

- 5) In geval van erfpacht hebben zowel het erfpachtrecht als de bloot eigendom een waarde (samen gelijk aan de waarde van de vol eigendom). Bij het vaststellen van de vermogensschade zal de verdeling van de vermogensschade tussen de bloot eigenaar en de erfpachter voor elk

afzonderlijk erfpachtcontract op de peildatum [ruilplan](#) moeten worden vastgesteld. Dat is maatwerk voor een taxateur, waarbij behalve de marktwaarde van de grond, vooral de actuele canon, de resterende duur en de situatie bij einde erfpacht bepalend zijn voor die verdeling. De verdeling van de vermogensschade tussen de erfpachter en de bloot eigenaar wordt in beginsel naar rato van de verhouding tussen de waarde van het erfpachtrecht en de waarde van de bloot eigendom vastgesteld.

Bij reguliere pacht komt de vermogensschade toe aan de verpachter, die wordt gebaseerd op de (lagere) verpachte waarde. Deze waarde in verpachte staat wordt op de peildatum [ruilplan](#) vastgesteld, afhankelijk van de waardedruk die de verpachting met zich mee brengt. Bijvoorbeeld op 60% van de vrije marktwaarde.

Bijlage 8b

**Second opinion
rekensystematiek CSV met
reactie werkgroep CSV**

Verslag Analyse rekenregels Concept CSV

Provincie Friesland
Veenweide programma
T.a.v. B. Bakker
Postbus 20120
8900 HM Leeuwarden

Uw kenmerk: 02195346

Betreft: Second opinion rekensystematiek CSV

Zegveld, 20 februari 2024

Geachte heer Bakker, beste Bouwe,

Provincie Friesland wil de financiële gevolgen voor boeren ten gevolge van vernatting van veengronden in de Friese veenweiden compenseren. Hiervoor wordt de rekensystematiek Compensatie Systematiek Veenweiden (CSV) ontwikkeld.

U heeft ons gevraagd de achterliggende rekenregels van de CSV te beoordelen.

CONCLUSIES

1. In het rapport Ontwerp CSV en het ontwerp CSV bijlagenrapport wordt complexe materie in prettig leesbare en begrijpelijke taal uitgelegd.
2. Uit de analyse en controle blijkt dat de rekensheets overzichtelijke rekenbladen bevatten met correcte formules.
3. Er zijn aandachtspunten; onder de genoemde aandachtspunten (uitgangspunten in de voerberekening, de melkdepressieberekening en de mestberekening) zitten een paar punten die invloed kunnen hebben op de berekening van de inkomensschade. Ons advies is om deze aandachtspunten en de impact ervan op de schadeberekeningen te beoordelen en eventueel in de rekensheets op te nemen. De beoordeelde validatie's hebben alle een positieve marge ontwikkeling. De vraag is of deze voldoende groot is voor het opvangen van de genoemde aandachtspunten.
4. De uitkomsten van de CSV op verschillende bedrijfsexploitaties zijn niet doorgerekend met onze eigen modellen. Dat was ook niet de bedoeling van deze opdracht. De 1^e indruk is dat dit generieke rekenmodel een prima rekensystematiek is om de optredende schade door slootpeilverhoging te bepalen en te compenseren.
5. We verwachten dat de CSV-rekenmethodiek breed inzetbaar kan worden in de veenweidegebieden van Nederland, wanneer de invoervariabele geactualiseerd worden op gebied specifieke situaties en de ontwikkeling van de prijzen die worden gehanteerd in de berekeningen van de vermogens- en inkomensschade.

In dit verslag beschrijven we achtereenvolgens de door u verstrekte informatie en de uitgevoerde analyse van de rekensheets met daarbij onze waarnemingen. We besluiten dit verslag met een aantal aandachtspunten.

INFORMATIE

Om de beoordeling uit te kunnen voeren is informatie beschikbaar gesteld. Dit betreft:

- 1) Ontwerp CSV 4^e concept 22-09-23 tbv BOF d.d. 6 oktober
- 2) Ontwerp CSV Bijlagerapport 22-09-23 tbv BOF d.d. 6 oktober
- 3) Nieuw hoofdstuk 5 Vermogensschade door peilverhoging
- 4) Bijlage 5: Methodiek opzetten ruiklassensysteem
- 5) Rekensheet ruiklassen (basisbestand)
- 6) Rekensheets Validatie
- 7) Rekensheet CSV - inkomensschade

In de documenten 1 t/m 4 wordt de Compensatie Systematiek Veenweiden beschreven. Gelet op de ingewikkelde materie wordt in deze rapporten in prettig leesbare en begrijpelijke taal uitgelegd hoe de CSV werkt.

De rekensheets 5 tot en met 7 worden gebruikt om per bedrijf de vermogens- en inkomensschade te bepalen en ingeval er gekozen wordt voor grondcompensatie met hoeveel grond (en van welke kwaliteit) de schade gecompenseerd kan worden.

ANALYSE

Controle CSV-excel rekenregels

Vermogensschade (rekensheet ruiklassen)

In de rekensheet ruiklassen (basisbestand) wordt op perceelsniveau voor de bestaande en toekomstige situatie gegevens over slootpeilen, bodemtype en kwel toegevoegd. Per perceel wordt de landbouwkundige waarde voor en na slootpeilaanpassing bepaald. Het verschil is de vermogensschade (per perceel). Vervolgens worden in drie kolommen oppervlaktes berekend voor 3 kwaliteits-soorten compensatiegrond. De waarde van de drie kwaliteitsklassen grond staat boven de kolommen met aanduiding Gemiddeld, Goed en Matig.

In de rekensheet is geen formule te controleren of de juiste grondwaarde per perceel is berekend (kolom u en kolom v). Globaal is gekeken naar de grondwaarde per ruiklasse en deze getallen komen overeen.

Wetterskip Fryslân voert in opdracht van de gebiedscommissie de WWL-FV berekeningen uit. De gebiedscommissie voert vervolgens een validatie uit op de uitkomsten van de WWL-FV.

Vervolgens worden per individueel perceel de waarden van de 3 parameters "netto" kg droge stof (DS), kVEM en DVE - vóór en na de peilverhoging - toegevoegd aan het basisbestand. Met netto wordt bedoeld; na aftrek van beweidings-, oogst- en voerverliezen.

Met deze drie parameters en de vastgestelde prijzen per kVEM en DVE wordt per perceel de gewasopbrengst berekend in € /ha (kolom AV). De gewasopbrengst per ha wordt vervolgens vergeleken met een normatieve opbrengst per ha (uitgedrukt in %)

Hierop wordt nog een correctie toegepast ingeval er maaiveldverschillen in een perceel voorkomen. In kolom BB wordt per perceel een correctie % berekend t.o.v. de huidige situatie.

Met behulp van dit correctie % wordt een perceel ingeschaald in een ruiklasse.

In de rekensheet zijn geen formules te vinden en te controleren of de juiste ruiklasse per perceel is berekend (kolom BB en kolom BC).

De rekenregels die in de rekensheet staan, zijn steekproefsgewijs gecontroleerd en zijn akkoord.

Inkomensschade (Rekensheet CSV – inkomensschade)

In dit rekenblad wordt de inkomensschade op bedrijfsniveau bepaald. Hiervoor wordt de schade door mutatie in gewasopbrengst, uitbreiding mestopslagcapaciteit, afnemende melkopbrengsten en schade door uitbreiding areaal berekend.

1. Werkblad verrekenformulier (vooraf) : De rekenregels zijn akkoord.
2. Werkblad LGR (achteraf): In dit werkblad zitten foutverwijzingen en ontbreken de formules.
3. Werkblad bedrijfsgegevens: : De rekenregels zijn akkoord.
4. Werkblad gewas: Rekenregels akkoord.
 - a. Werkblad mestopslag: De rekenregels zijn akkoord.
 - b. Inhoudelijk: Berekende rente over de investering ontbreekt
5. Werkblad melk (melkdepressie): De rekenregels zijn akkoord.
6. Werkblad areaal: De rekenregels zijn akkoord.
 - a. Inhoudelijk: Hier ontbreekt de post extra eigen arbeid. Meer grond betekent meer onderhoud aan dammen, paden, hekken, en greppels. Daarnaast vraagt een groter areaal meer tijd voor registraties GDI (intekenen bufferstroken, extra grondbemonstering) Hiervoor zou een normatief bedrag per ha kunnen worden toegevoegd. B.v. 1 uur arbeid en 1 uur extra administratie (x uurtarief).
7. Werkblad mest: De rekenregels zijn akkoord.
 - a. Inhoudelijk: Ingeval er een verandering optreedt in het ruwvoerrantsoen, bijvoorbeeld door meer gras en minder snijmais kan dit effect hebben op het ureumgetal en daarmee op de bedrijfsspecifieke excretie (mestproductie). In veel gevallen na de afschaf van de derogatie betekent dit extra mestafzet. Eén extra ureumpunt is op een melkveestapel van 100 melkkoeien ca. 50 ton extra mestafzet. . Het is te overwegen om hier rekening mee te houden.

Slotconclusie rekensheets ruiklassen en CSV-inkomensschade

De rekensheets zitten goed en overzichtelijk in elkaar. De gecontroleerde rekenregels zijn consistent en akkoord.

Er zijn een aantal inhoudelijke aandachtspunten en uitgangspunten benoemd die invloed hebben op het financieel resultaat. Hoe groot deze effecten zijn, zal verschillen per bedrijfssituatie.

Controle bedrijfseconomische berekeningen (validatie CSV)

De validatie van de CSV is uitgevoerd met 3 grondtypen voorkomend in Aldeboarn zuid. In het rekenmodel "validatie CSV" dat daarbij is gebruikt wordt zichtbaar gemaakt hoe de bedrijfseconomische cijfers wijzigen bij de peilverhoging, wanneer de vermogensschade wordt gecompenseerd in geld, grond of een combinatie van geld en grond. De door ons uitgevoerde analyse is uitgevoerd met de uitwerkingen van het grondtype 10-40 cm klei en veen. Voor het tussenliggende bodemtype 1-10cm klei op veen is hetzelfde rekenmodel gehanteerd en zijn uitsluitend de invoervariabelen uit de WWL-FV van een ander niveau, dat tussen de grondtype 10-40 cm klei en veen zal liggen. Dat maakt de controle van deze uitwerking overbodig. .

Validatie CSV (2 grondtypen)

Dit rekenmodel met de uitwerkingen van voerbalans, mestproductie en de financiële resultaten zit overzichtelijk en goed in elkaar. In het rekenmodel wordt op basis van grondtype berekend wat de effecten zijn op gewasopbrengst, voerbalans, melkproductie en mestbalans. Deze effecten zijn van invloed op de vermogens-schade (met of zonder grondcompensatie) en de inkomensschade.

1. Werkblad grondcompensatie: In het werkblad wordt de gewaswaarde berekend en het % gewaswaarde t.o.v. de maximale gewaswaarde. Na aftrek van strafpunten wordt een waarde bepaald waarmee de ruilklasse wordt bepaald en daarmee de grondwaarde. In de kolommen K en L wordt het verschil berekend tussen oude en nieuwe situatie. Na aftrek van een eigen risico van 2% wordt de vermogensschade bepaald. De rekenregels zijn akkoord.
 - a. In het werkblad grondcompensatie worden gegevens ingevoerd vanuit de output WWL-Fv. De uitkomsten van en input vanuit WWL-Fv zijn niet inzichtelijk en controleerbaar.
2. Werkblad voer: In dit werkblad wordt voerbehoefte, voeropname en voeraanbod afgestemd en een voorspelling gemaakt van de te verwachten melkproductie. De rekenregels zijn akkoord.
3. Werkblad mest: In dit werkblad wordt de mestproductie op bedrijfsniveau berekend de aan- / afvoerruimte voor organische mest. De rekenregels zijn akkoord.
 - a. In rij 19 wordt het melkureum als uitgangspunt genomen voor de stikstof- en fosfaatproductie. Het melkureum kan als gevolg van het voerantsoen hoger of lager komen te liggen. 1 punt verschil melkureum betekent bij 105 melkkoeien

50 ton meer / minder mestafvoer/mestaanvoer. Indien er mest afgevoerd moet worden betekent dit $50 \text{ ton} \times € 20,- = € 1.000,-$ meer mestafzetkosten

4. Werkblad scenario's vergelijken: In dit werkblad worden de scenario's overzichtelijk naast elkaar weergegeven. De rekenregels zijn akkoord.
 - a. In rij 74 wordt de aanwas van de veestapel weergegeven. Wanneer de begin – en eindaantallen van de veestapel gelijk zijn is dit bedrag mijns inziens nihil. Ik zou het bedrag omzet + aanwas samenvoegen als een bedrag en dit gelijk houden als de veestapel gelijk blijft.
 - b. De kosten diergezondheidszorg en overige veekosten blijven in alle scenario's gelijk. Bij nattere omstandigheden met een verhoogd risico op worm- en leverbotbesmettingen zijn hogere kosten voor gezondheidszorg aannemelijk.
 - c. Wanneer er als gevolg van nattere omstandigheden minder weidedagen zijn, zullen de strooiselkosten en de kosten mestaanwending toenemen (meer mest in de put).
 - d. In het geval dat de melkproductie daalt kan de normatieve fosfaatproductie afnemen en ontstaat er een overschot aan fosfaatrechten. Worden deze fosfaatrechten dan verkocht? En zo ja wordt de rente op kapitaal als inkomstenpost gerekend?
 - e. Bij kosten extra mestopslag ontbreekt de berekende rente over het gemiddeld geïnvesteerd bedrag. Rekenregels akkoord.

Slotconclusie rekensheet validatie CSV

De rekensheet zit goed en overzichtelijk in elkaar. De rekenregels zijn consistent en akkoord. Er zijn een aantal inhoudelijke aandachtspunten benoemd die invloed kunnen hebben op de economische resultaten. Hoe groot deze effecten zijn, zal verschillen per bedrijfssituatie en het adaptief handelen van de ondernemer.

SAMENVATTING AANDACHTSPUNTEN

Hieronder volgt een samenvatting van de aandachtspunten die in de analyse hierboven zijn toegelicht.

- 1) Formules in het werkblad LGR (achteraf) in de rekensheet CSV waren niet te controleren
- 2) De berekende rente op gemiddeld geïnvesteerd kapitaal bij uitbreiding van de mestopslag is niet in de schadeberekening voor extra mestopslag meegenomen.
- 3) De kosten van eigen arbeid bij grondcompensatie voor het onderhoud aan extra percelen en extra administratieve handelingen zijn niet meegenomen in de schadeberekening

- 4) Het ureumgehalte in de melk is gelijk gehouden voor en na peilverhoging bij de validatie van de csv. Bij veel grond compensatie en het wegvallen van de mogelijkheid van de teelt van snijmais is de vraag of het niveau voor peilverhoging kan worden gehandhaafd
- 5) Aanwas veestapel wordt berekend aan de hand van de melkproductie. Bij verandering van peil zal deze niet afnemen
- 6) Veekosten, zoals strooisel- en diergezondheidskosten, kunnen wijzigen bij peilverhoging, waarbij de diergezondheidskosten bij leverbot sterk kunnen toenemen. Dit vraagt aandacht .
- 7) Bij een gelijkblijvende omvang van de veestapel en een daling van de melkproductie zijn fosfaatrechten te verkopen. Deze opbrengst is buiten beschouwing gelaten.

Advies is om deze aandachtspunten in de rekensheets te controleren en de impact op de uitkomsten te beoordelen

Mocht u vragen of opmerkingen hebben dan verzoek ik u contact met mij op te nemen.

We zijn erg benieuwd naar de definitieve applicatie CSV en de toepasbaarheid ervan in andere veenweideregio's.

Met vriendelijke groet,

Ing. K. de Jong,
Senior Adviseur Economie & strategie

Reactienota op second opinion bij aandachtspunten

- 1) **LGR-achteraf:** Controle was niet mogelijk omdat dit blad nog moet worden ontwikkeld.
- 2) **Mestopslag:** Toevoegen **berekende rente** op investering mestopslag is een optie. (4.5% op het gemiddeld geïnvesteerd vermogen). Besluit nemen in KBF.
- 3) **Arbeid:** De onafhankelijke Adviescie heeft dit punt ook reeds geagendeerd in hun advies. Naar aanleiding hiervan is dit punt besproken in de klankbordgroep van 28 november, waarin is besloten dit wel te benoemen, maar niet op waarde te zetten en in te brengen als wisselgeld voor het feit dat de NMR slechts 2% is.
- 4) **Ureumgehalte:** In de uitwerking van de validatie is gerekend met een ureum van 22. Een extra ureumpunt is bij een omvang van 140 melkkoeien en bijbehorend jongvee is ca. 65 ton mest á € 25 / ton is dit een bedrag € 1.625. Echter een lagere melkproductie en de daaraan gekoppelde lagere mestproductie is in de csv ook niet als een voordeel ingerekend. Het voordeel van de melkproductie daling (ca. 3%) is iets groter, dan het nadeel van 1 punt ureum stijging. Per saldo is de besparing op de mestafzet bij de gehanteerde vee-kengetallen 16 ton in het voordeel van grondeigenaar/gebruiker.
- 5) **Aanwas veestapel:** CSV gaat uit van ongewijzigde omvang veestapel en rekent niet met verandering van de aanwas. De afname is ten onrechte meegenomen in de validatie. Bij een melkdepressie van 3% en een bedrijfsproductie van 1.000.000 kg melk á 0.5 ct aanwas = ca. € 150, die ten onrechte als schade is ingerekend in validatie.
- 6) **Veekosten:**
 - a. In de CSV wordt geen onderscheid gemaakt tussen weiden en niet weiden. Daarnaast zijn de strooisel kosten niet materieel van omvang in de kostprijs van melk. Voorstel is deze buitenbeschouwing te laten.
 - b. M.b.t. de diergezondheid (Leverbot). Er is geen directe relatie tussen peilverhoging en het voorkomen van Leverbot en dus geen onderdeel van de CSV. Er zijn een drietal actie uitgezet in het veenweide programma om het risico op leverbot te verkleinen
 - i. Er loopt een monitoringsprogramma (tankmelk).
 - ii. Er is een handleiding "Mogelijkheden om risico's op leverbotinfectie te beperken bij grondwaterpeilverhoging"
 - iii. De provincie participeert in de PPS "Wijs met wormen" waarin wordt onderzocht welke preventieve handelingen kunnen worden genomen ter verkleining van het risico.
- 7) **Fosfaatrechten:** De CSV houdt geen rekening met ondernemerskeuzes. Het verkopen van fosfaat is een ondernemerskeuze.

Bijlage 9

**Toepassing landinrichting
bij gebiedsgerichte aanpak
veenweiden**

Toepassing landinrichting bij gebiedsgerichte aanpak veenweiden

Opdrachtgever:

Versie:

Auteur:

Provincie Fryslân

18 januari 2022

mr. ing. J. Heinen

Inhoud

1	Inleiding.....	4
2	Landinrichting.....	5
2.1	Uitvoeringsinstrumenten	5
2.2	Kavelruil.....	5
2.3	Herverkaveling	5
2.4	Bevoegdheden en delegatie.....	6
3	Relevante kaders voor landinrichting	6
3.1	Ruimtelijke kaders.....	6
3.2	Veenweideprogramma 2021-2030	6
3.3	Gebiedsplan Aldeboarn - De Deelen	7
3.4	Peilbesluiten	7
4	Milieueffectrapportage (m.e.r.)	7
4.1	Algemeen	7
4.2	Toetsing landinrichting aan het Besluit m.e.r.	8
4.3	Toetsing peilbesluit aan het Besluit m.e.r.	8
5	Gebiedsproces.....	8
5.1	Uitgangspunten	8
5.2	Grondverwerving.....	9
5.3	Ruilproces.....	9
6	Inrichtingsplan.....	9
6.1	Relatie met gebiedsplan.....	9
6.2	Totstandkoming	9
6.3	Toets ABRvS.....	10
6.4	Inhoud	10
6.5	Start uitvoering.....	10
6.6	Omgevingswet.....	11
7	Herverkaveling	11
7.1	Uitgangspunten	11
7.2	Ruilplan.....	12
7.2.1	Doel en samenstelling	12
7.2.2	Totstandkoming	12
7.2.3	Regels en uitgangspunten	12
7.2.4	Toets civiele rechter	13

7.2.5	Uitruilbaarheid	13
7.2.6	Toedelingsaanspraak.....	13
7.2.7	Ruilakte.....	15
7.3	Lijst der geldelijke regelingen.....	15
7.3.1	Doel en samenstelling	15
7.3.2	Totstandkoming	15
7.3.3	Regels en uitgangspunten	16
7.3.4	Toets civiele rechter / bestuursrechter.....	16
7.4	Ineenschuiven ruilplan en lijst der geldelijke regelingen	17
7.5	Omgevingswet.....	17
8	Participatieve aanpak.....	17
BIJLAGE 1: PROCESSTAPPEN INRICHTINGSPLAN (IP)		19
BIJLAGE 2: PROCESSTAPPEN RUILPLAN (RP)		20
BIJLAGE 3: PROCESSTAPPEN LGR/CORRECTIEFACTOR.....		21
BIJLAGE 4: MER		22

Toepassing landinrichting bij gebiedsgerichte aanpak veenweiden

Versie: 18 januari 2022
Auteur: mr. ing. J. Heinen

1 Inleiding

Eind mei 2021 werd het aangepaste Veenweideprogramma 2021-2030 door Provinciale Staten Fryslân en het Algemeen Bestuur van Wetterskip Fryslân aangenomen. Het Veenweideprogramma geeft invulling aan de ambitie en doelen van het veenweidebeleid. De ambitie van het veenweidebeleid voor de lange termijn (2050) is een blijvend evenwicht, waarin veenaafbraak, bodemdaling en CO₂-uitstoot in het Friese veenweidegebied nagenoeg zijn gestopt. Het programma beschrijft de aanpak tot 2030.

De structurele veranderingen die nodig zijn in het Friese veenweidegebied vragen om een integrale benadering en brede samenwerking tussen partijen in en buiten het gebied. Daarbij wordt gewerkt met een gebiedsgerichte aanpak. Bij een dergelijke aanpak staat het gebied centraal en worden de verschillende stakeholders nauw betrokken. Met de belanghebbenden en betrokkenen wordt gezocht naar oplossingen, samen en van onderop.

Landinrichting kent ook een gebiedsgerichte aanpak. De wettelijke basis voor landinrichting is de Wet inrichting landelijk gebied (hierna: Wilg). Over de toepassing van landinrichting wordt in het programma opgemerkt (p. 23) dat de provincie terughoudend zal omgaan met het verplichtende deel van de Wilg, maar dat inzet niet wordt uitgesloten als uiterste middel.

De toepassing van landinrichting kan (onder meer) van betekenis zijn bij de uitvoering van het flankerend beleid in veenweidegebieden. Uitvoering van maatregelen in het kader van het Veenweideprogramma kan leiden tot nadelige (inkomens-)effecten voor individuele agrarische ondernemers. Het flankerend beleid is bedoeld om deze effecten te mitigeren en/of te compenseren. Mitigatie is gericht op het treffen van (technische) maatregelen die deze negatieve effecten verzachten of wegnemen. Compenseren - in grond en/of geld - richt zich daarentegen op het vergoeden van (onevenredige) schade die kan zijn ontstaan.

Bij compensatie in grond kan zich een herverkavelingsvraagstuk voordoen. Aannemelijk is dat de grond die beschikbaar is als compensatiegrond niet op de juiste plaats ligt. Door kavelruil (vrijwillig) of herverkaveling (verplicht) kan uitruil plaatsvinden, waarbij de grond op de goede plek worden gelegd.

Het uitvoeren van het Veenweideprogramma en het overeenkomen van mitigerende en/of compenserende maatregelen is primair een minnelijk proces, gericht op het ontstaan van een vrijwillige overeenkomst met de benadeelde. Tegelijkertijd is er géén sprake van een volstrekt vrijblijvend proces. Als het niet lukt om tot een minnelijke overeenkomst te komen kan een

maatregel toch worden ingezet en is er een juridisch vangnet voor nadeelcompensatie waarbij via een formele procedure de schade kan worden afgehandeld.

In deze notitie wordt beschreven op welke wijze landinrichting kan worden ingezet bij de gebiedsgerichte aanpak in Aldeboarn - De Deelen (hierna: ADD), gegeven de uitgangspunten van het Veenweideprogramma.

2 Landinrichting

2.1 Uitvoeringsinstrumenten

Landinrichting biedt de uitvoeringsinstrumenten om ruimtelijke doelen te realiseren. In de Wilg is de doelstelling van landinrichting als volgt omschreven (artikel 16): 'Landinrichting strekt tot verbetering van de inrichting van het landelijke gebied overeenkomstig de functies van dat gebied, zoals deze in het kader van de ruimtelijke ordening zijn aangegeven'. Voor de verbetering van de inrichting van het landelijke gebied biedt landinrichting het instrumentarium om te schuiven met eigendoms- en gebruiksrechten en het instrumentarium om werken uit te voeren. Het 'schuiven met eigendoms- en gebruiksrechten' is het ruilproces. Dat ruilproces kan plaatsvinden op vrijwillige basis (kavelruil) of met een verplichtend karakter (herverkaveling). Om werken uit te kunnen voeren voorziet het instrumentarium in gedoogplichten en kunnen gronden in tijdelijk gebruik worden gegeven.

2.2 Kavelruil

Het ruilproces op vrijwillige basis (kavelruil) werkt heel eenvoudig. Drie of meer eigenaren verbinden zich bepaalde, hun toebehorende onroerende zaken samen te voegen, de gegeven massa op een bepaalde wijze te verkavelen en onder elkaar bij notariële akte te verdelen. De akte wordt ingeschreven in de openbare registers en daarna gaat de eigendom over. Eigenaren kunnen dit onderling regelen zonder dat de overheid er aan te pas komt.

De overheid kan wel in een kavelruil participeren. Dat kan als regisseur van de kavelruil en/of als partij in het ruilproces. Als de overheid als regisseur van de kavelruil optreedt gebeurt dat doorgaans in de vorm van een 'planmatige' kavelruil. Met steun en vaak ook op aangeven van de provincie (of een gemeente of het waterschap), al dan niet met gebruikmaking van hiertoe ingestelde commissies of door tussenkomst van kavelruilstichtingen, wordt een plan gemaakt voor een begrensd gebied en worden de ruilingen in één keer uitgevoerd. Het blijft echter een vrijwillig proces, met als risico dat één enkele weigeraar tot op het laatste moment een ruilketen kan doorbreken. De planmatige kavelruil kan wel een 'opstapje' zijn voor een herverkaveling. Mocht het ruilproces niet op vrijwillige basis kunnen worden voltooid, dan kan worden overgestapt op een verplichtende herverkaveling.

2.3 Herverkaveling

Het ruilproces met een verplichtend karakter (herverkaveling) is alleen mogelijk op basis van besluitvorming door de overheid. Dit gaat als volgt. In een door gedeputeerde staten vast te stellen inrichtingsplan dient het gebied te worden aangegeven waarbinnen de herverkaveling zal gaan plaatsvinden. Dit gebied wordt in de terminologie van de Wilg het 'blok' genoemd. Het

inrichtingsplan is de juridische basis voor een herverkaveling. Een herverkaveling bestaat uit een door gedeputeerde staten vast te stellen ruilplan en een door gedeputeerde staten vast te stellen lijst der geldelijke regelingen. Het ruilplan bevat een lijst van rechthebbenden (een overzicht van de eigenaren en gebruikers met de rechten die zij inbrengen) en een plan van toedeling (kavelindeling en toedeling van rechten). De lijst der geldelijke regelingen stelt voor iedere individuele eigenaar de financiële gevolgen van de landinrichting vast. Daarbij voorziet het stelsel onder de Wilg in een algehele financiële afwikkeling van de herverkaveling.

2.4 Bevoegdheden en delegatie

Gedeputeerde staten kunnen besluiten tot toepassing van landinrichting door vaststelling van een inrichtingsplan (artikel 17 lid 1 Wilg). De bevoegdheden die met betrekking tot landinrichting aan gedeputeerde staten zijn toegekend kunnen worden gedelegeerd aan andere organen (zie artikel 2 lid 1 Wilg). Daarbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan een door gedeputeerde staten ingestelde bestuurscommissie. Het is aan gedeputeerde staten om te besluiten of zij de bevoegdheden eigenstandig uitoefenen, of zij zich bij de uitoefening laten adviseren door een adviescommissie, in te stellen op de voet van artikel 82 van de Provinciewet, of dat zij ter zake een bestuurscommissie instellen als bedoeld in artikel 81 lid 1 van de Provinciewet, waaraan zij de uitoefening van een of meer bevoegdheden overdragen. Als in het navolgende wordt gesproken over gedeputeerde staten kan daar dus ook bestuurscommissie voor worden gelezen.

3 Relevante kaders voor landinrichting

3.1 Ruimtelijke kaders

Landinrichting is een uitvoeringsinstrument, gericht op de uitvoering van maatregelen en voorzieningen die nodig zijn met het oog op een optimale vervulling van de aan het gebied toegekende ruimtelijke functies. Landinrichting volgt op functietoekenning, volgens de aloude trits bestemming, inrichting en beheer. De functie van een gebied of een locatie ('bestemming') wordt op basis van het publiekrecht aangegeven. Bij toedeling van functies worden alle betrokken belangen afgewogen. Met de inrichting worden maatregelen en voorzieningen getroffen waarmee het gebied de aangegeven functies kan vervullen. Het beheer is vervolgens gericht op een gebruik in overeenstemming met de aangegeven functies. Volgens de trits volgt inrichting op bestemming. In de praktijk werkt dat niet altijd zo. Het inrichtingsplan, waarin de in het kader van de landinrichting te treffen maatregelen en voorzieningen zijn opgenomen, kan aanleiding geven een ruimtelijk plan te wijzigen. Het is duidelijk dat het inrichtingsplan in overeenstemming moet zijn met het ruimtelijk plan. Om te voorkomen dat de landinrichting vastloopt in parallelle besluitvormingsprocedures moet de beoogde wijziging van het ruimtelijk plan tijdig in gang worden gezet. De wetgever heeft overigens anders dan in de doelomschrijving van landinrichting niets geregeld over de relatie tussen ruimtelijke ordening en landinrichting en niet willen voorzien in een coördinatieregeling.

3.2 Veenweideprogramma 2021-2030

Het Veenweideprogramma is een gemeenschappelijk programma van provincie, waterschap en meerdere veenweidegemeenten. Het geeft invulling aan de ambitie en doelen voor het

veenweidegebied. Het Veenweideprogramma zal na inwerkingtreding van de Omgevingswet (hierna: Ow) hebben te gelden als een Omgevingsprogramma in de zin van artikel 3.4 en 3.5 Ow. Waar een omgevingsvisie strategisch omgevingsbeleid vastlegt, is een programma vooral uitvoeringsgericht. Voor de uitvoering van in een programma vastgelegd beleid zullen vaak andere instrumenten uit de Ow nodig zijn. Hierbij kan worden gedacht aan algemene regels, omgevingsvergunningen, projectbesluiten of beleidsregels in de zin van titel 4.3 van de Algemene wet bestuursrecht (hierna: Awb). Naast juridische instrumenten zal een programma vaak voorgenomen fysieke maatregelen of beleidsmaatregelen bevatten. In beginsel binden programma's alleen het vaststellende bestuursorgaan bij de uitoefening van zijn bevoegdheden ('zelfbinding').

3.3 Gebiedsplan Aldeboarn - De Deelen

In het Veenweideprogramma is aangegeven dat in 2022 een gebiedsplan voor het ontwikkelgebied ADD wordt opgeleverd. Op basis daarvan kunnen maatregelen worden uitgevoerd. Het gebiedsplan zoals dat in het Veenweideprogramma is beschreven is een beleidsdocument met een zelfbindende werking voor het bestuursorgaan dat (de bestuursorganen die) het gebiedsplan heeft (hebben) vastgesteld. In het gebiedsplan zijn geen maatregelen en voorzieningen opgenomen die burgers binden. Het gebiedsplan (niet te verwarren met het natuurgebiedsplan) heeft geen wettelijke basis. Ook de Ow kent geen planfiguur 'gebiedsplan'.

3.4 Peilbesluiten

In het Veenweideprogramma is een streefpeil benoemd voor de grondwaterstand van gemiddeld 40 cm onder het maaiveld voor het 'dikke veen'. De in gebiedsprocessen overeengekomen bandbreedte in het peilbeheer wordt vastgelegd in een peilbesluit. Het vigerende peilbesluit blijft gelden tot er een nieuw peilbesluit is genomen. Nieuwe peilbesluiten zijn het sluitstuk van een proces met de streek. Op basis van artikel 5.2 van de Waterwet stelt de waterbeheerder voor de aangewezen oppervlaktewaterlichamen het gewenste waterpeil vast in een peilbesluit. De Waterwet gaat op in de Ow. In de Ow wordt het peilbesluit vastgesteld op basis van artikel 2.41 Ow.

4 Milieueffectrapportage (m.e.r.)

4.1 Algemeen

Een m.e.r. is verplicht bij de voorbereiding van plannen en besluiten van de overheid die kunnen leiden tot belangrijke nadelige gevolgen voor het milieu. Bepalend is de activiteit (of zijn de activiteiten) waarop het plan of besluit betrekking heeft. Een plan of besluit kan direct m.e.r.-plichtig zijn, maar er kan ook sprake zijn van een m.e.r.-beoordelingsplicht. Er zijn drie onafhankelijke aanvliegroutes die kunnen leiden tot een m.e.r.-plicht en die dus alle drie moeten worden getoetst:

1. Toetsing aan het Besluit milieueffectrapportage (Besluit m.e.r.). Het Besluit m.e.r. is essentieel om te kunnen bepalen of bij de voorbereiding van een plan of een besluit een m.e.r.-(beoordelings-)procedure moet worden doorlopen.

2. Naast toetsing aan het Besluit m.e.r. zal bij een plan moeten worden getoetst of het uitvoeren van een passende beoordeling in het kader van de Wet natuurbescherming verplicht is vanwege de in het plan opgenomen activiteit(en). In dat geval is het plan mogelijk m.e.r.-plichtig.
3. Ook kunnen in een provinciale milieuverordening aanvullend op het Besluit m.e.r. activiteiten zijn aangewezen die kunnen leiden tot een m.e.r.-plicht.

4.2 Toetsing landinrichting aan het Besluit m.e.r.

In het Besluit m.e.r. is 'een landinrichtingsproject dan wel een wijziging of uitbreiding daarvan' als activiteit opgenomen. Bij de plannen en besluiten die deze activiteit kunnen bevatten staat (onder meer) de vaststelling van het inrichtingsplan. Een inrichtingsplan kan zowel 'plan' als 'besluit' zijn. Er gelden de volgende drempelwaarden:

- 1) een functiewijziging met een oppervlakte van 125 hectare of meer van water, natuur, recreatie of landbouw of
- 2) vestiging van een glastuinbouwgebied of bloembollenteeltgebied van 50 hectare of meer.

Voor het te nemen besluit geldt een m.e.r.-beoordelingsplicht als is voldaan aan de drempelwaarden. Als de betreffende activiteit in een kaderstellend plan is opgenomen geldt in deze situatie geen m.e.r.-beoordelingsplicht, maar een (plan)m.e.r.-plicht. De drempelwaarden zijn indicatief. Dit betekent dat bij een activiteit beneden de drempelwaarden toch moet worden nagegaan of sprake kan zijn van mogelijke belangrijke nadelige milieugevolgen. Dit gaat via de 'vormvrije m.e.r.-beoordeling'. Zie ook bijlage 4.

4.3 Toetsing peilbesluit aan het Besluit m.e.r.

In het Besluit m.e.r. is 'de structurele verlaging van het (streef-)peil van een oppervlaktewater' als activiteit opgenomen. Het te nemen peilbesluit betreft een peilverhoging. Het Besluit m.e.r. leidt niet tot een m.e.r.-(beoordelings)plicht. Zie ook bijlage 4.

5 Gebiedsproces

5.1 Uitgangspunten

Het uitvoeren van het Veenweideprogramma en het overeenkomen van mitigerende en/of compenserende maatregelen is in opzet primair een minnelijk proces. Het gebiedsproces dient derhalve ingericht te zijn op het bereiken van overeenstemming. Als het niet lukt om tot een minnelijke overeenkomst te komen, kan een maatregel toch worden ingezet en is er een juridisch vangnet voor nadeelcompensatie, waarbij via een formele procedure de schade kan worden afgehandeld.

Compensatie op minnelijke basis kan betrekking hebben op geld ('geldkiezer') of op grond ('grondkiezer'), voor zover er grond beschikbaar is. Om bij een 'grondkiezer' de grond vanuit een verkavelingsoogpunt op de goede plek te krijgen kan een ruilproces noodzakelijk zijn. Daarmee wordt de 'grondkiezer' afhankelijk van de medewerking van derden aan het ruilproces. Als iedereen medewerking verleent kan het ruilproces worden gefaciliteerd met een (vrijwillige) kavelruil. Als een eigenaar niet meewerkt kan (verplichte) herverkaveling worden ingezet.

Het voorgaande leidt tot de volgende uitgangspunten voor het gebiedsproces:

- faciliteer grondkiesers;
- zorg voor een vrijwillig ruilproces (kavelruil);
- maak een verplicht ruilproces mogelijk (herverkaveling).

5.2 Grondverwerving

Om grondkiesers daadwerkelijk de mogelijkheid te bieden om grond te verkrijgen zal er grond voor bedrijfsvergroting beschikbaar moeten zijn. Om die reden is er een 'grondpot' nodig, die gevuld wordt met door de provincie aan te kopen gronden. Als er een herverkaveling wordt uitgevoerd is er ook grond nodig om de ruilingen 'passend' te maken. Met dit laatste wordt bedoeld dat soms een geringe overbedeling nodig is om gronden toe te delen binnen bestaande topografische grenzen.

Het door de provincie te voeren aankoopstrategiebeleid wordt in deze notitie niet besproken. Wel is het van belang op te merken dat de grondpot wordt gevuld met gronden die zijn gelegen binnen het gebied waar het ruilproces van toepassing is. Alleen dan kunnen de gronden ook daadwerkelijk worden ingezet voor het ruilproces. Bij een wettelijke herverkaveling is het ruilproces van toepassing op alle gronden die zijn gelegen binnen de blok grens. De blok grens wordt vastgelegd in het inrichtingsplan.

Omdat de beschikbaarheid van grond van cruciaal belang is voor het gebiedsproces dient er bij de start van het gebiedsproces zicht te zijn op een in voldoende mate gevulde grondpot.

5.3 Ruilproces

Om van een vrijwillig ruilproces over te kunnen stappen naar een verplicht ruilproces is het nodig om parallel aan het vrijwillige ruilproces voorbereidingen te treffen om over te kunnen schakelen op een verplicht ruilproces. Het is van groot belang dat de betrokkenen vooraf worden geïnformeerd over het parallelle spoor. Het parallelle spoor houdt in dat de voorbereidingen moeten worden getroffen voor het vaststellen van inrichtingsplan, ruilplan en lijst der geldelijke regelingen.

6 Inrichtingsplan

6.1 Relatie met gebiedsplan

Anders dan het gebiedsplan is het inrichtingsplan een wettelijke planfiguur. Om het gebiedsplan als inrichtingsplan aan te kunnen merken zal het gebiedsplan moeten voldoen aan de eisen die de Wilg stelt met betrekking tot de totstandkoming en de inhoud van een inrichtingsplan.

6.2 Totstandkoming

Het inrichtingsplan wordt vastgesteld door gedeputeerde staten. Op de voorbereiding van het inrichtingsplan is afdeling 3.4 Awb van toepassing. Dit betekent dat een ontwerp-inrichtingsplan

gedurende zes weken ter inzage wordt gelegd. Gedurende deze termijn kunnen belanghebbenden zienswijzen indienen. Vervolgens stellen gedeputeerde staten met inachtneming van de zienswijzen het inrichtingsplan vast. Het vastgestelde inrichtingsplan wordt gedurende zes weken ter inzage gelegd. Gedurende deze termijn is rechtstreeks beroep mogelijk bij de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (hierna: ABRvS). Een bij de ABRvS aanhangig beroep schort de werking van het inrichtingsplan niet op, tenzij een voorlopige voorziening is aangevraagd en toegekend. Zie ook bijlage 1 (processtappen).

6.3 Toets ABRvS

Beroep is alleen mogelijk tegen de besluitonderdelen van het inrichtingsplan. De begrenzing van het blok en de korting en toewijzing zijn besluitonderdelen van het inrichtingsplan, evenals de openbaarmaking van wegen en de onttrekking van wegen aan de openbaarheid. Voor zover een beroep niet is gericht tegen een van deze besluitonderdelen, verklaart de ABRvS zich onbevoegd. Voor zover een ontvankelijk beroep is gericht tegen een van de besluitonderdelen toetst de ABRvS of gedeputeerde staten bij de afweging van de verschillende belangen in redelijkheid de belangen van de belanghebbenden ondergeschikt hebben kunnen achten aan de belangen die met het vaststellen van het inrichtingsplan worden gediend (terughoudende toetsing). Gegrondverklaring van het beroep kan betekenen dat het besluit geheel of gedeeltelijk wordt vernietigd. Zie verder artikel 8:72 Awb.

6.4 Inhoud

Het inrichtingsplan biedt de publiekrechtelijke basis voor het inzetten van ‘afdwingbare’ instrumenten van landinrichting. Het inrichtingsplan is vooral een uitvoeringsplan. Het moet voor het in het plan begrensde inrichtingsgebied ‘een zo nauwkeurig mogelijke aanduiding van de te treffen maatregelen en voorzieningen’ bevatten. Merk op dat de wet niet voorschrijft *welke* maatregelen en voorzieningen dit zijn. Dat kan immers per inrichtingsplan verschillen. In het inrichtingsplan wordt bepaald welke maatregelen en voorzieningen geschikt zijn om te komen tot een integratie van de aan dat gebied toegekende functies. De Wilg kan aldus worden gekarakteriseerd als een beleidsarme procedurewet. Er wordt een aantal instrumenten geboden voor landinrichting. De feitelijke invulling van de Wilg, het te voeren inrichtingsbeleid, vloeit niet rechtstreeks uit de Wilg voort maar wordt gebiedsgericht ingevuld in het inrichtingsplan. Naast beleid kan het inrichtingsplan besluitonderdelen bevatten (zie vorige paragraaf). Besluitonderdelen zijn juridisch bindend voor burgers, bedrijven en overheden. Besluitonderdelen *kunnen* in het inrichtingsplan worden opgenomen, verplicht is het niet. Om herverkaveling toe te kunnen passen zal – uiteraard – de begrenzing van het te herverkavelen blok moeten worden opgenomen. In artikel 17 Wilg is een opsomming gegeven van wat het inrichtingsplan ‘in ieder geval’ dient te bevatten en wat op de kaarten bij het inrichtingsplan moet zijn aangegeven. Voor wat betreft de in het inrichtingsplan opgenomen maatregelen en voorzieningen kan er een overlap zijn met het gebiedsplan.

6.5 Start uitvoering

Zodra een inrichtingsplan is bekendgemaakt kan met de uitvoering daarvan worden begonnen (artikel 36 lid 1 Wilg). Een eventueel ingesteld beroep heeft immers geen opschortende werking.

Dat betekent dat een bij de ABRvS aanhangig beroep de werking van het inrichtingsplan niet opschort, tenzij een voorlopige voorziening is aangevraagd en toegekend.

Tot de uitvoering van een inrichtingsplan behoort het opstellen van een ruilplan. Een ontwerp-ruilplan kan echter pas ter inzage worden gelegd als de in het inrichtingsplan opgenomen grenzen van het blok onherroepelijk vaststaan. Nadat een ontwerp-ruilplan ter inzage is gelegd is het niet meer mogelijk de grenzen van het blok te wijzigen (artikel 44 Wilg). Ook is het dan niet meer mogelijk een inrichtingsplan te wijzigen ten aanzien van de in dat inrichtingsplan opgenomen herverkaveling (artikel 20 Wilg).

6.6 Omgevingswet

Onder de Ow verdwijnt het inrichtingsplan. Daarvoor in de plaats komt voor de beleidscomponenten van het inrichtingsplan het inrichtingsprogramma (artikel 3.14a Ow) en voor de juridische bindende componenten van het inrichtingsplan het inrichtingsbesluit (afdeling 12.2 Ow). Als bij de landinrichting herverkaveling wordt toegepast, moet het inrichtingsbesluit gelijktijdig met het inrichtingsprogramma worden vastgesteld (artikel 12.7 Ow). Zowel het inrichtingsprogramma als het inrichtingsbesluit wordt met afdeling 3.4 Awb voorbereid. De bevoegdheid om het inrichtingsprogramma en het inrichtingsbesluit vast te stellen is aan gedeputeerde staten toegekend. De mogelijkheid om aan een bestuurscommissie te delegeren blijft behouden. Het inrichtingsprogramma bindt alleen gedeputeerde staten die het vaststellen. Vanwege het zelfbindende karakter staat er geen beroep open tegen het besluit tot vaststelling van een programma (artikel 1 van bijlage 2 van de Awb). Het inrichtingsbesluit bevat inrichtingsmaatregelen en voorzieningen die burgers, bedrijven en andere overheden binden. Tegen het inrichtingsbesluit staat rechtstreeks beroep open bij de bestuursrechter (ABRvS).

7 Herverkaveling

7.1 Uitgangspunten

Om herverkaveling uit te kunnen voeren is een inrichtingsplan noodzakelijk. In het inrichtingsplan dient herverkaveling als een van de maatregelen of voorzieningen te worden opgenomen, waarbij tevens een zo nauwkeurig mogelijke raming van de kosten daarvan en het aandeel van die kosten dat ten laste zal worden gebracht van de gezamenlijke eigenaren in het te herverkavelen blok wordt vermeld (artikel 17 lid 2 sub e Wilg). De begrenzing van het blok dient op de kaart bij het inrichtingsplan te worden aangegeven.

Herverkaveling houdt in dat gronden op basis van een overheidsbesluit – het ruilplan – worden geruild. Het gaat hier niet om ruil als bedoeld in artikel 49 van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek maar om ‘inbreng’ en ‘toedeling’ van rechten. Het publiekrechtelijke ruilplan krijgt civielrechtelijk gevolg met de inschrijving van de ruilakte. Een herverkaveling bestaat altijd uit een ruilplan (en de op grond van het ruilplan in te schrijven ruilakte) en een lijst der geldelijke regelingen (hierna: LGR). Zo nodig kan gebruik worden gemaakt van het instrument ‘tijdelijk gebruik’. Gedeputeerde staten kunnen besluiten tot een blok behorende gronden tijdelijk in gebruik te geven, bijvoorbeeld om werken uit te kunnen voeren of om een kavelovergang vooruitlopend op de eigendomsovergang mogelijk te maken.

Het ruilproces en de financiële afwikkeling hiervan zijn in de Wilg twee gescheiden procedure-onderdelen. De wetgever heeft hier bewust voor gekozen, teneinde te bewerkstelligen dat de rechthebbenden zo snel mogelijk de nieuwe kavels in gebruik kunnen nemen en niet hoeven te wachten op de financiële afwikkeling van de landinrichting.

7.2 Ruilplan

7.2.1 Doel en samenstelling

Het ruilplan is het publiekrechtelijke besluit dat ten grondslag ligt aan de rechtsverkrijging van de onroerende zaken en beperkte rechten in het blok en aan de pachtverhoudingen. Het ruilplan bestaat uit een lijst van rechthebbenden en een plan van toedeling. De lijst van rechthebbenden vermeldt voor de gronden binnen het blok zo volledig mogelijk ten aanzien van alle rechthebbenden de aard en omvang van het door hen ingebrachte recht (artikel 49 Wilg). De lijst van rechthebbenden wordt opgemaakt aan de hand van de basisregistratie kadaster, alsmede aan de hand van de openbare registers (artikel 50 Wilg). Het plan van toedeling omvat (onder meer) de kavelindeling, de toedeling van (zakelijke) rechten en de te handhaven, op te heffen en te vestigen pachtverhoudingen.

7.2.2 Totstandkoming

Het ruilplan wordt vastgesteld door gedeputeerde staten. Ten behoeve van het opstellen van het ontwerp-ruilplan stellen gedeputeerde staten de eigenaren en gebruikers in de gelegenheid hun wensen ten aanzien van het plan van toedeling kenbaar te maken (artikel 66 Wilg). Op de voorbereiding van het ruilplan is verder afdeling 3.4 Awb van toepassing. Dit betekent dat een ontwerp-ruilplan gedurende zes weken ter inzage wordt gelegd. Gedurende deze termijn kunnen belanghebbenden zienswijzen indienen. Vervolgens stellen gedeputeerde staten met inachtneming van de zienswijzen het ruilplan vast. Het vastgestelde ruilplan wordt gedurende zes weken ter inzage gelegd. Gedurende deze termijn kunnen belanghebbenden via een verzoekschriftprocedure beroep instellen bij de civiele kamer van de rechtbank. Tegen een beschikking van de rechtbank is geen hoger beroep toegelaten. Wel staat beroep in cassatie open. De werking van een besluit tot vaststelling van het ruilplan wordt opgeschort totdat de beroepstermijn is verstreken of, indien beroep is ingesteld, op het beroep is beslist en de termijn voor het instellen van beroep in cassatie is verstreken, of, indien beroep in cassatie is ingesteld, op dat beroep in cassatie is beslist en in het geval de Hoge Raad het geding heeft verwezen de rechter, naar wie is verwezen, uitspraak heeft gedaan (artikel 72 lid 1 Wilg). Zie ook bijlage 2 (processtappen).

7.2.3 Regels en uitgangspunten

De voornaamste regels die betrekking hebben op een ruilplan zijn te vinden in de Wilg, het Besluit inrichting landelijk gebied (hierna: Bilg), de Regeling inrichting landelijk gebied (hierna: Rilg) en de Awb. De uitgangspunten voor de herverkaveling worden op grond van artikel 4 Bilg door gedeputeerde staten vastgesteld. Deze uitgangspunten kunnen worden gekwalificeerd als beleidsregels in de zin van de Awb. Verder bepalen gedeputeerde staten de agrarische verkeerswaarde van de gronden (artikel 2 Bilg), maken zij een indeling van de gronden in

bodemgeschiktheidsklassen of ruilklassen (artikelen 15-20 Rilg) en stellen zij pachters in de gelegenheid hun pachtovereenkomsten ten behoeve van de herverkaveling te registreren (artikel 65 Wilg).

7.2.4 Toets civiele rechter

Bij de beoordeling van een beroep tegen het ruilplan staat ter toetsing of het bestreden besluit in rechte stand kan houden. Daarbij zal de rechtbank nagaan of bij het opstellen van het ruilplan de ter zake geldende regels en uitgangspunten zijn gevolgd en of er een redelijke belangenafweging heeft plaatsgevonden. De vaststelling van een ruilplan is niet een strak ingekaderde en aan kwantificeerbare criteria gebonden taakopdracht maar een bevoegdheid van gedeputeerde staten om aan de hand van de doelstellingen, uitgangspunten en regels van de herverkaveling te komen tot een zo evenwichtig mogelijk resultaat. De toetsing van de rechtbank is een terughoudende. Zie in dit verband Rb. Noord-Nederland 20 oktober 2021, ECLI:NL:RBNNE:2021:4398 met een verwijzing naar Rb. Overijssel 6 maart 2015, C/08/160225 HA RK 14/116.

7.2.5 Uitrustbaarheid

Bij herverkaveling staat de uitrust van (rechten op) onroerende zaken centraal. Herverkaveling zal doorgaans zo effectief en efficiënt mogelijk kunnen plaatsvinden als er zo min mogelijk beperkingen aan de uitrustbaarheid van gronden worden gesteld. Gronden zijn dan ook in beginsel uitrustbaar. In artikel 7 Bilg is bepaald dat gronden die ingevolge een vastgesteld bestemmingsplan, een ontwerpbestemmingsplan of een vastgesteld inrichtingsplan een bestemming hebben of krijgen die overeenkomt met de functie van landbouw, natuur, bos of landschap uitrustbaar zijn, voor zover artikel 23 van de wet niet anders bepaalt. Artikel 23 Wilg geeft aan dat begraafplaatsen e.d. niet uitrustbaar zijn. Militaire terreinen zijn alleen uitrustbaar met instemming van de minister van Defensie. Gebouwen zijn alleen uitrustbaar met instemming van de eigenaar (behoudens in geval van onteigening). Sommige gronden kennen vanwege hun hoedanigheid, gebruiksbestemming of bodemgeschiktheid dusdanige gebruiksbeperkingen, dat ze niet geschikt zijn om uit te ruilen. In artikel 14 Bilg is bepaald welke gronden vanwege forse gebruiksbeperkingen niet uitrustbaar zijn.

7.2.6 Toedelingsaanspraak

De basis voor het op te stellen plan van toedeling wordt gevormd door de lijst van rechthebbenden en de op grond van artikel 65 Wilg geregistreerde pachtovereenkomsten. De overeenkomstig de lijst van rechthebbenden ingebrachte rechten zijn bepalend voor de wettelijke aanspraak die kan worden gemaakt op toedeling van rechten. Uitrustbare grond kan worden toegedeeld aan een ander dan de inbrengend eigenaar of pachter voor zover is voldaan aan de toedelingsaanspraken. In de Wilg zijn vier verschillende toedelingsaanspraken opgenomen:

1. Aanspraak op recht van dezelfde aard (artikel 52 lid 1 Wilg)

Deze aanspraak houdt in dat bij inbreng van een eigendomsrecht aanspraak bestaat op toedeling van een eigendomsrecht, bij inbreng van een pachtrecht aanspraak op toedeling van een pachtrecht, bij inbreng van een recht van erfpacht aanspraak op toedeling van een recht van erfpacht etc.

2. Aanspraak op recht van gelijke hoedanigheid en gebruiksbestemming, voor zover het belang van de landinrichting zich hiertegen niet verzet (artikel 52 lid 3 Wilg)

Om invulling te kunnen geven aan deze toedelingsregel worden de gronden ingedeeld in zogenaamde bodemgeschiktheidsklassen of ruiklassen. Gronden met een gelijke hoedanigheid en gebruiksbestemming vormen een ruiklasse. Er dienen ten minste drie klassen te worden gevormd; in de praktijk zijn er doorgaans vijf tot zeven ruiklassen. Als voor een eigenaar of pachter per saldo alle toegedeelde en alle ingebrachte gronden in dezelfde ruiklasse vallen, is aan de toedelingsregel voldaan. In het belang van de landinrichting mag er per saldo ook een verschil tussen inbreng en toedeling van een of meer ruiklassen bestaan, afhankelijk van het aantal ruiklassen dat is gevormd. Dit verschil wordt bij de LGR financieel verrekend op basis van de agrarische verkeerswaarde die per ruiklasse is vastgesteld. De toegestane afwijking (een of meer ruiklassen) wordt vastgelegd in de door gedeputeerde staten vast te stellen uitgangspunten voor de herverkaveling.

3. Aanspraak op ontsloten kavels (artikel 55 Wilg)

Deze aanspraak houdt in dat elke kavel zo moet worden gevormd dat deze uitweg heeft op een openbare land- of waterweg en zo mogelijk daaraan grenst. In de praktijk is de uitweg op een waterweg niet relevant. Voor kavels die niet aan een openbare weg grenzen kan een uitweg worden gerealiseerd door het vestigen van een erfdienstbaarheid (recht van weg). Gedeputeerde staten zijn op grond van de Wilg bevoegd om bij een herverkaveling erfdienstbaarheden te vestigen, te handhaven of op te heffen.

4. Aanspraak op een gelijke oppervlakte in kavels, behoudens de mogelijkheid van korting (artikel 56 lid 2 Wilg) en de mogelijkheid van een geringe over- of onderbedeling in het belang van de herverkaveling (artikel 56 lid 4 Wilg)

Deze aanspraak heeft betrekking op de toe te delen oppervlakte. In beginsel bestaat er aanspraak op toedeling van een gelijke oppervlakte als is ingebracht. Hierop zijn twee uitzonderingen mogelijk: korting en over- of onderbedeling. Korting houdt in dat alle rechthebbenden een gelijk percentage van hun oppervlakteaanspraak inleveren. Feitelijk wordt daarmee grond aan de toedeling onttrokken. De grond die hierdoor vrijkomt mag worden aangewend voor voorzieningen van openbaar nut (wegen, waterlopen, natuurelementen, landschapselementen etc.). De korting mag maximaal 5% van de oppervlakte bedragen. De korting wordt met de eigenaren financieel verrekend bij de LGR. De ingebrachte oppervlakte is de bruto-inbreng. De bruto-inbreng minus de korting is de netto-inbreng. Tegen de wil van de eigenaar mag de toegedeelde oppervlakte ten hoogste 5% meer zijn (overbedeling) dan de netto-inbreng en ten hoogste 5% minder zijn (onderbedeling) dan de bruto-inbreng. Deze beperkingen gelden uiteraard niet als de eigenaar instemt met een over- of onderbedeling. Eventuele wensen ten aanzien van over- of onderbedeling dienen voorafgaand aan de opstelling van het ruilplan te worden geïnventariseerd en te worden vastgelegd. Het is van belang dat instemming met een bovenwettelijke over- of onderbedeling blijkt uit een door de rechthebbende ondertekend document.

Opgemerkt kan nog worden dat de wettelijke toedelingsaanspraken bij herverkaveling het verschil markeren tussen herverkaveling en onteigening. Bij onteigening bestaan geen toedelingsaanspraken maar (enkel) een recht op volledige schadeloosstelling.

7.2.7 Ruilakte

Van het onherroepelijk vastgestelde ruilplan maakt een door gedeputeerde staten aan te wijzen notaris de ruilakte op. Met de inschrijving van de ruilakte in de openbare registers gaat de eigendom over. Een verkrijging krachtens ruilakte is vrijgesteld van overdrachtsbelasting.

7.3 Lijst der geldelijke regelingen

7.3.1 Doel en samenstelling

Het doel van de LGR is voor iedere individuele eigenaar de financiële gevolgen van de landinrichting vast te stellen. Daarbij voorziet het stelsel onder de Wilg in een algehele financiële afwikkeling van de herverkaveling. Deze financiële afwikkeling ziet zowel op het door de gezamenlijke eigenaren te betalen aandeel in de kosten van de landinrichting als op de geldelijke verrekeningen met en tussen de eigenaren. In de LGR is deze tweedeling terug te vinden onder respectievelijk de kopjes 'basiskosten' en 'verrekenposten'. De LGR geeft voor iedere eigenaar de basiskosten en de verrekenposten weer, hetgeen resulteert in een door de betreffende eigenaar te betalen (of soms: te ontvangen) bedrag.

Basiskosten

De kosten van landinrichting worden in beginsel door de provincie gedragen. Andere openbare lichamen kunnen zich echter ook hebben verplicht bepaalde kosten voor hun rekening te nemen. De kosten die niet worden gedekt door een subsidie of bijdrage van overheidswege, of waarvan de betaling niet bij overeenkomst is verzekerd, komen ten laste van de gezamenlijke eigenaren. In de LGR worden dit de basiskosten genoemd. De basiskosten worden omgeslagen over de eigenaren naar gelang zij voordeel (profijt, nut) ondervinden van de landinrichting. Een eigenaar die geen voordeel ondervindt van de landinrichting betaalt dus geen basiskosten.

Verrekenposten

Anders dan bij de basiskosten gaat het bij de verrekenposten niet om een verdeling van de kosten van collectieve voorzieningen maar om een verrekening van de financiële gevolgen van de herverkaveling voor de individuele eigenaren. De wet onderscheidt twee categorieën van verrekeningen: geldelijke verrekeningen tussen de oude en de nieuwe eigenaar bij overgang van onroerende zaken (bijvoorbeeld de waarde van gebouwen, werken en beplantingen) en andere geldelijke verrekeningen voor de betrokken eigenaren (bijvoorbeeld verrekening van over- en onderbedeling).

7.3.2 Totstandkoming

LGR

De LGR wordt vastgesteld door gedeputeerde staten. Op de voorbereiding van de LGR is afdeling 3.4 Awb van toepassing. Dit betekent dat een ontwerp-LGR gedurende zes weken ter inzage wordt gelegd. Gedurende deze termijn kunnen belanghebbenden zienswijzen indienen. Vervolgens stellen gedeputeerde staten met inachtneming van de zienswijzen de LGR vast. De vastgestelde LGR wordt gedurende zes weken ter inzage gelegd. Gedurende deze termijn is beroep mogelijk bij de rechtbank. Evenals bij het ruilplan betreft dit een civiele procedure. Tegen een beschikking van de rechtbank is geen hoger beroep toegelaten. Wel staat beroep in cassatie

open. De werking van een besluit tot vaststelling van de LGR wordt opgeschort totdat de beroepstermijn is verstreken of, indien beroep is ingesteld, op het beroep is beslist (artikel 72 lid 2 Wilg). Een beroep in cassatie heeft geen opschortende werking. De geldelijke gevolgen van een beroep in cassatie worden door de provincie gedragen. Zie ook bijlage 3 (processtappen).

Correctiefactor

Nadat het besluit tot vaststelling van de lijst der geldelijke regelingen is genomen en de beroepstermijn is verstreken, dan wel, indien beroep is ingesteld, door de rechtbank op het beroep is beslist, worden de kosten die over de eigenaren worden omgeslagen gecorrigeerd met een door gedeputeerde staten vastgestelde correctiefactor, zijnde het quotiënt van de definitieve kosten en de kosten zoals deze oorspronkelijk in de lijst der geldelijke regelingen waren opgenomen (artikel 90 lid 4 Wilg). Na toepassing van de correctiefactor staat de landinrichtingsschuld voor iedere eigenaar vast. De correctiefactor wordt bij afzonderlijk besluit door gedeputeerde staten vastgesteld. Overeenkomstig de Awb kunnen belanghebbenden bezwaar maken bij gedeputeerde staten tegen het vaststellingsbesluit, eventueel gevolgd door beroep bij de bestuursrechter: in eerste instantie de rechtbank, in hoger beroep de ABRvS. Het instellen van bezwaar en/of beroep heeft geen schorsende werking (artikel 6:16 Awb). Dat betekent dat het bestuursorgaan mag overgaan tot de tenuitvoerlegging van het besluit, tenzij een tot schorsing strekkende voorziening als bedoeld in artikel 8:81 Awb is verkregen. Zie ook bijlage 3 (processtappen).

7.3.3 Regels en uitgangspunten

De voornaamste regels die betrekking hebben op de LGR zijn te vinden in de Wilg, het Bilg, de Rilg en de Awb. De in het Bilg opgenomen algemene uitgangspunten voor de LGR worden door gedeputeerde staten uitgewerkt in nadere regels voor de LGR. Deze nadere regels worden gekwalificeerd als beleidsregels in de zin van de Awb.

7.3.4 Toets civiele rechter / bestuursrechter

Vaststelling LGR (civiele rechter)

De rechtbank toetst of het bestuursorgaan zich bij de vaststelling van het besluit heeft gehouden aan de ter zake geldende regels, waaronder de door het bestuursorgaan vastgestelde nadere regels voor het herverkavelingsblok (beleidsregels). De toets verschilt naargelang het onderdeel van de LGR wel of niet is uitgewerkt in nadere regels. Een beroep dat betrekking heeft op een onderdeel dat is uitgewerkt in nadere regels – doorgaans de schatting van het nut en de schatting van veel voorkomende verrekenposten – wordt inhoudelijk getoetst aan deze nadere regels. Toepassing van de regels mag niet leiden tot onredelijke of onbillijke geldelijke regelingen. Niet alle mogelijke verrekenposten zullen zijn opgenomen in nadere regels. Als verzoeker in zo'n geval toch een beroep wil doen op geldelijke verrekening zal hij schade moeten stellen en onderbouwen of anders op zijn minst aannemelijk moeten maken schade te lijden als gevolg van de landinrichting.

Vaststelling correctiefactor (bestuursrechter)

De vaststelling van een correctiefactor is een gebonden besluit. Voor een nadere belangenafweging laat de wettelijke bepaling geen ruimte.

7.4 Ineenschuiven ruilplan en lijst der geldelijke regelingen

Op grond van het bepaalde in afdeling 7 van hoofdstuk 8 van de Wilg is gelijktijdige terinzagelegging van het ruilplan en de LGR mogelijk. Als bij een gelijktijdige terinzagelegging zienswijzen zijn ingediend over het ontwerp-ruilplan, wordt een besluit over de LGR pas genomen nadat het ruilplan onherroepelijk is. Gelet hierop heeft gelijktijdige terinzagelegging slechts zin als gedeputeerde staten verwachten dat het ter inzage te leggen ruilplan weinig tot geen bedenkingen bij belanghebbenden zal ontmoeten.

7.5 Omgevingswet

Onder de Ow wordt het ruilplan 'ruilbesluit' en wordt de LGR het 'besluit geldelijke regelingen' (hierna: BGR). De regels met betrekking tot het ruilbesluit wijken materieel niet af van de regels met betrekking tot het ruilplan op basis van de Wilg. Dit geldt ook voor het BGR en de LGR. De bepalingen die thans in het Bilg en de Rilg zijn opgenomen komen onder de Ow terug in respectievelijk het Besluit kwaliteit leefomgeving en de Omgevingsregeling.

8 Participatieve aanpak

Zoals opgemerkt is de Wilg een beleidsarme procedurewet. Dat betekent dat met inachtneming van de voorgeschreven kaders de Wilg veel ruimte biedt voor een participatieve aanpak. De kaders zijn in de vorige hoofdstukken beschreven. In dit hoofdstuk wordt de participatieve aanpak toegelicht.

Participatie is een belangrijke pijler voor het werken in de geest van de Ow. De Ow verstaat onder een participatieve aanpak: het in een vroegtijdig stadium betrekken van belanghebbenden (burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen) bij het proces van de besluitvorming over een project of activiteit. Inzet is dat participatie bijdraagt aan een grotere betrokkenheid van de samenleving bij beleidsvorming en meer ruimte biedt voor maatschappelijke initiatieven in de fysieke leefomgeving.

Participatieve aanpak bij landinrichting houdt in dat belanghebbenden actief worden betrokken bij de totstandkoming van een besluit. Bij landinrichting gaat het om de totstandkoming van inrichtingsplan (inrichtingsprogramma, inrichtingsbesluit), ruilplan (ruilbesluit) en LGR (BGR).

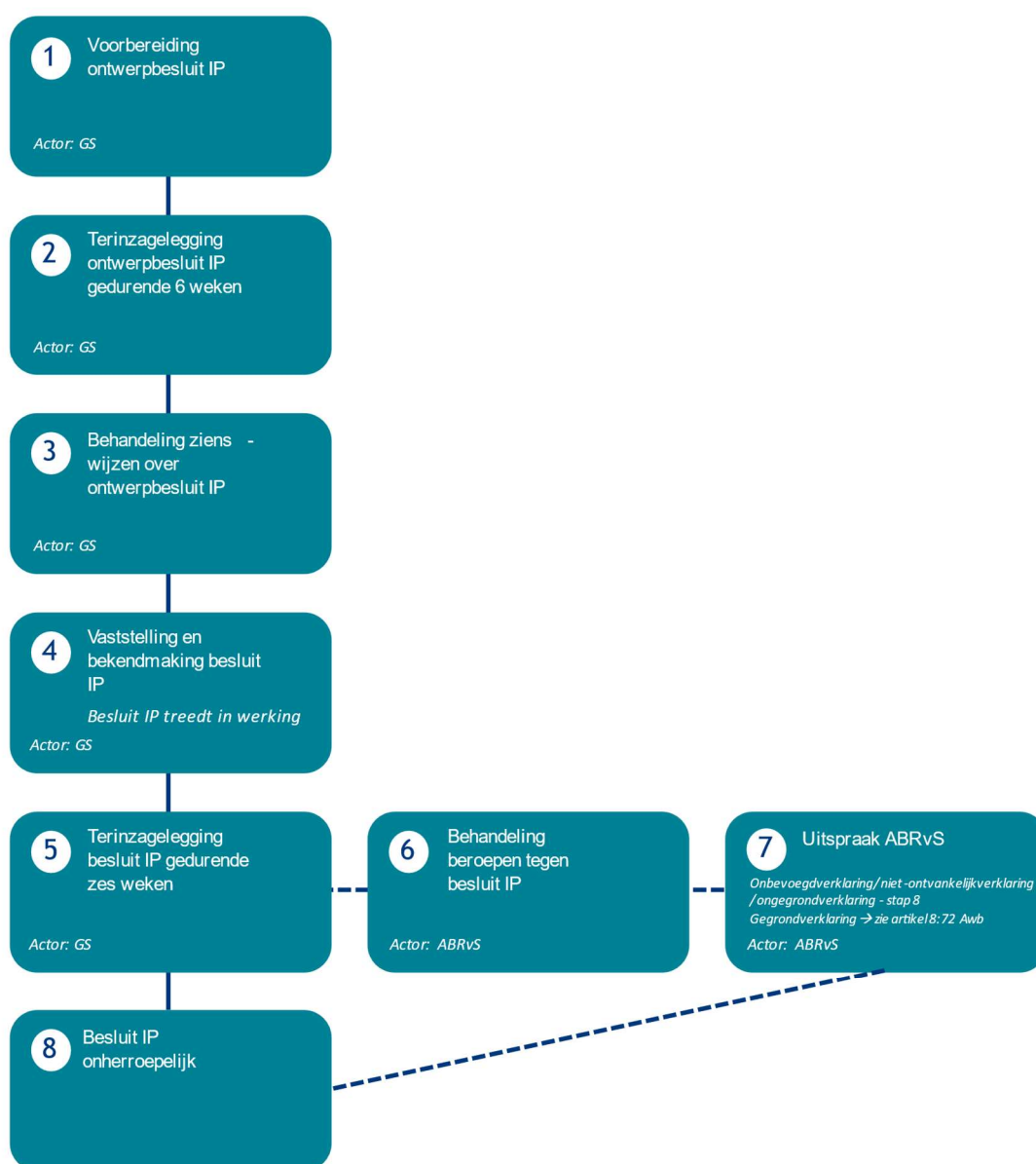
Participatieve landinrichting is geen vastomlijnd proces. Het gaat uit van ingrediënten die aan een regulier landinrichtingsproces toegevoegd worden. Het is van belang dat vooraf duidelijk wordt gecommuniceerd welk proces zal worden gevolgd, wat de invloed van de belanghebbenden is op de besluitvorming en welke 'spelregels' worden gehanteerd. Er kunnen in hoofdlijn twee varianten van participatie worden onderscheiden: co-creatie en consultatie. Bij co-creatie creëren belanghebbenden het plan/besluit. Bij consultatie wordt informatie ten behoeve van het plan/besluit bij belanghebbenden opgehaald.

Het karakter van landinrichting is in alle gevallen aan te merken als een bestuurlijk ingrijpen met het oog op het realiseren van publieke doelstellingen, waarbij het de verantwoordelijkheid van het desbetreffende bestuursorgaan is om dit besluit zodanig voor te bereiden en vast te stellen

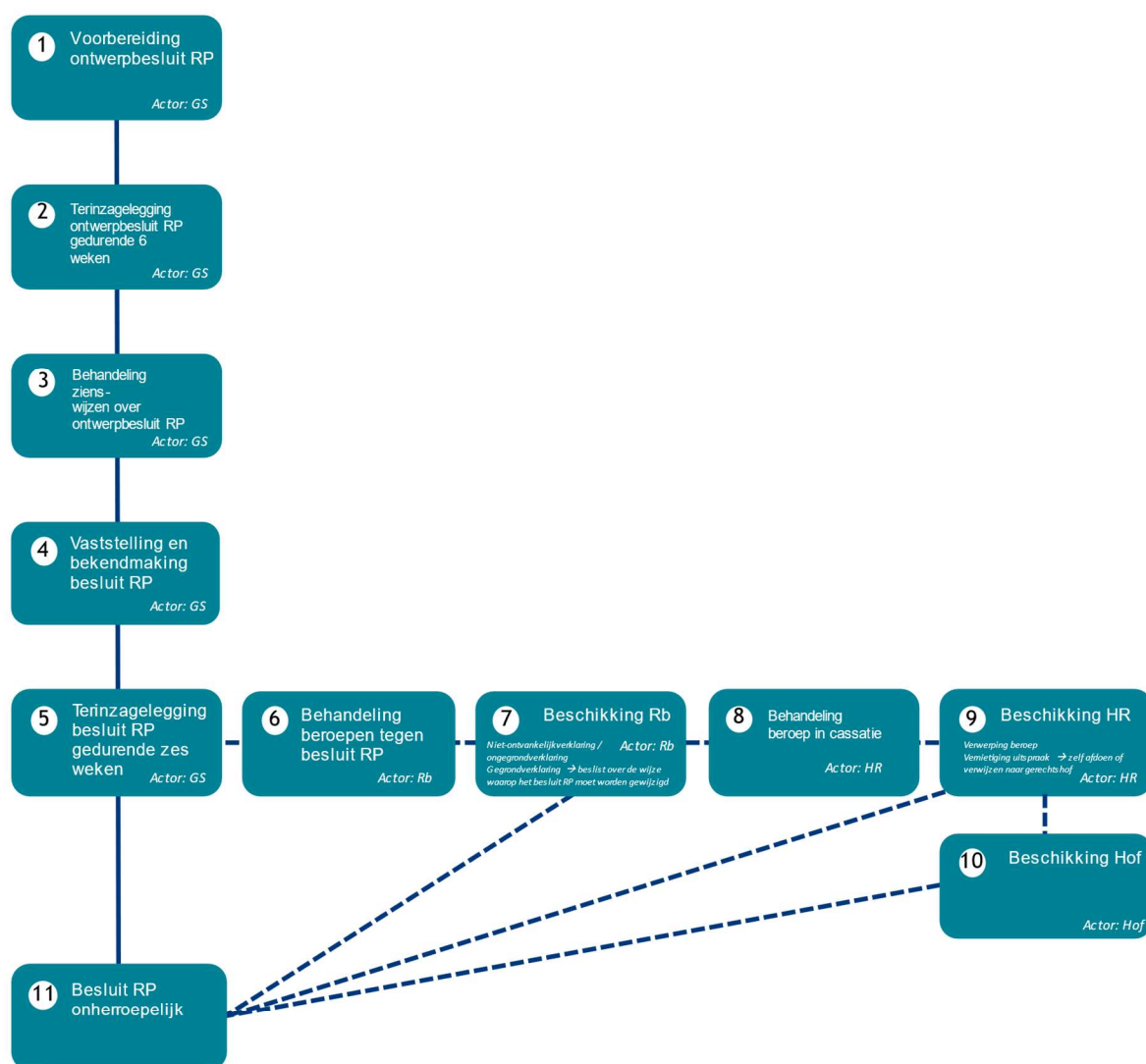
dat het besluit kan rekenen op een behoorlijke mate van draagvlak onder de belanghebbenden. Afhankelijk van het besluit dat wordt voorbereid (inrichtingsplan, ruilplan of LGR) dient te worden bepaald welke vorm van participatie zal worden toegepast. Daarbij speelt tevens mee de ruimte die de plankaders bieden voor de planontwikkeling. Naarmate de plankaders weinig tot geen ruimte bieden voor participatieve planontwikkeling is co-creatie geen zinvolle aanpak.

De ambitie in ADD is om in een zo vroeg mogelijk stadium de belanghebbenden inzicht te verschaffen in de mogelijke einduitkomst van het gebiedsproces. Voor de individuele grondeigenaren en -gebruikers gaat het dan om inzicht in de beoogde toedeling en de financiële gevolgen van de landinrichting. Dat betekent dat reeds in de fase van de voorbereiding van het inrichtingsplan de wensen ten aanzien van de toedeling (ruilplan) worden geïnventariseerd en de gevolgen worden gepresenteerd. De wenseninventarisatie is geen formele wenszitting, maar een inventarisatiegesprek.

BIJLAGE 1: PROCESSTAPPEN INRICHTINGSPLAN (IP)

BIJLAGE 2: PROCESSTAPPEN RUILPLAN (RP)

BIJLAGE 3: PROCESSTAPPEN LGR/CORRECTIEFACTOR

BIJLAGE 4: MER

Het Besluit m.e.r. bestaat uit een hoofddeel en vier bijlagen. De vier bijlagen zijn aangeduid als de onderdelen A, B, C en D. Onderdeel C bevat activiteiten, plannen en besluiten waarvoor het doorlopen van een m.e.r. verplicht is. Onderdeel D bevat activiteiten, plannen en besluiten waarvoor het maken van een m.e.r.-beoordeling verplicht is.

Onderdeel D. Activiteiten, plannen en besluiten, ten aanzien waarvan de procedure als bedoeld in de artikelen 7.16 tot en met 7.20 van de wet van toepassing is

	Kolom 1	Kolom 2	Kolom 3	Kolom 4
	Activiteiten	Gevallen	Plannen	Besluiten
D 9	Een landinrichtingsproject dan wel een wijziging of uitbreiding daarvan.	In gevallen waarin de activiteit betrekking heeft op 1°. een functiewijziging met een oppervlakte van 125 hectare of meer van water, natuur, recreatie of landbouw of 2°. vestiging van een glastuinbouwgebied of bloembollenteeltgebied van 50 hectare of meer.	De structuurvisie, bedoeld in de artikelen 2.1, 2.2 en 2.3 van de Wet ruimtelijke ordening, en de plannen, bedoeld in de artikelen 3.1, eerste lid, 3.6, eerste lid, onderdelen a en b, van die wet, de vaststelling van het inrichtingsplan, bedoeld in artikel 17 van de Wet inrichting landelijk gebied, het plan, bedoeld in artikel 11 van de Reconstructiewet concentratiegebieden en het plan bedoeld in artikel 18 van de Reconstructiewet concentratiegebieden.	De vaststelling van het inrichtingsplan, bedoeld in artikel 17 van de Wet inrichting landelijk gebied dan wel een plan bedoeld in artikel 18 van de Reconstructiewet concentratiegebieden dan wel bij het ontbreken daarvan het plan bedoeld in artikel 3.6, eerste lid, onderdelen a en b, van de Wet ruimtelijke ordening dan wel bij het ontbreken daarvan van het plan, bedoeld in artikel 3.1, eerste lid, van die wet.
D 49.3	De structurele verlaging van het (streef-)peil van een oppervlaktewater.	In gevallen waarin de activiteit: 1°. betrekking heeft op een verlaging van 16 centimeter of meer, 2°. plaatsvindt in een gevoelig gebied of een weidevogelgebied, en	Het plan, bedoeld in de artikelen 4.1, 4.4 en 4.6 van de Waterwet.	Het peilbesluit op grond van artikel 5.2 van de Waterwet.

3°. betrekking heeft op
een oppervlakte van 200
hectare of meer.

Bijlage 10

**Nadeelcompensatie eigenaren
en pachters bij peilverhoging
Veenweideprogramma**

NADEELCOMPENSATIE EIGENAREN EN PACHTERS BIJ PEILVERHOOGING VEENWEIDEPROGRAMMA

1. Inleiding.

Het verhogen van het waterpeil in veengebieden is met een gebiedsgerichte aanpak onderdeel van het Veenweideprogramma 2021-2030 “Foarút mei de Fryske Feangreiden”. Het verhogen van het waterpeil wordt vastgelegd in een peilbesluit. Peilverhoging heeft consequenties voor het (agrarisch) grondgebruik en eventuele schade die daar het gevolg van is komt voor vergoeding in aanmerking.

Door de werkgroep ‘Flankerend Beleid’ van het Veenweideprogramma wordt een regeling voor nadeelcompensatie voorbereid. Door het Veenweideprogramma wordt een methode ontwikkeld om de vermogensschade (waardedaling van de grond) en de inkomensschade vast te stellen.

In deze notitie wordt uitgewerkt wat dat betekent voor de schadevergoeding voor eigenaren en pachters van landbouwgrond. Schadevergoeding blijft maatwerk en in individuele situaties kan de schadevergoeding afwijken, afhankelijk van de omstandigheden van het geval. Het merendeel van de schades zal echter binnen het geschetste raamwerk kunnen worden geregeld.

In onderstaand schema is de wijze van schadevergoeding voor eigenaren en pachters van landbouwgrond op hoofdlijnen samengevat, er van uitgaande dat de verpachter normaal gesproken geen inkomensschade leidt.

	Vermogensschade	Inkomensschade
Vol eigendom	Eigenaar (agrariër)	
Reguliere pacht	Eigenaar-verpachter	Pachter (agrariër)
Geliberaliseerde pacht	Eigenaar-verpachter	Pachter (agrariër)
Erfpacht	Bloot eigenaar	Erfpachter (agrariër)
	Erfpachter (agrariër)	

2. Juridisch kader.

De schade die iemand lijdt of zal lijden als gevolg van het peilbesluit, komt op grond van artikel 7:14 van de Waterwet (Wtw) voor een vergoeding in aanmerking als die schade redelijkerwijs niet of niet geheel tot zijn/haar lasten behoort te blijven en voor zover de vergoeding niet of niet voldoende op een andere manier is verzekerd.

Dit wordt aangeduid als nadeelcompensatie.

De basisregeling voor nadeelcompensatie staat in titel 4.5 van de Algemene wet bestuursrecht (AwB). In deze titel staan grondslagen, inhoudelijke eisen en procedurele bepalingen over toekenning van nadeelcompensatie. In veel wetten is dat verder uitgewerkt in een regeling voor schadevergoeding, zoals artikel 7:14 WtW voor schade voortkomend uit een (nieuw) peilbesluit.

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet (Ow, voorzien per 1 januari 2023) worden verschillende regelingen voor nadeelcompensatie samengevoegd in afdeling 1 van hoofdstuk 15 Ow. Ook het peilbesluit wordt in de Ow als schadeveroorzakend besluit genoemd. Vanaf de inwerkingtreding van de Ow geldt voor nieuwe schades het wettelijk kader uit de Ow.¹ Overigens zal dat in praktische zin voor de directe schade als gevolg van een nieuw peilbesluit weinig verschillen van de huidige regeling onder de WtW.

Anders dan bij onteigening – waar een belanghebbende recht heeft op een volledige schadeloosstelling – wordt er bij nadeelcompensatie gesproken over een tegemoetkoming in de schade. De basis voor de schadeberekening bij nadeelcompensatie is daarmee een andere dan die bij onteigening, maar in de loop der jaren is de nadeelcompensatie-regeling steeds verder opgeschoven richting een volledige schadeloosstelling. Waar vroeger een bepaald forfait van de schade snel als eigen risico werd aangemerkt, wordt tegenwoordig ook bij nadeelcompensatie de schade steeds meer berekend vergelijkbaar met de methoden zoals ook bij onteigening gebruikelijk zijn.

De voorwaarden voor schadevergoeding zijn:

- Er moet sprake zijn van een causaal verband tussen de gestelde schade en een rechtmatig overheidsbesluit of – handelen.
Het onderzoek van de werkgroep naar de waardedaling en opbrengstderving maakt inzichtelijk welke schade er (kan) ontstaan als gevolg van het verhogen van het waterpeil op basis van het peilbesluit.
- Alleen schade die het normaal maatschappelijk risico te boven gaat komt voor vergoeding in aanmerking. Dat betekent dat de schade drukt op een beperkte groep (speciale last) die uitstijgt boven het normale maatschappelijk risico (abnormale last).
Bijvoorbeeld: een aanpassing van een peilbesluit dat de bodemdaling volgt is geen abnormale last, een aanpassing van een peilbesluit dat afwijkt van de bodemdaling is wel een abnormale last.
- Er kan sprake zijn van actieve of passieve risico-aanvaarding (voorzienbaarheid).
 - Actieve risico-aanvaarding betekent dat een belanghebbende op de hoogte was van het overheidsbesluit op het moment van investering.

¹ Zie uitgebreid: Handreiking nadeelcompensatie Omgevingswet, juni 2022, Min BZK.

- Passieve risico-aanvaarding betekent dat een belanghebbende geen maatregelen heeft genomen, toen dat nog mogelijk was, terwijl was te voorzien dat het overheidsbesluit zou gaan wijzigen.

Aangezien er over het algemeen sprake is van een bestaande eigendoms- of gebruiksverhouding, zal er bij het aanpassen van het peilbesluit niet snel sprake zijn van actieve of passieve risico-aanvaarding.

Dilemma bij actieve risico-aanvaarding is de zogeheten 'schaduwshade', waarbij de koper of nieuwe pachter van een perceel kon weten dat het peilbesluit zou worden aangepast en de verkoper (nog) geen nadeelcompensatie kan claimen omdat het peilbesluit nog niet is vastgesteld. Dat betekent dat:

- *ofwel de verkoper de grond tegen een lagere grondprijs moet verkopen, omdat de koper al rekening houdt met de lagere waarde vanwege de peilverhoging,*
- *ofwel de koper de grond tegen de normale landbouwkundige grondprijs moet kopen, en vervolgens geen nadeelcompensatie kan claimen voor de waardedaling vanwege de peilverhoging.*

Weliswaar is voor landbouwgrond de grondmobiliteit gemiddeld rond de 1,5% van de oppervlakte, maar vanwege de looptijd van het veenweideprogramma zou dat wel een knelpunt kunnen zijn. Verder is het de vraag of er door aankoop van grond of een nieuwe pachtrelatie wel of geen sprake is van schaduwshade totdat een (ontwerp-)peilbesluit bekend wordt gemaakt. Gesteld kan worden dat het inmiddels vastgestelde Veenweideprogramma geen besluit is op grond waarvan in een concreet geval duidelijk had moeten zijn hoe het peilbesluit zou worden aangepast.

Dit onderdeel vereist nader (juridisch) onderzoek, mede omdat vanuit regels voor staatssteun en rechtmatigheid/ gelijkwaardigheid bezien er dus niet zomaar schade kan worden uitgekeerd wanneer grond van eigenaar wisselt. Ook al voelt het onredelijk dat de overheid in dat geval een "voordeel" in de schoot geworpen krijgt. Immers in tegenstelling tot de situatie waarbij de eigendom niet wisselt en er sprake is van nadeelcompensatie, vanwege de schaduwshade noch de oude, noch de nieuwe eigenaar nadeelcompensatie kunnen claimen.

Vooralsnog wordt voor deze notitie aangenomen dat bij verpachte situaties 'schaduwshade' zich niet snel zal voordoen, omdat de praktijk leert dat verpachters niet of nauwelijks hun grond verkopen.

Bij de verdere uitwerking van deze notitie wordt er van uit gegaan dat er sprake is van schade die voor vergoeding in aanmerking komt via de nadeelcompensatieregeling van artikel 7:14 Wtw.

3. Belanghebbenden

Belanghebbenden die schade (kunnen) ondervinden van een wijziging van het peilbesluit kunnen eigenaren zijn die de grond in eigen gebruik hebben (eigenaar-gebruiker).

In Friesland is – naast eigendom van de grond bij de agrariër zelf – ook veel grond in eigendom bij particulieren, stichtingen, verenigingen of andere rechtspersonen en wordt die grond verpacht aan een agrariër.

In het geval van een eigenaar-gebruiker manifesteert de schade zich bij een en dezelfde (rechts)persoon.

In het geval van verpachting manifesteert de schade zich bij de eigenaar vooral in de vorm van vermogensschade en bij de pachter vooral in de vorm van inkomensschade. Behalve in geval van erfpacht, dat ook een vermogenswaarde heeft.

De meest voorkomende pachtvormen zijn:

- Reguliere pacht.

Deze pachtvorm is streng gereguleerd (titel 5, boek 7 BW) en kent een uitgebreide rechtsbescherming van de pachter met veel dwingende bepalingen. Zoals een recht op verlenging en indeplaatsstelling bij opvolging in direct familieverband van de pachter en een strikte regulering van de pachtprijs.

Gevolgen voor de eigenaar – verpachter:

- De waarde van regulier verpachte grond is circa 60% - 70% van de vrije marktwaarde van de grond. De reden is de lange duur waarvoor de grond niet vrij beschikbaar is en de relatief lage gereguleerde pachtprijs gedurende de (lange) looptijd.
- Vermogensschade (waardedaling van de verpachte grond) komt volledig aan de eigenaar toe.

Gevolgen voor de pachter:

- De rechtspositie van de pachter is sterk, hetgeen zich ook manifesteert in zijn recht op schadeloosstelling en de hoogte daarvan.
- Een regulier pachtrecht is niet overdraagbaar aan derden buiten direct familieverband. Het pachtrecht heeft geen vermogenswaarde en de pachter heeft geen recht op vermogensschade.

- Geliberaliseerde pacht.

Deze pachtvorm is minder streng gereguleerd (artikel 7:397 BW).

- Geliberaliseerde pacht van zes jaar of korter (artikel 7:397, lid 1 BW) kent veel minder dwingende bepalingen. Zo is er geen recht op verlenging of indeplaatsstelling en geen pachtprijsregulering.
- Geliberaliseerde pacht langer dan zes jaar (artikel 7:397, lid 2 BW) kent ten opzichte van geliberaliseerde pacht van zes jaar of korter wel pachtprijsregulering.

Gevolgen voor de eigenaar – verpachter:

- De waarde van liberaal verpachte grond kent geen tot een beperkte waardedruk ten opzichte van de marktwaarde vol eigendom, afhankelijk van de resterende looptijd en de hoogte van de pachtprijs.
- Vermogensschade (waardedaling op basis van nagenoeg vol eigendom) komt volledig aan de eigenaar toe.

Gevolgen voor de pachter:

- De rechtspositie van de pachter is zwak. Afhankelijk van de resterende looptijd kan er een recht op schadeloosstelling zijn, maar die is dan veelal beperkt.
- Een geliberaliseerd pachtrecht is niet overdraagbaar aan derden. Het pachtrecht heeft geen vermogenswaarde en de pachter heeft geen recht op vermogensschade.

- Erfpacht.

Erfpacht is een zakelijk recht (titel 7, boek 5 BW) met een relatief grote mate van contractvrijheid. Een erfpachtrecht is in beginsel overdraagbaar aan derden en kan met een recht van hypotheek worden bezwaard. Vanwege de dwingende bepalingen van het pachtrecht worden erfpachtovereenkomst voor bepaalde duur van 26 jaar of langer gesloten.

In tegenstelling tot de marktwaarde bij vol eigendom is bij erfpacht sprake van bloot eigendom (eigendom belast met erfpacht) en een erfpachtrecht, die ieder een eigen marktwaarde hebben. Die is onder andere afhankelijk van de hoogte van de canon (rekening houdend met indexering of herziening), de resterende duur van de erfpacht en de situatie bij einde erfpacht.

Gevolgen voor de bloot eigenaar:

- De bloot eigenaar heeft recht op een deel van de vermogensschade, tenzij in daarover in de erfpachtakte afwijkende afspraken zijn gemaakt.

Gevolgen voor de erfpachter:

- De erfpachter heeft recht op een deel van de vermogensschade, tenzij daarover in de erfpachtakte afwijkende afspraken zijn gemaakt.
- De erfpachter heeft als gebruiker van de grond recht op inkomensschade.

In de meeste gevallen is de inkomensschade voor de eigenaar-verpachter / bloot eigenaar nihil, omdat de rente op het vrijkomend kapitaal (volgens vaste jurisprudentie 4%), hoger is dan de derving van (pacht-)inkomsten.

4. Schadevergoeding

In het geval van een peilbesluit is er sprake van directe schade. De schade is direct toe te rekenen aan het peilbesluit en manifesteert zich binnen het gebied waarvoor het peilbesluit geldt. Er is sprake van een blijvende situatie (hoger waterpeil), de schade is dus structureel en niet tijdelijk.

Er kan onderscheid worden gemaakt in:

- A. Vermogensschade (waardedaling van de onroerende zaak). Uitgedrukt in een eenmalig bedrag door de marktwaarde voor en na het vaststellen van het peilbesluit te vergelijken. Eventuele voordelen (hogere waarde) mogen worden verrekend met de nadelen (lagere waarde).

Toelichting: de waardedaling van de onroerende zaak volgt uit het onderzoek vanuit het veenweideprogramma.

De marktwaarde van regulier verpachte landbouwgrond is circa 60% - 70% van de de marktwaarde van vol eigendom. Dit percentage is een ervaringscijfer op basis van een (beperkt) aantal referentietransacties in den lande en is ingegeven door het feit dat de pacht prijs gereguleerd en relatief laag is en dat de lange duur van de pachtrelatie (meerdere generaties). Alleen in bijzondere situaties, bijvoorbeeld een pachter op leeftijd zonder bedrijfsopvolger, zal de waardedruk minder groot zijn. Dit zal per geval moeten worden vastgesteld.

Voor de marktwaarde van landbouwgrond die geliberaliseerd is verpacht geldt als vuistregel een waardedruk van 2% per jaar voor de resterende looptijd. Deze regel wordt ook gehanteerd door de fiscus bij de waardering van verpachte landbouwgrond:

https://download.belastingdienst.nl/belastingdienst/docs/waardering_landbouwgr_2021_aa9611z11pl.pdf

Een gebruikelijke methode om de waarde van de bloot eigendom en het erfpachtrecht te bepalen, is de volgende berekening:

- De waarde van de bloot eigendom is de som van de “netto contante waarde van de canon gedurende de resterende looptijd” en de “netto contante waarde van de grond (of terugkoopsom) bij einde erfpacht”.*
- De waarde van het erfpachtrecht is de waarde van de vol eigendom min de waarde van de bloot eigendom.*
- De parameters die worden gebruikt, zoals de resterende looptijd, hoogte van de canon, grondprijs of terugkoopsom, inflatie / grondprijsstijging en netto contante waardefactor zullen door een taxateur moeten worden vastgesteld.*

Voor de model-berekening in een kostenraming wordt geadviseerd om uit te gaan van een verdeling bloot eigendom 70% van de marktwaarde en erfpacht 30% van de marktwaarde, omdat deze verhouding ook vaak bij uitgifte in erfpacht wordt gehanteerd. Maar in de uitvoering zal iedere keer opnieuw op basis van de feitelijke situatie de waardeverdeling tussen bloot eigenaar en erfpachter moeten worden uitgerekend.

- B. Inkomensschade. Uitgedrukt in een jaarlijks bedrag, dat afhankelijk van de eigendoms- of pachtsituatie, wordt gekapitaliseerd tot een eenmalig uit te keren bedrag. Belangrijke elementen zijn:

- Opbrengstderving grasgewas (minder massa, minder eiwitrijk). Dit kan ook doorwerken in veebezetting, melkgift enzovoort.
- Hogere kosten (andere machines, hogere kosten loonwerker).

Toelichting: de opbrengstderving en hogere kosten volgen uit het onderzoek vanuit het veenweideprogramma, maar kunnen op basis van de feitelijke situatie per geval worden aangevuld. Dit volgt

- Lagere pachtinkomsten eigenaar-verpachter.

Toelichting: bij reguliere pacht en geliberaliseerde pacht > 6 jaar is de pachtprijs gereguleerd. Afhankelijk van de ingangsdatum van de pacht, kan de pachtprijs maximaal 110% van de regionorm zijn, met een maximum van 2% van de marktwaarde van het perceel in vol eigendom. De huidige praktijk is, dat de regionorm nagenoeg altijd lager is dan 2% van de marktwaarde. Pas wanneer de marktwaarde vanwege het peilbesluit zover daalt dat 2% van de marktwaarde lager wordt dan (110% van) de regionorm, dan wordt de pachtprijs overeenkomstig lager.

- Eventuele inkomensvoordelen mogen worden verrekend met de inkomensnadelen.

Voorbeeld: lagere pacht voor de pachter (zie voorgaande punt). Indien de pachtprijs niet evenredig daalt met de lagere marktwaarde, is de voordeelsverrekening kleiner of zelfs nihil (en de schadevergoeding dus hoger).

- De jaarlijkse rente op het vrijkomend kapitaal op de vermogensschade wordt in mindering gebracht op de jaarlijkse inkomensschade (volgens vaste jurisprudentie 4%).
- De jaarlijkse inkomensschade wordt gekapitaliseerd. De kapitalisatiefactoren zijn op basis van vaste jurisprudentie vastgesteld, afhankelijk van de eigendoms- en pachtsituatie.

Toelichting: bij vol eigendom factor 10, bij reguliere pacht van behuist land factor 9, bij reguliere pacht van los land factor 8, bij geliberaliseerde pacht afhankelijk van de resterende pachtperiode en ook bij erfpacht afhankelijk van de resterende erfpachtperiode (inclusief een overeengekomen recht op verlenging) tot maximaal factor 10 bij langlopende erfpachtcontracten.

Bij onteigening speelt altijd de discussie of de inkomensschade moet worden berekend op basis van herinvestering door aankoop van een vervangende grond of bedrijf of op basis van liquidatie vanwege beëindiging van het bedrijf of gebruik van een perceel.

Dit is bij nadeelcompensatie niet aan de orde, omdat de grond niet wordt gekocht, maar gewoon in eigendom/ pacht blijft. In extreme gevallen zou er sprake kunnen zijn van een zodanige verslechtering van de situatie, dat voortzetting van de pacht en/of het bedrijf ter plaatse niet mogelijk is. Dat vraagt om een maatwerk-benadering/ flankerend beleid (uitkopen/ bedrijfsverplaatsing). Wanneer in dat geval aankoop op basis van een volledige schadeloosstelling plaats vindt, dan moet dat wel objectief worden vastgesteld en er zal dan ook in het uiterste een onteigeningstitel moeten zijn. Een eigenaar die zelf besluit om te verkopen, zonder dat daar een

objectieve reden voor is, kan alleen worden aangekocht wanneer de overheid daarvoor een opkoopregeling heeft of een aankoopbesluit neemt, over het algemeen tegen de marktwaarde.

- C. Door de overheid kunnen ook bijkomende aanbiedingen worden gedaan, ter voorkoming van schade. Een bijkomend aanbod kan in verschillende vormen worden gedaan, zoals:
- Uitvoering van werken door en voor rekening van de overheid, bijvoorbeeld de aanleg van dammen, kavelpaden enzovoort.
 - Aanbieden van extra (pacht)grond.

Aangezien een belanghebbende schadebeperkend moet handelen, zal een redelijk bijkomend aanbod worden meegewogen in de berekening van de inkomensschade, ook als een belanghebbende dat aanbod afwijst.

Wat betreft de vermogensschade hoeft een belanghebbende een bijkomend aanbod niet te accepteren en heeft de belanghebbende recht op een schadevergoeding in geld.

Toelichting: dat laatste kan betekenen dat een eigenaar-verpachter geen extra grond wil, terwijl de pachter dat wel zou willen. In dat geval zou aan de pachter vervangende pachtgrond van een andere eigenaar-verpachter kunnen worden aangeboden. Voor deze situatie zou de overheid grond kunnen aankopen en deze grond kunnen aanbieden aan pachters. De grond zou vervolgens in verpachte staat bijvoorbeeld aan een belegger kunnen worden doorverkocht.

- D. Als schadevergoeding wordt toegekend, heeft de benadeelde ook recht op vergoeding van een aantal bijkomenden kosten. Op grond van artikel 4:129 Awb vergoedt het bestuursorgaan ook:
- De redelijke kosten ter voorkoming of beperking van schade.
 - De redelijke kosten ter zake van een door derden beroepsmatig verleende rechtsbijstand of andere deskundige bijstand bij de vaststelling van de schade.
 - Het betaalde griffierecht voor behandeling van de aanvraag om schadevergoeding en eventuele wettelijke rente over het schadebedrag.
 - De wettelijke rente die wordt gerekend over het schadebedrag.

Dit geldt ook onder de werking van de Omgevingswet.,

Aangezien de wettelijke regels voor iedere pachtvorm verschillen en ook (erf)pachtovereenkomsten inhoudelijk van elkaar verschillen, heeft dat ook invloed op de hoogte van de schadeloosstelling. Daarvoor is aansluiting gezocht bij de uitgangspunten die ook gelden bij een volledige schadeloosstelling in geval van onteigening.

Omdat de schade voor een eigenaar-verpachter of bloot eigenaar en voor een (erf)pachter anders wordt vastgesteld dan voor een eigenaar-gebruiker, zal de optelsom van de schadevergoeding voor de eigenaar-verpacht of blooteigenaar en voor de (erf)pachter hoger of lager kunnen zijn dan de schadevergoeding voor een eigenaar-gebruiker. Wel is er sprake van een zekere balans, omdat uitkering van hogere vermogensschade vaak samenhangt met

pachtvormen waar een relatief lage inkomensschade wordt vergoed en omgekeerd. Wanneer er meer inzicht is in de opbouw van de vermogensschade en de inkomensschade kan daar meer duidelijkheid over worden verschaft.

4.1 Schadevergoeding bij eigenaar-gebruiker.

De waardedaling komt volledig ten goede aan de eigenaar-gebruiker.

De inkomensschade komt volledig ten goede aan de eigenaar-gebruiker. Op de inkomensschade wordt de rente op het vrijkomend kapitaal in mindering gebracht. De resterende inkomensschade wordt gekapitaliseerd met een voor een eigenaar gebruikelijke factor 10.

4.2 Schadevergoeding bij reguliere pacht.

De waardedaling komt volledig ten goede aan de eigenaar-verpachter. De waardedaling zal een lager bedrag zijn dan onder 4.1, omdat de waardedaling wordt berekend over de verpachte waarde van de grond. Vooralsnog kan ten behoeve van het algemene beleidskader de waardedaling worden bepaald in dezelfde verhouding als die tussen de vrije marktwaarde en de waarde in verpachte staat (60% - 70% van de vrije waarde). Bij de taxatie van de vrije marktwaarde in een concreet geval of gebied door een taxateur, kan ook de verpachte waarde door de taxateur worden vastgesteld.

Uitzonderingen daargelaten, bijvoorbeeld wanneer de pachter al op leeftijd is zonder bedrijfsopvolger of een sterk afwijkende verhouding pacht prijs / marktwaarde grond, kan de waardedruk lager zijn en de vergoeding voor waardedaling navenant hoger. Zie ook omgekeerde gevolg hiervan bij schadevergoeding pachter hieronder.

Hoewel niet voor de hand liggend, kan er sprake zijn van inkomensschade voor een eigenaar-verpachter, wanneer de derving aan pachtinkomsten groter is dan de aftrek rente vrijkomend kapitaal. De resterende inkomensschade wordt gekapitaliseerd met een voor een eigenaar gebruikelijke factor 10.

De inkomensschade van de pachter wordt, onder verrekening van eventuele voordelen (zoals een lagere pacht prijs) en rekening houdend met bijkomende aanbiedingen, als volgt vergoed:

- Voor een pachter van behuist land (hoevepacht) wordt de schadevergoeding vastgesteld door kapitalisatie van de jaarlijkse inkomensschade met een factor 9.
- Voor een pachter van los land wordt de schadevergoeding vastgesteld door kapitalisatie van de jaarlijkse inkomensschade met een factor 8.

Uitzonderingen daargelaten, bijvoorbeeld wanneer de pachter al op leeftijd is zonder bedrijfsopvolger of een sterk afwijkende verhouding pacht prijs / marktwaarde grond, kan de kapitalisatiefactor lager zijn. Zie ook omgekeerde gevolg hiervan bij schadevergoeding eigenaar-verpachter hierboven.

4.3 Schadevergoeding bij geliberaliseerde pacht.

De waardedaling komt volledig ten goede aan de eigenaar-verpachter. De waardedaling zal vergelijkbaar of iets lager zijn dan onder 4.1 genoemd, omdat er afhankelijk van de resterende duur van de pacht, slechts een beperkte waardedruk op de marktwaarde bij vol eigendom zit. Door de belastingdienst wordt een afslag van 2% per jaar voor de resterende duur van de pachtovereenkomst vastgesteld.

Hoewel niet voor de hand liggend, kan er sprake zijn van inkomensschade voor een eigenaar-verpachter, wanneer de derving aan pachtinkomsten groter is dan de aftrek rente vrijkomend kapitaal. De resterende inkomensschade wordt gekapitaliseerd voor de resterende periode van de pacht.

De inkomensschade van de pachter wordt op een vergelijkbare wijze als onder 4.2 vastgesteld, met dien verstande dat de kapitalisatiefactor wordt bepaald door de resterende looptijd van de pacht. De kapitalisatiefactor wordt vastgesteld op basis van een netto contante waarde berekening en zal lager zijn dan die bij reguliere pacht (die immers voor onbepaalde tijd doorloopt).

4.4 Schadevergoeding bij erfpacht.

De waardedaling van de grond komt deels ten goede aan de bloot eigenaar en deels ten goede aan de erfpachter.

De totale waardedaling voor bloot eigenaar en erfpachter samen is in beginsel gelijk aan de waardedaling bij vol eigendom.

De verdeling daarvan hangt af van het economisch belang (de marktwaarde) van de bloot eigendom en aan de erfpacht. Dit zal per geval apart moeten worden vastgesteld, omdat de erfpachtvoorwaarden per situatie sterk kunnen verschillen.

De volgende methode wordt veel gebruikt:

- Waarde bloot eigendom: netto contante waarde van de canon gedurende de resterende looptijd plus de netto contante waarde van grond bij einde erfpacht (marktwaarde of terugkoopsom).
- Waarde erfpacht : marktwaarde vol eigendom min de waarde bloot eigendom.

Hoewel niet voor de hand liggend, kan er sprake zijn van inkomensschade voor een bloot eigenaar, wanneer de derving aan canoninkomsten groter is dan de aftrek rente vrijkomend kapitaal. De resterende inkomensschade wordt gekapitaliseerd met een voor een eigenaar gebruikelijke factor 10, of met een lagere factor, wanneer de resterende looptijd van de erfpacht korter is dan circa 13 jaar.

De schadevergoeding van de erfpachter wordt vergoed door kapitalisatie van de jaarlijkse inkomensschade, onder verrekening van rente vrijkomend kapitaal en eventuele voordelen (zoals een lagere canon) en rekening houdend met bijkomende aanbiedingen, met een factor 9. Of met een lagere factor, wanneer de resterende looptijd van de erfpacht korter is dan circa 12 jaar.

Bijlage 11

**Participatieve aanpak:
grondcompensatie
en grondruil**

Participatieve aanpak: grondcompensatie en kavelruil

De compensatie systematiek veenweide (CSV) is erop gericht om – daar waar gewenst en mogelijk – grond aan te bieden ter compensatie van vermogensschade bij eigenaren en gebruikers. Om in het plangebied – ook na de grondcompensatie – weer te kunnen beschikken over een optimale landbouwkundige structuur is het de verwachting dat het proces van grondcompensatie zal samenlopen met een proces van kavelruil cq. wettelijke herverkaveling. De compensatiegronden zullen immers niet altijd op de juiste plek liggen. (zie ook paragraaf 2.8)

Om dit proces van grondcompensatie en kavelruil/herverkaveling een zo'n groot mogelijke slagingskans te geven wordt zoveel mogelijk op basis van vrijwilligheid een ruil- en compensatieplan gecreëerd. In de praktijk wordt dan wel gesproken over participatief verkavelen. Een dergelijke aanpak is niet nieuw. De voormalige Dienst Landelijk Gebied, LTO en het Kadaster hebben jarenlang een samenwerking gehad op het gebied van “Verkavelen voor Groei”. Deze methode was gebaseerd op werktafels, waarin agrariërs gezamenlijk kwamen tot een betere verkavelingsstructuur waarbij ook andere nevelsdoelen werden gerealiseerd.

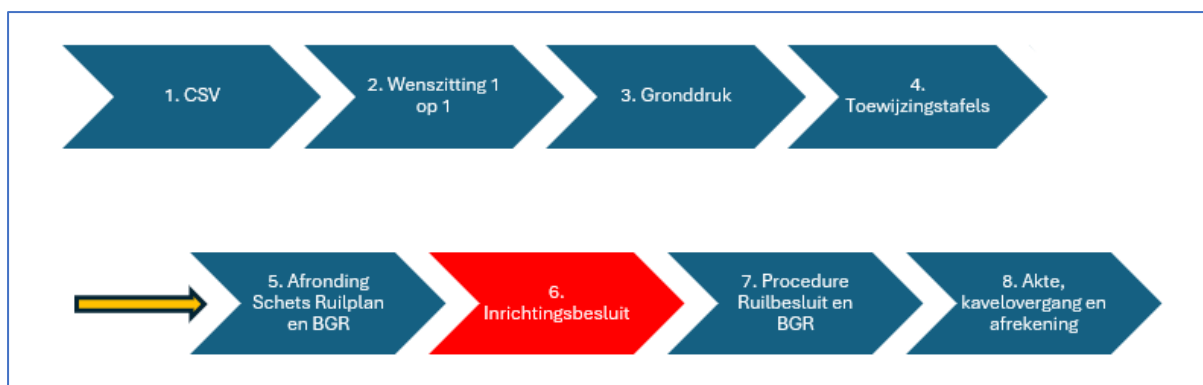
Maar vrijwilligheid geeft geen zekerheid dat er voor iedereen een acceptabele compensatie komt. Daarom is ook het instrument van kavelruil/herverkaveling (conform de Wilg) inzetbaar. Zoals reeds gememoreerd in paragraaf 2.8: toepassing van de Wilg is een bevoegdheid van Gedeputeerde Staten. In het Veenweideprogramma hebben partijen reeds afgesproken dat de Provincie uiterst terughoudend zal omgaan met de inzet van (het verplichtende deel van) de Wilg. Het uitgangspunt is immers dat gebiedsontwikkelingsprocessen in principe in onderling overleg en op minnelijke basis met en door betrokkenen worden doorlopen.”

De inzet van de Wilg borgt daarbij de zekerheden van belanghebbenden die vrijwillig of verplicht deelnemen in het proces. Eigenaren die niet kunnen instemmen, maar voor wie wel een acceptabele “toedeling¹” kan worden gecreëerd, kunnen via inspraak hun bedenkingen kenbaar maken.

Processtappen grondcompensatie en grondruil

In onderstaand processchema is in hoofdlijnen het stappenplan uitgewerkt zoals dat nu wordt voorzien. In het gehele proces moet duidelijk zijn dat de methode volledig is gericht is op minnelijke overeenstemming tenzij de verplichtende werking van de wettelijke herverkaveling nodig is om de laatste obstakels weg te nemen.

¹ In de omgevingswet gelden dezelfde normen voor wettelijke herverkavelingen als onder de WILG. O.a. Huiskavels mogen niet worden verkleind, tenzij het gaat om toedeling (wegen, waterlopen, etc.), aantal veldkavels mag niet toenemen, etc. Dit mag alleen afwijken als een de eigenaar/gebruiker hiermee akkoord gaat.

Figuur 1: Stappenplan na overhandiging compensatievoorstel

Hieronder wordt elke stappen verder uitgewerkt:

1. CSV

Bij aanvang ontvangen de belanghebbenden het compensatievoorstel. (zie bijlage 5)

2. Wenszitting

Het compensatievoorstel is de basis voor de wenszittingen. De eigenaren en gebruikers worden uitgenodigd om het voorstel door te lopen en eventuele aandachtspunten aan te geven. Uiteraard wordt ook gevraagd naar de behoefte aan grondcompensatie. Ook wordt hierbij naar kwaliteitseisen van de compensatie en een locatie gevraagd. Aan de eigenaren wordt ook gevraagd om aan te geven welke percelen ze (eventueel) willen inbrengen in het ruilproces. Ter voorbereiding op de toewijzingstafel wordt ook gevraagd welke percelen zij willen behouden.

3. Gronddruk

Om een beeld te krijgen van de behoefte aan grondcompensatie in het plangebied wordt met de uitkomsten van de wenszittingen de gronddruk berekend. Ook wordt bekeken welke grondeigenaren aan elkaar gekoppeld moeten/kunnen worden om straks samen te komen tot een ruilplan.

4. Toewijzingstafel²

Er zijn in het algemeen twee opties voor het inrichten van de toewijzingstafel:

A. Virtuele grondpot

Percelen die vooraf voor ruil beschikbaar zijn gesteld worden ingetekend. De compensatiegronden én de potentiële ruilgronden komen in een virtuele grondpot.

² In de omgevingswet wordt gesproken over toewijzing i.p.v. toedeling (WILG) als het gaat om ruilen van gronden. Elementen die voor openbaar nut worden gerealiseerd (zoals wegen, waterlopen etc.) zijn toedelingselementen onder de omgevingswet. Deze werden in de WILG toewijzingselementen genoemd.

B. Compensatiepercelen indelen

Vóórraf worden de beschikbare compensatiegronden toegekend op basis van de wensen die zijn uitgebracht. Vervolgens gaan de agrariers samen puzzelen aan een nieuwe toedeling.

De toewijzingstafel bestaan uit 8 tot 12 eigenaren/gebruikers. Er zijn dus meerdere tafels in een pplangebied. Grotere eigenaren kunnen aan meerdere tafels zitten. Onder leiding van een gespreksleider en ondersteuning in (digitaal) kaartmateriaal wordt gewerkt aan een ruil- en compensatieplan. In de eerste ronde worden de wensen ingebracht door iedereen, waarbij percelen door meerderen gewenst kunnen worden. Iedereen kan wensen op basis waar hij/zij recht op heeft (afhankelijk van optie A of B). In de 2de ronde (daarna misschien wel een 3de ronde) wordt gekeken of de wensen vereffend kunnen worden. Om een gespreksvolgorde aan te houden kan er gedacht worden aan een volgorde, waarbij de bedrijven die het meest getroffen worden door peilverhoging als eerste mogen kiezen. Per project zal dit verschillen, maar gedacht moet worden aan een ondergrens in drooglegging voor normaal agrarisch gebruik.

Wanneer er voldoende draagvlak (wellicht zal niet iedereen 100% tevreden zijn) wordt de zitting afgesloten. Aan het eind van de zitting krijgt iedereen een kaart en een compensatievoorstel mee van hun eigen situatie.

5. Afronding schets Ruilplan en BGR

Via een 1 op 1 gesprek wordt het proces afgerond. Er worden afspraken gemaakt over kavel-aanvaarding en eventueel andere verrekeningen die bedrijfsspecifiek zijn (bijvoorbeeld maasteelt, KV's, etc). De eigenaren/gebruikers die akkoord zijn ondertekenen hiervoor een privaatrechtelijke overeenkomst (zie hoofdstuk 10).

De akkoordverklaring bevat twee onderdelen:

1. Ruilplan (compensatie- en ruilplan komen samen in één Ruilplan) en
2. Besluit Geldelijke Regelingen³ (BGR).

Beide onderdelen kennen zelfstandige procedures die afzonderlijk van elkaar verlopen. Zo kan een belanghebbende die akkoord gaat met het ruilplan tegelijkertijd bezwaar hebben tegen de financiële afhandeling (BGR).

Wanneer alle eigenaren/gebruikers akkoord zijn met het Ruilplan dan kan wellicht een kavelruil volstaan om de toedeling af te ronden.

6. Inrichtingsbesluit (Gebiedsplan)

In het inrichtingsbesluit of gebiedsplan worden de gebiedsdoelen opgenomen. Dit zijn naast de peilverhoging mogelijk andere doelen zoals bijvoorbeeld klimaatdoelen, natuur- en landschappelijke doelen en recreatieve elementen. Mogelijk zijn uit de wenszittingen ook doelen voor de individuele

³ Besluit Geldelijke Regelingen (BGR) is in de omgevingswet de financiële afhandeling van een herverkaveling. Dit was onder de WILG de Lijst der Geldelijke Regelingen.

eigenaren ingediend, zoals uitbreiding van de recreatiemogelijkheden of boederijwinkel. Tegen het Ontwerp Inrichtingsbesluit zijn zienswijzen mogelijk.

7. Procedure Ruilplan en LGR

De procedures rond het Ruilbesluit en Besluit Geldelijke Regelingen kunnen parallel lopen. Ze kunnen dus samen terinzage worden gelegd op het moment dat aan de toewijzingstafels geen consensus is bereikt. Diegenen die akkoord zijn met het Ruilplan zullen geen zienswijze indienen, maar zouden nog wel belanghebbende kunnen worden in een zienswijze die wordt ingediend door een ander. De procedure verloopt zoals deze ook onder de Wilg verloopt: na het indienen van een zienswijze is er eventueel beroep mogelijk. Het Ruilbesluit dient officieel wel eerst te worden afgerond, en daarna de BGR. Dit kan in dezelfde zitting.

8. Akte, kavelovergang en afrekening

Zodra het Ruilbesluit is vastgesteld kan de herverkavelingsakte worden opgemaakt en kunnen de eigenaren/gebruikers over naar hun nieuwe kavels. Op dit moment kunnen ook kavelaanvaardingswerken worden ingediend, die worden beoordeeld door de gebiedscommissie.

Als de BGR is vastgesteld en de eigenaren/gebruikers op hun nieuwe kavels zitten dan kan worden overgegaan tot afrekening.

FEANGREIDE
FRYSLÂN